

147171

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ *SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DÂNIŞÎ DÎVÂNI
(İnceleme, Metin, Nesre Çeviri, İndeks)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BÜLENT ÖZER

147171

ANABİLİM DALI : TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
PROGRAMI : TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

DANIŞMAN : PROF. DR. A. NACİ TOKMAK

KOCAELİ, 2004

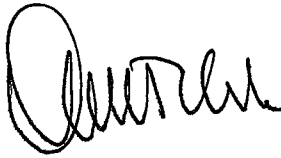
T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DANIŞI DİVANI
(İNCELEME, METİN, NESRE ÇEVİRİ, İNDEKS)

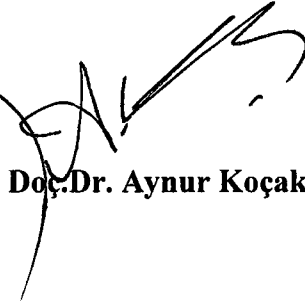
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi hazırlayan : Bülent ÖZER

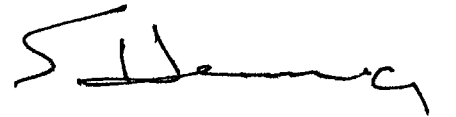
Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Tarih Ve No: 23.06.2004 2004 / 14

Prof.Dr. Naci Tokmak

Doç.Dr. Aynur Koçak

Yrd.Doç.Dr. Esat Harmancı

KOCAELİ, 2004

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti'nde on yedinci yüzyıl siyâsî hayatı, on altıncı yüzyıldan, Yavuz Sultan Selim ve Kânûnî Sultan Süleyman'dan miras aldığı o ihtişamlı görünümünü koruyamamış; başa geçen pâdişâhların çoğunun deneyimsiz olması, yüksek makâm ve mevkilerin câhil kişilerin eline geçmesi, askerî disiplininin bozulması, sultanların ve yüksek mevki sahiplerinin, ekonomideki bozulmalara rağmen, zevk ve safa içerisinde yaşamaları, adâlete ve dolayısıyla devlete olan güvenin sarsılması ve bütûn bunlara bu yüzyıldaki bazı âlimlerin mutaassıp davranışları gibi sebepler eklenince, Osmanlı Devleti, bu yüzyılda duraklama devresine girmiştir.

Her yüzyılda siyâsî gelişmelere paralellik gösteren edebiyat ise; bu yüzyılda Nefî ve Nâbî gibi sanatkârların vücûda getirdikleri eserlerle yine zirvede kalmış; yüzyılın bozukluk ve çarpıklıklarını toplumun alt kesimlerine hissettirmemiş ve on altıncı yüzyıldan miras aldığı ihtişamı daha da artırarak, on sekizinci yüzyıla ulaştırmıştır.

Çalışmamıza konu olan Dânişî de bu yüzyılda yaşamış, devrinin geçerli ilimlerini tahsîl etmiş, kadılık gibi yüksek mevkilerde bulunduktan sonra, remmâllıkla ilgilenmiş, döneminin edebî akımlarından haberdâr olmuş ve yaşadığı dönemin ünlü şâirleri arasına girmiştir.

Her ne kadar kendisi hem şâir, hem de nâsir olduğunu iddia ediyorsa da, elimizde şimdilik Dîvân'ından başka bir eserinin varlığından söz edemeyeceğimiz Dânişî hakkında, kaynaklarda yeterince bilgi bulunmaması ve eser üzerinde henüz bir inceleme ve değerlendirmenin yapılmamış olması, beni bu konu üzerinde çalışmaya teşvik etmiştir.

İnceleme, metin-nesre çeviri ve indeks olarak üç bölüm hâlinde hazırladığım bu çalışmanın ilk bölümünde; Dânişî'nin şiirlerinin daha iyi anlaşılması için yaşadığı yüzyılın siyâsî, sosyal ve edebî durumu değerlendirilmiş; dîvânındaki şiirlerden ve Dânişî hakkında az da olsa bilgi veren tezkirelerdeki bilgilerden yararlanarak şâirin

hayatı, edebî kişiliği ve sanatı incelenmiş; Dîvân'ın muhtevâ ve şekil özellikleri üzerinde durulmuştur. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Dîvân'ın transkripsiyonlu metnini vermenin yanında, şiirlerin bugünkü Türkçe ile nesre çevrilmesinin de yararlı olacağı düşünülmüş ve bu düşünceyle transkripsiyonlu metin ve bugünkü Türkçe ile nesre çevirisi simetrik olarak aynı sayfa numarası ile numaralandırılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise araştırmacılara kolaylık sağlaması amacıyla şahıs ve yer adlarının çoğunlukta olduğu genel bir indeksle vezin indeksi yapılmış ve Dîvân'ın orijinal metninin kopyası "Ekler" bölümüne konulmuştur.

Bu çalışmamı, Dîvân'ın Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Bağdat Köşkü, 166 numarada kayıtlı bulunan tek nüshasının tavsîfini yaparak yürüttüm. Her ne kadar çalışma tek nüsha üzerinden yapılmışsa da Dîvân'ın haşiyesinde ve son varaklarında yer alan çeşitli ekler, eserin tashîh görmüş bir nüsha olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, eserin kendisini "A" rumuzuyla, haşiyelerdeki ve son varaklardaki ekleri ise "B" rumuzuyla gösterdim ve farklılıkları dipnotta belirttim. Dipnotta ayrıca; vezin, anlam ve Dîvân şiiri geleneği doğrultusunda yapılan düzeltmeleri de gösterdim.

Ayrıca bu çalışmamda, çeşitli nedenlerle okunamayan ve dolayısıyla Türkçe çevirisi yapılamayan birkaç kelimeyi, metinde hem noktalarla boşluk bırakmak suretiyle gösterdim ve hem de dipnotta belirttim. Yine, metne vezin veya anlam gereği tarafımdan eklenen kelime veya ekleri de köşeli parantez [] içerisinde verdim.

Sunduğum bu çalışmada, farkında olmadan yaptığım hataların ve eksikliklerin hoşgörüsü ile karşılanacağını ümit ediyorum.

Yaptığım bu çalışmanın her bölümünü tek tek ve titizlikle inceleyerek ilmî usûllere uygun bir çalışma yapmama yardımcı olan, derin bilgilerinden ve ilmî tecrübelerinden yararlanabilme imkânı bulduğum saygıdeğer hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. A. Naci TOKMAK'a teşekkürü borç bilirim.

Bülent ÖZER
İzmit, Mayıs 2004

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I-II
İÇİNDEKİLER.....	III-V
ÖZET.....	VI
ABSTRACT.....	VII
KISALTMALAR.....	VIII-IX
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	X
ANAHTAR KELİMELER.....	XI
ANAHTAR KELİMELER (YABANCI DİLDE)	XII

1. OSMANLI DEVLETİ'NİN XVII. YÜZYILDAKİ GENEL DURUMU.....	1-27
1.1. Siyasî ve Sosyal Durum.....	1-9
1.2. Dîvân Edebiyatı'nın Durumu	10-16
1.2.1. Genel Edebî Durum.....	10-11
1.2.2. "Sebk-i Hindî" Üslûbu.....	11
1.2.3. "Sebk-i Hindî" Üslûbunun Özellikleri.....	12-15
1.2.4. "Sebk-i Hindî" Üslûbunun Temsilcileri.....	16
1.3. XVII. Yüzyılın Sultan Şâirleri.....	17-19
1.4. XVII. Yüzyıl Dîvân Edebiyatı'nda Eser Verilen Türler.....	20-27
1.4.1. Şiir.....	20-22
1.4.2. Mesnevî.....	23
1.4.3. Rubâî.....	23
1.4.4. Nesir.....	23-24
1.4.5. İlim.....	25
1.4.6. Seyahat Edebiyatı.....	25
1.4.7. Şuârâ Tezkireleri.....	27-37
2. DÂNİŞÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ, SANATI.....	28-42
2.1. Hayatı.....	28-30
2.2. Edebî Kişiliği ve Sanatı.....	31-39

2.3. Yazdığı Nazîreler.....	40-42
3. DÂNİŞİ'NİN ESERLERİ.....	43-57
3.1. Dîvânı.....	43
3.1.1. Nüshanın Tavsîfi.....	44
3.1.2. Nüshanın Dil ve İmlâ Özellikleri.....	45-57
3.1.2.1. İyelik Ekleri.....	45-47
3.1.2.2. Hâl Ekleri.....	47-49
3.1.2.3. Gerundium Ekleri.....	50-52
3.1.2.4. Şahıs Ekleri.....	53-56
3.1.2.5. İmlâ Özellikleri.....	57
4. DÎVÂNDA KULLANILAN BELİRGİN EDEBÎ SANATLAR.....	58-65
5. DÎVANDA ADI GEÇEN XVII. YÜZYIL DEVLET ADAMLARI...66-68	
6. DÎVÂNDA GEÇEN ÂYETLER VE HADİSLER İLE BAZI ATASÖZLERİ VE DEYİMLER.....	69-80
6.1. Âyetler.....	69
6.2. Hadîsler.....	70
6.3. Atasözleri.....	70
6.4. Deyimler.....	71-80
7. YAPILAN ÇALIŞMADA İZLENEN YOL.....	81-82
8. DÎVÂNIN TRANSKRİPSİYONLU METNİ VE GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE NESRE ÇEVİRİSİ.....	83-241
8.1. Kasîdeler.....	84-111
8.2. Musammatlar.....	112-116
8.3. Gazeller.....	117-239
8.4. Kıt'alar.....	240-241
9. DÎVÂNIN İNDEKSİ (DİZİNİ).....	242-250

9.1. Genel İndeks.....	243-248
9.2. Vezin İndeksi.....	249-250
9.2.1. Bahr-ı Remel.....	249
9.2.2. Bahr-ı Hezec.....	249-250
9.2.3. Bahr-ı Cedîd.....	250
9.2.4. Bahr-ı Recez.....	250
9.2.5. Bahr-ı Muzâri'.....	250
10. SONUÇ.....	251
11. EKLER.....	252-305
11.1. Divânın Orijinal Nüshasının Kopyası.....	253-305
12. KAYNAKÇA VE DİĞER KISALTMALAR.....	306-317
12.1. Kaynakça.....	306-316
12.2. Diğer Kısaltmalar.....	317
13. ÖZGEÇMİŞ	

ÖZET

DÂNİŞÎ DÎVÂNI

(İnceleme, Metin, Nesre Çeviri, İndeks)

On yedinci yüzyılda yaşamış olan Dânişî hakkında kaynaklarda pek fazla bilgi yoktur. Kaynaklarda sadece İstanbullu ve asıl adının Ahmed olduğundan, döneminin meşhur şâirleri arasında bulunduğu, önceleri kadılık görevinde bulunup sonraları bu görevini terk ederek remmâllığa başladığından ve H.1060 (M.1650) tarihinde vefât etmiş olduğundan bahsedilir. Dânişî hakkında bu bilgiler haricinde verdiğimiz bilgiler dîvânındaki şiirlerinden yola çıkılarak yazılmıştır.

Bu çalışmada önce XVII. yüzyılın siyâsî, sosyal ve edebî durumu özetlendikten sonra, tezkirelerden ve eserden elde edilen bilgiler ışığında Dânişî'nin hayatı, edebî kişiliği, sanatı ve şiirinin özellikleri incelenmiş; daha sonra eserin kendisinin ve eserde kullanılan belirgin edebî sanatların, âyet ve hadislerin incelemesi yapıldıktan sonra eserdeki şiirlerin transkripsiyon alfabesi ile çevirisi ve ardından bugünkü Türkçe ile nesre çevirisi yapılmıştır. Bu çeviride, eseri inceleyenlere kolaylık sağlaması bakımından, eserin transkribe edilmiş metni ile bugünkü Türkçe ile nesre çevirisi birbiri ardınca aynı sayfa numarası ile numaralandırılmış, arkasından yine eseri inceleyenlere kolaylık sağlaması bakımından, genel indeks ve vezin indeksi yapılmış, çalışmanın sonuna ise eserin el yazması orijinal metninin kopyası eklenmiştir.

ABSTRACT

THE DIVAN OF DANISHI

(Analysis, Text, Translation Into Prose, Index)

We have no enough knowledge about Danishhi, who lived in 17th century. We only know that he was of Istanbul, his original name was Ahmed and he was the famous poet in his day. We know also that he practiced Kadiship and then leaving this position he started to practice remmal (fortuneteller) and he died in 1650. Information we supplied except these about him compiled from the poems in his Divan.

In this study we started with the summary of social and literal situation of the 17th Century and we studied Danishhi's life invents, his literal personality., his arts; after having being studied of prominent Literal Arts which is used in this book and the study of ayets (verses) and hadis (the statements of prophet) we got down to translates the poems into current Turkish in prose with transcriptional alphabet. The transcribed text and the translation into current Turkish in prose is numbered with the same number consecutively to make it easy for the searchers. Besides the general index and general meters are added to the study along with original manuscript.

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
b.	: Baskı
B.T.K.	: Büyük Türk Klâsikleri
Bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
cm.	: Santimetre
D.T.C.F.	: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
Der.	: Derleyen
G	: Gazel
H.	: Hicrî
Haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazret
İ.A.	: İslâm Ansiklopedisi
K	: Kasîde
Kt	: Kit'a
Ktp	: Kütüphâne
M	: Milâdî
M.E.B.	: Millî Eğitim Bakanlığı
mm.	: Milimetre
Ms	: Musammat
Nr.	: Numara
Nşr.	: Nâşir, Neşreden
ölm.	: Ölümü, ölüm tarihi
S	: Sayı
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa Sayıları
T.D.E.A.	: Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi
T.D.K.	: Türk Dil Kurumu
T.D.V.	: Türk Diyanet Vakfı

T.S.K. : Topkapı Sarayı Kütüphânesi
T.T.K. : Türk Tarih Kurumu
T.Y. : Türkçe Yazmalar
ts. : Tarihsiz
vb. : Ve benzeri
vs. : Vesaire

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

آ	ā
ا	a, e
ب	b
پ	p
ت	t
ث	s
ج	c
چ	ç
ح	h
خ	h
د	d
ذ	z
ر	r
ز	z
ژ	j
س	s
ش	ş
ص	ş
ض	z, d
ط	t
ظ	z
ع	‘
غ	g
ف	f
ق	q
ک	k, g, ŋ
ل	l
م	m
ن	n
و	v; o, ō, u, ū; ū
ه	h; a, e
ی	y
ی	ı, ĩ
ء	’

Not : Farsça kelimelerdeki “vāv-ı ma’düle”, “h̄vā” olarak gösterilmiştir.

ANAHTAR KELİMELER

*Dânişî

*Dîvân

*Dânişî Dîvânı

*Dânişî Dîvânı'nın incelenmesi

*Dânişî Dîvânı'nın transkripsiyonlu metni

*Dânişî Dîvânı'nın bugünkü Türkçe ile nesre çevirisi

*Dânişî Dîvânı'nın el yazma nüshası.

ANAHTAR KELİMELER (YABANCI DİLDE)

*Danishi

*Divan

*The Divan of Danishi

*The study of the Danishi's Divan

*Transcriptional Text of Danishi's Divan

*The translation of Danishi's Divan into current Turkish in prose

*Manuscription of Danishi's Divan.

1. OSMANLI DEVLETİ'NİN XVII. YÜZYILDAKİ GENEL DURUMU

1.1. Siyasî ve Sosyal Durum

XVII. Yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin en karışık, en kanlı, dışarıda henüz savaşların, memleket içinde ise isyân ve ayaklanmaların etkisiyle bocalamalar içinde geçen bir yüzyıldır. Devlet, Kânûnî Sultan Süleymân¹ devrinde en geniş ve en kuvvetli durumuna eriştikten sonra, bütün devletlerin tarihinde görüldüğü gibi, bu kadar geniş ülkelere yayılmış, çok çeşitli dil, din ve ırktaki toplulukları idare etmekte güçlük çekmeye başlamıştır. XVI. Yüzyılın ikinci yarısında görülen gerileme başlangıcı, kuvvetli bir idarî teşkilâta dayanan devletin zenginliği ve debdebesi yüzünden bir zaman açıkça hissedilmemiş, ancak XVII. yüzyıl başlarında bütün acılığı ile ortaya çıkmıştır. Bu yüzyıl, Devletin kuruluşundan beri sürekli bir tempo ile devam eden yükselme ve genişlemesinin durduğu ve hatta birçok kurumlarda bir gerileme hareketinin başladığı bir devre rastlar. Bunun yanında iki yüzyıldan beri hakimiyeti altında bulunan ve devamlı surette yenilgiye uğrattığı devletler, kendilerine çeki-düzen vermişler ve güçlenmeye başlamışlardır. Avrupa, Rönesans² ve Reformu³ başarmış, yeni bir anlayış ve hayat görüşü içinde kurumlarını yeniden kurmağa başlamış, Avrupa devletleri, yeni buluşlarla ilimde ve teknikte bir üstünlük elde etmeğe, ordularını yeni usullerle kurmağa ve Osmanlı Devleti karşısında kuvvetlenmeğe başlamışlardır.

Osmanlı Devleti'nde XVII. yüzyılda I. Ahmed⁴ (1012-1026/1603-1617), I. Mustafa⁵ (1026-1027/1617-1618 ve 1031-1032/1622-1623), II. Osman⁶ (1027-1031/1618-1622), IV. Murad⁷ (1032-1049/1623-1640), Sultan İbrahim⁸ (1049-

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yılmaz Öztuna, *Büyük Osmanlı Tarihi*, İstanbul: Ötügen Neşriyat, 1994, c.2, s.123-449, c.3, s.5-97; Meydan Larousse, c.11, İstanbul: Meydan Yayınevi, ss.640-642.

² Ayrıntılı bilgi için bkz: Büyük Larousse, c.19, Milliyet Yayınları, ss.9938-9942.

³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Büyük Larousse, c.19, Milliyet Yayınları, ss.9741.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: Mücteba İlgürel, "Ahmed I" maddesi, İ.A., c.2, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1989, ss.30-33; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c.III/1, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi; 1983.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: Öztuna, a.g.e., c.4, ss.35-60

⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: Şinasi Altundağ, "Osman II" maddesi, İ.A., c.9, İstanbul: M.E.B. Yayınevi, 1964, ss.443-448.

⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: Öztuna, a.g.e., c.4, ss.61-125.

⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: Feridun Emecen, "İbrahim" maddesi, İ.A., c.21, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 2000, ss.274-281; Öztuna, a.g.e., c.4, ss.126-188

1059/1640-1648) ve IV. Mehmed⁹ (1058-1099/1648-1687) padişahlık yapmışlardır. Çoğu zayıf ve tecrübesiz olan bu padişahlar devrinde Devlet, her gün biraz daha sarsılmış, idare zayıflamış, halk arasında sızlanmalar ve şikâyetler çoğalmış, devlet idaresinden memnun olmayanların sayısı artmıştır. Bu arada bazı kuvvetli padişah ve devlet adamları çıkmışsa da bunların gayretleri müspet ve devamlı sonuçlar vermekten uzak kalmıştır.

XVII. yüzyılda Devletin içine düştüğü buhranın sebepleri şu şekilde özetlenebilir:

1. Osmanlı Devlet teşkilatının kuruluşuna göre, memleketin tek hakimi padişahı. Padişahın zayıf olması halinde her şeyin buna bağlı olarak bozulacağı tabii idi. Daha önceleri kullanılan, şehzâdelerin sancak beyi olarak vilayetlere tayini ve böylece onları devlet idaresine hazırlamak, tecrübe kazandırmak şeklinde yetiştirme usulleri, I. Ahmed zamanında verâset usulünün değiştirilmesi ile terk edilmiş, hareme kapatılan ve yıllarca kafes altında tutulan şehzâdeler, yaşadıkları hayat sonucu, maddî ve manevî çöküntüye uğramışlar, korkak, vehimli, hatta bazıları deli olacak kadar sarsılmışlardır. Bu şahıslar tahta oturup, idareyi ele alınca şaşırıp kalmışlar, askeri ve halkı tanımadıkları için, seferlerde ordunun başında bulunmaktan çekinmişler ve günlük, isabetsiz kararlarla işleri yürütmeye çalışmışlar; hatta bazıları kafesteki hayatlarını ve burada kazandıkları alışkanlıklarını sürdürebilmek için devlet işlerini sadrazamlara bırakmışlardır. Bu devrin hükümdarlarından I. Ahmed, çok genç, tecrübesiz ve zayıf bir padişahı. I. Mustafa ve Sultan İbrahim hareketleri tutarsız, zavallı kişilerdi. Yedi yaşında tahta çıkan IV. Mehmed, ilk zamanlar büyük valide Kösem Sultan'ın¹⁰ elinde oyuncak olmuş, sonraları av merakından devlet işleri ile çok az ilgilenmiştir. II. Osman, iyi niyetli, zeki ve yenilik taraftarı bir padişah olmakla beraber, gençliği ve tecrübesizliğinin kurbanı olmuştur. Yalnız IV. Murad, daha çocukluğunda memleketin kötü durumunu görmüş, yavaş yavaş saray kadımlarının etkilerinden kurtularak, idareyi eline almak suretiyle, kısa bir zaman da

⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Öztuna, a.g.e., c.4, ss.189-340; M. Cavid Baysun, "Mehmed IV" maddesi, İ.A., c.7, İstanbul: M.E.B. Yayınevi, 1964, ss.547-557.

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: Mücteba İlgürel, "Kösem Sultan" maddesi, İ.A., c.26, Ankara: T.D.V. Yayınları, 2002, ss.273-275.

olsa, içeride asayiş sağlamış, askerin yerli-yersiz her işe karışmasını önlemiş, dış siyasette de Devlet'in eski itibarını tekrar elde etmesine çalışmıştır.

2. Padişahın zayıf oluşu, devlet idaresinde ikinci derecede kudret sahibi olan sadâret makamının daima câhil ve yetersiz kişilerin eline geçmesine sebep olmuştur. Saray kadınlarının ve ağalarının türlü oyunları, askerin idareye karışması, adam kayırma ve hırsızlık dedikodularının artması yüzünden sık sık sadâret değışikliği olmuştur. Sadrazamların çoğu ancak bir kaç ay makamlarında kalabildikleri gibi, Obrili Hüseyin Paşa,¹¹ ikinci sadâretinde sadâret mührünü bir gün, Zurnazen Mehmed Paşa,¹² ancak dört saat ellerinde tutabilmişlerdir. Dürüst ve kıymetli vezirler sadâretten uzak kalmışlardır. Makam ve servet hırsları, kinler, düşmanlıklar pek çok sadrâzâmın hayatına mal olduğu hâlde, sadâret isteklileri hiçbir zaman eksilmemiş, türlü dolambaçlı yollardan bu makama ulaşanlar da kısa zamanda aynı âkıbete uğramışlardır.

Hânedan ve sadâret makamı bu hâle gelince, diğer yüksek memuriyetler de alınır satılır birer rüşvet ve ticaret malı hâline gelmiş, herkes sadece kendi çıkarını düşünür olmuştur. Yalnız, bazı şartlarda sadrâzâm olmayı kabûl eden Köprülü Mehmed Paşa¹³ ve oğlu Fâzıl Ahmed Paşa¹⁴ gibi, bilgili ve kuvvetli vezirler duruma bir müddet hakim olabılmışlar ve Devletin gerilemesini kısa bir zaman da olsa durdurmayı başarabilmişlerdir.

3. XVII. Yüzyılda saray kadınları ve harem ağaları da Devlet'in kötüye gidişini hızlandıran unsurlardan olmuşlardır. Aslında âciz ve zayıf olan padişahların isabetsiz, hatta çılgınca kararlara sürüklenmesi, bilgisiz ve beceriksiz kimselerin yüksek memuriyetlere getirilmesinde saray kadınları ve bunlarla işbirliği hâlinde olan harem ağaları, çıkarlarını koruyabilmek, ihtiraslarını tatmin edebilmek için her işe karışmışlar, her çareye başvurmuşlardır. Yüksek paralar karşılığında

¹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c.III/2, 3. Basım, Ankara: T.T.K. Basımevi, 1982, s.374.

¹² Ayrıntılı bilgi için bkz: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c.III/2, 3. Basım, Ankara: T.T.K. Basımevi, 1982, s.411; *Büyük Larousse*, c.24, Milliyet Yayınları, s.12778.

¹³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Mücteba İlgürel, "Köprülü Mehmed Paşa" maddesi, İ.A., c.26, Ankara: T.D.V. Yayınları, 2002, ss.258-260.

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: Abdülkadir Özcan, "Köprülü Fâzıl Ahmed Paşa" maddesi, İ.A., c.26, Ankara: T.D.V. Yayınları, 2002, ss.260-263.

memuriyetler dağıtılmaya başlanmış, sevilmeyen vezirler azledilmiş, sürülmüş, öldürülmüşlerdir. I. Ahmed'in hasekisi,¹⁵ altı padişah devrini yaşayan Mehpeyker Kösem Sultan, uzun zaman Devlet'i idâre etmiş, bilhassa IV. Murad ve IV. Mehmed'in annesi Turhan Sultan¹⁶ ile sürekli mücâdele etmiş, sonunda da Turhan Sultan tarafından öldürülmüştür. Bundan sonra da Köprülü Mehmed Paşa'nın duruma hakim olmasına kadar, bir süre daha saray kadınları ve ağalarının nüfuzu devam etmiştir.

4. Saltanat makamının zayıflığı, devlet idâresinin günden güne bozulması, devlet büyüklerinin yetersizliği, asker ulûfelerinin (maaşlarının) ödenmesindeki gecikmeler ve ordunun da kuvvetli kumandanlardan mahrum kalması sonucu, askerin disiplini bozulmuş, düğünlerde ustalık gösteren canbaz ve hokkabazların yeniçeri ocağına yazdırılmaları, askerin dükkân açıp esnafılık etmesi için izin verilmesi suretiyle eski an'anelerin bozulması, yeniçeri ocağını bir fesat yuvası hâline getirmiştir. Bunun sonucu olarak, ordunun yüzyıllarca düşmana karşı kazandığı başarılar zamanla yenilgiye dönüşmeye başlamıştır. Artık savaştan ve zaferden hoşlanmayan yeniçeriler, evlenip dükkân açarak İstanbul'da oturmayı tercih etmişler, sık sık ulûfelerin artırılması, işlerine gelmeyen devlet büyüklerinin değiştirilmesi, hatta padişahın tahttan indirilmesi için ayaklanmaya başlamışlardır. Sipahi ve yeniçeriler bazen beraberce, bazen ayrı ayrı isyan ederek İstanbul'u haraca kesmişler; zengin konaklarını yağmalamış, halkı canlarından bezdirmişlerdir. Bu tehlikeli gidişi durdurmaya, askeri zapt u rapt altına almaya çalışan II. Osman'ı tahttan indirip öldürmüşlerdir. Bu suretle, bir zamanların muzaffer ordusu, Devlet'in başına belâ olmaya başlamıştır.

5. Devlet idaresinin bozulması, hazineye önemli bir gelir kaynağı olan yeni toprak kazançlarının durması ve buralardan gelen vergilerin kesilmesi, memleket içindeki vergilerin toplanmasındaki düzensizlik, Saray'ın ölçüsüz masrafları, Sultan İbrahim'in muhteşem düğünlere, IV. Mehmed'in masraflı sürek avlarına merakı, sık

¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: Abdülkadir Özcan, "Haseki" maddesi, İ.A., c.16, İstanbul. T.D.V. Yayınları, 1997, ss.368-369.

¹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: "Hatice Turhan Sultan", Meydan Larousse, c.5, İstanbul: Meydan Yayınevi, s.676

sık padişah değişmesiyle cülus¹⁷ bahşişlerinin artması, hazinenin durumunu sarsmış, memlekette kıtlık başlamıştır. Hazine memur maaşlarını ve asker ulûfelerini ödeyemez hâle gelmiştir. Bu çıkmazdan kurtulmak için bazı tedbirler düşünülmüş, bu arada Devlet'in gelir ve giderlerinin tespiti için Tarhuncu Ahmed Paşa'nın¹⁸ yaptığı bütçe, devletin giderlerinin fazla olduğunu açığa çıkarmış, Köprülü Mehmed Paşa'nın gayretleri ile masrafin kısılması yoluna gidilmişse de bundan devamlı ve müspet bir sonuç elde edilememiştir. Hazinenin açığını kapatabilmek için saray eşyasının eritilip akçe kesilmesi, züyuf¹⁹ akçe çıkarılması, kürk ve amber vergisi, imdâdiyye,²⁰ irsaliyye,²¹ îd (bayram) harçlığı gibi vergilerin konması bir işe yaramadığı gibi, bunlar halk arasında şikayetlerin çoğalmasına ve hoşnutsuzlar zümresinin artmasına da sebep olmuştur.

6. Osmanlı Devleti'nin yukarıdan beri anlatılmaya çalışılan durumu sonucu; vergilerin ağırlığı, adâletsizlik, halkın yer yer kıpırdanmaya başlamasına sebep olmuş, İstanbul'daki yeniçeri ve sipahi ayaklanmalarına karşılık, Anadolu'da da celâli isyanları²² baş göstermiş, önceleri halkın da katılımıyla, zulme karşı ve iyi niyetle başlayan ayaklanmalar, zamanla çapul ve yağmacılığa dönmüş, memleketin dört bir yanında, bir kısmı yıllarca süren ve İstanbul kapılarına kadar dayanan, saltanatın ve Devlet'in devamı için gerçekten tehlikeli olacak isyanlar meydana gelmiştir. Tavil Ahmed,²³ Canbolatoğlu Ali Paşa,²⁴ Kara Sait²⁵ ve Muslî Çavuş'un²⁶ isyanları, Abaza Mehmed Paşa'nın²⁷ II. Osman'ın katili olan yeniçerileri

¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: Abdülkadir Özcan, "Cülus" maddesi, İ.A., c.8, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1993, ss.108-114; Sertoğlu, a.g.e., s.68.

¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, a.g.e., 260-261, 264-268, 287.

¹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Sertoğlu, a.g.e., s.378.

²⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: Ahmet Tabakoğlu, "İmdadiyye" maddesi, İ.A., maddesi, c.22, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 2000, ss.221-222.

²¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Seyyid Muhammed Es-Seyyid, "İrsaliye" maddesi, İ.A., c.22, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 2000, ss.452-454.

²² Ayrıntılı bilgi için bkz: Mücteba İlgürel, "Celâli İsyânları" maddesi, İ.A., c.7, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1993, ss.252-257; Uzunçarşılı, a.g.e..s.115

²³ Ayrıntılı bilgi için bkz: a.g.e., s.103

²⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: Mücteba İlgürel, "Canbolatoğulları" maddesi, İ.A., c.7, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1993, ss.144-145; Abdü'l-Kerîm Rafeq, "The Revolt of 'Ali Pahsa Jânbulâd (1605-1607) in the Contemporary Arabic Sources and its Significance", Ankara: T.T.K., Bildiriler III, 1983, ss.1515-1534.

²⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, a.g.e., 107, 109, 112.

²⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, a.g.e., ss.106, 109, 221

²⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: Mücteba İlgürel, "Abaza Mehmed Paşa" maddesi, İ.A., c.1, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1988, s.11; H.D. Andreasyan, "Abaza Mehmed Paşa", Tarih Dergisi, sayı 22, İstanbul,1968.

cezalandırmak maksadıyla başkaldırması, Bekir Subaşı,²⁸ Deli İlâhî,²⁹ Dereli Halil,³⁰ Maanoğlu Fahrettin,³¹ Rum Mehmed,³² Dağlar Delisi Süleyman,³³ Gürcü Abdünnebi,³⁴ Katırcıoğlu Mehmed Paşa,³⁵ Haydaroğlu,³⁶ İpşir Mustafa Paşa,³⁷ Abaza Hasan Paşa³⁸ gibi şahısların çıkardıkları ayaklanmalar ve bunların yanında yüzlerce ayaklanma ve çapul hareketi, Anadolu'yu yıllarca haraca kesmiş, yakıp yıkmıştır.

Memleketteki bu karışıklık, ancak Kuyucu Murad Paşa'nın³⁹ çok şiddetli hareketleri, binlerce kişinin öldürülerek kuyulara doldurulması ve sonra Köprülü Mehmed Paşa ve oğlu Fazıl Ahmed Paşa'nın devamlı takipleri sonunda biraz yatışmış, bilhassa IV. Murad bu konuda çok titiz davranmıştır. Fakat bütün bu kanlı tedbirler devamlı olmamış, yeni isyanların ortaya çıkmasının önüne geçememiştir. Yer yer türeyen eşkıyanın üzerine yeniden ve üst üste serdar tayini gerekmiş, bazen eşkıya reislerine valilik, beylerbeyilik verilmek suretiyle ayaklanmaların bastırılması yoluna gidilmiştir. Bunlardan İpşir Mustafa Paşa gibi sonradan sadârete getirilenler bile olmuştur.

7. Devlet idaresinde ve bunun sonucu olarak bütün kurumlarda bir gevşeme ve çözülme devam ederken, buna bir de ulemâ sınıfının taassubu eklenmiştir. XVII. Yüzyılda Osmanlı hayatında ve düşüncesinde koyu bir taassub havasının estiği

²⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, a.g.e., ss.153-157, 166

²⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, a.g.e., s.178, 189.

³⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, a.g.e., 189.

³¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Feridun Emecen, "Fahredden, Ma'anoğlu" maddesi, İ.A., c.12, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1995, ss.80-82.

³² Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, a.g.e., ss.179, 185-186.

³³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, a.g.e., s.178.

³⁴ Uzunçarşılı, a.g.e., s.245, 310, 312, 314-317.

³⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: Mücteba İlgürel, "Katırcıoğlu Mehmed Paşa" maddesi, İ.A., c.25, Ankara: T.D.V. Yayınları, 2002, ss.35-36; Cengiz Orhonlu, "Kâtirdji-oghli Mehmed Pahsa", The Encyclopadia of Islam (new edition), Leiden, 1954, IV, 765-766.

³⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: Halil İnalçık, "Haydaroğlu Mehmed" maddesi, İ.A., c.17, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1998, s.36

³⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: M. Münir Aktepe, "İpşir Mustafa Paşa" maddesi, İ.A., c.22, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 2000, ss.375-376.

³⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: Mücteba İlgürel, "Abaza Hasan Paşa" maddesi, İ.A., c.1, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1988, s.10-11.

³⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Ömer İşbilir, "Kuyucu Murad Paşa" maddesi, İ.A., c.26, Ankara. T.D.V. Yayınları, 2002, ss.507-508

açıkça hissedilmektedir. XVI. Yüzyılın mutaassıb âlimlerinden Mehmed Birgivi⁴⁰ (öl.891/1573) ve onun Tarîkât-ı Muhammediye adlı eserinin de etkisi ile Kadı-zâde (öl. 1045/1635) her türlü bid'atın, bu arada tütün ve kahvenin de haram olduğunu ilan etmiş, halk bu mutaassıb âlimlerin baskısından bunalmış, göz açamaz hâle gelmiştir. IV. Murad, tütün ve kahvenin haram sayılmasını fırsat bilip, bundan faydalanarak kahveleri kapatmış, halkın rahatını kaçıran kabadayıları öldürtmüş, yahut kalanlara gözdağı vermek suretiyle İstanbul'un asayişini temin etmeye çalışmıştır. Bu arada çok kan dökülmüş, öldürülenlerin fazlalığı halkı yeniden dehşete düşürmüştür.

Kadı-zâde'nin ölümünden sonra Kadızâdeli ve Fakih denilen taraftarları daha da ileri gittiler. Bunların en meşhurları olan Üstüvanî Mehmed Efendi,⁴¹ Saray'a da girerek, Padişah şeyhi unvanıyla devlet idaresinde söz sahibi oldu ve her istediğini yaptırmaya başladı. Bu suretle Saray'dan da kuvvet alan Çavuş-zâde,⁴² Şeyh Veli,⁴³ Şeyh Osman,⁴⁴ Türk Ahmed⁴⁵ gibi vâizler, zühd ve takvâ sahibi görünerek, yüksek memurların tayin ve azillerine karışmaya, rüşvet alarak memuriyetler dağıtmaya, menfaat elde etmeye başladılar. Tarikatları, camilerde birden fazla minare bulunmasını, ipekli elbise giymek ve kaşıkla yemek yemek, tütün ve kahve içmek, güzel sesle Kur'an, ezan ve na't-ı şerif okumak gibi hemen her şeyi "Bid'attır" diyerek yasak ettirmeye başladılar. İşi, zamanın şeyhülislamına "Kâfir" demeye kadar götürdüler. Sadrâzama tesir ederek tekkelerin basılmasına dair izin aldılar. Bu yüzden Kadızâdeliler ile daha geniş düşünceli âlimler arasında anlaşmazlıklar, tartışmalar baş gösterdi. Bu mutaassıb vâizlerin yarattığı taassub havası halkın ve tarikat mensuplarının rahatını kaçırdığı gibi, tekkelere devama kimsenin cesâreti de kalmadı. Nihayet, iş çığırından çıkıp, sopalı ve silahlı saldırılar başlayınca, Köprülü Mehmed Paşa 1066/1656'da Şeyh Üstüvanî Mehmed Efendi ile taraftarı olan bazı vâizleri Kıbrıs'a sürdürerek, bu karanlık taassub havasını dağıtmayı başardı ve halka biraz rahat nefes aldırdı.

⁴⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: Emrullah Yüksel, "Birgivi" maddesi, İ.A., c.6, İstanbul. T.D.V. Yayınları, 1992, ss.191-194.

⁴¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Büyük Larousse, c.23, Milliyet Yayınları, s.12048.

⁴² Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, a.g.e., ss.359-360.

⁴³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, a.g.e., s.359

⁴⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, a.g.e., ss.359.

⁴⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, a.g.e. ss.364-365.

XVII. Yüzyılda Osmanlı Devleti, hariçte de itibarını ve kuvvetini kaybetmeye başlamıştı. Yapılan savaşlar, yeni topraklar elde etmek, yeni zaferler kazanmak için değil, sadece Devlet'in eski durumunu az çok koruyabilmesi ve bozulan itibarını elde edebilmesi için yapmak zorunda kaldığı savunma savaşları hâlini aldı. I. Ahmed'in tahta çıktığı sıralarda İran ve Avusturya ile savaş devam ediyordu. Onun devrinde, doğuda Şah Abbas'a⁴⁶ karşı yıllarca süren seferler yenilgi ile sonuçlanmış, Avusturya savaşı da yapılan Zitvatoruk Anlaşması⁴⁷ ile (1015/1605) Estergon,⁴⁸ Kanije,⁴⁹ Uyvar⁵⁰ elde tutulmakla beraber, İmparatora "çâsâr" diye hitap etmeyi kabûl etmekle Padişah, kendisini Avusturya İmparatoru ile bir tutmuş oluyordu. II. Osman, uzun zamandan beri sürüp giden Lehistan olaylarına son vermek için ordunun başında sefere çıkmış, fakat padişahın tecrübesizliği ve askerinin itaatsizliği sebebiyle Hotin⁵¹ civarında yapılan savaş başarısızlıkla sonuçlanmıştı. IV. Murad zamanında İran savaşları aralıklı olarak 1032/1623'te Şah Abbas'ın Bağdad'ı ele geçirmesinden, bizzat padişah kumandasındaki ordunun 1048/1638 yılında Bağdad'ı geri almasına kadar on altı yıl sürdü. Daha önce yapılan iki seferde de şehir ele geçirilememişti. IV. Murad 1045/1635'te yaptığı bir seferde Revan⁵² ve Tebriz'i⁵³ zaptetmişti. Bağdad'ın alınmasından sonra yapılan Kasr-ı Şirin Anlaşması⁵⁴ ile İran-Osmanlı ilişkileri düzene girmiş oluyordu. Padişah, diğer taraftan Kırım hanları ve Arnavutluk isyanları ile de uğraşmak zorunda kalmıştı. Avlonya'da⁵⁵ Osmanlı donanmasına yapılan baskının zararı, fazlası ile ödetildi. Sultan İbrahim devrinde, üst üste yapılan iki sefer sonunda Azak Kalesi 1052/1642'de geri alındı. Bir korsanlık olayından

⁴⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: Faruk Sümer, "Abbas II" maddesi, İ.A., c.1, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1988, ss.19-20; H.R. Reomer, "The Safavid Period, 'Abbas II", *The Cambridge History of Iran*, Cambridge, 1986, VI, ss.288-204

⁴⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: Midhat Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lûgatı*, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1986, s.374.

⁴⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: Géza David, "Estergon" maddesi, İ.A., c.11, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1995, ss.438-440.

⁴⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Géza David, "Kanije" maddesi, İ.A., c.24, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 2001, ss.307-308; V. J. Parry, "Kanizsa", *The Encyclopadia of Islam (new edition)*, Leiden, 1954, IV, 546.

⁵⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: *Büyük Larousse*, c.23, Milliyet Yayınları, s.11998; Sertoğlu, a.g.e., s.352.

⁵¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Dariusz Kolodziejczyk, "Hotin" maddesi, İ.A., c.19, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1998, ss.253-254.

⁵² Ayrıntılı bilgi için bkz: *Büyük Larousse*, c.19, Milliyet Yayınları, ss.9796.

⁵³ Ayrıntılı bilgi için bkz: *Büyük Larousse*, c.22, Milliyet Yayınları, ss.11336.

⁵⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: Rhoads Murphy, "Kasr-ı Şîrin Antlaşması" maddesi, İ.A., c.24, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 2001, s.575; Remzi Kılıç, *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı-İran Siyasal Antlaşmaları*, İstanbul, 2001, ss.175-195.

⁵⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: Machiel Kiel, "Avlonya" maddesi, İ.A., c.4, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1991, ss.118-120.

sonra başlayan savaşta Girit'e asker çıkarıldı, Hanya Kalesi alındı (1055/1645) ve Kandiye⁵⁶ kuşatıldı. Böylece yirmi beş yıl sonra tamamlanacak olan Girit fethi için ilk adım atılmış oluyordu. IV. Mehmed'in saltanatı sırasında Venediklilerle yapılan deniz savaşları başarısızlıklarla sonuçlanmış, Bozcaada, Limni gibi çok önemli adalar elden çıkmıştı. Ancak Köprülü Mehmed Paşa'nın sadâretinde Venediklilere karşı bir varlık gösterilebilmiş, kapattıkları Çanakkale Boğazı açılmış, kaybedilen adalar geri alınabilmişti. Köprülünün oğlu Fâzıl Ahmed Paşa, Avusturyalıları yenerek, Uyvar'ı almış (1074/1664), Kandiye Kalesi'nin alınmasıyla da Girit'in fethi tamamlanmıştı (1080/1669). Fakat, Köprülüler devrinde kazanılan bu başarılar sonucu, dış siyasetteki gelişme uzun zaman devam edememiş, Kemankeş Kara Mustafa Paşa⁵⁷ komutasındaki ordunun İkinci Viyana Kuşatması'ndaki bozgunu ile Osmanlı Devleti artık gittikçe hızlanan bir gerileme devrine girmişti.

Devlet'in bu kötü gidişini düzeltebilmek, işleri yoluna koyabilmek için XVII. yüzyılda bazı girişimlerde bulunuldu. II. Osman'ın yeniçeri ocağını düzeltmek, askeri disiplin altına almak için teşebbüsleri, gençliği ve tecrübesizliği sebebiyle başarılı olamadı. IV. Murad'ın yeniçeri ve sipahileri birbirine düşürmek suretiyle hakimiyeti ele alması, çok sert ve kanlı tedbirlerle baş kaldıranları ezmesi, bir müddet asayişini yeniden düzeltmede başarı sağladı. Turhan Sultan'ın sadâret makamına getirdiği Köprülü Mehmed Paşa, beş yıl süren icraatı sırasında çok önemli işler başardı. Mehmed Paşa, sert ve kanlı tedbirlerle memleketi ve haklı az çok huzura kavuşturup, Çanakkale'yi zorlayan Venediklileri yenerek püskürtüp, Abaza Hasan Paşa ayaklanmasını bastırmak suretiyle Anadolu halkına da biraz rahat nefes aldırdı. Ölümünden sonra sadârete getirilen oğlu Fâzıl Ahmed Paşa, on beş yıl bu makamda kalarak ordunun başında Uyvar ve Girit fethini tamamlayarak, dış siyasette Devlet'e bazı önemli başarılar kazandırdığı gibi içte de huzuru ve sükûnu temin etmek suretiyle büyük hizmetlerde bulundu. Fakat bu faaliyet ve zaferler yine sınırlı kalmış, devamlı olamadı. Bu yüzyılda Devlet'in ne iç siyasette ve ne de komşu devletlere karşı dış siyasette başarılı olduğu söylenemez.⁵⁸

⁵⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: Ersin Gülsoy, "Kandiye" maddesi, İ.A., c.24, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 2001, ss.303-305.

⁵⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, a.g.e., s.206

⁵⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e. Haluk İpekten, Nef'i, Hayatı, Sanatı, Eserleri, 1.b., Ankara: Akçağ Yayınları, 1996. ss.9-19.

1.2. Dîvân Edebiyatı'nın Durumu

1.2.1. Genel Edebî Durum

Siyasî ve sosyal hayattaki karmaşaya rağmen edebiyat bu dönemde zirvededir. Nasıl oluyor da Osmanlı Devleti'nde siyasî ve sosyal hayat çökerken edebiyat kendini ayakta tutmayı başarmıştır? Ayrıca Osmanlı sınırları dışındaki Türk dünyasına baktığımızda Ali Şîr Nevâî ve Fuzûlî'den sonra edebiyatın siyâsî otoriteyle paralellik gösterdiğini ve kötü giden siyasete paralel olarak diğer Türk edebiyatlarının da çöktüğünü görüyoruz.

Osmanlı'da edebiyat siyâsî ve sosyal hayata rağmen niçin çökmüyor? Bunun sebeplerini şöyle açıklayabiliriz:

1. XVI. Yüzyılın ihtişamlı hayatı henüz toplumun bilincinden silinmiş değildir. Dolayısıyla sosyal hayattaki bu sağlam bünye edebiyatla bütünleşmiştir. Halk, hâlâ Kânûnî Sultan Süleyman dönemindeki zaferleri hatırlar. Toplumda hâlâ o ihtişamlı hayatın izleri vardır. Yüzyılın yetiştirdiği büyük şâir Nef'î'nin şiirde yakaladığı ses bunu kanıtlayan bir örnektir.

Edebiyat, bu yüzyılda yaşanan bozgunluk ve çarpıklıkları toplumun alt kesimlerine hissettirmez. Peki bu kadar karışıklıktan edebiyat hiç mi etkilenmemiş? Elbette etkilenmiş ve bunu hissetmiş, ama edebiyat tamamen bitmemiştir.

2. Dîvân Edebiyatı, kapalı bir edebiyattır. Özel bir mantık çerçevesinde, özel kalıpları içerisinde, yüzyıllar boyunca kurulmuş ve yerleşmiş geleneklerinden şaşmadan gelişmesini sürdürmüştür. Dış dünya ile doğrudan bağlantısı olmadığından sosyal hayattaki değişmelerin ve sarsıntıların edebiyatta hissedilmesi zaman almıştır. Yani edebiyat bu arada toplumu reel hayattan irdeliyor ve gerçekleri topluma irreal âlemden aktarıyor. Gerçekleri topluma irreal âlemden aktarması bir noktada yadırganabilir, ama toplumun bunalıma düşmemesi için bu zarûridir.

3. Bu olumsuzluklara rağmen yüzyıl şiiri, hayatın bir parçası olmuştur. Kültür seviyesi ne olursa olsun herkesin (özellikle de padişahların) şiirle uğraşması edebiyatın gelişmesini sağlamıştır.⁵⁹

XVII. Yüzyıl, Türk edebiyatının hemen her dalında olduğu gibi, şiirde de en gelişmiş yüzyıldır. Bu yüzyıl şâirlerinin üslûbu genel olarak ince ve nâziktir. Yabancı kelimeler ve uzun tamlamalar çok kullanılmıştır. Sözün güzelliği yanında anlamda derinlik ve hayâllerde genişlik aranmıştır. Mübâlağa, tezat ve telmîh en çok kullanılan edebî sanatlardır. Şâirler şiirlerini kısaltmayı ve söylemek istediklerini kısa ve anlamca dolgun sözlerle anlatmaya özen göstermişlerdir. Bu özellikler, XVII. yüzyıl edebiyatına büyük tesirleri olan ve şâirlerin birçoğu tarafından kullanılan Sebki Hindî' denilen üslûbun özellikleridir.

1.2.2. "Sebki Hindî" Üslûbu

Bu dönemin özelliklerinden biri de edebiyatta "Sebki Hindî" denilen yeni üslûbun benimsenmesidir. Sebki Hindî, Hind yolu, Hind tarzı ve Hind üslûbu demektir.

Aslında bu ismin kullanılmasının yanlış olduğu hususunda birçok edebiyat tenkitçisi hem-fikirdir. Çünkü bu üslûbun doğduğu yer, Timurlular dönemindeki Herat şehridir. Başlangıçta Herat'ta kabûl görmeyen bu yeni üslûbun gerçek taraftarları bulunan ve yayılmasına vesîle olan Hind Baburları, genellikle Herat'ı bu üslûbun beşiği olarak kabûl etmek gerekir. Dolayısıyla bu üslûbun tartışmalara en çok konu olan yönü de ona verilen adın ne olması gerektiğidir. İran'ın ilmî ve edebî çevrelerini oldukça fazla meşgul eden bu isim karmaşası üzerinde değişik görüşler ileri sürülmüş ve görüş sahipleri kendi fikirlerinin doğruluğunu ispatlayabilmek için çeşitli sebepler belirtmişlerdir. Ama bu üslûba verilen isimler arasında çağdaş araştırmacılar tarafından en çok tercih edileni "Sebki Hindî" olmuştur.

⁵⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Haluk İpeken, *Nefî Hayatı Sanatı Eserleri*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1996; B.T.K., c.5, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1987.

1.2.3. “Sebk-i Hindî” Üslûbunun Özellikleri⁶⁰

İran’da doğup gelişen bu üslûbun özellikleri şunlardır:

1. Bu dönemde şâirlerin üslûplarının değişmesine, hepsinden daha çok tesir eden mana ve mazmundur. Bu demek değildir ki, daha önceki şâirler arasında mana ve mazmuna önem verilmiyordu. Burada böyle bir iddia söz konusu değildir. Ancak, zamanla mananın daha bir öne geçmesi zihinlerinde geniş hayâllerin, çeşitli manaların doğmasına sebep oldu ve bu manalar söz kalıplarına dar gelmeye başladı. Hayâller genişleyip manalar inceldikçe bunların beyânı da doğal olarak güçleşti. Bu dönem şâirleri, geniş manaları bir beyte sığdırmaya çalışıyorlardı. Bu da ancak, dilden dile dolaşacak, kolay akılda kalabilecek “mazmunlar” ile mümkün olabilirdi.

2. İnce hayâlleri mana ile birleştirip beraber götürme (ki bazıları buna “hayâl-bendî” veya “hayâl-perdâzî” derler), bu dönem şiirinin özelliklerinden biridir. Bu tarz şiir ince, zarif hayâllerle örülmüş olup âhenkli ve gönül çekicidir. Bu tür şiirin ilk temsilcisi olarak Hâce Hüseyin Senâî (ölm. 996/1588) zikredilir. Onun şiirinde, derin hayâl ve ince tasavvurların belirsiz teşbihlerle beyân edildiği, mecâz ve istiârelerin uzak anlamlarının kastedildiği zor anlaşılabilen zarif nükteler ve manalar mevcuttur. Bu zihne uzak hayâl kurmalar, bazen şiirin müphemliğine de sebep oluyordu. Ancak bu üslûp Sâib-i Tebrîzî (ölm. 1081/1670-1671)’nin devrine yaklaştıkça daha berrak, akıcı ve daha gönül çekici bir içerik kazanıyordu. Sâib’in bizzat kendi deyişiyle “yeni bir üslûp” meydana geliyordu.

3. Bu akım, eski şâirlerin gazellerinde mevcut olan soyut aşkı, ilhamını günlük hayattan, normal tecrübelerden alan gerçek aşka dönüştürmüştür. Bu bir nevi realizm ve bir tür rûhî tahlillere yönelişi ifade eder. Burada söz konusu edilen realizm, olağan günlük aşk ve sevginin getirdiği gerçek hâllerin ve hislerin anlatımıdır.

⁶⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: Ömer Okumuş, *Hind Üslûbu (Sebk-i Hindî)*, Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi, Sayı 17, Ayrı Basım, Fen-Edebiyat Fakültesi Ofset Tesisleri, Erzurum, 1989; A. Naci Tokmak, “İran” maddesi, İ.A., c.22, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 2000; Halil Toker, *Sebk-i Hindî (Hind Üslûbu)*, İlmî Araştırmalar, İstanbul: İlim Yayma Cemiyeti, 1996, ss.141-150.

4. Şâirin kendi hayâlini somutlaştırıp sonra canlılar için düşünülen fiilleri ve sıfatları, o “hayâlî şahıs” için kullanması, bu üslûbun diğer bir özelliğidir. Bu “müşahhaslaşmış hayâller” veya “hayâlî şahsiyetler” temsil getirmede şâirlerin yararlandığı önemli unsurlardandır.

Temsil getirmenin bir çeşidi de “irsâl-i mesel”dir. Bu, halk arasında geçerli olan bir atasözü veya deyişi, şâirin kendi iddiasını kanıtlamak ya da şahsî durumunu açıklamak maksadıyla şiirlerinde kullanmasıdır.

Temsillerin, atasözleri ve deyimlerin çokluğu bu üslûbun en belirgin özelliklerinden biridir. Bu hususta yeni arayışlar peşinde koşmuş, bazen de aşırılıklara kaçılmıştır.

5. Bu devrin şiir tarihinde göz önünde bulundurulması gereken önemli bir husus da şâirlerin yeni arayışlar peşinde koşmaları, değişik mana ve mazmun hatta yeni lafızlar bulmada ısrar etmeleri, kendi tabirleri ile “yeni deyiş” sahibi olmalarıdır. Bu akım çok çabuk gelişmedi, yeni bir üslûp hâline gelmesi ancak Sâib devrinde mümkün oldu. Aslında, yeni bir söyleyiş tarzına yönelme, Timurluların sonlarında başlayıp sonradan gelişen ve kuvvet kazanan edebî bir akımdı. Bütün birinci asrı içine alan bu akımın temsilcilerinin yenilik hususundaki görüşlerine bakılırsa, ister lafızda, ister mana ve mazmunda olsun başkalarını taklit etmek kusur sayılıyordu. Buna rağmen bütün şâirlerde yenilik getirme düşüncesi mevcut olmakla birlikte, eskileri taklit ve takip etme yine de yaygın bir durumdaydı. Şiir türlerinde ve konularında herkes gücü nisbetinde kendilerinden önce yaşamış büyük üstâtların eserlerinin benzerlerini yazmaya çalışıyordu.

6. Bu devrin şiirinde önemle üzerinde durulması gereken konulardan biri de sözün sadeliği ile şiir dilinin yeniliğidir. Bu dönem şâirlerinin dili öncekilerden tamamen farklıdır. Elbette dildeki bu köklü değişiklik bu döneme ait yeni bir olgu değildir. Bu dokuzuncu asırda oluşmaya başlayan ortamın tabii bir sonucudur. Bunun tesirleri zamanla şiir dilinde görülmeye başladı. Onuncu asırda ise dilin sadeliğini daha açık olarak görebiliyoruz. Sözde sade söyleme, yeni manalar, ince nükteler ve zarif mazmunlarla birleşince şâiri sade terennüm etmeye zorluyordu. Bu durum şâirin

daha derin hayâllere ve ince düşüncelere dalmasına sebep oluyordu. Tam bir maharet ve üstâtlık isteyen bu tür şiiirler, az da olsa mevcuttur. Zamanla hayâl unsuru kuvvet kazandı, buna karşılık söz söyleme kurallarında ihmal görülmeye, şâirliğin ağır kuralları terk edilmeye başlandı. Bunun sonucu, hatta üstatlık iddiasında olan şâirler bile birtakım söz hatalarına düştüler. Netice olarak şunu söyleyebiliriz: Safeviler devri şiiir dili, başlangıçtan bu dönemin sonuna doğru sadeliğe yöneliyor, o günün konuşma diline yaklaşıyordu. Bu, şiiirdeki bir tür yenilikti ve yeni üslûbun özelliklerinden biri idi. Şâir, oldukça değişmiş olan yeni dilden yaralanmanın doğal bir sonucu olarak da, seçkinlerin ve ediplerin kullandığı eski, edebî dilin çerçevesi dışına çıkarak kendi zamanında yaygın olan birçok yeni kelime ve terkibi kullanıyor ve zevkinin gerektirdiği hallerde de eski edebî dilden istifâde ediyordu. Nesir yazarlarının ve kâtiplerinin de aynı yolu izlediklerinde şüphe yoktur.

7. Bu devir şiiirinin özelliklerinden biri de teşbîh, mecâz ve istiâre gibi edebî sanatlarda aşırı derecede mübalağa yapılmasıdır. Söz konusu durum, Safeviler devrinin sonlarına doğru daha kuvvetle hissediliyordu. Öyle ki edebî sanatlardan arındırılmış sâde beyânlar, âdetâ kusur sayılıyordu. Edebî sanatları şiiirlerine yerleştirmedeki ustalıkları bilinen Örfî, Tâlib, Esîr, Kelîm, Sâib, Şevket, ve Bîdil gibi şâirlerin kullandıkları terkipler genellikle çekici ve hoştur.

8. Safeviler dönemi şiiirinin diğer bir özelliği de, şâirlerin yaşam çevrelerinden tabiattan ve günlük tecrübelerden aldıkları ilhamı sanatlarına yansıtmuş olmalarıdır. Yani, çevrelerinden, ellerinin altında olan ve gözleri ile gördükleri şeylerden fikir alma, mazmun ve ince nükteler bulma gibi hususlarda, önceki devirlere nazaran oldukça farklı bir durumda idiler. Çevreyi ve eşyayı olduğu gibi değil de, görmek istedikleri şekilde algulamaları, onları romantik şâirlere yaklaştırmaktadır. Şâirlerin büyük gayretlerle buldukları mazmunlar, bazen diğerleri tarafından çalınıyordu. Bu husus, şâirlerin arasında birtakım huzursuzluklara sebep oluyordu ve bu oldukça yaygındı. Çok çeşitli mazmûnların beyanındaki güçlüklerden biri de icâzda mübalağa yapmaktı. Bunun Tâlib, Kelîm ve Sâib gibi güçlü şâirler rahatlıkla yapıyor ve bir beyte, bazen bir mısraa mana yüklü ifâdeleri sığdırabiliyorlardı. Bu şâirlerin şiiirlerinde az sözle çok manalı açık beyânlara rastlayabiliyoruz. Genellikle anlaşılması zor olan ifâdeleri, temsil yoluyla zihne

yaklaşıyorlardı. Mazmun bulmanın yollarından biri de birtakım kelime oyunları ile ilginç nükteler, zarif manalar ortaya koymaktı.

9. Bu dönem şiirinin diğer bir özelliği de eziklik, üzüntü ve bedbahtlık ifade eden bir takım rûhî rahatsızlıkların, gerginliklerin gazele yansıması sonucu, hüznle karışık bir karamsarlığın şâirlerin beyânlarında görülmesidir. Bu kötümserlik havasını, çoğu şâirlerin şiirlerinde görmek mümkündür.

10. Halk tabakalarının dünya görüşü diyebileceğimiz bir tür irfânın şiire girmesi de bu yeni üslûbun başka bir özelliğidir. Dünyanın fânîliği, fırsatları değerlendirmenin gereği, yersiz hırs ve gururdan kaçınılması, işlenen konular arasındaydı. Daha önce Hâfız'da kısmen görülen bu beyân tarzı, bu dönem şiirine yeni bir renk ve hava kattı. Örfî, Feyzî ve Bîdil'in kelâmında açık olarak görülen bu beyân tarzı, Sâib'in şiirlerinde doruğa ulaşır. Bir takım kurallara bağlı tasavvuf yerine, dînî hoşgörüyü esas alan, günlük hayata geçirilebilen, iddiâsız sâde bir irfân hayatını anlatan ifâdeler, mezkûr şâirlerin eserlerinde oldukça çoktur. "Medrese ehlinin gönül hayatından haberi yoktur, gönül sinek gibi bir kitabın içinde ölü" şeklindeki ifâdelerle de sadece ilimle arzu edilen hedefe varılamayacağını anlatmaya çalışmışlardır.

11. Fars şiirinin âhengine uygun düşmeyen bahirleri ve vezinleri kullanmaktan kaçınmak, söz öğelerinin doğru dizilişine yeterince uymamak gibi hususlar söz konusu üslûbun özelliklerinden biridir. Kelâmın tertibindeki yanlışlar, bazen sözün girift olmasına da sebep olmuştur.

İran, Hindistan ve Afganistan'da revaç bulan bu üslûp XI.-XVII. yüzyılda Türk edebiyatına girerek şâirler arasında yayılmıştır. XI.-XVII. Yüzyılda İranda yaşayan çağdaşları gibi Türk şâirlerinin birçoğu da bu üslûpla şiirler yazmışlar; kendi hayâl zenginliklerini, fikirlerini, duygularını bu üslûba uygun olarak mübalağalı bir tarzda şiirlerine yansıtmışlardır. Şiirleri genellikle Farsça kelime ve terkiplerle dolu olduğundan ağıdalı bir hâl almış, bu ağıdalı dilin ince ve nazik hayâllerle birleşmesi onların anlaşılmasını güçleştirmiştir.

1.2.4. “Sebk-i Hindî” Üslûbunun Temsilcileri⁶¹

Bu üslûbun Safeviler dönemindeki Baba Figânî-i Şîrâzî (ölm.1520), Hâtîfî (ölm.1521), Ümidî (ölm.1523), Hilâlî-i Çağatâyî (ölm.1533), Ehl-i Şîrâzî (ölm.1536), Zamîrî-i İsfahânî (ölm.1576’dan sonra), Vahşî-i Bâfikî (ölm.1583), Muhteşem-i Kâşânî (ölm.1588), Zülâlî-i Hansârî (ölm.1622), Câmî-i Abbâsî (ölm.1622), Şifâî-i İsfahânî (ölm.1628), Şâpûr-i Tahrânî (ölm.1629), Celâl-i Esîr (ölm.1639), Rükneddin Mes’ûd-i Kâşî (ölm.1656) ve Sâib-i Tebrîzî (ölm.1670) gibi temsilcilerine mukâbil Türk Edebiyatında Şeyhülislâm Yahya (959-1053/1552-1643), Riyâzî (981-1054/1573-1644), Sabrî (ölm. 1055/1645), Fehîm-i Kadîm (1036-1058/1627-1648), Şeyhülislâm Bahâyî (1003-1063/1595-1653), Cevrî (ölm. 1064/1654), Nâilî-i Kadîm (ölm. 1070/1660), Vecdî (ölm.1070/1660), İsmetî (ölm. 1074/1664), Nedîm-i Kadîm (ölm. 1081/1670), Neşâtî (ölm. 1085/1674), Râsîh (ölm. 1111/1699), Nâbî (1052-1124/1642-1712) ve Sâbit (1060-1124/1650-1712) gibi adlar zikredilebilir.

Türk edebiyatında ise yukarıda sayılan özelliklerden birkaçını veya hepsini bu yüzyılın hemen bütün şâirlerinde görmek mümkündür; zarîf, nâzîk, ince bir dil; anlamda, hayâllerde incelik, yüzyılın genel özelliğidir. Fakat bu özelliklerden biri veya birkaçını şiirinde toplayan her şâire Sebk-i Hindî şâiri demek yanlış olur. Meselâ; Nef’î’nin kasîdelerindeki aşırı mübâlağa ve hayâl gücü, gazellerindeki incelik, Farsça şiirlerindeki ıztıraba bakarak, onun bir Sebk-i Hindî şâiri olduğunu söylemek yanlış olur.

XVII. Yüzyılda Dîvân şiirinde Sebk-i Hindî’nin bütün özelliklerinin görüldüğü, gerçek temsilcileri Şehrî, Nâ’îlî, İsmetî, Neşâtî, ve Fehîm’i sayabiliriz. XVIII. Yüzyılda ise yüzyılın zirve şâiri Şeyh Gâlib, Hind Üslûbunun temsilcisi sayılır.

Yine bu yüzyılın sonlarına doğru Hikemî tarzın doğduğunu görmekteyiz. Hikemî tarzda yazan şâirlerin Sebk-i Hindî şâirlerinin aksine hayâle değil, fikir ve hikmete değer verdiklerini görmekteyiz. Nâbî bu tarzın en önemli temsilcisidir.

⁶¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Okumuş, a.g.m.; Tokmak, a.g.m.; Toker, a.g.m.

1.3. XVII. Yüzyılın Sultan Şâirleri

Bu dönemde devletin siyasî ve sosyal durumunun aksine edebiyatın gelişmesine devam etmesinin başlıca etkenlerinden biri de şâirleri koruyan sultanların bizzat kendilerinin de şâir olmasıdır.

Gerçekten de XVII. yüzyıla girerken devletin başında bulunan III. Mehmet⁶² “Adlî” mahlasıyla şiirler yazmış olmakla beraber şiirleri, kendisinden sonraki şâirlere tesir edebilecek güçte olmamıştır.

*“Yokdurur zulme rızâmuz adle biz mâillerüz
Gözlerüz Hakk’un rızâsın emrine kâillerüz”⁶³*

“Bahtî” mahlasıyla âşıkâne gazeller yazmış olan I. Ahmed’in⁶⁴ askerî zaferlerini dile getiren manzûmelerine de rastlanır. Halîfelik sıfatına yaraşır biçimde İslâm dinine ve Hz. Peygambere bağlılığı vardır. Ayrıca Bahtî’nin bir kısım şiirleri de bestelenmiştir. S. Nüzhet Ergun’un verdiği bilgiye göre kendisinde bulunan bir mecmuada;

*“Dil hânesi pür-nûr olur
Envâr-ı zikrullah ile”*

şeklinde başlayan İlâhî’nin, Neyzen Osman tarafından “hicaz” makamında ve “düyek” usûlünde bestelenmiş olduğu kayıtlıdır.⁶⁵

*“Tâc u tahta lâyık a’mâl ola kârın her zamân
Bahtiyâ çün kim nasîb oldı sana bu izz ü baht”⁶⁶*

⁶² Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, a.g.e.i, s.115.

⁶³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, c.2, İstanbul: M.E.B. Basımevi, İstanbul, 1997, s.652.

⁶⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: Mücteba İlgürel, “Ahmed I” maddesi, İ.A., c.2, İstanbul, T.D.V. Yayınları, 1989, s.30; Uzunçarşılı, a.g.e., s.103.

⁶⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Şâirleri*, c.I, s.289.

⁶⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: B.T.K., c.5, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1987, s.67.

II. Osman (Genç Osman),⁶⁷ “Fâris” mahlasını kullanmıştır. Bu mahlasın bazı şiiirlerde vezin gereği olarak, “Farsî” şekline girdiği de görülür. Çok genç yaşına rağmen, sade bir dille yazılmış ilgi çekici şiiirleri ve kültürünün yüksekliği hemen kendisini belli eder.

*“Şeh-i âlemlige sanman ki Fârisî ola mağrûr
Cefâ-yı rûzgârı çekmeden çeksek şu dâmeni”⁶⁸*

Bu yüzyılın en sert ve etrafına korku saçan pâdişâhı IV. Murâd⁶⁹ da “Murâdî” mahlasını almıştır. IV. Murâd, Nef’î’nin şiiirlerini takdîr etmiş, onu sohbetlerine almış ve korumuştur. Ancak Nef’î’nin sert mizâcı ile pâdişâhın şiddeti bağdaşamamış ve bu yakınlık, büyük şâirin öldürülmesi ile sonuçlanmıştır. Hâlbuki IV. Murâd, Bağdat Seraskeri, büyük ve hamiyetli vezir, Hâfız Ahmed Pâşâ’nın kendisine gönderdiği;

*“Aldı etrâfı adüv imdâda asker yok mudur
Din yolunda baş virür bir merd-i server yok mudur
Bir aceb girdâba düşdük çâresiz kalduk meded
Âşinâlar zümresinden bir şinâver yok mudur
Cenkde hem-pâmuz olup baş virüp cân almağa
Arsa-i âlemde bir merd-i hüner-ver yok mudur
.....
Dergeh-i Sultân Murâda nâmemiz isâline
Bâd-ı sarsar gibi bir çâbük kebûter yok mudur”⁷⁰*

şeklindeki manzum bir yardım isteğine aynı vezin ve kâfiye ile şu kuvvetli cevabı verecek kadar nazım tekniğine ve nazım sanatına âşinâ bulunuyordu:

⁶⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, a.g.e., s.127.

⁶⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: B.T.K., c. 5, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1987, s.73.

⁶⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, a.g.e., s.148.

⁷⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: Banarlı, a.g.e., s.652.

*“Hâfızâ Bağdâda imdâd itmeğe er yok mudur
Bizden istimdâd idersin sende asker yok mudur
Bû-Hanife şehrin ihmâlünle vîran itdiler
Sende eyâ gayret-i dîn ü peygamber yok mudur
Bir Alî-sîret vezîri şimdi serdâr eyledüm
Hızr u Peygamber delîl olmaz mı rehber yok mudur
Şimdi hâlî mi kıyâs eylersin eyâ âlemi
Ey Murâdî pâdişâh-ı heft-kışver yok mudur”⁷¹*

Bu mısralarda IV. Murâd’ın sert ve affetmez tabiatı kadar, hâlâ dünyanın dört bir yanına hükmettiğine inanan, heybetli ve kahraman hükümdârlığının da açık ifâdeleri vardır.

Çok az sayıda şiiri olan IV. Mehmed⁷² de “Vefâî” mahlasıyla şiirler yazmıştır. Ancak bu şiirler mecmualarda dağınık vaziyettedir. Şuârâ tezkireleri de şiirlerinden pek söz etmezler. Öyle anlaşılıyor ki şiirle ilgisi ikinci plândadır.

*“Kûşe-i gamda Vefâî bendeni tenhâ koma
Yoluna cânım fedâ olsun beyim gel gitme tek”⁷³*

Şiirlerinden çok yaptığı bazı besteleriyle bilinen, fakat aynı zamanda şâir ve hattat bir sultan olan ve “Ahmedî” mahlasıyla şiirler yazan II. Ahmed’den⁷⁴ günümüze çok az şiir intikâl edebilmiştir.

*“Ahmed için cevri ni çekmez dir imiş müddeî
Ol seni candan sever yaraşmaz ol bühtân ana”⁷⁵*

⁷¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Banarlı, a.g.e., s.653.

⁷² Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, a.g.e., s. 237.

⁷³ Ayrıntılı bilgi için bkz: B.T.K., c.5, İstanbul: Ötügen Yayınları, 1987, s.257.

⁷⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: Mücteba İlgürel, “Ahmed II” maddesi, İ.A., c.2, İstanbul: T.D.V. Yayınları 1989, s.33; Uzunçarşılı, a.g.e., s.591.

⁷⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: B.T.K., c.5, İstanbul: Ötügen Yayınları, 1987, s.258.

1.4. XVII. Yüzyıl Dîvân Edebiyatı'nda Eser Verilen Türler

Klâsik Türk Edebiyatı'nın XVII. Yüzyıl devresinde hemen hemen bütün edebî türlerde en büyük şâirlerin ve sanatçıların yetişmiş olduğunu söyleyebiliriz.

1.4.1. Şiir (Kaside ve Gazel)

Bu yüzyılda kasîde sahasında karşımıza ustalığıyla Sabrî (ölm. 1055/1645-1646); gazel sahasında ise Şeyhülislam Yahyâ (ölm. 1053/1643-1644), Fehîm-i Kadîm (ölm. 1058/1648), Şeyhülislâm Bahâyî (ölm. 1064/1654), Cevrî (ölm. 1065/1654), Vecdî (ölm. 1071/1661), İsmetî (ölm. 1076/1665), Nâ'îlî-i Kadîm (ölm. 1077/1666), Nedîm-i Kadîm (ölm. 1081/1670), Neşâtî (ölm. 1085/1674), Nâbî (ölm. 1124/1712) ve Nef'î (ölm. 1044/1635) çıkmaktadır.

Sabrî⁷⁶ : XVII. yüzyılda kasîde alanında Nef'î'den sonra en kuvvetli şâir olarak görülür. Fakat kasîdelerinde Nef'î'nin etkisi hemen sezilir. Sabrî'nin şiirlerinde Nef'î'deki heyecan ve mana derinliği yoktur. Bu yüzden şiirleri kuru ve yüzeysel kalır.

Şeyhülislâm Yahyâ⁷⁷ : IV. Murad devrinde şiirleri ve nüfuzuyla şöhret bulmuştur. Zarif ve nüktedan bir şâirdir. Bu yüzyılın büyük gazel şâirleri arasında sayılır. Devrin büyük şâirleri, Nef'î başta olmak üzere kasîdeler sunarak övgüsünü yapmışlardır. Yahyâ, gazelde Bâkî ve Nedîm arasında bir köprü görevi görmüştür. Şiirlerinde Bâkî'nin şekil mükemmeliyeti ve sanat kudreti, Nev'î'nin sadeliği ve samimiyeti görülür. Bazen Nedîm'i hazırlayan coşkun ve şûh beytlere de tesadüf edilir.

⁷⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: B.T.K., c.5, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1987, s.158.

⁷⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: Lütfü Bayraktutan, "Şeyhülislâm Yahya, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânı'nın Tenkidli Metni", (Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1985).

Fehîm-i Kadîm⁷⁸ : Şiirlerinde Fuzûlî'nin lirik ve samîmî tarafı, Nefî'nin rûh derinliği vardır. Şiiri sade ve samîmîdir. Özellikle gazelleri ile tanınmıştır. Sâmi, hatta Şeyh Gâlib ve Encümen-i Şu'ârâ şâirlerinden Leskofçalı Gâlib ve Hersekli Ârif Hikmet üzerinde etkileri görülür.

Şeyhülislâm Bahâyî⁷⁹ : Özellikle gazelleri ile tanınmıştır. Âşıkâne ve rindâne gazelleri vardır. Üslûbu zarif, dili sağlamdır. Daha ziyade Şeyhülislâm Yahyâ'nın yolundadır. Şiirde mana ve hayâl dolgunluğuna önem vermiş, mısralarını titizlikle işlemiştir. Şiirleri şekil bakımından kusursuzdur. Çirkin, zevksiz ve âhenksiz bir kelimeye şiirinde rastlamak mümkün değildir. Bu titizlik Şeyhülislâm Bahâyî'nin az şiir yazmasına sebep olmuştur. Gazel şâiri olarak tanınmasına rağmen ancak 40 kadar gazel yazmıştır.

Cevrî⁸⁰ : Dili temiz, üslûbu sağlamdır. Birçok şiirinde devrin gazel üstâdı Nâilî'yi hatırlatan beyitleri vardır.

Vecdî⁸¹ : Zamanında çok tanınmış bir şâirdir. İfâdesi açık ve sağlamdır. Nâilî ve onun etkisinde olan Cevrî'nin aksine Vecdî'de vuzuh vardır. Daha ziyade Fehîm-i Kadîm'in yolunda olmuştur.

İsmetî⁸² :Özelliklerinde gazellerindeki hassasiyeti ve ince zevki ile dikkati çeken bir şâirdir. Gazelde Şeyhülislâm Yahyâ ve şeyhülislâm Bahâyî yolundadır. Üslûbu temiz ve akıcı, hayâlleri daima ince, dili zarif, çok işlenmiş ve pürüzsüzdür. Şiirlerinde ızdırap hakim unsurdur.

⁷⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: Tahir Üzgör, "Fehîm-i Kadîm" maddesi, İ.A., c.12, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1995, s.295; Tahir Üzgör, *Fehîm-i Kadîm, Hayatı, Sanatı, Dîvânı ve Metnin Bugünkü Türkçesi*, Ankara, 1991; "XVII. Asır Şâirlerinden Mustafa Fehîm, Hayatı ve Eseri, Dîvânının Tenkîdli Neşri" (Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, T.Y., nr. 128, İstanbul, 1941).

⁷⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Mehmet İpşirli ve Mustafa Uzun, "Bahâî Mehmet Efendi" maddesi, İ.A., c.4, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1991, s.463; Uzunçarşılı, a.g.e., s.237,360-362.

⁸⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: Hüseyin Ayan, "Cevrî" maddesi, İ.A., c.7, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1993, s.460; Hüseyin Ayan, *Cevrî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı'nın Tenkîdli Metni*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi, 1981.

⁸¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Banarlı, a.g.e., s. 667.

⁸² Ayrıntılı bilgi için bkz: Şinasi Tekin-Haluk İpekten, *XVII. Asır Şâirlerinden İsmetî*, Atatürk Üniversitesi, 1961 Yılı, 1963, s.s.21-34.

Nâ'îlî-i Kadîm⁸³ : XVII. Yüzyılın en büyük temsilcilerinden sayılır. Dili son derece ince ve zarif, fakat oldukça ağırdır. Yabancı kelimeleri fazla; uzun, zincirleme tamlamaları çoktur. Şiirlerinde sözü kısaltarak anlam ve hayal derinliğine gitmiştir. Dîvân edebiyatında ilk defa şarkı türünü denemiştir. Bu bakımdan XVIII. Yüzyılın büyük şarkı şâiri Nedîm üzerinde derin etkileri olmuştur.

Nedîm-i Kadîm⁸⁴ : Zamanında oldukça ünlü bir şâirdir. Gazellerinin dili sağlam, ince ve zarif; hayâlleri derindir. 50-60 Yıl öncesinden Nedîm'in neşesi ve şûhluğunu müjdeleyen beyitleri vardır.

Neşâtî⁸⁵ : Kasîdede kendisine Nef'î'yi üstât bilmiştir. Onun kasîdelerine nazireler yazmıştır. Bu şiirlerde Nef'î'nin etkisi hemen görülür. Gazelde ise Şeyhülislâm Yahyâ ve Şeyhülislâm Bahâyî vadisindedir. İfâdesi düzgün, samîmî ve duyguludur. Dili, bu yüzyılın diline ve özellikle yüzyılın şiirini temsil eden Nâ'îlî'nin diline nazaran çok sade ve temizdir.

Nâbî⁸⁶ : Edebiyatımıza fikri getiren şâirdir. Sebki Hindî'nin hemen bütün şâirlerince benimsendiği bir devirde Nâbî, şiirde duygu ve hayâl unsurlarını bir yana iterek, oldukça sade bir dille fikir ve düşüncelerini şiire sokması, söyleyeceklerini yüksekte, öğüt verircesine söylemesiyle yeni bir çıkır açmıştır. Aşk şiirleri olan gazelerde bile Nâbî devrin bozukluklarını dile getirmiş, sosyal konularda fikirlerini dile getirmiştir.

Nef'î⁸⁷ : Yüzyılın en renkli simasıdır. Sert ve haşin tabiatı IV. Murad'ın mizacıyla uyuşmamış ve şiirdeki ustalığı bile idamına engel olamamıştır.

⁸³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Haluk İpekten, *Nâ'îlî-i Kadîm, Hayatı ve Edebî Kişiliği*, Ankara: Atatürk Üniversitesi, 1973.

⁸⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: Banarlı, a.g.e., c.2. s. 669,

⁸⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: Banarlı, a.g.e., c.2. s. 664.

⁸⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: Banarlı, a.g.e., c.2. s. 669.

⁸⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: Metin Akkuş, *Nef'î Dîvânı*, Ankara: Akçağ yayınları, 1993.

1.4.2. Mesnevî

Mesnevîde ise Nâdirî (ölm. 1036/1626) ve Nev'îzâde Atâ'î (ölm. 1045/1635) karşımıza çıkmaktadır.

Nâdirî⁸⁸ : Çok cepheli bir şahsiyettir. Devrinde âlim, şâir, nâsir ve hattat olarak tanınmıştır. Kasîde ve gazelde Bâkî'nin yolundadır. Fakat şiiri ile büyük şöhret kazanamamış, asıl şöhretini "Mirâciye" kasîdesi ve özellikle "Şehnâme" adındaki mesnevîsiyle yapmıştır. Bu bakımdan daha çok mesnevî şâirleri arasında sayılır.

Nev'îzâde Atâ'î⁸⁹ : Nizâmî'yi takliden meydana getirdiği "Sohbetü'l-ebkâr", "Nefhatü'l-ezhâr", "Hilyetü'l-efkâr", "Âlem-nümâ" veya "Sâkî-nâme" ve "Heft-hân"dan oluşan hamsesi ile meşhurdur.

1.4.3. Rubâ'î

Rubâ'î'de ise Hâletî (ölm. 1040/1631) vardır.

Hâletî⁹⁰ 800-100 Kadar rubâ'îsi vardır. Bütün Türk edebiyatının rubâ'î üstadı sayılır.

1.4.4. Nesir

Bu yüzyılda süslü nesirde Veysî (ölm. 1037/1627-1628) ve Nergisî (ölm. 1044/1635), sade nesirde ise Koçi Bey (ölm. ?) karşımıza çıkar.

⁸⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: Banarlı, a.g.e.,s. 675.

⁸⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Haluk İpekten, "Atâî Nev'îzâde" maddesi, İ.A., c.4, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1991, s.40..

⁹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: Haluk İpekten, "Azmi'zâde Mustafa Hâletî" maddesi, İ.A., c.4, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1991, s.348.

Veysi⁹¹ : Yüzyılın büyük nesir üstâdı Nergisi kadar olmamakla beraber süslü, ağdalı nesirde hayli ün kazanmıştır. Dili, Nergisi'den daha sadedir ve daha kolay anlaşılır. Böyle olmakla beraber yine de yabancı kelimelerle dolu, süslü, özentili bir dili vardır.

Nergisi⁹² : Edebiyatımızda inşâ sanatının en büyük ustası sayılır. Arapça ve Farsça sözlüklerden çıkarılmış kelimeler, zincirleme tamlamalar, mecazlar ve secilerle doldurulmuş, itinalı, inceden inceye işlenmiş bir nesir dili vardır. Aşırı bir özentî sonucu cümleler, çoğu zaman anlaşılamayacak bir derecede uzatılmış, içinden çıkılmaz bir hâl almıştır. Bununla beraber çok beğenilmiş, yaşadığı yüzyılda ve sonraki yüzyıllarda taklit edilmeye çalışılmıştır. Nergisi'nin şiiirleri de vardır. Bunlarda daha sade, anlaşılır bir dil kullanmıştır. Fakat şiiirde inşâ sanatında kazandığı ünü kazanamamış, ikinci derecede bir şâir olarak kalmıştır. Ayrıca Nergisi hamse sahibidir.

Koçi Bey⁹³ : 1631 Yılında IV. Murad'a ve 1640 yılında Sultan İbrâhim'e sunduğu iki Risâle ile ün kazanmıştır. Her iki Risâle de onun devlet teşkilatını çok iyi bildiğini ve memleketin günden güne kötüye gidişini çok iyi hissettiğini göstermektedir. Bozukluk sebeplerini düpedüz görmüş ve bunları Risâlelerinde padişahlara anlatmaya çalışmıştır. Bunların düzeltilmesi için ileri sürdüğü çarelerle hem zekasını ve cesaretini, hem de ileri görüşlü bir insan olduğunu ortaya koymuştur. Risâlelerden özellikle ikincisi çok sade bir dille yazılmıştır. Kısa, basit cümleleri, kesin hükümleri ve canlı üslûbu ile edebî değeri olan bir eserdir. XVII. Yüzyılın süslü ve ağdalı nesir dili yanında şaşılacak bir sadelik ve güzellikte yazmıştır.

⁹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: B.T.K., c.5, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1987, s.345.

⁹² Ayrıntılı bilgi için bkz: Banarlı, a.g.e., s.681.

⁹³ Ayrıntılı bilgi için bkz: M. Bursalı M. Tahir, Osmanlı Müellifleri, c.III, s.119.

1.4.5. İlim

İlimde ise Kâtib Çelebi (1017-1067/1609-1657) yüzyılım simasıdır.

Kâtib Çelebi⁹⁴ : Tarih, coğrafya, bibliyografya ve başka konularda Arapça ve Türkçe 20 kadar eseri vardır. Bunların en önemlileri “Fezleke”, “Takvimü’t-tevârih”, “Tuhfetü’l-kibâr fi Esfâri’l-bihâr”, “Mizânü’l-hakk”, “Düstûrü’l-amel”, “Cihân-nümâ”, “Keşfü’z-zünûn” adlı kitaplarıdır.

1.4.6. Seyâhat Edebiyatı

Seyahat edebiyatında ise Evliya Çelebi (ölm. 1093 ?/1682 ?) vardır.

Evliya Çelebi⁹⁵ : Son derece canlı ve çekici bir üslubu vardır. Konuşur gibi sade ve sürükleyici bir ifâde kullanmıştır. Üslûbunda yer yer bir masal havası sezilir. Dili devrine göre çok sadedir. Sık sık hoş hikâyeler, fıkralar, latifeler anlatır; eserini sıkmadan okutur. Gezilerinden oluşan “Seyâhat-nâme” adlı eserini 10 büyük ciltlik bir kitapta toplamıştır.

1.4.7. Şuârâ Tezkireleri

Bu yüzyılda yazılan Şuârâ Tezkireleri’ne baktığımızda ise bu tezkirelerin XVI. yüzyıldakilere bakarak birer “zeyil” mesâbesinde olmakla beraber, içlerinde değerlilerinin de olduğunu görmekteyiz. Fakat XVI. yüzyılın altı tezkiresine karşılık XVII. yüzyılda yazılanlar yediye ulaştığı hâlde onlar kadar değerli görülmemektedir. Yüzyılım tezkireleri şunlardır:

⁹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: Orhan Şaik Gökyay, **Kâtib Çelebi, Hayatı ve Eserleri Hakkında İncelemeler**, Ankara: T.T.K.. Basımevi, 1985.

⁹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: Mücteba İlgürel, “Evliya Çelebi” maddesi, İ.A., İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1995, s.529; Banarlı, a.g.e., ss..688-692.

Mecma'u'l-havâss⁹⁶ : Sâdıkî-i Kitâb-dâr tarafından Çağatay lehçesiyle yazılmış olup Ali Şîr Nevâî'nin Mecâlisü'n-nefâis adlı tezkiresinin bir zeyli sayılmaktadır.

Riyâzu's-suârâ⁹⁷ : Riyâzî Mehmed Efendi tarafından yazılmıştır. Tezkiresinde tarafsız olmaya çalışan Riyâzî, tezkiresini özet olarak yazdığını, tezkiresinde şâirlerin dîvânlarını gözden geçirerek seçmeler yaptığını, şâirleri müteşâirlerden ayırdığını ve tezkire sahiplerinin tarih bilgileri ve şiir anlayışlarıyla ilgili küçük örnekler verdiğini söylüyor.

Zübdetü'l-Eş'âr⁹⁸ : Fâ'izî Kâf-zâde tarafından yazılmıştır. Bir tezkireden çok antoloji özelliğindedir. Fâ'izî XV. yüzyılın ikinci yarısından kendi zamanına kadar yetişen şâirleri elifbâ sırasına göre kitabına almış, kiminin yalnız ölüm tarihleri kaydedilmiş, kimilerinin ise eserlerinden örnekler verilmiştir.

Rızâ Tezkiresi⁹⁹ : Seyyid Mehmed Rızâ (ölm. 1082/1671) tarafından yazılmıştır. Tezkiresinde 173 şâire yer veren Rızâ, diğer tezkireciler gibi şâir padişahları tezkiresinin başına almış, bunların dışındakileri ise elifbâ sırasına göre yazmıştır.

Yümni Tezkiresi¹⁰⁰ : Yümni Mehmed Sâlih tarafından yazılmıştır. Yümni tezkiresini hazırlamaya başlamış, ancak bunu tamamlayamamıştır. Eserine 29 şâiri kısaca yazmıştır.

⁹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: Sâdıkî-i Kitâb-dâr, *Mecma'u'l-havass*, Tebriz, 1327; Ahmet Ateş, *Kitâbiyat, Mecma'u'l-havass*, Tarih Dergisi, c.5, 1953; Haluk İpekten, *Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şuârâ Tezkireleri*, Erzurum, 1986.

⁹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: Namık Açıkgöz, *Riyâzî, Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği*, (Dîvân, Sâki-nâme ve *Düsturu'l-amel'in Tenkîdli Metni*), Doktora Tezi, 3 c., Elazığ, 1986; Namık Açıkgöz, "Riyâzî's-suârâ, Metin-Dizin", (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, D.T.C.F. Kütüphanesi, nr.9, 1982; Haluk İpekten, *Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şuârâ Tezkireleri*, Erzurum, 1986.

⁹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: *Zübdetü'l-Eş'âr*, Süleymâniye Ktp., Şehit Ali Paşa, 1877; Bekir Kayabaşı, "Kaf-zâde Fâizî'nin *Zübdetü'l-Eş'âr*", (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996; Haluk İpekten, *Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şuârâ Tezkireleri*, Erzurum, 1986.

⁹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Hamit Burmaoğlu, "Rıza Tezkiresi, Edisyon Kritik", (Bitirme Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 1970); Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, c.II, İstanbul, 1333, s.185; Haluk İpekten, *Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şuârâ Tezkireleri*, Erzurum, 1986.

¹⁰⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: *Yümni Tezkiresi*, Millet Ktp., Ali Emîrî, 780; Sadık Erdem, Mehmed Salih Yümni, *Tezkire-i Şu'ârâ-yı Yümni*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, LV, 1988,

Zeyl-i Zübdetü'l-Eş'âr¹⁰¹ : (Âsım Tezkiresi). Seyrek-zâde Mehmed Âsım (ölm. 1086/1675) tarafından yazılmıştır. Âsım Tezkiresi, Fâ'izî'nin bıraktığı tarih olan 1620'den 1675'e kadar yetişen şâirleri içine alır. Âsım, bu şâirlerin adlarını elifbâya göre yazmış ve eserlerinden örnekler vermiştir.

Teşrifâtü's-şu'ârâ : Güftî Ali¹⁰² (ölm. 1088/1677) tarafından 1069-1072 H./1659-1660 M. yıllarında yazılmıştır. Manzumdur. Bu özelliğinden dolayı diğer tezkirelerimiz arasında bir özellik taşır. Dili hem ağır, hem de lâubâli ve müstehcendir.

s.85-112,; Haluk İpekten, **Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şuârâ Tezkireleri**, Erzurum, 1986.

¹⁰¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: **Zeyl-i Zübdetü'l-Eş'âr**, İstanbul Üniversitesi Ktp., T.Y., 2401; Haluk İpekten, **Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şuârâ Tezkireleri**, Erzurum, 1986; Şerif Oktürk, "İstanbul Kütüphanelerinde Bulunan Osmanlı Şuârâ Tezkireleri", (Bitirme Tezi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türkiyat Enstitüsü, T.Y..197.)

¹⁰² Ayrıntılı bilgi için bkz: "XVII.Asır Şâirlerinden Güftî ve Teşrifâtü's-şuârâ", (Mezuniyet Tezi, İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, nr. 227, 1946); Kâşif Yılmaz, "Güftî, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği, Tezkireciliği ile Divânı, Zafer-nâmesi ve Teşrifâtü's-şuârâsının Tenkîdli Metni" [Doktora Tezi, Erzurum Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, 1983 (Bir nüshası İSAM Ktp. Nr. 8330)]; Kâşif Yılmaz, **Güftî ve Teşrifâtü's-şu'ârâsı**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2001; Haluk İpekten, **Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şuârâ Tezkireleri**, Erzurum, 1986.

2. DÂNİŞÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ, SANATI

2.1. Hayatı

Dânişî'nin hayatı hakkında elimizde ayrıntılı bir bilgi bulunmamaktadır. Dânişî hakkında bütün bildiklerimiz onun hakkında az da olsa bilgi veren kaynaklardan ve eserinden çıkardığımız bilgi kırıntılarından ibarettir.

Bu kaynaklardan Safâyî Tezkiresi'nde adının "Ahmed" olduğundan ve İstanbullu olduğundan bahisle Rumeli kadılarında olup sonra bu mesleği bırakarak remmâllığa başladığı ve H.1060 (M.1650) tarihinde öldüğü yazılıdır.¹⁰³ Ayrıca yine Safâyî Tezkiresi'nde döneminin meşhur şâirlerinden olduğu ve bir dîvân tertip etmiş olduğu söylenmekte ve şiirine örnek olarak ise "Der-Na't-ı Resûl-i Kibriyâ" başlığı altında Hazret-i Muhammed'in övgüsünün yapıldığı

Sāyesi düşmez zemîne sen o naḥl-ı Tûrsın

*Sāyesüz ḥurşîdsin başdan ayağa nûrsın*¹⁰⁴

beytiyle başlayan kasîde verilmiştir. Ayrıca yine Safâyî Tezkiresi'nde tezimizin konusu olan Dânişî'nin;

Bu āh u eşkle eyler cihāna sırrımı iḫşā

*Yanar ḳan aḡların iki gözümdendür yine ṣekvā*¹⁰⁵

.....

Ne deñlü düzah-ı ğamda yanarsañ Dānişî ṣükr it

*Ki ol şāh-ı Kerîmüñ rahmeti deryāsı müstevfā*¹⁰⁶

beyitleri verilerek bu beyitlerin -sehven- yine "Dânişî" mahlasını taşıyan İstanbul'da yaşamış, H.1090 tarihinde ölmüş, "Alî" isminde bir Mevlevî şeyhine ait olduğu söylenmektedir.

¹⁰³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Safâyî Tezkiresi, Süleymâniye Ktp., Esad Efendi 2549, Varak nr: 75-76

¹⁰⁴ Bkz: K/XVII/1, s.102

¹⁰⁵ Bkz: III/1, s.119

¹⁰⁶ Bkz: VII/7, s.121

Bursalı İsmail Belig'in Nuhbetü'l-Âsâr Li Zeyl-i Zübdetü'l-Eş'âr adlı eserinde ise Dânişî'nin kadı olduğu, İstanbullu olduğu ve H.1060 (M.1650) yılında öldüğü yazıldıktan sonra şâirin aşağıdaki beyitleri örnek olarak verilmiştir.¹⁰⁷

Başında od yanar dâyim şikâyetden degül hâlî

*Neye baksañ dilindendir belâ-yı miñneti sem'ün*¹⁰⁸

Böyle kâr eyler ise câna hadeng-i müjesi

*Gör ne işler geçer ol Dânişî-i bîmâre*¹⁰⁹

Kül oldum yana yana tâb u tâkat kalmadı dilde

*Yanıp yaılmadan da kaldum ol sem'î für üzâne*¹¹⁰

Müstakim-zâde Süleymân Sa'deddin Efendi'nin Mecelletü'n-Nisâb adlı eserinde ise adının "Ahmed" olduğundan ve H.1060 (M.1650) yılında öldüğünden bahsedilmektedir.¹¹¹

Yümni Mehmed Sâlih'in tezkiresinde ise yine adının "Ahmed" olduğundan ve Rumeli kadılarından iken bir çengi dilberıyla tutulup kadılığı bıraktığından ve remmâllığa başladığından söz edildikten sonra H.1060 (M.1650) yılında öldüğü belirtilmiştir.¹¹²

Mehmet Süreyyâ'nın Sicill-i Osmânî¹¹³ adlı eserinde ise İstanbullu olduğu belirtildikten sonra müderrislik ve kadılık görevlerinde bulunduğu ve sonra bunları terk ederek remmâllığa başladığı, H.1060 (M.1650) yılında ise öldüğü belirtilmiştir. Sicill-i Osmânî'de şâirin adı sehven "Süleymân" şeklinde tespit edilmiştir.

¹⁰⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: Abdülkerim Abdulkadiroğlu, Belig İsmail, *Nuhbetü'l-Âsâr Li-Zeyl-i Zübdetü'l-Eş'âr*, 2.b. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1999, s.78.

¹⁰⁸ Bkz: CXIX/4, s.118

¹⁰⁹ Bkz: CLXXII/5, s.218

¹¹⁰ Bkz: CLXXXIV/5, s.225

¹¹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Müstakimzâde Süleyman, *Mecelletü'n-Nisâb*, Süleymâniye Ktp., Hâlet Efendi 628.

¹¹² Ayrıntılı bilgi için bkz: *Yümni Tezkiresi*, Millet Ktp., Ali Emîrî, 780.

¹¹³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Mustafa Keskin, ve diğerleri, *Sicill-i Osmânî Yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniyye*, c.2, İstanbul: Sebil Yayınevi, 1996.

Özetle bu bilgilerden yola çıkarak şâirin İstanbullu olduğu ve adının “Ahmed” olduğu, önceleri kadılık görevlerinde bulunduğu ve sonraları bu mesleğini bırakıp remmâlık ile ilgilendiği ve H.1060 (M.1650) yılında öldüğü bilgileri kaynaklardaki birliktelikten hareketle kesin olarak söylenebilir.

2.2 Edebî Kişiliği ve Sanatı

Tezkirelerden ve dîvânındaki şiirlerden yola çıkarak şâirin iyi bir medrese eğitimi aldığı ve dolayısıyla arûza hâkim olduğu görülmektedir.

Döneminin tanımış şâirlerinden olan Dânişî'nin, kendinden emin ve sanatına güvenen bir kişiliği vardır. Dânişî'nin kasîdelerinde tok ve gür bir ses, gazellerinde ise gazel nazım şeklinin karakteristik özelliği olan incelik vardır. Şâir, döneminde revaç bulan edebî akımların hepsinden haberdâr olmuş, bunları şiirlerine yansıtmıştır. Dîvânı, âdetâ on yedinci yüzyıl edebî akımlarının buluşma noktasıdır. Ayrıca dîvânda on yedinci yüzyıla göre sade bir dil kullanıldığını görmekteyiz.

Dânişî şiirlerinde Klâsik Türk Edebiyatı'nın sevgilinin vefâsızlığı gibi, rakibin eziyeti gibi bilinen mazmunlarını ustaca kullanmıştır:

Varur illerle ol şûh âfetüm ʔyş-ı müdâm eyler

Gider naqd-i hayâtum yiyüp içdüğüm harâm eyler¹¹⁴

Mestâne ser-i küyina düşsek nazâr itmez

Bu hânkah-ı ʔşqda mihmâna bakılmaz¹¹⁵

Tasavvuftaki sûfi-zâhid çatışmasını Dânişî'nin şiirlerinde de görmekteyiz. Dânişî de halkı cehennem ile korkutan zâhidleri şiirinde yermektedir:

Qurtarursañ tîğ-ı âhumdan ser-i bî-devletüñ

Ey rakîb-i zâğ-hey'et başuña tüller taqn¹¹⁶

Ağz açduqça açar halka cehennem kapusın

Taş-ile ağzın kıruñ vâ'zleri söyletmeñüz¹¹⁷

¹¹⁴ Bkz: LXXVI/1, s.163

¹¹⁵ Bkz: XCII/3, s.117

¹¹⁶ Bkz: CLVII/4, s.209

¹¹⁷ Bkz: XCVIII/4, s.175

*Güzeller şöhetini Ravza-ı Rıdvāna beñzetdüm
O meclisde yiri yoğ zāhidi hayvāna beñzetdüm¹¹⁸*

Dānişî, şiirlerinde ilme ve olgun kişilere değil de, paraya ve cāhillere önem verildiğini Şu beyitleriyle dile getirmiştir:

*Nağde kim mālîk degülse kāmran olmak muhāl
İlm-ile olsa eger ‘ullāme-i devr-i zamān¹¹⁹*

*Kemāl ehli ayağda tutdı cāhil gün gibi şadı
Ezelden böyledür ‘ādet bilinmez merdümün kadri¹²⁰*

Şiirlerinde dünyanın geçiciliğinden, bu dünyaya ve paraya önem verilmemesi gerektiğinden, paranın insanın başına bir gün dert olacağından da bahseden Dānişî'nin, yine bu şiirlerindeki Allāh'a tam bir teslimiyeti de gözden kaçmamaktadır:

*Flori yığma şoñra çığmak altından ne müşkildür
Anı fikr it yārān üstüne toprak yığar bir gün¹²¹*

*Harîş olup maħabbet eyleme mala zīnet-i dehre
Görünür mār u ‘akreb çeşmüne ol sīm ü zer bir gün¹²²*

*Yılun on iki ayı kār u pişen ‘ayş u işretdür
Riyāzetle geçmezsın idüp Hağdan hāzer bir gün¹²³*

¹¹⁸ Bkz: CXXXV/1, s.197

¹¹⁹ Bkz: CXLVIII/4, s.204

¹²⁰ Bkz: CC/1, s.176

¹²¹ Bkz: K/XVI/3, s.99

¹²² Bkz: K/XVI/4, s.99

¹²³ Bkz: K/XVI/15, s.100

*Hayflar māl u cāh için çekişmekle geçer ömrün
Keş-â-keşden gelür mi hâtra havf u haşar bir gün¹²⁴*

*Düşünme yaşdanup bālin-i zerrīn bister-i rengīn
Olur ser-menzilün hāk-i siyeh seng-i meder bir gün¹²⁵*

*Bahār-ı ömre aldanma hazām da muqarrerdür
Dıraht-ı cismüñe murğ-ı ecel nā-geh konar bir gün¹²⁶*

*Libās u mālā dār-ı fenāya şıgmayan gāfil
Kahur uryān iki karış yir altına şıgar bir gün¹²⁷*

Dânişî, bazı beyitlerinde de bu dünyadan zevk almanın mümkün olmadığından, bu dünyanın kötülüklerle dolu olduğundan ve bu dünyanın sıkıntısını çekmenin akıllıca bir iş olmadığından söz eder:

*Zevki mümkün mi ki gāyetde fenādur âlem
Akla ursañ çekilür mi sitemi āfākuñ¹²⁸*

Buna mukâbil bazı şiirlerinde ise Dânişî, rint tabiatını ortaya koyar ve bu dünyanın nimetlerinden vakit varken istifâde edilmesi gerektiğini söyler:

*Nev-bahār eyyāmıdur zevk ü tarab iskānıdur
Cām-ı şahbā devridür yansun oda kâşāneler¹²⁹*

*Yār mest-i nāz olup uşşāk medhüş-ı niyāz
Gülsele peymāneler açılsalar mey-hāneler¹³⁰*

¹²⁴ Bkz: K/XVI/16 s.100

¹²⁵ Bkz: K/XVI/23, s.100

¹²⁶ Bkz: K/XVI/28, s.101

¹²⁷ Bkz: K/XVI/35, s.101

¹²⁸ Bkz: CXX/2, s.188

¹²⁹ Bkz: LXXV/3, s.162

¹³⁰ Bkz: LXXV/7, s.162

*Tâb-ı zülfüñle dili şem‘i şeb-efrûz idelüm
Çıkarupşubha şeb-i işreti nev-rûz idelüm¹³¹*

*Gelse ıyd irse güzellense cihân-ı fânî
Olsa hürîler ile gülşen-i dil bâğ-ı cinân¹³²*

Bazı beyitlerinde ise dönemin olaylarından söz eden Dânişî, IV. Murâd’ın meyhâneleri yıkıp şarabı yasaklamasını da şöyle dile getirir:

*Yıkıldılar kûy-ı harâbâtı yıkıldı göñlümüz
Bir yapar yok kaldı ma‘mûr olmadan vîrânemüz¹³³*

Şâirin aldığı iyi bir medrese eğitimi şiirlerinde de kendini göstermiş; bu eğitim, onun Türk ve İran tarihi ile mitolojisinden Camşasb¹³⁴, Hâtem¹³⁵, İskender¹³⁶, Kahramân¹³⁷, Sohrâb¹³⁸ ve Rüstem¹³⁹ gibi şahısları telmih yoluyla kullanabilmesine vesile olmuştur.

¹³¹ Bkz: CXLIV/1, s.202

¹³² Bkz: CXLIX/8, s.205

¹³³ Bkz: XCVII/4, s.174

¹³⁴ Camşasb: Kültürümüzde Şâh-ı Mârân ile olan ilişkisiyle bilinir. Ayrıntılı bilgi için bkz: İskender Pala, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, 3.b., Ankara: Akçağ Yayınları, 1995, s.497

¹³⁵ Hâtem (Hâtem-i Tayyî) : Arap kabileleri arasında cömertliği ile tanınmış olan İbn Abdullah b. Sa’d’ın lakabıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Pala, a.g.e., s.240.

¹³⁶ İskender: Eski kültürümüz iki İskender tanır. Bunların birincisi İskender-i Zülkarneyn, diğeri de İskender-i Yunanî (yani Makedonyalı Filip’in oğlu İskender)dir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Pala, a.g.e., s.287.

¹³⁷ Kahramân: İran mitolojisinde adı geçer. Pişdadiyan sülâlesinden Tahmurs’un oğlu imiş. Devler tarafından çocukken kaçırılıp onlar arasında büyümüştür. Ergenlik çağına gelince suda aksini görüp devlere benzemediğini anlamış ve bir gergedana binerek insanların bulunduğu yere gelmiş, orada bir çok kişiyi öldürmüştü, Rüstem’e yenilmiş “Kâtil” lakabıyla anılan mitolojik bir şahsiyettir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Pala, a.g.e., s.306.

¹³⁸ Sohrâb: Rüstem’in gayr-i meşrû evlâdı olup Semengân Şâhı’nın kızı Tehmîne’den dünyaya gelmiştir. Rüstem bunu bilmeyerek öldürmüştür. Bkz: Ziya Şükûn, Farsça-Türkçe Lûgat, İstanbul: M.E.B. Yayınları, 1996, s.1243.

¹³⁹ Rüstem: İran’ın ünlü kahramanıdır. Adı Şehnâme’de övgüyle anılır. M.Ö. 4. asırda Keykavûs zamanında yaşadığı sanılmaktadır. Turan hükümdarlarıyla ve Efrasiyab ile olan savaşları yanında Siyavuş’u öldürmesi ve Güştab’ı esâretten kurtarmasıyla ünlüdür. Zerdüşî dinine girmemiş ve İsfendiyâr ile savaşmamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Pala, a.g.e., s.455.

*Cānumı eyler ser-i zülf zenaḥdāndan ḥalāş
Çāhdan Camşasb güyā Şāh-ı Mārān kırtarur¹⁴⁰*

*Ehline eyle kerem Yūsuf u Ḥātem-mānend
Keremi olmayana ḥüsün kerāmet mi virür¹⁴¹*

*Ruḥuñ āyīnesinde cām-ı laʿlūñ gösterür diller
Şafā ehline birdür Cām-ı Cem Mir'āt-ı İskender¹⁴²
Nigāh-ı āteşñüm Qahramān-ı 'ālem-ārādur
Nişān-ı perr-i Anḳā-yı maḥabbetdür iki kâşum¹⁴³*

*Gördiler cengi muḥālifdür müdürā itdiler
Zāl dehrüñ cevrine Sohrāb u Rüstem kalmadı¹⁴⁴*

Dānişî'nin bazı beyitlerinde kullandığı mazmunlar İran Edebiyatı'nın güçlü şâiri Hâfız-ı Şîrâzî'de de vardır:

*“Zülf aşufte vü ḥıy-kerde vü ḥandān leb ü mest
Pîrehen çāk u gâzel-ḥvān u şurāḫî der-dest”¹⁴⁵*

(Saçları dağınık, terlemiş, gülümsüyor; sarhoş... Gömleği açık, gazel okumakta, elinde sürahi...)¹⁴⁶

*Çāk sîne kec külāh elde piyāle yār mest
Olsun mı neşvesinden aşık-ı nāçār mest¹⁴⁷*

¹⁴⁰ Bkz: LXVII/3, s.157

¹⁴¹ Bkz: LXX/3, s.159

¹⁴² Bkz: LXXXVII/1, s.168

¹⁴³ Bkz: CXLI/4, s.200

¹⁴⁴ Bkz: CXCIV/2, s.232

¹⁴⁵ Dîvân-ı Ḥvāce Şemse'd-dîn Muḥammed Ḥâfız-ı Şîrâzî, Be-İhtimām-ı Muḥammed-i Qazvîni ve Dr. Kâşım Ganî, Tahrân, Şemsî : 1320, Kamerî : 1360, Milâdî : 1941, s. 20..

¹⁴⁶ Abdülbâkî Gölpınarlı, Hâfız Dîvânı, İstanbul: Şark-İslâm Klâsikleri, Millî Eğitim Basımevi, 1985, ss. 51-52,

¹⁴⁷ Bkz: XVII/1, s.127

[Gögüs yırtık, (baştaki) külâh eğri, kadeh elde, sevgili (ise) kendinden geçmiş. Çaresiz âşık (da) neşeden kendinden geçsin mi?]

Dânişî'nin bazı beyitleri de XVII. yüzyılın büyük üstadı Nefî ile aynı mazmunu taşır:

*Gül devri ayş eyyâmıdır zevk u safâ hengâmıdır
Âşıkların bayramıdır bu mevsim-i ferhunde-dem¹⁴⁸
(Bu mübârek devir, gül devri, yiyip içip eğlenme günleri, zevk ve safâ zamanı ve âşıkların bayramıdır.)*

*Nev-bahâr eyyâmıdır zevk ü tarab iskânıdır
Câm-ı şahbâ devridür yansun oda kâşâneler¹⁴⁹*

(İlkbahar günleridir, zevk ve eğlence mekânıdır, şarap kadehinin zamanıdır. Köşkler ateşe yansın.)

Dânişî'nin bazı beyitlerinde ise XVI. yüzyılın sosyal ve içtimai hayatını meşhur terki-i bendiyle dile getiren Rûhî-i Bağdâdî'nin izleri görülür:

*Ârif ki ola müdbir ü nâdân ola mukbil
İkbâline yûf âlemün idbârına hem yûf¹⁵⁰*

(Olgun kişiler hor görülüyor, câhiller ise el üstünde tutuluyorsa, bu dünyanın düşkünlüğüne de mutluluğuna da yuh olsun.)¹⁵¹

*Dil kaldı ka'ı çâhda te'sîr yo'kdur âhda
Câhîlse şadr-ı câhda 'âkil aya'kda hâksâr¹⁵²*

¹⁴⁸ Metin Akkuş, Nefî Dîvânı, Ankara: Akçağ Yayınları, 1993, s. 94.

¹⁴⁹ Bkz: LXXV/3, s.162

¹⁵⁰ Bkz: B.T.K., c.4, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1986, s.121.

¹⁵¹ Bkz: B.T.K., c.4, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1986, s.121..

¹⁵² Bkz: XXXI/2, s.136

[Gönül kuyunun dibinde kaldı, bağırı çağırmanın tesiri yok. Akıllı (ayakta) ayaklar altında, câhilse en üst makamda(dır).]

*Ol dilber-i şâhib-cemâl bilmez nedür ehl-i kemâl
‘Ârif ayağda pâyimâl nādân ise garķ-ı ni‘am¹⁵³*

[O güzellik sahibi dilber kâmil kişiyi tanımaz. (Bu nedenle) ârif ayaklar altında kalmış, câhil ise nimete garķ olmuştur.]

XVII. Yüzyılda Dânişî’de gördüğümüz dünyayı iki kapılı bir hâna benzetme mazmunu XX. Yüzyıl şâirlerinden Âşık Veysel’de de görmekteyiz:

*Gelen dünyâya yine gitmesin yâd eyleyüp ağlar
Görür bu kevni iki kapulı bir kârbân-ğâne¹⁵⁴*

[Dünyaya gelen yine (bu dünyadan) gideceğini hatırlayıp ağlar (ve) bu dünyayı iki kapılı bir kervansaray olarak görür.]

*“Dünyaya geldiğim anda
Yürüdüm aynı zamanda
İki kapılı bir handa
Gidiyorum gündüz gece”¹⁵⁵*

Dânişî’nin bazı beyitlerinde kullandığı veciz sözlere benzer sözleri Tanzimat Dönemi’nde Ziya Paşa’da kullanmıştır.

*Kimisi ģâk-i siyâh alsa ele altun olur
Kimi de bed-bağtdur ģâliş zeri eyler türâb¹⁵⁶*

¹⁵³ Bkz: CXXXIX/4, s.199

¹⁵⁴ Bkz: CLXXXVI/3, s.226

¹⁵⁵ Ümit Yaşar Oğuzcan (Haz.), Âşık Veysel Şatıroğlu, Dostlar Beni Hatırlasın, İstanbul, 1985, s.221.

¹⁵⁶ Bkz: Ms/I/3, s.115

(Kimisi eline kara toprağı alsın altın olur; kimi de bahtsızdır, saf altını toprak yapar.)

Bî-baht olanın bağına bir katresi düşmez

Bârân yerine dürr-i güher yağsa semâdan¹⁵⁷

(Gökten yağmur yerine inci yağsa bahtsız olanın bağına bir damlası düşmez.)

Dânişî, şiirlerinde âyet ve hadisleri genellikle doğrudan doğruya değil de daha çok telmih yoluyla kullanmıştır:

Ehl-i aşka iki âlemden gârağ bir yârdur

Her kimi sevseñ anuñla haşır olursın âkıbet¹⁵⁸

(Beyitte, “Kişi sevdiğiyle berâber dirilir” mealindeki hadise telmih vardır.)

Bilenle bilmeyenler bir degül esrâr-ı tevhîdi

O kim meczûb-ı Hağdur bil ki oldur ârif ü âkil¹⁵⁹

(Beyitte, “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?” mealindeki âyete telmih vardır.)¹⁶⁰

Dîvân şâirlerinin, dîvânlarında kendi şiir ve şâirliklerini övme geleneğine Dânişî de uymuş, bazı beyitlerinde kendini övmüştür:

Hamd it ki Dânişî şen oldı kelâmuñ ahsen

Bu şiî-i bî-nağre kimdür ki kâyil olmaz¹⁶¹

¹⁵⁷ B.T.K., c.8, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1986, s.359.

¹⁵⁸ Bkz: Kt/1/3, s.241

¹⁵⁹ Bkz: CXXXIII/2, s.196

¹⁶⁰ Bkz: Kur’ân-ı Kerîm, (Haz. Elmalılı Hamdi Yazır), Zümer Sûresi, 9. âyet.

¹⁶¹ Bkz: XCV/7, s.173

*Nağs-ı şîre çalışup Dāniřiyā nāmumuzu
Sözin hāme ile řā'ir-i zer-düz idelüm¹⁶²*

*Yağup ey Dāniřī hāmem çerāğı süz-ı Hüsrevden
Sühanda tāb-ı şevki Kāsım-ı Envārdan aldı¹⁶³*

Dāniřî'nin şiirlerinde kullandığı dil, devrinin diğer řāirleriyle aynı özelliğı gösterir. Şiirlerinin, özellikle gazellerinin dili dönemine göre sadedir. Gazellerinde kasîdelerine göre konuşma havasına yakın, sâde bir dil kullanmış; hem anlam ve hem de lafza önem vermiştir.

¹⁶² Bkz: CXLIV/7, s.202

¹⁶³ Bkz: CXCIV/7, s.232

2.3. Yazdığı Nazîreler

Dânişî'nin yazdığı tek nazîre IV. Mehmet devrinde yaşamış olan Riyâzî Efendi-zâde Âşık'ın bir gazeline yazdığı nazîredir:

[Gazel]¹⁶⁴

Riyâzî Efendi-zâde 'Âşık

[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

- 1 *Var mı bir dil k'olmaya derdüfle nālân sen nesin*
Sen nesin ey gânze-i ser-mest-i cānân sen nesin
- 2 *Kim nazar âyîneye bak kîlk-i kudret neylemiş*
Sen de inşâf eyle ey âşüb-ı devrân sen nesin
- 3 *Şeritse vechi vardır âşıka cānānesi*
Añlasa k ey gerdiş-i bed-tahd u peymân sen nesin
- 4 *Ey sipîhr-i bî-mürüvvet bakmaduñ feryāduma*
Hâlûme rahm eyledi kâfir müselmân sen nesin
- 5 *Devlet-i pābūs-ı yâri eylemişsin arzû*
Sen nesin ey 'âşık-ı ser-mest-i cānân sen nesin

¹⁶⁴ Varak No: 51a

[Gazel]¹⁶⁵

Dānişü'l-Ḥakīr

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

1 *Düşmen ü aḥbāb elinden zār u giryān sen nesin*¹⁶⁶

*Senden ağlar dāyimā kāfir müselmān sen nesin*¹⁶⁷

2 *Bendesinüñ fetḥ iden bir gizli gence dest urur*¹⁶⁸

*Kimse bilmez sırruñ ey genc-i pinhān sen nesin*¹⁶⁹

3 *Kār-ı gamzeñ baña şor benden ziyāde kim bilür*

*Ḥüb bildüm ben seni ey şāh-ı ḥübān sen nesin*¹⁷⁰

4 *Mest-i cām-ı nāzsın bāz-ı Hüme-pervāzsın*

*Şayddan ḥālī degül ey çeşm-i cānān sen nesin*¹⁷¹

5 *İltifātuñ cāhil-i bed-baḥtadır ey baḥt-ı bed*

Ġam çeker senden müdām erbāb-ı ırfān sen nesin

6 *Tiğ-ı zehr-ālūd ile kırduñ geçürdüñ ālemi*

Sen de inşāf eyle ey cellād-ı devrān sen nesin

7 *Tübveş yirden yire urduñ maḥabbet ehlini*

*Dād elinden sen nesin ey zülf-i çevgān sen nesin*¹⁷²

¹⁶⁵ Bkz: CLXV/40a A : 51a B

¹⁶⁶ Düşmen ü aḥbāb elinden zār u giryān sen nesin A : Göz mi var kim olmaya cevruñle giryān sen nesin B

¹⁶⁷ Senden ağlar dāyimā kāfir müselmān sen nesin A : Sen nesin kan dökmede ey çeşm-i cānān sen nesin B

¹⁶⁸ Bendesinüñ fetḥ iden bir gizli gence dest urur A

¹⁶⁹ Kimse bilmez sırruñ ey genc-i pinhān sen nesin A

¹⁷⁰ Ḥüb bildüm ben seni A : Ben güzel bildüm seni B

¹⁷¹ ey çeşm-i cānān A : ey şūḥ-ı fettān B

¹⁷² Tübveş yirden yire urduñ maḥabbet ehlini A // Dād elinden sen nesin ey zülf-i çevgān sen nesin A

- 8 *Ülfet itmekdür murāduñ gördüğüñ maḥbūbla*
*Sen nesin ey çeşm-i giryān āfet-i cān sen nesin*¹⁷³
- 9 *Cān virürken kaçd idersin Dānişinüñ cānına*
*Baña şorsunlar seni ey āfet-i cān sen nesin*¹⁷⁴

¹⁷³ Ülfet itmekdür murāduñ gördüğüñ maḥbūbla B // Sen nesin ey çeşm-i giryān āfet-i can sen nesin B
¹⁷⁴ Cān virürken kaçd idersün Dānişinüñ cānına A : Dānişiyem eyledüm vırān vücüdüm şehrini B // ey āfet-i cān A : ey genc-i pinhān B

3. DÂNİŞÎ'NİN ESERLERİ

3.1 Dîvânı

Dânişî'nin şu anda bilinen ve elimizde olan tek eseri Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphânesi, Bağdat Köşkü, 166 numarada kayıtlı olan dîvânıdır. Her ne kadar şâir dîvânındaki bir beytinde

Der-dîvân-ı şâh-ı ma'nide

Şi'r ü inşâyıla müsellemsin¹⁷⁵

diyerek hem şiir ve hem de nesir sâhibi olduğunu belirtiyorsa da bunu ispatlayacak bir bilgiye ulaşamadık.

Dîvânın yazılış tarihi ile ilgili bir bilgimiz de yoktur. Çünkü dîvânın sonunda ferağ (ketebe) kaydı da yoktur. Yalnız eserde Sultân IV. Murâd'ın veziri Kemankeş Kara Mustafa Pâşâ için ve Sultan İbrâhim için yazılan beyitlerden hareketle eserin IV. Murâd ve Sultan İbrâhim devrinde yazılmış olduğu söylenebilir.

Eserin şu anda elimizde bulunan tek nüshasındaki hâşiyelerden yola çıkarak nüshanın tashih görmüş bir nüsha olduğunu ve bu nüshanın şâirin bizzat kaleminden çıkan nüsha olmadığını anlaşılmaktadır. Eserin 1a varağındaki III. Selim'in mühründen hareketle bu nüshanın III. Selim devrinde tertip edilmiş olduğu bilgisi kesin olmamakla birlikte söylenebilir.

Dîvânda 22 kasîde, biri terkib-i bend ve diğeri muhammesi-i mütekerrir tarzında yazılmış 2 musammat, 208 gazel ile iki kıt'a bulunmaktadır.

¹⁷⁵ Bkz: K/XIV/12, s.98

3.1.1. Nüshanın Tavsîfi

Kırmızı kumaş kaplı deri cildli, kapak kenârlarında ortası altın yaldızlı çift cedvelli, sırt kırmızı meşin kaplama, iç kapaklar ebru süslemeli, 1a'da kırmızı renkli Arap alfabesiyle "Topkapı Saray Tahrir Komisyonu" yazısı bulunan eserde, yine 1a'da Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphânesi'nin kayıt numarası ve III. Selim'in mührü vardır. Eser 1b'den başlayıp 51a'da sona erer. Sondan 4 varak ve 50b boştur. Genelde her sayfada 18 satır vardır. Eser, siyah mürekkeple ve ta'lik yazıyla yazılmıştır. Bazı sayfaların haşiyesinde, tashih görmüş bir nüsha olduğunu gösteren düzeltme ve ilâveler vardır. Sarı Avrupa kâğıda yazılmış olan dîvân 209x130 (170x80) mm ebatlarındadır.

Başlangıç:

بسم الله الرحمن الرحيم
محفظه نظم كلام قديم

Son:

دانشیلم ایلم ویران وجودم شهرنی
بلکه صورسونلر سنی ای کنج پنهان سن نه سن

3.1.2. Nüshanın Dil ve İmlâ Özellikleri

3.1.2.1. İyelik Ekleri

I. Teklik Şahıs İyelik Eki: -(u)m, -(ü)m

Mest-i cām-ı nāzdur ol ğamze kim derkār ola
Dil nedür kim virmeyem cānum fedā olsun añā¹⁷⁶

Şanma kim pīrāmen-i çeşmümdede hün-ı eşk-bār
La'lden yapıdı añā şāh-ı hayālün bir hişār¹⁷⁷

II. Teklik Şahıs İyelik Eki : -(u)ñ, -(ü)ñ

Dānişī gibi n'ola sīneleri kan tōlsa
Yoluña cān vireli oldu 'adūlar mecrūh¹⁷⁸

Haṭṭuñ Hızr u dehānuñ 'āşıka ser-çeşme-i cāndur
Lebūñsüz istemem āb-ı hayāt olsa mey-i hamrā¹⁷⁹

Kol kanad olsa 'aceb mi dile yeter ğamzeñ
Bir za'if iken anuñ şimdi kanad-ıla uçar¹⁸⁰

¹⁷⁶ Bkz: V/4, s.20

¹⁷⁷ Bkz: XXXV/1, s.138

¹⁷⁸ Bkz: XXIV/6, s.132

¹⁷⁹ Bkz: IX/4, s.122

¹⁸⁰ Bkz: XXXVII/2, s.139

III. Teklik Şahıs İyelik Eki : -ı, -i, -u, -ü

Yârla bahş eylemek müşkil maḥabbet ehline
Bendesiyüz nice kı̄abil şāh-ı devrān-ile bahş¹⁸¹

Zevkümüz yok derdümüz ḥadden füzūn ey Dānişī
Gün yüzün göstermez ol meh zerreden artuḳ raḳīb¹⁸²

I. Çokluk Şahıs İyelik Eki : -(u)muz, -(ü)müz

Zevkümüz yok derdümüz ḥadden füzūn ey Dānişī
Gün yüzün göstermez ol meh zerreden artuḳ raḳīb¹⁸³

Gönlümüz mir'atı kim āyīne-i endāmdur
Her cihetden kı̄amet-i dildānı a'lā gösterür¹⁸⁴

II. Çokluk Şahıs İyelik Eki : -(u)ñuz, -(ü)ñüz

Mā-taḳaddümden bize iḥsān iken peymānıñuz
Bu maḥalde olmaya inşāf mı iḥsānıñuz
Siz dü-ālem şāhısuz biz bende-i fermānıñuz
Destümüzden kı̄omazuz maḥşerde de dāmānuñuz
Yā Muḥammed yā 'Alī yā Ḥācī Bektāş-ı Velī¹⁸⁵

¹⁸¹ Bkz: XX/6, s.129

¹⁸² Bkz: XV/7, s.126

¹⁸³ Bkz: XV/7, s.126

¹⁸⁴ Bkz: LXVIII/5, s.158

¹⁸⁵ Bkz: Ms/II/3, s.116

III. Çokluk Şahıs İyelik Eki -ları, -leri

Secde kılmışduğ ğubār-ı yāre çıqđı naqşumuz
Dāsitanuz **dillerinde** ʿālemūn efsāneyüz¹⁸⁶

İdüp şekvā eknāna bezm-i meyde vaʿde ihsāna
Ol āfet bir qadeh̄le ehl-i ʿaşkuñ **dillerin** tıtdı¹⁸⁷

3.1.2.2. Hâl Ekleri

Genitif Eki

Hün-ı eşküm pāk idüp çirkin gidersin **qalbümün**
Qo açılsun bāde ile Dānişī yunsun qadeh̄¹⁸⁸

O **meh-rūnuñ** lebi Kevşer nihāl-i qaddi Tübādur
Bu fānīde cinān bāğını seyr itmek temāşādur¹⁸⁹

Akkuzatif Eki

Bir elde qançer-i ʿişve bir elde sāğar-ı gül-gün
Urup tıtmāqdadur dil **kişverin** sāķi-i gül-ruhsār¹⁹⁰

Mihr-i **ruhsārın** ırağdan seyr idelden zerreveş
Yirde gökde tırmaz oldı Dānişī-i bī-qarār¹⁹¹

¹⁸⁶ Bkz: C/7, s.176

¹⁸⁷ Bkz: CXCI/6, s.231

¹⁸⁸ Bkz: XXII/7, s.130

¹⁸⁹ Bkz: XXXVIII/1, s.140

¹⁹⁰ Bkz: XXXIV/5, s.138

¹⁹¹ Bkz: XXXV/5, s.138

Datif Eki

Hoşka-ı Cemden gerek zahmına merhem ‘ařıkuñ
Baña Şor kim fenn-i tıbbuñ n’idügüñ bilmez tabīb¹⁹²

Tişe urdı kühken başına ben däg-ı cünün
Tutdı dehri ‘aşk-ile başdan başa efsänemüz¹⁹³

Lokatif Eki

‘Aceb mi yaşsa hāřāk-ı hevāyı āteř-i āhum
Ruħuñ ‘aksiyle dilde şu‘le-i şevkum hüveydādur¹⁹⁴

Egerçi sāyesinden řaķınur ol serv-i dil ammā
Evde bařsañ yirinde reh-revān-ı ‘aşka hem-pādur¹⁹⁵

Ablatif Eki

‘Aceb mi keşti-i dil çarpılursa yārdan yāre
Degül girdābdan hālī bu bir pūr-cüř deryādur¹⁹⁶

Řem‘-i hūsn-i yārdan yaķar çerāğı pīr-i ‘ařk
Döymeye bu āteře āhen gerek pervānemüz¹⁹⁷

¹⁹² Bkz: XV/2, s.126

¹⁹³ Bkz: XCVII/3, s.174

¹⁹⁴ Bkz: XXXVIII/3, s.140

¹⁹⁵ Bkz: XL/3, s.141

¹⁹⁶ Bkz: XXXIX/5, s.141

¹⁹⁷ Bkz: XCVII/2, s.174

Gör ki ‘irfânın ol tabîb-i dilûn
Tutmadın nabz-ı derdmendi bilür¹⁹⁸

Çağırmadın varur ey Dānişî aġyāra bî-pervā
Ne denlü da‘vet itsek de bize nev-cevān gelmez¹⁹⁹

Instrumental Eki

Tiġ u tîr-i ‘aşk-ıla kırdı geçürdi ‘ālemi
Gerd-i rahşî tutdı āfākı sūvārı nā-bedîd²⁰⁰

Dost-kāmıyla göründi Dānişî sākî-i çarç
Buldı revnaç sāġar-ı Cem gitdi rûze geldi ‘ıyd²⁰¹

Eşitlik ekleri

Dānişî seyrānı illerle o serv-i serkeşûn
Çeşmüm ardınca kalur gitdükçe mānend-i ħabāb²⁰²

‘Ömrden yoç behre ammā cümleden müşkil bu kim
Dār-ı ġamdur bunca göñlünce şafā olmaç da güç²⁰³

¹⁹⁸ Bkz: LXXXIV/2, s.167

¹⁹⁹ Bkz: XCIII/9, s.172

²⁰⁰ Bkz: XXVII/5, s.134

²⁰¹ Bkz: XXX/6, s.136

²⁰² Bkz: XII/6, s.124

²⁰³ Bkz: XXI/2, s.129

3.1.2.3. Gerundium Ekleri

-up, -üp

Gelüp cem' olsa n'ola şem'ine yārūñ dil-i 'uşşāk
Ezelden mūmla bir bir oĸunmuşdur bu ħamiyyet²⁰⁴

Ĥayrına ĸandil idüp Cem cāmı yakmış üstüne
Ĥayrı vā'iz istemez dir yanmasun sönsün ĸadeĤ²⁰⁵

Nāmuñı ħakk eyleyüp tayy it vücūduñ defterin
ĤaĤ vücūdın ara bul ey Dānişī-i bī-vücūd²⁰⁶

Güzellikde naẓirüm yok diyü maġrūr iken her bār
Görüp āyīnede 'aks-i ruĥın bir daĤı oldı bār²⁰⁷

-u, -ü

Güzellikde naẓirüm yok diyü maġrūr iken her bār
Görüp āyīnede 'aks-i ruĥın bir daĤı oldı bār²⁰⁸

-ınca, -ince, -unca, -ünce

Süküt itsem şafālanmaz açılsam baña rām olmaz
Ĥıyāmet ĸopmayınca kışsa-ı 'aşĤum temām olmaz²⁰⁹

²⁰⁴ Bkz: XVIII/3, s.127

²⁰⁵ Bkz: XXII/4, s.130

²⁰⁶ Bkz: XXVI/6, s.133

²⁰⁷ Bkz: XXXIV/1, s.138

²⁰⁸ Bkz: XXXIV/1, s.138

²⁰⁹ Bkz: XCVI/1, s.174

Sirişküm hūnına ğarķ **olmayınca** irmedüm yāre
Ħadeng-i ŗāh-ı ‘aŗķum kim raķībūñ ķanına girdüm²¹⁰

Ķızıl almaya **varınca** bizümdür kāfirūñ mülki
O zūlf ü sīb-i ğabğabdur iden taĦrīk eĦibbāyı²¹¹

Nihānī ğamzelerle ‘aŗıķı öldürmedür kārı
Gözine **gelmeyince** meclise ol dilsitān gelmez²¹²

Görünce bildüm anuñ Dāniŗi keyfiyyet-i ħālin
Ohur ğāhī ŗafā-yı cām-ı mey ammā müdām olmaz²¹³

Ezel kātibleri taĦrīr **idünce** Dāniŗi ħalkı
Göñül tıflını mehd-i ‘ayn-ı a’yāne bebek yazmıŗ²¹⁴

Bu cisr-i mā-sivādan **geçmeyince** menzile irmez
Göze göstermek olmaz cūy-ı eŗki ‘aŗıķ-ı ŗādık²¹⁵

Ķapuñda eksük olmaz ħaŗr **olunca** ŗu‘le-i āhı
Gören nūr indi ŗanur Dāniŗi-i ħāksār üzre²¹⁶

Cemālin ‘arz **idünce** ğüŗe-i dükkāndan ol meh-rū
Olanca ‘aĦlın aldı Dāniŗi-i mest-i ŗeydānuñ²¹⁷

Görünce la‘lünūñ ‘aksin süveydā-yı derūnumda
Ķeh-i zulmet içinde çeŗme-i ħayvāna beñiztdüm²¹⁸

²¹⁰ Bkz: CXXXVII/2, s.198

²¹¹ Bkz: K/XXII/3, s.108

²¹² Bkz: XCIII/3, s.172

²¹³ Bkz: XCVI/6, s.174

²¹⁴ Bkz: CII/7, s.177

²¹⁵ Bkz: CXI/2, s.183

²¹⁶ Bkz: CLXXIII/9, s.219

²¹⁷ Bkz: CXXIV/5, s.190

²¹⁸ Bkz: CXXXV/7, s.197

-alı, -eli

Görelî cām-ı lebin gör ki nice şevkinden
Bir ayaqla tolaşur meclis-i cānām kadeh²¹⁹

Dānişî gibi n'ola sīneleri kan tolsa
Yoluña cān **virelî** oldı 'adūlar mecrūh²²⁰

-madan, -meden

Āteş-i dilden yanup **yaılmadan** mānend-i 'ūd
Kıpladı ser-pā kadem cism-i nizārum şāl-ı gam²²¹

Yārdan maşşūdumuz mihr ü maḥabbetdür hemān
Gelmeden maşşūdı kevne bir ḥaḳīqatdür hemān²²²

-ıcak, -icek

Göricek yār müstmendi bilür
Kulunuñ ḥālini efendi bilür²²³

Kendüyi bilmeden de kılsa göñül
Düşicek bezm-i dil-pesendi bilür²²⁴

²¹⁹ Bkz: XXIII/3, s.131

²²⁰ Bkz: XXIV/6, s.132

²²¹ Bkz: CXLIII/5, s.201

²²² Bkz: CL/1, s.205

²²³ Bkz: LXXXIV/1, s.167

²²⁴ Bkz: LXXXIV/4, s.167

3.1.2.4. Şahıs Ekleri

Birinci Tipteki Şahıs Ekleri (Zamir menşeli şahıs ekleri)

I. Teklik Şahıs Eki

Kalb-i yâri feth idersem âhla feth eylerin

Açılır miftâh-ile devlet-serâ-yı rûzgâr²²⁵

Kim seni cevr-ile rencide iderse görürin

Dânişî gibi anı Hâkka şalarsun dâyim²²⁶

Mâh-rûlarla olur şemc-i hayâtum rûşen

Mümlarla ararın cevher-i maşûdumı ben²²⁷

Yâ İlâhî Hâzretünden eylerüm dâyim recâ

Cümle âşîlerle ben bî-mârî kılma şermsâr²²⁸

II. Teklik Şahıs Eki

Neler gördün bu âlemde temâşasına kalmışsın

Neler seyr ideceksin anda da ey çeşm-i ter bir gün²²⁹

Hızrveş alduña ger ilm-i ledünden çâşnî

Fehm idersin zevk-i İbrâhîm-i Edhem nidüğün²³⁰

²²⁵ Bkz: K/V/21, s.89

²²⁶ Bkz: CXLVII/7, s.204

²²⁷ Bkz: CLXI/1, s.211

²²⁸ Bkz: K/VI/22, s.91

²²⁹ Bkz: K/XVI/29, s.101

²³⁰ Bkz: CLIX/3, s.210

I. Çokluk Şahıs Eki

Saňa kulluk eylerüz senden ‘ināyet isterüz
Togrı yol göster bize kim **olavuz** saňa yaķın²³¹

Tutmuşuz rüy-ı niyāzı şıdķ-ıla sizden yaňa
Hāk-i pāy-pākiñüzden **olavuz** hāsā cūdā
Cürmümüz çok yakamız elden kıomaz dest-i hevā
Cān u dilden **umaruz** sizden şefā‘at dāyimā
Yā Muhammed yā ‘Alī yā Hācı Bektāş-ı Velī²³²

Olmazuz vā‘iz gibi meyyāl-i firdevs-i berīn
Gör şafāyı ‘āşık-ı medhūş-ı dīdāruz hele²³³

II. Çokluk Şahıs Eki

Mā-takaddümden bize ihsān iken peymānıñuz
Bu maħalde olmaya inşāf mı ihsānıñuz
Siz dü-‘ālem **şahısız** biz bende-i fermānıñuz
Destümüzden kıomazuz maħşerde de dāmānıñuz
Yā Muhammed yā ‘Alī yā Hācı Bektāş-ı Velī²³⁴

III. Çokluk Şahıs Eki

Ɔonup şāh-ı çenāra gülşene virdüñ şafā bülbul
Seni hürmetle el üzre **tutarlar** merħabā bülbul²³⁵

²³¹ Bkz: K/XVIII/2, s.104

²³² Bkz: Ms/II/4, s.116

²³³ Bkz: CLXXX/3, s.223

²³⁴ Bkz: Ms/II/3, s.116

²³⁵ Bkz: CXXXI/1, s.194

Ruḥı mir'atını vaşf eyleyenler ol şeh-i ḥüsnüñ
Dimişler pāk rüſen 'aşıq-ı dīdār vaşfında²³⁶

İkinci Tipteki Şahıs Ekleri (İyelik eki menşeli şahıs ekleri)

I. Teklik Şahıs Eki

Ḳalb-i yāri fetḥ idersem āhla fetḥ eylerin
Açılır miftāḥ-ile devlet-serā-yı rüzgār²³⁷

Başumda her ne yazıldıysa hep 'aynı ile **gördüm**
Ġubār-ı ḥāk-i pāyüñ levḥa-ı ḥaḫḫ-ı cebinümdür²³⁸

II. Teklik Şahıs Eki

Pire-zen dünyā güzellendi yine nev-rüzdur
Gün yüzün **gördün** bu da bir tāli'-i firüzdur²³⁹

Ehl-i 'aşḫa iki 'ālemden ġaraḫ bir yārdur
Her kimi **sevseñ** anuñla ḫaşr olursun 'ākıbet²⁴⁰

²³⁶ Bkz: CLXXI/4, s.218

²³⁷ Bkz: K/V/21, s.89

²³⁸ Bkz: LVI/7, s.151

²³⁹ Bkz: XLVII/1, s.145

²⁴⁰ Bkz: Kt/I/3, s.241

I. Çokluk Şahıs Eki

Gönlümüzce şimdi **bulduk** bir muşâhib yâr-ı gâr
Tekyemüzde her gice mihmân olur abdâl-ı gam²⁴¹

Mestâne ser-i kûyına **düşsek** nazar itmez
Bu hânkah-ı aşkda mihmâna bakılmaz²⁴²

II. Çokluk Şahıs Eki

Öldürün gitsün rakîb-i ebteri söyletmeñüz
Dil kesülsün dirseñüz ol kâfiri söyletmeñüz²⁴³

III. Çokluk Şahıs Eki

Yidi düzağ sekiz cennet bizüm-çün **buldular** hilkat
Virürsin aşka germiyyet şükür birliğüne yâ Rab²⁴⁴

Senün yügrükse gamzeñ ögdül alur berç-i hâtıfdan
Göñül **dirler** benüm de bir çeri çâbük-semendüm var²⁴⁵

Serây-ı hüsni dilberde gelüp bir yire şâ'irler
Kılıçdur **didiler** ol gamze-i hün-hvâr vaşfinda²⁴⁶

²⁴¹ Bkz: CXLIII/3, s.201

²⁴² Bkz: XCII/3, s.171

²⁴³ Bkz: XCVIII/1, s.175

²⁴⁴ Bkz: K/IV/2, s.87

²⁴⁵ Bkz: K/VII/4, s.91

²⁴⁶ Bkz: CLXXI/6, s.218

3.1.2.5. İmlâ özellikleri

1. (ك) harfleri serkecsiz olarak (ك) şeklinde yazılmıştır.
2. Gerundium eklerinden (-up, -üp) ekindeki -p harfi dîvânda (ب) ile gösterilmiştir.
3. Kelime başında kelime ortasında ve kelime sonunda (ç) harfleri bazen (c) olarak yazılmıştır. Metnimizde bu harf (ç) olarak yazılmıştır.
4. (نیجه) kelimesi dîvânda bazen (نیجه) şeklinde, bazen de (نیجه) şeklinde yazılmıştır. Metnimizde birliği sağlamak amacıyla (nice) şekli tercih edilmiştir.
5. Muhteviyâtında “u” ve “ü” sesleri olan (هما), (مُعرب), (مُرایی) gibi kelimelerin bazıları ötre ile işaretlenmiştir.
6. (قلاب), (ذره) gibi şeddeli kelimelerin çoğunda şedde işareti kullanılmıştır.
7. Bazı Farsça kelimelerde uzun ünlü taşıyan ve aruzda med yapılması beklenen hecelerden sonra bir ses türetildiği görülür. Örnek: āsmān-āsumān, āstān-āsītān, bārgāh-bārigāh, dāstān-dāsītān, derdmend-derdimend, hāksār-hākisār, Kirdgār-Kirdigār, kāmrān-kāmurān, māhtāb-māhitāb, mihrbān-mihrībān, müstmend-müstemend, pādšāh-pādišāh, perverdgār-perverdgār, serv-şad-servi-şad, sūznāk-sūzināk, yādgār-yādigār. Dîvânda bu gibi okunuşlardan biri tercih edilmek durumunda kalındı. Bu tercih, kelimeleri gittikçe tanınmaz hâle getiren ünlü türetme yönünde değil de, kelimenin aslına sâdik kalma yönünde oldu.
8. “Dā’im-dāyim”, “kā’im-kāyim”, “nā’im-nāyim”, “şā’im-şāyim” şekillerinde yazılan Arapça kelimelerde bir birlik sağlanması için kelimelerin “dāyim”, “kāyim”, “nāyim”, “şāyim” gibi tek şekilleri tercih edildi.

4. DÎVANDA KULLANILAN BELİRGİN EDEBİ SANATLAR

Dânişî dîvânında başta telmih olmak üzere edebî sanatları da ustaca kullanmıştır. Onun edebî sanatları kullanış tarzıyla ilgili bir fikir vermek için seçtiğimiz bazı örnekleri şöyle sıralayabiliriz:

İKTİBÂS

Muqarrer mi degüldür *usri yusren*²⁴⁷ ol Raḥîmu'l-lâh
Hemîşe böyle ağlatmaz gözün yaşın siler bir gün²⁴⁸

Bize açılmaz ol gül-i sîr-âb
*İfteteḥ yâ müfettiḥe'l-ebvâb*²⁴⁹

Zulmet-i şirki def ider dilden
*Şu'le-i Lâ İlâhe İlla'l-lâh*²⁵⁰

İRSÂL-İ MESEL

Gizli yoḡdur gözlüye diler meşeldür Dânişî
Çeşm-i dilden keşf olur esrâr-ı Qur'ân 'ârife²⁵¹
(Göze yasak yoktur.)

Mâl cândandur diyü ḡo şaḡlasun dünyâ-perest
Dânişî eksük m'olur²⁵² bir genc-i pinhân 'âşıḡa²⁵³
(Mal canım yongasıdır.)

²⁴⁷ Kur'ân-ı Kerîm, Talâk Sûresi, 7. Âyet (65/7)

²⁴⁸ Bkz: K/XVI/53, s.102

²⁴⁹ Hadîs : "Ey kapıları açan (Allahım)! Bize kapıları aç" // XIII/1, s.124

²⁵⁰ Kur'ân-ı Kerîm, Muhammed Sûresi, 19. Âyet (47/19) // Kt/II/2, s.241

²⁵¹ Bkz: CLXXVIII/7, s.222

²⁵² m'olur : mi olur A

²⁵³ Bkz: CLXXIX/9, s.223

İSTİÂRE

Dür-feşânlıkda anuñla nice baḡ eyler kim
Her zamân cânı mı var ağız açā yāra şade²⁵⁴

İSTİFHÂM

Gören ayrılmasam dir şoḡbetinden ḡazlanur yārân
Ḡamı câm-ı muşaffâ gibi bir eglence bezm-ārâ²⁵⁵

İŞTIKÂK

‘Âlem-i ma‘nide biriken ‘âşık u ma‘şûk u ‘aşk
Birbirinden ayırur budur ḡaḡâ-yı rûzgâr²⁵⁶

Şive-i ma‘şûk u ‘âşık münḡasırdur zâtuña
Şâhid ü meşhûdsın hem şâkir ü meşkürsın²⁵⁷

‘İlm-i ledüfiden âgâh olan olur mı güm-râh
Dânâ-yı ‘ilm ü ‘irfân cehlile câhil olmaz²⁵⁸

KAT’

Yâr mest-i nâz olup ‘uşşâk medhûş-ı niyâz
Ḡülseler peymâneler açılsalar mey-ḡâneler²⁵⁹

²⁵⁴ Bkz: CVI/10, s.180

²⁵⁵ Bkz: III/3, s.119

²⁵⁶ Bkz: K/V/26, s.89

²⁵⁷ Bkz: K/XVII/17, s.104

²⁵⁸ Bkz: XCV/4, s.173

²⁵⁹ Bkz: LXXV/7, s.162

LEFF Ü NEŞR

O Şîrîn-leb şacı Leylâ rumûzın ey dil-i şeydâ
Senûñle söyleşe Ferhâd u Kaysuñ var midur cânı²⁶⁰

Gehî şemşîr-i gamzeyle görünür geh tebessümle
Bizi maşşûdı öldürmek midür ihyâ midur bilmem²⁶¹

MUAMMA

Sirişkûm hûnma ğark olmayınca irmedüm yâre
Ĥadeng-i şâh-ı ‘aşkum kim raķībūñ kanına girdüm²⁶²

(Beyitte gizli olan isim ÂDEM’dir. Bu isim şöyle bulunabilir: “Ĥadeng” kelimesi “ok” demektir. Ok, elif harfine benzer. “Hûn” kelimesi ise kan manasına gelir. “Kan”ın Arapça karşılığı DEM’dir. Bu hecenin başına ELİF harfi getirildiği zaman ortaya ÂDEM ismi çıkar.)

MÛBALAĞA

Ve’y der-i rifat medâruñ mültecâ-ı ĥâs u ‘âm
Mihir ü meh andan ider nûr-ı sa‘âdet iktisâb²⁶³

NİDÂ

‘Asâkir-perverâ nuşret-penâhâ âsmân-ķadrâ
Saña maşşûşdur e’l-ĥaķ müşîr-i ‘âlem-ârâyi²⁶⁴

²⁶⁰ Bkz: CCVI/2, s.238

²⁶¹ Bkz: CXLV/6, s.203

²⁶² Bkz: CXXXVII/2, s.227

²⁶³ Bkz: Ms/I/2, 113

²⁶⁴ Bkz: K/XXII/26, s.109

Bir nefes ayrılma ‘aşk-ı yârdan ey Dānişî
Âferîn ol şahşâ kim îmân-ile cān kırtarur²⁶⁵

Ey Dānişî hâl-i dil-rübâda
Her noqtayı bir kitâb ider ‘âşık²⁶⁶

Ža‘fi var bîmârdur hem raḥmı yok ḥûn-ḥvârdur
Baña şor ey Dānişî ol çeşm-i merdüm-efgeni²⁶⁷

RÛCÛ’

Remizde Rüstem-i şâhib-kırân-ı maşrık u mağrib
Bezimde Cem keremde ‘ayniyle Ḥâtem-i Tayyî²⁶⁸

Ne Rüstem server-i çâbük-süvâr-ı ‘arşa-ı merdî
Ne Ḥâtem dâver-i fermân-revâ-yı ‘adl-fermâyi²⁶⁹

TEFRÎK

Nâkış iken cān u dil buldı anuñ-ile kemâl
Ḳays ile Ferhâddan ‘aşkı füzün eyledüm²⁷⁰

Eğerci ağlamakla ‘ömri geçti Ḥazret-i Nūḥuñ
Velîkin her cihetle andan artuğdur benüm yaşum²⁷¹

²⁶⁵ Bkz: LXVII/7, s.157

²⁶⁶ Bkz: CVII/8, s.181

²⁶⁷ Bkz: CCV/5, s.237

²⁶⁸ Bkz: K/XXII/10, s.108

²⁶⁹ Bkz: K/XXII/11, s.108

²⁷⁰ Bkz: CXL/6, s.200

²⁷¹ Bkz: CXLII/2, s.201

TEKRİR

Müstmendân-ı cihānuñ haqqını haq itmege
Luţfidur kıyım-maķām in‘āmıdur nāyib-menāb²⁷²

Meykede şadrında geldük bir yire rindānla
Ser-güzeşt ü mācerāmuz derd-i ser aķvāl-i ğam²⁷³

Vā‘izā düşünām kıılma ‘āşıķuñ cānānna
Küfrdür sebb eylemeñ dīn ehlinüñ ĩmānna²⁷⁴

Dāyire-i bezmde dilberi teşķir için
Nüşa-ı Cemşid-ile sihr ü füsün eyledüm²⁷⁵

TELMİH

Sālike bir mürşid-i kāmil gerek
Pir ü Hızır olmadı mı gör Kelim²⁷⁶

Dili Mūsā-şıfat tāb-ı tecellī ile rüşendür
Gözinden şakınur nūr-ı cemālün ‘āşık-ı şeydā²⁷⁷

Fenn-i ‘aşķ-ı yārdan kim dil diler cān-ile baķş
Güyiyā Sī-murğdur eyler Süleymān-ile baķş²⁷⁸

²⁷² Bkz: Ms/I/15, s.114

²⁷³ Bkz: CXLIII/2, s.201

²⁷⁴ Bkz: CLXXXIX/1, s.228

²⁷⁵ Bkz: CXL/5, s.200

²⁷⁶ Bkz: I/2, s.118

²⁷⁷ Bkz: VI/3, s.121

²⁷⁸ Bkz: XX/1, s.129

Ġamzesi öldürdüġin ‘İsā lebi ihyā ider
Kim ne kādirdür ide bir bōyle fettān-ile baġs²⁷⁹

Cānumı eyler ser-i zūlf zenaġdāndan ħalāş
Çāhdan Camşasb güyā Şāh-ı Mārān kırtarur²⁸⁰

Nefs-i kāfirden rehā eyler o kim cān gevherin
Dīv elinden şanasın mühr-i Süleymān kırtarur²⁸¹

Cürmüm añup āh iderken gör Ĥudānuñ luġfını
Zāt-ı pāk-i Aġmed-i Muġtār geldi ħātıra²⁸²

TENĀSŪB

Yolunup derd-ile arturmaġdasın feryāduñı
Şāh-gül şekvāñı gūş itmez gibi ey ‘andelīb²⁸³

Bir elde desti bir elde piyāle meyle māl-ā-māl
Ne ħünīdür ki sākī iki desti dāyimā kända²⁸⁴

Varılmaz bezm-i va‘za şoġbet-i mey-ħāneden şoñra
Bize lāzım degül ‘aşġ ehline peymāneden şoñra²⁸⁵

²⁷⁹ Bkz: XX/5, s.129

²⁸⁰ Bkz: LXVII/3, s.157

²⁸¹ Bkz: LXVII/4, s.157

²⁸² Bkz: CLXXV/7, s.220

²⁸³ Bkz: XV/6, s.126

²⁸⁴ Bkz: CLXX/2, s.217

²⁸⁵ Bkz: LXXIV/1, s.161

TEŞBİH

Leşker-i ğamdan kaçup kırtulmaĝa ey Dānişī
Kūy-ı dilber gibi bir muhkem hişār olmaz baña²⁸⁶

Rūy-ı devlet gösterür mir'āt-ı İskender-mişāl
Tab'-ı şāfi gerd-i ğamdan pākdür mānend-i āb²⁸⁷

TEŞHİS

Dinlemez feryādını şer'e muhālifdür diyü
Ol sebebden hiç keş-ā-keşden hālāş olmaz rebāb²⁸⁸

Dür-feşānlıkda anuñla nice baħş eyler kim
Her zamān cānı mı var aĝız aça yāra şadet²⁸⁹

Zūlfūñi ref' eyledükçe gül-ruħuñdan bād-ı şubħ
Her hāmında nice biñ gencine-i pinhān bulur²⁹⁰

TEVRİYE

Cūy-veş dīvāne göñlüm kendi kendiden gider
Deşt-i aşka böyle bir Mecnūn-ı sersem bir gelür²⁹¹

²⁸⁶ Bkz: X/5, s.123

²⁸⁷ Bkz: Ms/I/10, s.114

²⁸⁸ Bkz: Ms/I/9, s.113

²⁸⁹ Bkz: CVI/10, s.180

²⁹⁰ Bkz: LXXXI/3, s.165

²⁹¹ Bkz: LXXVII/3, s.163

Giderdi jeng-i berfi rüzgâr âyîne-i gülden
Hevâ-yı diger it şimdi güzellendi hevâ bülbül²⁹²

TEZAD

Gehî şemşîr-i gamzeyle görünür geh tebessümle
Bizi maqşûdı öldürmek midür ihyâ midur bilmem²⁹³

²⁹² Bkz: CXXXI/6, s.195

²⁹³ Bkz: CXLV/6, s.203

5. DÎVÂNDA ADI GEÇEN XVII. YÜZYIL DEVLET ADAMLARI

Dânişî'nin dîvânında XVII. yüzyıl devlet adamlarından şu şahısların ismi geçmektedir:

Sultan İbrâhim : I. Ahmed ve Mahpeyker Kösem Sultan'ın oğlu, IV. Murâd'ın öz kardeşidir. 1615-1648 Yılları arasında yaşamış, 1640-1648 yılları arasında saltanat sürmüştür. Sürekli olarak IV. Murâd tarafından öldürüleceği korkusuyla yaşadığı için rûhî bunalıma girmiş ve ölümü beklerken yirmi beş yaşında IV. Murâd'ın ölümü üzerine tahta geçmiştir.²⁹⁴

Sultan İbrâhim'in ismi dîvânda sadece bir beyitte geçmektedir:

*Şâh-ı şehân-ı Cem İuşım-ı Sulţân İbrâhim kim
İtdi 'adûnuñ 'aynına dâr-ı fenâyı târ u teng²⁹⁵*

Kemankeş Kara Mustafa Paşa : IV. Murâd ve Sultan İbrâhim zamanlarında toplam beş sene dört ay sadrazamlık görevlerinde bulunmuş ve bazı kusurlarıyla beraber devlete hayırlı hizmetleri dokunmuş bir şahsiyettir. Buna rağmen saray entrikalarından başını kurtaramamış ve Sultan İbrâhim tarafından katledilmiştir.²⁹⁶

Dîvânda tam olarak adı “Kemankeş Kara Mustafa” olarak geçmemektedir, fakat aşağıdaki beyitlerden söz konusu edilen kişinin sadrazam unvanına sahip ve adı Mustafa olan bir kişi olduğunu anlamaktayız. Söz konusu dönem incelendiğinde bu kişinin Sadrazam Kemankeş Kara Mustafa Paşa'dan başka kişi olamayacağı görülmektedir. XI. Kasîdenin tamamı onun övgüsüne atfedilmiştir:

²⁹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, a.g.e., s.206.

²⁹⁵ Bkz: K/IX/9, s.93

²⁹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, a.g.e., s.209.

*Ey vezîr-i a'zam şâhenşeh-i çarh-ı âstân
Ve'y serîr-efrûz-ı dâniş-i kiblegâh-ı ins ü cân*²⁹⁷

*Muştafâ nâm u Muḥammed ḫilḫat u Yûsuf-cemâl
Ḳahramân-heybet Nerîmân-saḫvet İskender-mekân*²⁹⁸

Yusuf Paşa : Tarihi bilgilerimize göre başlangıçta Sultan İbrâhim'in silahları iken Girit seferi sırasında kaptân-ı deryâhğa terfi ettirilmiş ve 1645 yılında kumanda ettiği Osmanlı ordusu ile Girit'ten Hanya civarında karaya çıkmış, elli dört gün süren bir kuşatmadan sonra Hanya Kalesi'ni almıştır. Fakat Sultan İbrâhim'in haris tavrı ve Yusuf Paşa'nın Hanya'dan ganîmet nâmına iki direktan başka bir şey getirmediğini düşünüp bu fikri zihninde büyütmesi ve Yusuf Paşa'dan umdukları hediyeleri alamayan bazı rakiplerinin de bu hususta padişahı tahrik etmelerinin de tesiriyle Sultan İbrahim sonraları kendisinin de pişman olacağı ve "Ne güzel, kırmızı elma gibi yanakları varmış, yazık oldu, kıydım" diye pişmanlığını dile getirdiği bir hareketle Yusuf Paşa'yı katletmiştir.

Dîvânda kendisi için bir kasîde yazılmıştır. Bu kasîdede Maltâ'ya sefer düzenlendiği, bu seferde kaptân-ı deryânın Hazret-i Yusuf'un adaşı Yusuf Paşa olduğu belirtilmiş ve Yusuf Paşa övüldükten sonra Allâh'ın izniyle düşman ordularının yenilip Maltâ'nın alınması için duâ edilmiştir.²⁹⁹

Yalnız burada şu tarihî noktayı açıklamamız gerekmektedir: Sultan İbrâhim zamanında Maltâ'ya Kaptân-ı Deryâ Yusuf Paşa komutasında hiçbir zaman bir sefer düzenlenmemiştir. Sefer, "Malta" şifresiyle Girit üzerine düzenlenmiştir. Düşmanın önceden tedbir almasını önlemek için yapılacak olan seferin Maltâ üzerine olduğu bilgisi halkın arasına yayılmıştır.³⁰⁰

²⁹⁷ Bkz: K/XI/1, s.94

²⁹⁸ Bkz: K/XI/4, s.94

²⁹⁹ Bkz: K/XXII, ss.107-111

³⁰⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, a.g.e., s.223; Cemal Tukin, "Girit" maddesi, İ.A., c.14, İstanbul: T.D.V. Yayınları,1996, s.93.

Dolayısıyla bu bilgidен hareketle Dânişî de seferin Maltâ üzerine olduğunu zannetmiş ve kasîdesini Yusuf Paşa'nın Malta Seferi'nde başarılı olması dilek ve temennisıyla kaleme almıştır:

*Semiyy-i Mâh-ı Ken'ân fahr-ı ayân kapudan pâşâ
Ki aña eylemiş teslîm Bârî şadr-ı a'lâyî³⁰¹*

*'Alemdârî ola yaşda kurıda Hîzr-ile İlyâs
Bozup kâfir donanmâsın musahhar ide Maltâyî³⁰²*

Ali Ağa : Aşağıdaki beyitlerden bu şahsın IV. Mehmed devrinde hizmet etmiş olan Dârü's-saâde Ağası (Harem Ağası) Ali Ağa olduğu anlaşılmaktadır:

*Murtazâ-sîret Ömer-tilkat 'Alî Ağa k'amuñ
Hâk-ı râhıyla müşerrefdür sipîhr-i nüh kıbâb³⁰³*

*Hamdü'li'l-lâh zât-ı pâkin Hâzret-i Bâr-ı Hüdâ
Eylemiş dârü's-saâdetle ağâ-yı kâmyâb³⁰⁴*

Dânişî dîvânındaki terkîb-i bendinde kendisini övmektedir.³⁰⁵

³⁰¹ Bkz: K/XXII/12, s.108

³⁰² Bkz: K/XXII/60, s.111

³⁰³ Bkz: Ms/I/5, s.113

³⁰⁴ Bkz: Ms/I/2, s.113

³⁰⁵ Bkz: Ms/I, ss.113-115

6. DÎVANDA GEÇEN ÂYETLER VE HADİSLER İLE BAZI ATASÖZLERİ VE DEYİMLER

6.1. Âyetler

Muḳarrer mi degüldür *ʿusri yusren* ol Raḫîmu'l-lâh
Hemişe böyle ağlatmaz gözüñ yaşın siler bir gün³⁰⁶

(Talâk/7)

لينفق ذو سعة من سعته ومن قدر عليه رزقه فلينفق مما آتاه الله لا يكلف الله نفسا إلا ما آتاهها
سيجعل الله بعد عسر يسرا³⁰⁷

(Varlıklı olan varlığı nisbetinde nafaka versin, rızkı dar olan da Allâh'ın kendisine verdiğinden nafaka versin! Allâh, hiç kimseyi kendisine verdiğinden başkasıyla mükellef tutmaz. Allâh, bir zorluğun arkasından bir kolaylık yapar.)³⁰⁸

Zulmet-i şirki def' ider dilden

*şu'le-i Lâ İlâhe İlla'l-lâh*³⁰⁹

(Muhammed, 19)

فاعلم انه لا اله الا الله واستغفر لذنبك وللمؤمنين والمؤمنات والله يعلم متقلبكم ومثويكم³¹⁰

“şimdi şunu bil ki, Allâh'tan başka hiçbir ilah yoktur. Bil de günâhına, inanan erkeklere ve inanan kadınlara bağıŝlanma dile. Allâh, dolaŝtığınız yeri de bilir, durduğunuz yeri de.”³¹¹

³⁰⁶ Kur'ân-ı Kerîm, Talâk Süresi, 7. Âyet (65/7) // Bkz: K/XVI/53

³⁰⁷ Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meâli, (Elmalılı Hamdi Yazır), s. 558, Huzur Yayınevi, İstanbul, 1995

³⁰⁸ a.g.e.

³⁰⁹ “Allâh'tan başka İlâh yoktur” meâlinde âyet. // Bkz: Kt/II/2, s.241

³¹⁰ Kur'ân-ı Kerîm, Muhammed Süresi, 19. Âyet (47/19)

³¹¹ Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meâli, (Elmalılı Hamdi Yazır), s. 507, Huzur Yayınevi, İstanbul, 1995.

6.2. Hadisler

Bize açılmaz ol gül-i sîr-âb
*İfteteḥ yâ müfettiḥe'l-ebvâb*³¹²

افتتح يا مفتح الابواب

“Ey kapıları açan (Allâhım)! Bize kapıları aç.”

6.3. Atasözleri

(Göze yasak yoktur.)

Gizli yoḡdur gözlüye dirler meşeldür Dânişî
Çeşm-i dilden keşf olur esrâr-ı Qurân ‘ârife³¹³

(Mal canın yongasıdır.)

Mâl cāndandur diyü қо şaқlasun dünyâ-perest
Dânişî eksük m’olur bir genc-i pinhân ‘âşıқа³¹⁴

³¹² Bkz: XIII/1, s.124

³¹³ Bkz: CLXXVIII/7, s.222

³¹⁴ Bkz: CLXXIX/9, s.223

6.4. Deyimler

Eserinde gâyet sâde bir dil kullanan Dânişî, şiirlerinde söze renk katmak için deyimlere de başvurmuştur. Bunlar içerisinde bilinen deyimlerin yanında, yeni deyimler de göze çarpmaktadır. Dânişî'nin dîvânında kullandığı deyimlerden bazıları şunlardır:

Ağız açmak

Ağız açduqça açar halka cehennem kapusını
Taş-ile ağzın kırın vâ'izleri söyletmeñüz³¹⁵

Dür-feşânlıkda anuñla nice bahş eyler kim
Her zamân cânı mı var ağız aç a yâra şadef³¹⁶

Aman vermemek

Țutup tîğ-ı nigâhı kesre-i câm-ı mey-i nâza
Keser her gördüğün kıttâldur virmez emân dilber³¹⁷

Bir içim su vermemek

Müjeñ şemşirini teşne olanlardan dirîğ eyler
Harâretle ölürsa 'aşık a virmez bir içim ş u³¹⁸

³¹⁵ Bkz: XCVIII/4, s.175

³¹⁶ Bkz: CVI/110, s.180

³¹⁷ Bkz. XXXVI/2, s.139

³¹⁸ Bkz: CLXVIII/5, s.216

Boyun vermek

Boyun vir ‘aşka rāzī-i kazā ol miḥnete şabr it
Hulūş-ı kalb-ile dilden giderme nām-ı Mevlāy³¹⁹

Can vermek

Dānişī gibi n’ola sīneleri kan ıolsa
Yoluña cān vireli oldı ‘adūlar mecrūh³²⁰

Nice cān virmesūn yolında ‘āşık evvelā başdan
Ser-i bī-devletin kimdür ki yāre ber-güzār itmez³²¹

Yolında dilberūñ cān virmeyen vaşla qarīb olmaz
Bu rūhānī şafādur degme bir şaḥşa naşīb olmaz³²²

Selāmetde gānīmet yolına cān virmedür yārūñ
Müyesser olsa bārī sālīmīn ü gānīmīn olmaḥ³²³

Dikiş tutmamak

Dil-i mecrūh-ı ‘aşkı yāreye çalmaḥdur kārı
Dikiş tutmaz eger böyle kalursa ‘işvesi anuñ³²⁴

³¹⁹ Bkz. K/XXII/55, s.111

³²⁰ Bkz: XXIV/6, s.132

³²¹ Bkz: XC/4, s.170

³²² Bkz: XCIV/1, s.172

³²³ Bkz: CXII/5, s.184

³²⁴ Bkz: CXXIV/2, s.190

Dil kesilmek

Öldürün gitsün rakīb-i ebteri söyletmeñüz
Dil kesülsün dirseñüz ol kâfiri söyletmeñüz³²⁵

Dil uzatmak

Dil uzadurmuş cemâl-i dilbere meclisde şem'
Zerre mümkün mi ide hürşid-i raşşân-ile baħş³²⁶

Nihānī dil uzadurmuş giceyle rüy-ı dildāre
Maħabbet mestidür añlandı hep keyfiyyeti şem'ün³²⁷

Diliyle sokmak

Dilünle şokma zenbūr-ı ħar-āsā yār u aħbābı
Seni de mār-ı gerdün fırsatun avlar şoħar bir gün³²⁸

Diş sırtmak

Ħalk içinde diş sırtmaz aşık-ı aşüfteye
Gösterürse cevherin ol şüh tenhā gösterür³²⁹

³²⁵ Bkz: XCVIII/1, s.175

³²⁶ Bkz: XX/3, s.129

³²⁷ Bkz: CXIX/7, s.118

³²⁸ Bkz: K/XVI/50, s102

³²⁹ Bkz: LXVIII/3, s.158

Eli ayağı tutmamak

Görürsin bu revişle bu tutumla ʿākıbet halkuñ
Eli ayağı tutmaz gözleri görmez şaşar bir gün³³⁰

Ferdaya salmak

Bizi ferdāya şalmışken vişālin eyledi vaʿde
Bugün ol āfetüñ şirīn kelāmından şafālanduñ³³¹

Geçit vermemek

Yaşlı şudur kanlıdur virmez geçid seylāb-ı eşk
Başa kimse çıkmamışdur cüşiş-i ʿummānla³³²

Girdaptan girdaba salmak

Bizi girdābdan girdāba şaldı ğabğab u nāfuñ
Bilinmez kaç bucağdur sevdüğüm ol hüşn-i müheyyā³³³

Gizli kapakh

Meyi gizli kapakhlı içmenüñ yok zevki ey vāʿiz
Gele bir yire hiç mümkün midür mestī vü mestür³³⁴

³³⁰ Bkz: K/XVI/10, s.99

³³¹ Bkz: CXV/4, s.185

³³² Bkz: CLXXXIII/2, s.225

³³³ Bkz: IX/2, s.112

³³⁴ Bkz: CCII/2, s.236

Gönül vermek

Gönüldeymiş meger dilberlerüñ sułtân-ı zî-şanı
Hemân her gördüğüm maḥbûba yok yire gönül virdüm³³⁵

Göz açtırmamak

Göz açdurmaz baña ta'n-ı raḳîbân ülfet-i ḥübân
Vefâ resmini görmem yâdlardan âşinâlardan³³⁶

Göz yaşını deniz göstermek

Dil ki 'aşkuñla gözüm yaşını deryâ gösterür
Simiyâ 'ilmin bülbüller çok temâşâ gösterür³³⁷

Göz yummamak

Ḥaşre dek yummaz gözün 'aşkuñdan eḫân âb u tâb
'Âşık-ı dîdâr-ı yârüñ 'aynına gelsün mi ḥvâb³³⁸

Hak vergisi

Ḥaḳ virgisine nâşihâ mâni' degül arz u semâ
Gör Dâniş-i mübtelâ vuşlatdadur leyl ü nehâr³³⁹

³³⁵ Bkz: CXXXVII/4, s.198

³³⁶ Bkz: CLIII/2, s.206

³³⁷ Bkz: LXVIII/1, s.157

³³⁸ Bkz: XII/2, s.124

³³⁹ Bkz: XXXI/5, s.136

Kol kanat olmak

Çol kanad olsa ‘aceb mi dile yeter ğamzeñ
Bir za‘if iken anuñ Şimdi kanad-ıla uęar³⁴⁰

Meydanı boş bırakmamak

Çomayor meydānı ħālī himmet-i monlā-yı ‘aşk
Gird-bād-ıla pūr olmuŐdur fezā-yı rüzgār³⁴¹

Renk vermek

Bir demde nice reng virür reng-rez-i ğam
Ol Őuĥ-ı cihān DāniŐī-i zārı ne bilsün³⁴²

Sakalını yolmak

Bāde içmez meclisi ammā silüp süpürmede
Zāhidūñ pīr-i muğān eydür Őaķāln yolmadı³⁴³

Söz açmak

Germ olup söz açmañuz sırr-ı ‘aşkdan
‘AŐıķa dūŐ-nām ider ol dilberi sōyletmeñüz³⁴⁴

³⁴⁰ Bkz: XXXII/2, s.137

³⁴¹ Bkz: K/V/28, s.89

³⁴² Bkz: CLXIV/5, s.202

³⁴³ Bkz: CXCVII/3, s.233

³⁴⁴ Bkz: XCVIII/3, s.175

Söz atmak

Söz atarsın düşmen sengin dile yok yire hanef
Gevheri taşu urur la'l-i dūr-efşānuñ senūñ³⁴⁵

Söze gelmek

Şeytanetde recīmūñ üstādı
Söze gelseñ melekden ekremsin³⁴⁶

Söz tutmak

Sözüm tut Dānişī var küh-ı 'uzlet ihtiyār eyle
Haķikat ehli şehri-bezm-i keşretten sürülmüşdür³⁴⁷

Cehli terk it men 'aref sırrına vāşıl olagör
Tut sözüm itme 'inād ey Dānişī-i nā-tüvān³⁴⁸

Söz yok

Hübdur rengindür söz yok dehān-ı dilbere
Kimseler fehmi eylemez bu sırr-ı mübhem nidügin³⁴⁹

³⁴⁵ Bkz: CXXIX/2, s.193

³⁴⁶ Bkz: K/XIV/2, s.97

³⁴⁷ Bkz: XLIX/7, s.147

³⁴⁸ Bkz: CXLVIII/5, s.204

³⁴⁹ Bkz: CLIX/8, s.210

Tenezzül kılmamak

Niyāz u nāz tev'emdür güzel maḥmūr dil ser-mest
Niçün kılmaz tenezzül 'āşık-ı mey-ḥ'āreye çeşmün³⁵⁰

Yana yana kül olmak

Kül oldum yana yana tāb u tāḳat ḳalmadı dilde
Yanup yaḳılmadan da ḳaldum ol şem'ı-fürüzāne³⁵¹

Yel esmez, kuş uçmaz, kervan geçmez

Maḥabbet deştinün her gūşesi remz-ile memlūdur
Ne vādīdür ki yel esmez kuş uçmaz kārbān gelmez³⁵²

Yolda kalmak

Bu revişle tayy olunmaz Dānişī vādī-i 'aşḳ
Kim o yolda ḳaldı gitdi çok gedālar mīrler³⁵³

Yoluna can vermek

Dānişī gibi n'ola sīneleri ḳan ḳolsa
Yoluña cān vireli oldı 'adūlar mecrūḥ³⁵⁴

³⁵⁰ Bkz: CXXIII/4, s.190

³⁵¹ Bkz: CLXXXIV/5, s.225

³⁵² Bkz: XCIII/2, s.172

³⁵³ Bkz: LXXIII/5, s.131

³⁵⁴ Bkz: XXIV/6, s.132

Yolunda toprak olmak

Yolunda hāk olan üftādeden nām u nişān yokdur
Yāhūd hāk-i rehinde defn ider genc-i nihān dilber³⁵⁵

Yüreğe su serpilmek

Şu sepilsün yürege kaçre-i cūy-ı meyden
Ġam-ı hırmānla tā key dili pūr-süz idelüm³⁵⁶

Yüz tutmak

Yüz tutup Dergāh-ı Hākka Dānişī bendūñ mişāl
Dāyimā eyler du‘ā-yı devletūñ pīr ü cevān³⁵⁷

Yüz tutar insān u perī kıble-i ruhsārma
Yir gök a‘lā vü ednā cān virür didārma³⁵⁸

Yüz sürmek

İşigi taşıyla eyler hāk-i pāyın ārzū
Ağlar iñler taşā tobrağa sürer yüz cūy-bār³⁵⁹

Ağlayup yüz sürerüz hācātumuz olmaz kabül
Münharifdür konmamışdur yirine mihrāb-ı çarh³⁶⁰

³⁵⁵ Bkz: XXXVI/6, s.137

³⁵⁶ Bkz: CXLIV/6, s.202

³⁵⁷ Bkz: K/XI/17, s.95

³⁵⁸ Bkz: CLXXXVII/1, s.227

³⁵⁹ Bkz: K/VI/5, s.90

³⁶⁰ Bkz: XXV/3, s.132

Āstān-ı yāre yüz sūr fetḥ-i bāb ise ğaraż
Secdeden aldurma baş ey Dāniři-i ḥāksār³⁶¹

Yüz döndürmek

Dāniřiden sāi-i gül-ruḥ niun yüz döndürür
Ĝālībā degmişdür aña dīde-i ḥunāb-ı arḥ³⁶²

Yüz vermek

‘Adū-yı nā-kese yüz virmez oldu pīr-i mey-ḥāne
Meger var ise ol dergāh-ı devletden sūrülmüřdür³⁶³

Ḥaṭṭı yüz virmez oldu aĝyāra
avl-i şıd-ıla riş-ḥandı bilür³⁶⁴

Cihānı mekr ile ırdı geürdi ğamze-i řuḥuñ
Niun yüz virür āyā böyle bir mekkāreye eřmüñ³⁶⁵

³⁶¹ Bkz: XXXIII/6, 137

³⁶² Bkz: XXV/7, s.132

³⁶³ Bkz: XLIX/5, s.147

³⁶⁴ Bkz: LXXXIV/3, s.167

³⁶⁵ Bkz: CXXIII/2, s.190

7. YAPILAN ÇALIŞMADA İZLENEN YOL

1. Dîvânın metninin hazırlanmasında, tespit edebildiğimiz ve İstanbul Topkapı Saray Müzesi Kütüphânesi'nde bulunan tek nüshanın metni esas alındı ve yer yer nüshanın hâşiyesinde bulunan notlar ile nüshanın sonunda bulunan metinler nüsha ile karşılaştırarak nüsha için A, hâşiyedeki notlar ile sondaki metinler için ise B rumuzlarını kullanmak suretiyle farklar dipnotlarda gösterildi.

2. Eserin daha iyi anlaşılması için dönemin siyasî, sosyal ve edebî durumu hakkında fazla tafsilatlı olmayan bir çalışma yapıldı. Konu hakkında tafsilatlı bilgi isteyenler için konu ile ilgili kaynaklar dipnotta gösterildi.

3. Eseri okuyan kişinin daha iyi anlayabilmesi için eserdeki bütün şiirler mümkün merteye aslına sâdık kalarak bugünkü Türkçe ile nesre çevrildi ve takibinin kolay olması için transkribe edilmiş metinle bugünkü Türkçe ile ifadesine aynı sayfa numaraları verildi.

4. Aranılan bir kelimenin ve veznin kolayca bulunabilmesi için, şahıs ve yer adlarının ağırlıkta olduğu genel bir indeks ile vezin indeksi yapıldı ve bunlar eserin sonuna eklendi.

5. Araştırmacılara faydalı olabilmek açısından metnin orijinalinin nüshasının kopyası çalışmanın sonuna eklendi ve bu orijinal metinden takibi kolaylaştırmak için hangi şiirin hangi varakta olduğu transkribe edilmiş metninde dipnotlar hâlinde gösterildi.

6. Transkribe edilmiş metinde kullanılan "Transkripsiyon Alfabeti" verildi.

7. Eserin edebî kıymeti hakkında zihinlerde bir fikir oluşması için eserde kullanılan belirgin edebî sanatlardan birer ikişer örnek verildi.

8. Dîvândaki şiirler kâfiyelerine göre elifbâ sırasına göre tedvîn edildi. Yalnız bu çalışma yapılırken Klâsik Türk Edebiyatı'nda eserlerin besmele ile başlaması geleneğinden hareketle, dîvânda kasîdelerin ve gazellerin başında bulunan besmele manzumelerine dokunulmadı.

9. Çalışmada kasîdeler için “K”, musammatlar için “Ms”, gazeller için “G”, kıt'alar için “Kt” kısaltması kullanılmıştır. Gerek indekste ve gerekse diğer bölümlerde gazeller için rumuz kullanılmamış, sadece gazel numarası ile beyit numarası verilmiştir. (Örnek LXXV/3a: Yetmiş beşinci gazelin üçüncü beytinin ilk mısralı.)

10. Nûshada boş bırakılan ya da vezin gereği eksik olan yerlere tarafımızdan yapılan eklemeler köşeli parantez [] içine alınmıştır.

**8. DÎVÂNIN TRANSKRİPSİYONLU METNİ VE GÜNÜMÜZ
TÜRKÇESİYLE NESRE ÇEVİRİSİ**

8.1 KASÍDELER

I^K

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Bismî'l-lâhî'r-Raḥmanî'r-Raḥîm
Maḥfaẓa-ı naẓm-ı kelâm-ı qadîm
- 2 Besmeledür 'arife miftâh-ı ğayb
Besmeledür fâtih-i qalb-i selîm
- 3 Besmeledür zîver-i Levḥ ü Qalem
Besmeledür efser-i 'arş-ı 'azîm
- 4 Vâsıl-ı Hâk olmağ-içün sâlike
Oldı qalem gibi reh-i müştakîm
- 5 Hârfleri vird-i gülistân-ı quds
Noqçaları meyve-i bâğ-ı na'îm
- 6 Besmeleyi ol ki ider hîrz-ı cân
İki cihânda aña yok vehm ü bîm
- 7 Her neye kim şıdğ-ıla itsem şürû'
Zikrüm odur Dânişiyâ Hâk 'Alîm
- 8 Bism-i şerîfin qoma dilden hemân
Bendesine Hâzret-i Mevlâ raḥîm

II^K

Vaşf-ı Pâk-i Cenâb-ı Mevlâ

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 'Aşğdur ol şems kim bir zerresidür âfitâb
Heft-yem yanında ol bahruñ degül bir qatre âb
- 2 Âbı itmiş rûḥ-perver mihri kılmış nûr-baḥş
Hep viren oldur zemîn ü âsmâna âb u tâb

^K I/1b

^K II/B // 49b

I

1. Rahman ve Rahîm Allâh'ın adı eski şiirin mahfazasıdır.
2. Ârife, gayb âleminin anahtarı besmeledir. Besmele, kusursuz kalplerin fâtihidir.
3. Besmele, Levh ü Kalem'in süsü, Arş-ı Alâ'nın (ise) tacıdır.
4. (Besmele), tasavvuf yoluna girene kalem gibi Hakk'a giden doğru yol oldu.
5. (Besmelenin) harfleri, kutsal gül bahçesinin gülleri, noktaları (ise) cennet bağının meyveleridir.
6. Her kim besmeleyi can sığınağı eylerse ona iki cihanda da korku yoktur.
7. Ey Dânişî! Doğrulukla her ne (işe) başlasam (sürekli) "Hak Alîm" diye zikrederim.
8. Besmeleyi gönülden (hiçbir zaman) çıkarma. (Çünkü) Hazret-i Mevlâ (besmeleyi gönlünden çıkarmayan) kuluna merhamet eder.

II

Hazret-i Mevlâ'nın Vasıflarının Övgüsü

1. O güneş (olan Allâh), bir aşktır ve güneş onun bir zerresidir. O denizin yanında, yedi deniz bir damla su (bile) değildir.
2. (O), suyu ferahlık veren; güneşi nûr bahşeden (bir hâle getirmiştir). Yeryüzüne ve gökyüzüne güzellik ve parlaklık veren hep odur.

- 3 İtse bir zerre eger envār-ı mihrinden eşer
Şu'le-bağış olurdu mihre haşr olunca mäh-tāb
- 4 Ebr-i feyzinden zemīne tamlasa bir kaçre şu
Tertibiyle hāki eylerdi o kaçre pür gül-āb
- 5 Çıkırsa bir şemme sipihre büy-ı verdinden eger
Yağdururdu 'ūd u 'anber 'āleme yir yir şehāb
- 6 Bār u gülzārı nesīm-i bāğa tokunsa eger
Rūzgār esdükçe eylerdi hevāyı müşg-i nāb
- 7 İrse bir cür'a eger cām-ı meyinden 'āleme
Halkı eylerdi o neşve ser-be-ser mest ü harāb
- 8 Berr ü bahre āteşinden düşse bir kemter şerer
Cümle mürğ u mähīyi bir demde eylerdi kebāb

III^K

[Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün]

- 1 Gerek cehl ü gerek 'irfān elüñde hükümümüz yā Rab
Gerek hayr u gerek 'iştān elüñde hükümümüz yā Rab
- 2 Kimi 'işretde 'ālemde kimi miñnetde mātemde
Kimi demde kimi ğamda elüñde hükümümüz yā Rab
- 3 Kimi cāhil kimi a'lem kimi 'ākil kimi sersem
Kimi Ādem kimi Hātem elüñde hükümümüz yā Rab
- 4 Kimi dilden düşer derde kiminüñ desti sāğarda
Yazılmış cümlesi serde elüñde hükümümüz yā Rab
- 5 Maħabbetde karar olmaz bu yolda reh-güzār olmaz
'İnān-ı ihtiyār olmaz elüñde hükümümüz yā Rab
- 6 Dilerseñ zār u giryān it dilerseñ şād u handān it
Dilersen hāke yeksān it elüñde hükümümüz yā Rab
- 7 Ezelden Dānişiyem ben kul oldum saña ez-berden
Yine saña çekersin sen elüñde hükümümüz yā Rab

^K III/2b

3. Eğer (onun) güneşinin nûrları (aya) zerre kadar tesir etse, kıyâmet kopunca ay ışığı güneşe ışık bahşederdi.
4. (Onun) feyiz bulutundan yeryüzüne bir damla su yağsa o damla, tertibiyle toprağı gül suyu hâline getirirdi.
5. Eğer gülünün kokusundan gökyüzüne bir koku çıksaydı; bulut, halkın üzerine yer yer ud ve amber kokusu yağdırırdı.
6. Eğer (onun) gül bahçesinin güllerinin ve meyvelerinin (kokusu), bağıın rüzgârına dokunsaydı o rüzgâr estikçe havayı misk kokusu kaplardı.
7. (Eğer onun) şarabının kadehinden halka bir yudum gelseydi o neşe halkı baştan başa sarhoş eder, kendinden geçirirdi.
8. (Onun) ateşinden karaya ve denize küçük bir kıvılcım düşse bir anda bütün kuşları ve balıkları yakardı.

III

1. Gerek cehâlet ve gerek irfân (sendendir). Hükmümüz elindedir ey Allâhım! Gerek hayır ve gerek isyan (sendendir). Hükmümüz elindedir ey Allâhım!
2. Kimi yiyip içip eğlenmekte, kimi sıkıntı çekip üzûlmekte; kimi içki meclisinde, kimi (ise) gam çekmektedir. Hükmümüz elindedir ey Allâhım!
3. Kimi câhil, kimi âlim, kimi akıllı, kimi sersem, kimi Hazret-i Âdem, kimi Hâtem-i Tayyi'dir. Hükmümüz elindedir ey Allâhım!
4. Kimi gönül yüzünden derde düşer, kiminin eli ise şaraptadır. Bunların tümü başa yazılmıştır. Hükmümüz elindedir ey Allâhım!
5. Muhabbet yolunda rahatlık ve geçit olmaz. Benim idârem elimde değildir. Hükmümüz elindedir ey Allâhım!
6. (Beni) dilersen ağlat, inlet; dilersen sevindir, güldür; dilersen toprağa kat. Hükmümüz elindedir ey Allâhım!
7. Ben (sana) ezelden beri gönülle bağlanmış Dânişiyim. Sen (beni) yine kendine çekersin. Hükmümüz elindedir ey Allâhım!

IV^K

[Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün]

- 1 Kapuñda 'abd-ı hâş itdün şükür birligüne yâ Rab
İkilikten hâlâş itdün şükür birligüne yâ Rab
- 2 Yidi düzağ sekiz cennet bizüm-çün buldılar hilkat
Virürsin 'aşğa germiyyet şükür birligüne yâ Rab
- 3 Yoğ itdüm 'aşkuña varum ezelden sensin ikrârum
Benüm birlikledür kârum şükür birligüne yâ Rab
- 4 Yidi kat gök yidi kat yir yidi ahter yidi kişver
Gice gündüz seni gözler şükür birligüne yâ Rab
- 5 Yidiler üçler ü kırklar olupdur saña fermân-ber
İderler zıkrüñi ezber şükür birligüne yâ Rab
- 6 Yoluñda ölmedin öldüm haqıqat gevherin buldum
Bu keşretten hâlâş oldum şükür birligüne yâ Rab
- 7 Mağabbet dâminı kurduñ beni yirden yire urduñ
Bu şükre müstağak gördün şükür birligüne yâ Rab
- 8 Faķirem Dânişiyem ben günâha bakma luğf it sen
Sözüm bu mâ-tağaddümden şükür birligüne yâ Rab

V^K

[Fā'īlātün / Fā'īlātün / Fā'īlātün / Fā'īlün]

- 1 Kimi ber-bād eylemez bād-ı fenā-yı rüzgâr
Çok Süleymân tahtın uçurdu hevā-yı rüzgâr
- 2 Şanma encüm şarğdan ğarba şerer-efşân olur
Bir nefes alup virince ejdehā-yı rüzgâr
- 3 Pençe-i şîr-i ecelden baş kırtarmağ muhâl
Kelle-i merdüm degül midür gıdā-yı rüzgâr
- 4 'Āķıbet yirden yire urmağ muğarrerdür yine
Tut ki olduñ mazhar-ı luğf u 'ağā-yı rüzgâr

^K IV/2b

^K V/4b

IV

1. Ey Allâhım! (Beni) kapında has kullarından ettiğin ve ikilikten kurtardığın için birliğine şükürler olsun.
2. Ey Allâhım! Yedi cehennem ve sekiz cennet bizim için yaratıldı. Aşka hararet veren sana ve birliğine şükürler olsun.
3. Ey Allâhım! (Senin) aşkına varlığımı yok ettim. Ezelden (Elest Meclisinden) beri kabul ettiğim sensin. Benim işim birlikledir. Birliğine şükürler olsun.
4. Ey Allâhım! Yedi kat gök, yedi kat yer, yedi yıldız (ve) yedi kıta gece gündüz seni (senin emirlerini) gözler. Birliğine şükürler olsun.
5. Ey Allâhım! Yediler, üçler ve kırklar hep senin emrini yerine getirmeye çalışırlar ve adımı zikrederler. Birliğine şükürler olsun.
6. Ey Allâhım! Yolunda ölmeden ölecek hakikat cevherini buldum. Bu kesretten kurtuldum. Birliğine şükürler olsun.
7. Ey Allâhım! Sevgi tuzağını kurarak beni yerden yere vurup beni bu şükre lâyık gördün. Birliğine şükürler olsun.
8. Ey Allâhım! Ben fakir bir Dânişîyim. Sen günahıma bakmayarak bana ihsanda bulun. (Benim, yaratıldığımdan beri) ilk sözüm budur. Birliğine şükürler olsun.

V

1. Feleğin fânîlik rûzgârı kimi perîşan eylemez. Felek, çok Süleymân'ın tahtını boş bırakmıştır.
2. Feleğin ejderhâsı bir nefes alıp verince yıldızlar doğudan batıya kıvılcım saçarak zannetme.
3. Ecel aslanının pençesinden baş kurtarmanın mümkünü yok. (Çünkü) dünyanın gıdası insanın kellesi değil midir?
4. Farz et ki feleğin ihsanına ve lutfuna mahzar oldun. Sonunda (felek), seni yine yerden yere vuracaktır.

- 5 Cüst ü cüsuz derdine dermân bulur merd-i denî
‘Ârife açılmıyor dârü’ş-şifâ-yı rûzgâr
- 6 Bekle ki var-ise kaşduñ ey gedâ-yı kûy-ı yâr
Râyet-i âhuñla ol mîr-i livâ-yı rûzgâr
- 7 Kışzâr-ı dehrde hep ekdügüñ biçseñ gerek
Hırmen-ı ‘ömrüñ olur âhîr hebâ-yı rûzgâr
- 8 Eyleye ‘ağd-i dili dendân-ı tedbîr ile hâl
Bulmadum bir ‘ârif-i müşkil-güşâ-yı rûzgâr
- 9 Sâ’il-i dergâh-ı fakr ol devlet isterseñ eger
Nağd-i vaşla lâyıq olmaz her gedâ-yı rûzgâr
- 10 İdeyin dirseñ eger kim çeşm-i merdümde karar
Hâk-i pây-ı rûzgâr ol hâk-i pây-ı rûzgâr
- 11 Killet-i zâd u zevâdeñden şikâyet eyleme
Hâk virür maqşûduñı ey bî-nevâ-yı rûzgâr
- 12 Cism-i hâki ‘ayni eyle ‘ârif-e zıll-ı hayâl
Gör neler seyr itdürür lu’bet-nümâ-yı rûzgâr
- 13 Ra’d âvâzı degül şît u şadâ-yı zarrîdür
Çok tapança yidi âhumdan kazâ-yı rûzgâr
- 14 Hayli demdür zâhir olmaz âhumuzdan bir eşer
Gelmeden kaldı bize bād-ı şabâ-yı rûzgâr
- 15 Ölmeyince vâsıl olmaz ‘ıyd-ı vaşl-ı dilbere
‘Âşıkâ dest-i eceldür merhabâ-yı rûzgâr
- 16 Dâyireñden çıkma gözle merkezüñ pergâr-vâr
Kimse bilmez kim nedür hiç mâverâ-yı rûzgâr
- 17 Hüsñ ü haññ-ı mehveşândur âb u tâb-ı eşk ü âh
Eşk ü âh-ı ‘âşıkândur tuñfe-hâ-yı rûzgâr
- 18 Kendi gibi bir denî-ı tabı çıkarur göklere
Kendüye beñzer yine baksañ sezâ-yı rûzgâr
- 19 Gör gelür mi bir yirine tûb-ı âhumdan hâlel
Taş demür olsa tayanmazdı binâ-yı rûzgâr

5. İtibarsız kişi derdine dermânı arayıp sormadan bulur. Ârife (ise) feleğin hastanesinin (kapısı) açılmıyor.
6. Ey sevgilinin köyünün dilencisi! (Eğer) feleğin komutanı olmaya niyetin var ise âhının sancağıyla bekle.
7. Dünya ekinliğinde hep ettiklerini biçmen gerekir. Ömrünün harmanını felek, sonunda ortadan kaldırır.
8. Dişiyle tırnağıyla çalışarak gönül düğümünü çözen, zamanın problemlerini hâleden bir ârif bulamadım.
9. Eğer saadet istersen fakirlik dergâhının dilencisi ol. Feleğin her dilencisi, vuslat nakdine lâıyk olamaz.
10. Eğer insanların gözüne (sürme olarak çekilip) orada kalayım dersin feleğin ayağının toprağı ol.
11. Ey feleğin yoksulu! Azığımın azlığından şikâyet etme. (Çünkü) istediğini (sana) Allâh verir.
12. Ârif kişi nezdinde onun topraktan oluşan cismi, hayâl gölgesi gibidir. Feleğin oyuncusu gör bak ne oyunlar çıkarır.
13. (Duyduğun) gök gürlemesi değil, ağlayıp inlemenin sesidir. (Çünkü) feleğin kazası çok kez âhımın tabancasıyla vuruldu.
14. Hayli zamandır âhımızdan bir belirti yok. Feleğin sabah rüzgârı, bize gelmeden kaldı.
15. Âşığa, feleğin merhabası ecelin elidir. (Âşık), ölmeyince dilberin vuslat bayramına erişemez.
16. Pergel gibi merkezini gözetip dâirenden dışarı çıkma (aşırıya kaçma. Çünkü) hiç kimse ileride ne olup biteceğini bilemez.
17. Âhımın gücü ve gözyaşım, ay gibi güzel (yüzlülerin) güzelliğı ve (o güzellerin) yanağındaki ayva tüyleridir. Feleğin hediyesi, âşıkların âhı ve gözyaşıdır.
18. (Felek), kendi gibi bir alçak tabiatlıyı göklere çıkarır. Baksan (gökyüzüne çıkarmak için) uygun gördüğü kişinin yine kendisine benzediğini (görürsün).
19. Gör âhımın topundan bir yerine zarar gelir mi? Feleğin binası, taş demir olsa dayanmazdı.

- 20 Hāk-i pāyem gerçi ammā ser-firāz-ı ‘ālemem
Degme şahşuñ başına konmaz hevā-yı rüzgār
- 21 Kālb-i yāri fetḥ idersem āhla fetḥ eylerin
Açılır miftāḥ-ile devlet-serā-yı rüzgār
- 22 Eşk ü āhumdan geçilmez reh-güzār-ı yārda
Ḥaşre dek eksük degül şīt u şadā-yı rüzgār
- 23 Şeh-süvārüm raḥş-ı ḥüsn ü nāza maḡrūr olma kim
Nice şāhı yire urdı bād-pāy-ı rüzgār
- 24 Bes ki şehnāz eyledüñ muṭrib hevā-yı diger it
Cānuma kār eyledi naḡş-ı cefā-yı rüzgār
- 25 Bād-ı āhum yaḡdırur bārān eşk-i dīdeden
Ehl-i dille eksük olmaz mācerā-yı rüzgār
- 26 ‘Ālem-i ma‘nīde biriken ‘āşık u ma‘şūk u ‘aşk
Bibirinden ayırur budur ḥaṭā-yı rüzgār
- 27 Saña bu zūhdı viren baña virüpdür zevk ü şevk
Eylemez zāhid ḥaṭā ḥükm-i kazā-yı rüzgār
- 28 Kōmayor meydānı ḥālī himmet-i monlā-yı ‘aşk
Gird-bād-ıla pūr olmuşdur fezā-yı rüzgār
- 29 Tīg-ı hicrān ḥırka-ı peşmīne itdi cismimi
Çarḥ-ı aṭlasdan baña yeg bir ‘abā-yı rüzgār
- 30 Gītesün meyden ḥabāb-āsā gözüñ ey Dānişī
Saña oldur kalacak bād-ı hevā-yı rüzgār
- 31 Zevrak-ı cām-ı meyi kullān güzel eyyāmıdur
Degme bir şahsa müyesser mi şafā-yı rüzgār

VI^K

[Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün]

- 1 Goncayı açdı nesīm-i sünbül-i müşḡin-i yār
Bülbülün göñlin güşāde eyledi bād-ı bahār

^K VI/B // 49a

20. Her ne kadar ayağının toprağıysam da âlemin baş tacıyım. Feleğın arzusu öyle rasgele şahsın başına konmaz.
21. Sevgilinin kalbini fethedersem âh ile fethederim. Feleğın saadet sarayı anahtar ile açılır.
22. Sevgilinin yolunda gözyaşından ve âhımdan geçilmez. Mahşer gününe kadar feleğın gürültüsü patırtısı eksik olmaz.
23. (Ey) şehsüvârım! “Naz ve güzellik atım var” diye gururlanma. (Çünkü) nice padişahları geçen zaman yerle bir etti.
24. (Ey) çalgıcı! Yeteri kadar şehnâz makamından çaldın. (Artık) makamı değiştir. (Çünkü), feleğın cefâ nakşı canıma işledi.
25. Âhımın rüzgârı, gözyaşından yağmur yağdırır. Feleğın, gönül ehliyle mâcerâsı eksik olmaz.
26. Feleğın kabahati, mana âleminde toplanan âşığı, maşûku ve aşkı birbirinden ayırmasıdır.
27. Zâhit! Sana bu zühdü veren (Allâh), bana zevk ve şevk vermiştir. Feleğın kazasının hükmü hata eylemez.
28. Aşk mollasının gayreti meydanı boş bırakmıyor. Feleğın göğü, kasırgayla dolmuştur.
29. Hicran kılıcı, vücûdumu yünden yapılmış, sade bir elbise hâline getirdi. Feleğın yün elbisesi benim için ipek elbiseden daha üstündür.
30. Ey Dânişî! Gözün (şarabın üzerindeki) kabarcık gibi şaraptan ayrılmasın. Sana feleğın bedava (vereceği sadece) odur.
31. Şarap kadehinin kayıgını (kadehin en büyüğünü) kullan. (Çünkü), güzellerin günüdür. Feleğın sefâsı, rasgele bir şahsa müyesser olur mu?

VI

1. Bahar rüzgârının bülbülün gönlünü açması (gibi) sevgilinin misk kokulu sümbülünün hoş kokusu (da) goncayı açtı.

- 2 Bāğa ‘anber bahş ider esdükçe bād-ı hoş-nesīm
Ġālibā itmiş gibi kūyından ol servūñ güzār
- 3 Zülfi sevdāsına düşmüş sünbül-i sevdā-zede
Kendüsin kılmış perīşān nitekim zülf-i nigār
- 4 Zülfine meyl itmese ‘aqlın tağıtmazdı şabā
Düşmeseydi ‘aşka olmazdı perīşān rüzgār
- 5 İşigi taşıyla eyler hāk-i pāyın ārzū
Ağlar iñler taşā tobrağa sürer yüz cüy-bār
- 6 Bulmuşlardur dehān-ı zülfine rāh-ı vişāl
Çeşm-i āgyāra n’ola ‘ālem görünse teng ü tār
- 7 Rūhdur e’l-ħağ vüçüd-ı dīne zāt-ı kāmili
Çār ‘unşur oldı ol cism-i lañife çār-yār
- 8 Māh-ı ‘Ālem Ĥazret-i Şiddīk Emīrū’l-Mürminīn
Şubh-ı şādıkveş o Mihr-i Dīne oldı yār-ı gār
- 9 Rehber-i Ĥağ Ĥazret-i Fārūk o şāh-ı mülk-i dīn
Farğ-ı zulm u ‘adl-ile ‘ālemde buldı iştihār
- 10 Şu’le-i şems-i dü-‘ālem Ĥazret-i ‘Usmān o kim
Oldı zū’n-nüreyñ nāmıyla cihānda nāmdār
- 11 Maħrem-i şāh-ı risālet Ĥazret-i Ĥaydar k’odur
Pehlevān-ı şīr-dil şāhib-ķırān-ı kār-zār
- 12 Server-i ‘ālem sürūr-ı sīne-i Zehrā Ĥasan
Nūr-ı çeşm-i Murtażā ya’ni Ĥüseyn-i Kāmkar
- 13 Geçdi ol bezm-i cihānuñ nüş idüp zehr-i ġamın
Geçdi bu cellād-ı dehrüñ tiğ-ı ġahrından güzār
- 14 Her birisi pādşāh-ı mülk-i istiğnāyiken
İtmediler devlet-i dehr-i denīye i’tibār
- 15 İsterüz dāyim biz añlardan şefā‘at gevherin
Anlara bizden ħulūş-ı bendegīdür yādigār
- 16 Ey tınāb-ı ħargehūñ ser-rişte-i peyvend-i dīn
Ve’y ġubār-ı āstānuñ kuhl-ı çeşm-i rüzgār
- 17 Zātuñı bilmekde ‘āciz fehmi-ı erbāb-ı ‘uķūl
Medħūñı itmekde ħaşır ħāme-i gevher-nişār

2. Hoş kokulu rüzgâr estikçe o selvi (boylu güzelin) köyünden gelmiş gibi bağa hoş kokular bırakır.
3. Sevdalı sümbül (sevgilinin) saçının sevdasına düşünce sonunda kendini perişan etmiş.
4. (Ey sevgili!) Sabah rüzgârı saçını arzulamasaydı aklını dağıtmazdı. Rüzgâr aşka düşmeseydi perişan olmazdı.
5. (Ey sevgili!) Akarsu, eşiğinin taşıyla ayağının toprağını arzu ederek ağlar, inler; taşa, toprağa yüz sürer.
6. (Sevgilinin) saçının ucuna kavuşmanın yolunu bulan yabancı gözlere dünya sıkıntılı ve dar olarak görünse şaşılır mı?
7. Dinin varlığına olgunluk sahibi doğrusu rûhtur. O latif varlığa dört dost, dört unsur oldu.
8. Âlemin parlak ayı, müminlerin emiri Hazret-i Sıddîk (Hazret-i Ebubekir), sabah doğan güneş gibi Dinin Güneşine (Hazret-i Peygamber'e, Hicret esnasında) mağarada dostluk etmiştir.
9. Doğruluğun yol göstericisi, dinin sultanı Hazret-i Faruk (Hazret-i Ömer), adâlet ve zulmü birbirinden ayırmasıyla şöhret bulmuştur.
10. İki dünya güneşinin ışığı Hazret-i Osman dünyada "iki nûr sahibi" namıyla ünlüdür.
11. Hazret-i Peygamber'in damadı Hazret-i Haydar (Hazret-i Ali), cenk meydanında her isteğini elde etmiş, aslan yürekli bir pehlivandır.
12. Dünyanın baş tacı, Zehra Hasan'ın kalbinin sevinci, Hazret-i Ali'nin gözünün nuru, isteğine kavuşmuş Hazret-i Hüseyin'dir.
13. O (Hazret-i Hüseyin), dünya meclisinin gam zehrini içip bu dünya cellâdının öldürücü kılıcından geçti.
14. Her birisi kanaat ülkesinin sultanı iken alçak dünya devletine itibar etmediler.
15. Biz onlardan dâimâ şefaât cevherini isteriz. Onlara bizden yâdigâr ise saf kulluktur.
16. Ey otağının ipinin dine vâsıl olan ucu! Ve ey eşiğinin tozunun rüzgârın gözüne çekilen sürmesi!
17. Akıl, senin zâtını kavramakta âcizdir. Cevher saçan kalem, seni övmekte kusurludur (seni hakkıyla övemez).

- 18 İrmeye hergiz nesim-i dil bahar vaşfına
Aylar yıllarca itse 'alemi geşt ü güzâr
- 19 Yâ Resûlu'l-lâh kuluñdur dergehüñde Dânişî
Kıl şefâ'at ol faķır-i miskine rûz-ı şümâr
- 20 Ger şalarsa üstüme şem'-i şefâ'at şurlesin
Ger olursa 'avn-i eltâfu'l-lâhı baña yâr
- 21 Mihr-i luţfuñ pertevinde zerre deñlü gelmeye
Cürm-i 'işyânum eger olsa mişâl-i kühsâr
- 22 Yâ İlâhî Hâzretüñden eylerüm dâyim recâ
Cümle 'aşilerle ben bî-mârı kılma şermsâr
- 23 Rûz-ı maşerde cüdâ kılma Hâbîbüñden beni
Budur ümmîdüm cenâbuñdan Senüñ leyl ü nehâr
- 24 Rûh-ı pâkin devlet-i dâr-ile mümtâz idüp
Dîn ü âyîni iki 'âlemde olsun ber-ķarâr

VII^K

[Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün]

- 1 Göñül fahr idüp dirsın ki bir serv-i bülendüm var
O da dir mi benüm de gör hele bir müstemendüm var
- 2 Miyân-ı yâre el urmaķ ne mümkün pâdşâh-ı 'aşķ
İki bâzümü bend itmiş elümde bunca seddüm var
- 3 Añlasa vaşf idüp dir kim benüm dil bağıdur zülfüm
Göñül mürğını şayda böyle bir miskî kemendüm var
- 4 Senüñ yügrükse ğamzeñ ögdül alur berķ-i hâtıfdan
Göñül dirler benüm de bir ķeri ķâbüķ-semendüm var
- 5 Geçürdi tiğdan halkı niye ķandan eşer yokdur
Bu lu'bet-bâzlıkda ķeşm-i dildâra pesendüm var
- 6 Ne ğam ey Dânişî cürm ü ğunâhumdan bi-ķamdî'l-lâh
Keremle añılır iki cihânda bir efendüm var

^K VII/3a

18. Gönlün nesim rzgr aylarca, yıllarca dünyayı dolaşsa da hiçbir zaman bahar vafına eremez.
19. Ey Allh'ın Resl! Derghında Dniş kulundur. O zavallıya mahşer günü şefaata et.
20. Eğer üstüme şefaata nrunun ışığına salarsa... Eğer bana Allh'ın ltuflarının yardımını dost olursa...
21. İsyana suçum dağ gibi ağır olsa da lütuf güneşinin nrunda zerre kadar değildir.
22. Ey Allh'ım! Senden dm isteğim şudur: Bütün isyankrlarla (birlikte) beni (de) utandırma.
23. Senden gece ve gündüz ümidim şudur ki mahşer günü beni "Sevgili"nden ayırmayasın.
24. Temiz rhlerimi dünya saadeti ile ayrı tutup din ve yini iki dünyada da dm olsun.

VII

1. Gönül, sen övünerek "Uzun, selvi boylu bir (sevgilim) var" dersin. (Acaba) o da "Benim de bak hele perişan bir (şığım) var" der mi?
2. Aşık pdişh iki kolumu da bağlamış. Ellerimde böyle kelepçeler varken sevgilinin beline kollarımı dolamam mümkün müdür?
3. (Sevgili) vnerek, "Benim saım, gönül bağıdır. Gönül kuşunu avlamak için böyle misk kokulu bir kemendim var" der.
4. Senin gamzen çok çabuk hareket ediyorsa göz kamaştıran şimşekten ödül alır. Benim de gönül dedikleri sratlı giden bir atlı askerim var.
5. (O göz), halkı kılıçtan geçirdiği (hlde) niye kandan eser yoktur. Dilberin gözünün bu hokkabazlığını çok beğendim.
6. Ey Dniş! Allh'a şkrlere olsun ki iki cihanda da cömertliği ile anılan bir efendim olduktan sonra suçumdan ve gnhımdan (dolayı) zlmem.

VIII^K

[Mef'ülü / Fā'ilätü / Mefā'ilü / Fā'ilün]

- 1 Ol kim sūhanda mālik-i ṭab'-ı selīmdür
Dāhī lisāna gelmeden anı 'alīmdür
- 2 N'eyler zebān-ı tāzeyi şeyḥ-i kühen-maḳāl
Cārī olan dilinde kelām-ı ḳadīmdür
- 3 Zāhirle bātınm bir iden gevher-i vücūd
Gencīne-i ṭılısm-ı zebān-ı Ḥakīmdür
- 4 Ṭūr-ı sūhanda cilve-i ma'nā-yı nüktever
Ḥıẓr-ı zamānedür ki Kelīme nedīmdür
- 5 Dil-ḥasta-ı maḥabbete ey Dānişī hemān
Lāzım olan ma'ānī-i ḳalb-i selīmdür
- 6 Derd-ile her gün āhla dildāra ḳıl niyāz
Baḳmaz günāh u cürmüñe Mevlā kerīmdür
- 7 Deryā-yı luḳfina bulunmaz fülk-i dil kenār
Binbirdür adı bir adı dāhī Raḥīmdür

IX^K

[Müstefilün / Müstefilün / Müstefilün / Müstefilün]

- 1 Ṭıtdı sipihri dūdveş gerd-i ni'āl-i raḥş-ı ceng
Atıldı a'dā üstine ejder gibi ṭüb u tüfeng
- 2 Küffāra gāziler yine tır ü kemendi atdılar
Yir yir şikāra başladı āhūları şır ü peleng
- 3 Her birisi atılmada meydān-ı rezmüñ tīridür
Ġāzilerüñ başında deste destedür perr-i küleng
- 4 Bāzār-ı germ-ā-germ herkes cān virüp cān almada
Dükkāna geçdi sine-i a'dāda peykān-ı ḥadeng

^K VIII/1b

^K IX/9b

VIII

1. Söзде zevk sahibi olan kişi, konuşmasa dahi çok bilgilidir.
2. Eskileri söyleyen şeyh yeni lisanı ne yapsın? (Çünkü onun) dilinde (hep) eski sözler (vardır).
3. Vücüt cevherinin içiyle dışını bir eden, Hak dilinin tılsımlı hazinesidir.
4. Sözün Tûr dağında anlamlı nüktesinin cilvesi, Hazret-i Mûsâ'ya nedîm olan zamanın Hızır'ıdır.
5. Ey Dânişî! Muhabbetin gönül hastasına lâzım olan, dürüst kalbin manalarıdır.
6. Sevgiliye her gün dert ile âh (çekip) yalvar. Mevlâ cömerttir, günâhına ve suçuna bakmaz.
7. (Allâh'ın) lütuf denizinde, gönül gemisine sâhil bulunmaz. (onun) adı bin birdir. Bir adı da Rahîm'dir.

IX

1. Cenk (meydanındaki) atların nallarının (tozu), bulut gibi gökyüzünü kapladı. Düşmanın üstüne top ve tüfek, ejder gibi atıldı.
2. Gaziler, düşmana yine ok ve kement attılar. Aslan ve panterler, âhûları yer yer avlamaya başladı.
3. Her birisi atılmada savaş meydanının okudur. Turna kuşunun kanadı, gazilerin başında deste destedir.
4. (Burası) herkesin can verip can aldığı kızıışmış bir pazardır. Okun temreni düşmanın göğsünün derinliklerine geçti.

- 5 Tüb gibi düşmen kellesin çelmektedir çevgân-ı tığ
Şemşirle kaddi kiminüñ ham olmada mänend-i çeng
- 6 Dāyim raķib-i nā-kes ile şulh idüp barışmada
‘Uşşākla cengin kıomaz ol dil-rübā-yı şulh u şeng
- 7 Firķatde yanar yakılır vuşlatda ağlar hālini
Birdür yanında ‘āşıkın şir ü şeker ü şehd ü şereng
- 8 Ey Dānişī şāhib-kırānlık da‘vīsın işbāt idüp
Kesse ‘adūnuñ ‘araķını ol Hüsrev-i Sohrāb-ı ceng
- 9 Şāh-ı şehān-ı Cem hışım-ı Sulţān İbrāhim kim
İtdi ‘adūnuñ ‘aynına dār-ı fenāyı tār u teng
- 10 Başında tīrin götürür oķlı sükkārıdur ‘Acem
Hürşide nisbet zerredür yanında Erdelle Fireng

X^K

[Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün]

- 1 Ağlayup la‘lün ğamından dīdesinden dökdi dem
Pençe-i mercān degül kıana boyandı dest-i yem
- 2 Seyl-i eşk ü dūd-ı āh-ı pür-şerārumdur benüm
‘Aks-i encüm şanmañuz deryā yüzinde şubh-dem
- 3 Sālik-i vādī-i nuşret mālīk-i deryā-yı cūd
Kıpudan-ı şāh-ı ‘ālem Yūsuf-ı vālā himem
- 4 Maltanuñ kim fetħine ‘azm eyledi iķdāmla
Emr-i Hāķķıyla önüñce çekdi mähiler ‘alem
- 5 Kānde kim ‘azm eylese üçler yidiler rehberi
Yād olunduķça du‘ā-yı devletın eyler ümem
- 6 Çirk-i küfri āb-ı şemşir-i zaferdür pāk iden
Artura fetħin anuñ Dādār-ı ‘Ālem dem-be-dem
- 7 Böyle bir ‘ālī ğazādan kıalmaz idim Dānişī
Mest-i ‘aşķum çāre yok reftāre bilmem n’eyleyem

^K X/9b

5. Kılıç çevgeni, düşmanın kellesini top gibi çelmektedir. Kiminse vücûdu kılıçla çeng gibi eğilmektedir.
6. Dâimâ alçak rakiple anlaşıp barışan o neşeli, şûh sevgili, âşıklerle savaşını bırakmaz.
7. (Âşık), ayrılıkta yanar yakılır; vuslatta ise hâline ağlar. Âşığın yanında süt ve şeker ile bal ve zehir birdir.
8. Ey Dânişî! Savaşın Husrav-i Sohrâb'ı başarılı bir hükümdâr olduğu davasını ispat edip düşmanın içkisini kesse...
9. Cem (gibi) sultanların sultanı Sultan İbrâhim'in hışmı düşmanın gözüne dünyayı dar etti.
10.? Erdelle Fireng onun yanında güneşle kıyaslanırsa zerre gibidir.

X

1. (Âşık, sevgilinin) dudağının gamıyla ağlayıp gözünden kan döktü. (Gördüğünüz) mercan pençesi değil, kana boyanmış denizin elidir.
2. Sabah vakti, denizin yüzünde görünenleri yıldızların görüntüsünün aksi zannetmeyin. (Onlar), benim kıvılcım dolu âhımın dumanı ve gözyaşımıdır.
3. (O), nusret vadisinin yolcusu, cömertlik denizinin sahibi, Âlemin Sultanı'nın kaptanı, yüksek iradeli Yusuf (gibidir).
4. (O) gayret ve sebatla Malta'yı fethetmeye azmetti. Allâh'ın emriyle balıklar onun önünde sancak açtı.
5. Üçler (ve) yedilerin rehberi (olan o sultan), nereyi fethetmeye kalksa ümmeti onu hatırladıkça devletinin devamı için dua eder.
6. Küfrün pisliğini zafer kılıcının suyu temizler. Onun fethini Allâh dâimâ artırsın.
7. Dânişî! Böyle yüce bir gazadan geri kalmazdım; (fakat) aşk sarhoşuyum, hareket etmeye mecâlim yok, ne yapacağımı bilmiyorum.

XI^K

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Ey vezîr-i a'zam şâhenşeh-i çarh-ı âstân
Ve'y serîr-efrûz-ı dâniş kıblegâh-ı ins ü cân
- 2 Ebr-i dür-bâr-ı şehâvet mevc-i deryâ-yı kerem
Mesned-i erbâb-ı 'irfân melcâ-ı aşhâb-ı şân
- 3 Menba'-ı cüy-ı şecâ'at mâlik-i genc-i himem
Şadr-ı devlet Müşteri tal'at vezîr kâmrân
- 4 Muştafâ nâm u Muhammed hilkat u Yûsuf-cemâl
Kahramân-heybet Nerimân-satvet İskender-mekân
- 5 Dâverâ-rüşen dilâ sensin gönüller kıblesi
Zât-ı pākūñ eylemiş devletle Bârî tev-emân
- 6 Cem-penâhâ serverâ sensin vücûd-ı kevne rûh
Şehsüvâr-ı kâdrüñ olmuş şevket-ile hem-'inân
- 7 Didi el arkası yirde Hüsrev-i hâver-zemîn
Zür-ı bāzüyla sensin Rüstem-i şâhib-kırân
- 8 Sensin ol kim 'adl-ile kimse saña olmaz 'adîl
Heft kişverde olupdur nâm-ı pākūñ dâstân
- 9 Safl iderdi rahşuña zerrîn muraşşâ' efserin
'Ahd-ı 'adlûñle zühür itseydi ger Nûşe'r-revân
- 10 Âstân-ı pākūñ oldı cây-ı me'men 'âleme
Hamdi'li'l-lâh mesned-i râhatdadur halk-ı cihân
- 11 Devletüñde ni'met-ile oldı mâl-â-mâl halk
Bäreka'l-lâh ey nizâm-ı devlet-i İslâmiyân
- 12 Tüb-ı kahruñ çâñına od tıkdı küfr erbâbuñ
Sürh-ser buldı niyâz itmekle tıguñdan emân
- 13 Hilkate geldükde erbâb-ı sa'âdet cümleden
Eylemiş a'lâsını Perverdgâr kün-fe-kân

^K XI/6b

XI

1. Ey yüce vezir! (Ey) devlet çarkının padişahı! (Ey) bilgiyi yücelere taşıyan! (Ey) insanların ve cinlerin kıblegâhı!
2. (Ey) cömertlik incisi saçan bulut! (Ey) kerem denizinin dalgası! (Ey) irfan sahiplerinin dayanağı! (Ey) şan sahiplerinin sığınağı.
3. (Ey) yiğitlik ırmağının kaynağı! (Ey) gayret hazinesinin sahibi! (Ey) devletin başı! (Ey) Müşteri (yıldızı gibi parlak) yüzlü gönlünün muradına ermiş vezir!
4. (Ey) Mustafa isminde, Hazret-i Muhammed tabiatlı ve Hazret-i Yusuf cemâlli, Kahraman heybetli, Nerîman gibi güçlü, İskender gibi dünyaya hükmeden!
5. Ey gönülleri aydınlatan hükümdâr! Gönüllerin kiblesi sensin. Temiz kişiliğin devletle Hakk'ı özdeşleştirmiş.
6. Ey Cem'in (bile) sığınağı olan! Ey baş tacımız olan! Varlık âlemine rûh sensin. Senin kadrinin şehsüvârı büyüklükle eşdeğerdir.
7. Doğunun pâdişâhı yerlere kapanarak "Kol gücüyle dünyaya hükmeden Rüstem sensin" dedi.
8. Adâlette kimse sana eşit olmaz. Temiz adın dünyanın dört bir yanında destan olmuştur.
9. Eğer Nuşe'r-Revân, doğru zamanda ortaya çıksaydı altınla ve kıymetli taşlarla süslü tacını (senin) atına su kabı yapardı.
10. (Senin) eşiğin, halk için sığınılacak bir mekân oldu. Allâh'a hamd olsun ki dünya halkı rahat bir makam bulmuştur.
11. Ey İslâm devletine düzen veren! Allâh mübârek etsin! Halk (senin) devletinde nimete gark oldu.
12. Öldürücü topun, düşmanın (cümlesinin) çanına ot tıktı. Kızılbaş sana yalvarmakla kılıcının (korkusunu) ortadan kaldırdı.
13. Saadet erbâbının hepsi yaratıldığında Allâh, seni (hepsinden) daha yüce yaratmış.

- 14 Şāh-1 hāver rüy-māl eyler gubār-1 pākūñe
Dür-nişār itdükçe firūze ŧabaķña aķterān
- 15 Baħre nisbet ķatre ħūrşīde muķārin zerredür
Cūd u iķsānuñ yanında ma‘den-i derya vü kān
- 16 Alsa meydānı n’ola her demde raķş-1 himmetüñ
Oldı destüñde ezel sehm-i sa‘adet der-gümān
- 17 Yüz ŧutup Dergāh-1 Ħaķķa Dānişī bendüñ mişāl
Dāyimā eyler du‘ā-yı devletüñ pīr ü cevān
- 18 Dergehüñden ħalka-1 der gibi gitmez gözleri
Şıdķ-ıla eyler şenā-yı rifatüñ gird-i beyān
- 19 Bu ümīdüm zāt u pākūñ dür idüp āfātđan
ŧab‘uñı ħıfz eyleye ğamđan Ħudā-yı Müste‘ān

XII^K

[Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün]

- 1 Dili ehl-i ħarābātuñ şeneldükçe olur vīrān
Şoñı yoķđur bu dārātuñ şeneldükçe olur vīrān
- 2 Sitemger yāra alđanma gül-i pür-ħāra alđanma
Bu fāñi dāra alđanma şeneldükçe olur vīrān
- 3 Güşād it dīde-i cānı bula gör vaşl-ı cānānı
Serāy-ı ‘ālem-i fāñi şeneldükçe olur vīrān
- 4 Fenādur ħilķat-i insān degül dārü’l-beķā devrān
Ne denlü olsa ābādān şeneldükçe olur vīrān
- 5 Göñül ķurtulmuyor ğamđan ne ķāre sāğar-ı Cemden
Resimdür mā-taķaddümden şeneldükçe olur vīrān
- 6 Sirişķ-i çeşmümüñ baħrı yüridür keştī-i dehri
Maĥabbet şāhınuñ şehri şeneldükçe olur vīrān
- 7 Bela-yı miĥnet-i dünyā idüpdür ‘aķlumu yağma
‘Acebdür kim dil-i şeydā şeneldükçe olur vīrān

^K XII/10a

14. Yıldızlar firûze renkli göğün katlarına inci saçtıkça doğu sultanı ayağının toprağına yüz sürer.
15. Yerin altındaki ve denizdeki madenler (senin) cömertliğin ve ihsanların yanında denize nispetle damla, güneşin yanında zerredir.
16. Himmet atın her zamanda meydanı alsa (başarılı olsa) şaşılır mı? Zannedersen saadet hissesi, ezelden beri senin ihtiyârındadır.
17. Genç ve yaşlı herkes, Dânişî kulun gibi Hakk'ın dergâhına yüz tutup devletin için dâimâ dua eder.
18. Dergâhından kapının halkası gibi gözleri ayrılmaz. Söz dönüp dolaşıp yine samimiyetle senin yüceliğini över.
19. Ümidim şu ki: Yardımcı olan Allâh, seni âfetlerden uzaklaştırıp, mizâcını gamdan, kederden korusun.

XII

1. Meyhâne ehlinin gönlü, şenlendikçe harap olur. Bu gösterişin sonu yoktur, şenlendikçe harap olur.
2. Zâlim sevgiliye, dikenli güle (ve) bu fânî dünyaya aldanma. Bunlar şenlendikçe harap olur.
3. Can gözünü aç, sevgiliye kavuş. Fânî dünya sarayı, şenlendikçe harap olur.
4. İnsan ölümlüdür, dünya bâkî değildir. (Bu dünya) ne kadar mamur, bayındır olsa da şenlendikçe harap olur.
5. Gönül dertten kurtulmuyor. Cem'in kadehi çare olmuyor. Eskiden de böyledir, şenlendikçe harap olur.
6. Gözyaşı denizim, dünya gemisini yürütür. Muhabbet sultanının şehri, şenlendikçe harap olur.
7. Dünyanın mihnet belâsı, aklımı yağma etmiştir. Tuhaftır ki çılgın gönül şenlendikçe harap olur.

- 8 Nedür zevki bu dünyānuñ ‘azābın añma ‘uqbānuñ
Müzeyyen kaşrı şāhānuñ şeneldükçe olur vīrān
- 9 Gehī diller olup mesrūr olur vīrāneler ma‘mūr
Ne hikmetdür dil-i mehcūr şeneldükçe olur vīrān
- 10 Maḥabbet dilde gevherdür tarīk-i Ḥaḳka rehberdür
Bu kişver özge kişverdür şeneldükçe olur vīrān
- 11 Olursuñ Dānişī lāyık şarāb-ı ‘aşk-ıla fāyık
Ḥarābātī olan ‘āşık şeneldükçe olur vīrān

XIII^k

[Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün]

- 1 Bilinmek ‘aql-ıla mümktün degüldür ḥilḳat-i insān
‘Aceb tılsım ‘aceb gevher ‘aceb deryā ‘aceb ‘ummān
- 2 Baḳarsañ çarḥ-ı gerdāna müşābih ḳalb-i insāna
‘Aceb ‘ālem ‘aceb ādem ‘aceb günbed ‘aceb eyvān
- 3 Niḡāh-ı yār mestāne göñül ser-mest-i dīvāne
‘Aceb ülfet ‘aceb ‘işret ‘aceb şoḫbet ‘aceb erkān
- 4 Göñül endīşe-i ḡamda yine ‘işretde ‘ālemde
‘Aceb meftūn ‘aceb mecnūn ‘aceb vālā ‘aceb ḫayrān
- 5 Vişāl-i yār dil-keşdür ḡam-ı girdāba āteşdür
‘Aceb mehveş ‘aceb ser-keş ‘aceb āteş ‘aceb hicrān
- 6 Cemāl-i Bārī devlet bil meytūñ zevḳūñ sa‘ādet bil
‘Aceb hem-dem ‘aceb maḫrem ‘aceb meşreb ‘aceb yārān
- 7 Bahār eyyāmı gül devri ḳadehdür dest-i sāḳī-şūḫ
‘Aceb mesken ‘aceb gülşen ‘aceb neşve ‘aceb seyrān
- 8 Dönerler Mevlevīler sūy-ı Ḥaḳka nāy şevḳiyle
‘Aceb zevḳ u ‘aceb şevḳ u ‘aceb ‘aşk u ‘aceb devrān
- 9 Murādı herkesuñ dünyā bizüm maḳşūdumuz Mevlā
‘Aceb ḫüccet ‘aceb da‘vā ‘aceb şāhid ‘aceb bürhān

^k XIII/10a

8. Bu dünyanın zevki nedir? Âhiretin azabını hatırlama. Sultanların süslü köşkü, şenlendikçe harap olur.
9. Bazen gönüller neşelenir, harap olmuş yerler bayındırlaşır; (fakat) ne hikmettir ki terkedilmiş gönül, şenlendikçe harap olur.
10. Muhabbet gönülde cevherdir, Allâh'ın yolunda rehberdir. Bu ülke başka ülkedir, şenlendikçe harap olur.
11. Dânişî! Aşk şarabıyla maneviyatın yükselir. Meyhâne müdâvimi olan âşık, şenlendikçe harap olur.

XIII

1. İnsanın tabiatını akıl ile bilmek mümkün değildir. Bu ne güzel tılsım, bu ne güzel cevher, bu ne güzel deniz, bu ne güzel okyanustur.
2. Dönen dünyaya bakarsan insan kalbine benzer. Bu ne güzel dünya, bu ne güzel insan, bu ne güzel kubbe, bu ne güzel köşktür.
3. Sevgilinin bakışı sarhoştur, gönül (ise) kendinden geçmiştir. Bu ne güzel dostluk, bu ne güzel eğlence, bu ne güzel sohbet, bu ne güzel destektir.
4. Gönül gam düşüncesinde (olmasına rağmen yine de) eğlenip âlem yapmaktadır. Bu ne güzel büyü, bu ne güzel çılgınlık, bu ne güzel yücelik, bu ne güzel şaşkınlıktır.
5. Sevgilinin vuslatı gönül çekicidir, (fakat) girdâbın gamına (da) ateştir. Bu ne güzellik, bu ne güzel inat, bu ne güzel ateş, bu ne güzel ayrılıktır.
6. Hakk'ın cemâlini zenginlik, şarabın zevkini (de) saadet bil. Bu ne güzel arkadaş, bu ne güzel sırdaş, bu ne güzel mizaç, bu ne güzel sevgilidir.
7. Bahar günleridir, gül vaktidir. Şûh sâkînin elindeki kadehtir. Bu ne güzel mesken, bu ne güzel gül bahçesi, bu ne güzel neşe, bu ne güzel gezintidir.
8. Mevlevîler neyin şevkiyle Hak'tan tarafa dönerler. Bu ne güzel zevk, bu ne güzel şevk, bu ne güzel aşk, bu ne güzel devrândır.
9. Herkesin isteği dünya, bizim isteğimiz ise Mevlâ'dır. Bu ne güzel delil, bu ne güzel dava, bu ne güzel şahit, bu ne güzel tanıktır.

- 10 Yoğı var eylemek varı yok itmek emrine mevķuf
‘Aceb ĥikmet ‘aceb ķudret ‘aceb ĥařmet ‘aceb fermān
- 11 Leb ũ ruşsarı vaşfından alınmaz ĥazz ider ol řuĥ
‘Aceb řirīn ‘aceb rengīn ‘aceb sengīn ‘aceb cānān
- 12 Olasın Dāniřī ‘aşık viřālin gōrmeye lāyık
‘Aceb miĥnet ‘aceb firķat ‘aceb ĥasret ‘aceb ĥũsrān

XIV^K

[Fe‘ilātũn / Mefā‘ilũn / Fe‘ilũn]

- 1 Ĥalkı kesmekde tiğ-1 mũlcemsin
Ĥatı vā‘iz mũrāyī³⁶⁶ sersemsin
- 2 şeytanetde recīmũn ũstādı
Sōze gelseñ melekden ekremsin
- 3 Zāhirũn ĥũb bā‘inũn ma‘yũb
Lāf urmaķda İbn-i Edhemsin
- 4 Cevherũn cevher-i ĥaķīķatdũr
Ĥoya ey ‘ařķ ōzge ‘ālemsin
- 5 Bize itdũñ perīleri teşĥīr
şimdi bildũm ki İsm-i A‘zamsin
- 6 Ĥũkmũñe lā dimek nice ķābil
Yidi iķlīme řāh-1 ekremsin
- 7 Ey mey-i dem-fezā vũ ĥam-fersā
Zaĥm-1 ķalb-i fiđāra merhemsin
- 8 Semsin ammā ki Ĥızra āb-1 ĥayāt
Demsin ammā ki rũĥa mũdĥam
- 9 Bilmedi kimse cevher-i ařluñ
Ehl-i ‘ařķ iķre sırr-1 mũbhemsin
- 10 Mey ũ maĥbũb Dāniřī zevķũñ
Salťanatda mu‘ādil-i Cemsin

^K XIV/10b

³⁶⁶ vā‘iz mũrāyī A : zemzem mũrāyī B

10. Yoğu var eylemek, varı yok etmek onun emriyledir. Bu ne güzel hikmet, bu ne güzel kudret, bu ne güzel haşmet, bu ne güzel fermândır.
11. O sevgili, dudağından ve yanağından söz edildiğinde bundan rahatsız olmaz; bilakis zevk alır. Bu ne güzel şirinlik, bu ne güzel renklik, bu ne güzel sertlik, bu ne güzel sevgilidir.
12. Dânişî! Âşık olup vuslatını görmeye lâıyk olasin. Bu ne güzel sıkıntı, bu ne güzel ayrılık, bu ne güzel hasret, bu ne güzel hüsrândır.

XIV

1. Halkı kesmekte kılıç gibisin. Çok vaaz eden, ikiyüzlü sersemsin.
2. Şeytanlıkta şeytanın üstâdısın, (fakat) sözde melekten (de) üstünsün.
3. Dışın güzel, için kusurlu. Söz söylemede ise Edhem'in oğlusun.
4. Cevherin, hakikat cevheridir. Ey aşk! Başka âlemsin.
5. Bizim (için) perileri büyüledin. Şimdi bilgim ki (sen) İsm-i A'zamsın.
6. Hükümünü yok saymak nasıl mümkün olsun? (Sen), dünyanın dört bir yanında en büyük sultansın.
7. Ey gamı yok eden ve ferahlık veren şarap! (Sen), yaralı kalbin yarasına merhemsin.
8. Zehirsin, ama Hızır (için) âb-ı hayatsın. Kansın, ama ruha yığılmışsın.
9. Kimse (senin) asıl cevherini bilmedi. (Sen), aşk ehlinin içinde kapalı (bir) sırsın.
10. Dânişî! Şarap ve güzelle zevk ve saltanatta Cem ile eşitsin.

- 11 Bilmemişsin egerçi dünyâyı
‘Aşk ‘ilminde lîk a‘lemsin
- 12 Der-dîvân-ı şâh-ı ma‘nîde
Şîr ü inşâyıla müsellemsin

XV^K

[Fe‘ilâtün / Mefâ‘ilün / Fe‘ilün]

- 1 ‘İşret ü ğam didükleri sensin
Sûr u mâtem didükleri sensin
- 2 Kâse-i ser emelle mâl-â-mâl
Mest-i sersem didükleri sensin
- 3 Eyle dârâtla Süleymânlık
Elde hâtem didükleri sensin
- 4 Neşveyi senden aldı kevn ü mekân
Sâgar-ı Cem didükleri sensin
- 5 Sendedür yine zehr ile tiryâk
Neşve vü sem didükleri sensin
- 6 Hoşka-ı cânda şakla sırr-ı dili
Zahme merhem didükleri sensin
- 7 Virdi nuşkuñ hayât-ı nev dehre
Cân-ı ‘âlem didükleri sensin
- 8 Oldı dîdârla dilüñ firdevs
Âdem âdem didükleri sensin
- 9 Kimse bilmez rumüz-ı ‘irfânüñ
Sırr-ı mübhem didükleri sensin
- 10 Ejder-i nefsi eyledüñse zebûn
Sâm u Rüstem didükleri sensin
- 11 Kâdir iseñ hayâtına halkuñ
İbn-i Meryem didükleri sensin

^K XV/10b

11. Her ne kadar dünyayı bilmiyorsan da aşk ilminde bilgin (sensin).
12. Mana sultanının dîvânında şiir ve nesir ile tanınmaktasın

XV

1. Eğlence ve üzüntü, düğün ve mâtem dedikleri sensin.
2. Kafası arzıyla, istekle dolu; kendinden geçmiş sarhoş dedikleri sensin.
3. Debdebeyle, gösterişle Süleymânlık eyle. Eldeki yüzük dedikleri sensin.
4. Varlık, kâinât, neşeyi senden aldı. Cem'in kadehi dedikleri sensin.
5. Zehir ile panzehir yine sendedir. Neşe ve zehir dedikleri sensin.
6. Gönlün sırrını can hokkasında sakla. Çünkü yaraya merhem dedikleri sensin.
7. Sözün, konuşman dünyaya yeniden hayat verdi. Âlemin canı dedikleri sensin.
8. Güzel yüzlü (sevgiliyle) gönlün cennet oldu. “Âdem âdem” dedikleri sensin.
9. İrfânının remizlerini kimse bilmez. Anlaşılmaz sır dedikleri sensin.
10. Nefis ejderini güçsüz, âciz bıraktın. Sâm ve Rüstem dedikleri sensin.
11. Halkın hayatında kudret sahibi isen Meryem'in oğlu dedikleri sensin.

- 12 Kesegör Dānişī ğamı dilden
Tîĝ-ı ğamğam didükleri sensin
- 13 Zen-i dünyāya virdüñ ise talāk
İbn-i Edhem didükleri sensin

XVI^K

[Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün]

- 1 Gelen bu menzil-i fāniye elbette gider bir gün
Ferāmüş itdirür zevküñ dirür ğalbe keder bir gün
- 2 Dirĝā bunca seylerle belāsın çekdüĝüñ āfet
İder mi gör hele çeşm-i ħaĳıkatle nazar bir gün
- 3 Flori yıĝma soñra çıkmak altından ne müşkildür
Anı fikr it yārān üstüne toprak³⁶⁷ yıĝar bir gün
- 4 Ħariş olup maĥabbet eyleme mala zīnet-i dehre
Görünür mār u 'akreb çeşmüne ol sīm ü zer bir gün
- 5 Anuñ kim aşlı ħāk olsa yine ħāk olmadur şānı
Olur cem' itdüĝüñ ħāk-i siyeh dürr ü güher bir gün
- 6 Anuñ kim kuĥl-ı āşkıyla ölüpdür ne çāre
Yumulmaz çeşm-i cānı dīde-i baĥtın açar bir gün
- 7 Eger kim gün gibi başuñ irmişse günbed-i çarĥa
Mezellele olursın sāyeveş zīr ü zeber bir gün
- 8 Ve ger kim heft iklīmi alursañ pençe-i ĳabza
Olur zīr-i zemīn ol nāzenīn cisme muĳırr bir gün
- 9 İlüñ 'aybına baĳup güş iderseñ yāre hezliyyāt
Gider feyz-i Ħudā senden olursın kūr u ker bir gün
- 10 Görürsin bu revişle bu tutumla 'ākıbet ħalkuñ
Eli ayaĝı tutmaz gözleri görmez şaşar bir gün
- 11 Yine ehl-i ma'ārifden şudür iden ma'ārifdür
Virür vaktinde meyve meyvesi olan şecer bir gün

^K XVI/5a

³⁶⁷ toprak : طبرق A

12. Dânişî! Gönülden üzüntüyü gidermeye çalış. Savaşan kılıç dedikleri sensin.
13. Dünya kadınına boşadımsa Edhem'in oğlu dedikleri sensin.

XVI

1. Bu fânî konağa gelen, bir gün elbette gider. (Bu dünya), zevkini unutturarak bir gün kalbe keder verir.
2. Eyvahlar olsun! Bu kadar şiddetle belâsını çektiğin âfet, gör bak hakikat gözüyle bir gün (sana) bakar mı?
3. Parayı biriktirme. Çünkü, sonra onun altından çıkmak çok zordur. Bir gün dostlarının (senin) üzerine toprak yığacaklarını düşün.
4. Hırslı olup dünyanın süsüne, malına sevgi besleme. (Çünkü), o gümüş ve altın bir gün gözüne yılan ve akrep olarak görünür.
5. Aslı toprak olanın tabiatı yine toprak olmaktır. Biriktirdiğin inci ve cevher, bir gün kara toprak olur.
6. Onun aşkının göz sürmesiyle çaresiz ölmüştür. Kapanmayan can gözü, bir gün bahtının gözünü açar.
7. Eğer başın güneş gibi feleğin kubbesine erse de bir gün hakirlikle gölge gibi alt üst olur.
8. Ve eğer ki dünyanın dört bir yanını avucunun içine de alsan o nâzik vücut, bir gün yerin altına girer.
9. Yabancınn sevgiliyle dalga geçtiğini görüp (de onların bu) aybını dinlersen Allâh'ın feyzi bir gün senden gider, kör ve sağır olursun.
10. Bu gidişle, bu tutumla sonunda bir gün; halkın elinin tutmaz, gözlerinin görmez, şaşkın (bir hâlde olduğunu) görürsün.
11. Bilgili insandan ortaya çıkan yine bilgidir. Meyvesi olan ağaç, vakti geldiğinde bir gün meyve verir.

- 12 Yine cehl-i mürekkebden zühür iden cehâletdür
Anuñ bilmezligini bildirür hüküm-i kader bir gün
- 13 Yine ehl-i haqîkatden gelen sırr-ı haqîkatdür
Geçer cısır-i mecâzîden mey-i kevşer bir gün
- 14 Ter ü taze ki tutduñ bunca demdür gülşen-i ‘ömri
Görürsin bir muhâlif rüzgâr añsız eser bir gün
- 15 Yıluñ on iki ayı kâr u pişen ‘ayş u ‘işretdür
Riyâzetle geçmezsın idüp Haqdan hazer bir gün
- 16 Hayflar māl u cāh içün çekişmekle geçer ‘ömrüñ
Keş-â-keşden gelür mi hâtıra havf u haşar bir gün
- 17 Eger sevdâ [e]ger ‘aşq olduñ ise hūbdur kârüñ
Saña sūd añladuğüñ pişe itmezse zarar bir gün
- 18 Dime gencîneye mağrūr olup şāh-ı felek rāmum
Saña ejder olur kuşanduguñ zerrin kemer bir gün
- 19 Nedür fikrūñ geçilmez mi şanursın cısır-i fāniden
Gerek a‘lā gerek ednā ider andan güzzer bir gün
- 20 Kesersin gıybetinde herkesi cellād-ı çarç ammā
Seni de hiç şulatmaz tığ-ı hasretle keser bir gün
- 21 Zebānuñla zemāne halkı yakma kim gerdün
Urur âteş derünuñ nār-ı firqatde yakar bir gün
- 22 Hemān ayrılma mizāndan şakm kim dirhem ü zeng
‘Adāletle çekildükde terāzūden ağır bir gün
- 23 Düşünme yaşdanup bālin-i zerrin bister-i rengin
Ohur ser-menzilūñ hāk-i siyeh seng-i meder bir gün
- 24 Yanup yakılma bī-hūde yire sūz-ı derünuñla
Yine rahmet-i yārān³⁶⁸ güldürür günü yağar bir gün
- 25 O kim kendin urur yirden yire kadri olur ‘ālī
İder mi‘rāc-ı insānī göge rühı çıkar bir gün
- 26 Hudānuñ feyzi ayrılmaz anuñla zindedür ‘ālem
Meşeldür bu şu aqduğı yire yine akar bir gün

³⁶⁸ rahmet-i yārān : yārān-ı rahmet A

12. Kara câhilden, zuhur eden yine cehâlettir. Kaderin hükmü, onun kara câhilliğini bir gün ortaya çıkarır.
13. Hakikat sahibinden gelen (ise) yine hakikatın sırrıdır. Kevser Şarabını içen bir gün mecâzî köprüden geçer.
14. Ömrün gül bahçesini bunca zamandır taze tuttu; (fakat) bir gün ansızın ters bir rüzgârın esip (ömrün gül bahçesini mahvettiğini) görürsün.
15. Yılm on iki ayı işin gücün yeme, içme ve eğlencedir. Allâh'tan korkup bir gün perhiz yapmaz, kanaatle yaşamazsın.
16. Yazıklar olsun (ki) ömrün mal ve makam için kavga etmekle geçer. Münakaşa etmekten hatırına bir gün olsun korku ve tehlike gelir mi?
17. Eğer sevdâya tutulduysa (ve) eğer âşık olduysa işin sevgilidir. (Senin) yarar bildiğin işin bir gün sana zararı dokunur.
18. Hazineyle gururlanıp "Feleğin sultanı bana boyun eğiyor" deme. (Beline) kuşandığın altın kemer, bir gün sana yılan olur.
19. Düşüncen nedir? Fânîlik köprüsünden geçilmez mi zannedersin? Zengin veya fakir herkes bir gün oradan geçer.
20. Herkesi aleyhinde kesersin; ama feleğin cellâdı seni de hiç sulatmaz, bir gün hasret kılıcıyla keser.
21. Dilinle zamane halkını yakma. (Çünkü), felek bir gün (kalbine) ateş düşürerek (senin de) kalbini ayrılık ateşiyle yakar.
22. Sakın ölçüyü elden bırakma. Çünkü, para terazide doğru tartıldığı zaman ağır gelir.
23. Renkli yatağa, altın yastığa yaslanıp düşünme. (Çünkü), durak yerin bir gün kara toprak (ile) kerpiç taş olur.
24. Kalp ateşinle boş yere yanıp yakılma. Sevgilinin merhametinin yağacağı gün, bir gün gelir.
25. O, kendini yerden yere vurdukça değeri yükselir. Bir gün insanî olarak miraç ederek rûhu göğe yükselir.
26. Allâh'ın bereketi (bu dünyadan) ayrılmaz. (Bu) dünya, onunla ayaktadır. Suyun aktığı yere bir gün tekrar akacağı atasözüdür.

- 27 İder bî-hûş şayyâd-1 felek dâne döker yir yir
Seni mâhî gibi kullâb-1 hîleyle çeker bir gün
- 28 Bahâr-1 ‘ömre aldanma hazânı da muqarrerdür
Dıraht-1 cismüñe mürğ-1 ecel nâ-geh konar bir gün
- 29 Neler gördüñ bu ‘âlemde temâşasına kalmışsın
Neler seyr ideceksin anda da ey çeşm-i ter bir gün
- 30 Giden gelmez dime aḥvâl-i uḳbâdan haber yoḳdur
Açar gûş-1 dili andan gelür saña haber bir gün
- 31 Dimişdür ‘âlem-i insâna uyḫu Mefḫar-1 ‘Âlem
Gider bu ḫüb-1 ḡaflet dîdeden olur seḫer bir gün
- 32 Oḳuyup yazmadan ḫâlî iken gör Ḳudretu’l-lâhı
Yine kendi eliyle kendi a‘mâlin yazar bir gün
- 33 Göḡüs germe hevâya serv gibi başka baş çeker
Ne denlü ser-keş ise rûzgâr anı eger bir gün
- 34 Fenâ mülküñde her kim kaşr-1 raḫâtda ider ârâm
Meşakḫatle diyâr-1 ḡurbete eyler sefer bir gün
- 35 Libâs u mâlla dâr-1 fenâya şıḡmayan ḡâfil
Ḳalür ‘uryân iki ḫarış yir altına şıḡar bir gün
- 36 ‘Ademden ‘azm idüp kârvân-seray-1 kişver-i dehre
Bu menzilḡâhda ḫalmaz yine aña göçer bir gün
- 37 İdüp ḫaç-1 merâtib göklere çıḫsa sa‘âdetle
Yine dólâbveş döne döne ḫâke iner bir gün
- 38 Gelüp cûş u ḫurûşa eşk ü âh-1 ‘âşık-1 bî-dil
Serây-1 ‘âlemi ḡarḫâb idüp ber-bâd ider bir gün
- 39 ‘İbâdet şandüḡüñ bu fikr-i fâsidle şenâ‘atdür
İtâ‘at eyledüñ mi dergeh-i Ḥaḫḫa meger bir gün
- 40 O kim ḫalkı yaḫar nâr-1 ḡama tîḡ-1 zebân-ıla
Olur anuñ ḫuraḡı ‘âḫıbet nâr-1 sefer bir gün
- 41 O kim eyler nişâne herkesi tîr-i lisân-ıla
Olur cismindeki her müyü aña nişter bir gün

27. Feleğin avcısı yer yer tane dökerek seni şaşırttıktan (sonra) hile çengeliyle (seni) bir gün balık gibi çeker.
28. Ömrün baharına aldanma, sonbaharı da vardır. Vücüt ağacına, ecel kuşu bir gün ansızın konar.
29. Ey ağlayan göz! Bu dünyada seyrettiklerinde neler gördün? Orada da bir gün neler seyredeceksin?
30. “Giden gelmez, âhiretin hâllerinden haber yoktur” deme. (Allâh); göntül kulağını açar, oradan bir gün sana (da) haber gelir.
31. Âlemin övüncü (olan Hazret-i Muhammed), “Uyku, insanlık âlemine” demiştir. Bu gaflet uykusunu gözden gider, bir gün sabah olur.
32. Okuyup yazmayı bilmiyorken Allâh’ın kudretini gör ki bir gün yine kendi eliyle kendi işlerini yazar.
33. Baş kaldıran, âsî selvi (ağacı) gibi havaya göğüs germe. Çünkü, ne kadar dik başlı olursa olsun rûzgâr onu bir gün eğer.
34. Her kim (bu) fânîlik ülkesinde rahat bir köşkte dinlenir (ise) gurbet diyara bir gün zorlukla sefer eder.
35. Elbise ve malla dünyaya sığmayan gâfil, bir gün çıplak bir şekilde iki karış yerin altına sığar.
36. (Bu) dünya kervansarayına yokluktan gelen bu konakta kalmaz, bir gün yine oraya göçer.
37. (İnsan); mertebeleri, rütbeleri aşır mutlulukla göklere çıksa yine dönme dolap gibi bir gün toprağa iner.
38. Zavallı âşığın âhı ve gözyaşı coşup taşsa, âlemin sarayını bir gün suya batırıp perişan eder.
39. Bu ibadet zannettiğin yanlış fikirdir ve kötülüktür. Ancak, Hakk’ın dergâhına bir gün itaat ettin mi?
40. Halkı, dil kılıcıyla gam ateşine yakan kişinin durağı sonunda bir gün sefer ateşi olur.
41. Herkesi lisan okuyla işaretleyen kişinin vücûdundaki her kılı ona bir gün neşter olur.

- 42 O kim Hakk-ile kılmaz aşinalık âlem-i dilde
‘Amelde her ne denlü şâlih olursa azar bir gün
- 43 Şoyar düzd-i ecel neyse olur hep mâlik-i yağma
İki gözün arasında gider nür-ı başar bir gün
- 44 Çıkarur ‘arşa ‘izzetle ‘acebdür mekri gerdünüñ
Nezâketle elün alup yabanlara atar bir gün
- 45 Kemâle irse insân kâr ider mi âteş-i nîrân
Günini nür kıldı kîn-i hışm-ıla ‘Ömer bir gün
- 46 Yidi taşdan geçer semm-i helâhildür raḥm bilmez
Felek ‘ayyârınuñ zehri ider saña eşer bir gün
- 47 Zıkr-i dilünden şikâyet itme kim şâh-ı bahâr-âsâ
Ayağuna gelür altunla akçe açar bir gün
- 48 Reh-i mülk-i haḳîkatde ölürseñ gam degül güm-râh
Hulûşuñ var-ise ‘adne irişür râh-ber bir gün
- 49 Elem çekme gülüvvi keşretinden ḥayl-i endühuñ
Ne gam yirsin saña hem-pâ olur fetḥ ü zafer bir gün
- 50 Dilünle şokma zenbür-ı ḥar-âsâ yâr u aḥbâbı
Seni de mâr-ı gerdün fırsatunuñ avlar şokar bir gün
- 51 Günehkârum didüm ey Dânişî baña didi bir perî
Efendüm luḫfa mâyildür günâhuñdan geçer bir gün
- 52 Ne denlü mücrim iseñ şanma rû-gerdân olur senden
Kerîm olan efendi ḳolların yine eger bir gün
- 53 Muḳarrer mi degüldür ‘usri yusren³⁶⁹ ol Raḫîmu’l-lâh
Hemişe böyle ağlatmaz gözün yaşın siler bir gün

XVII^k

[Fâ’ilâtün / Fâ’ilâtün / Fâ’ilâtün / Fâ’ilün]

- 1 Sâyesi düşmez zemîne sen o Naḫl-ı Ṭürsın
Sâyesüz ḥürşidsin başdan ayağa nürsın

³⁶⁹ Kur’ân-ı Kerîm, Ṭalâḳ Süresi, 7. âyet (65/7)

^k XVII/3b

42. Gönül âleminde Hak ile dostluk kurmayan kişi, işlerinde ne kadar dine uygun da hareket etse bir gün (mutlaka) azar.
43. Ecel hırsız (seni) soyunca, bütün varlığın yağma sahibinin olur. İki gözünün arasındaki göz nuru bir gün gider.
44. Feleğin hilesi (çok) tuhaftır. (Çünkü), gökyüzüne hürmetle çıkardığını, bir gün nâzikçe elinden tutarak ıssız ovalara atar.
45. İnsan kemâle erse (ona) cehennem ateşi tesir eder mi? Hazret-i Ömer, bir gün kızgınlığın kiniyle gününü aydınlattı.
46. Yedi tasta geçen, öldürücü zehir olan ve merhamet nedir bilmeyen hilekâr feleğin zehri, bir gün sana (da) tesir eder.
47. Gönülünün zikrinden şikâyet etme. Çünkü, (o zikir sâyesinde) altınla akçe, bahar sultanı gibi bir gün ayağına gelerek akar.
48. Yolunu şaşırıp hakîkât ülkesinin yolunda ölürsen üzülme. Gönülün temiz ise bir gün yolun cennete ulaşır.
49. Gam ordusunun taşkınlığının fazlalığından niye üzülüyorsun? Fetih ve zafer, bir gün sana arkadaş olur.
50. Sevgiliyi ve dostları dilinle eşek arısı gibi sokma. Seni de feleğin yılanı bir gün fırsatını ele geçirip sokar.
51. Ey Dânişî! “Günâhkârım” dedim. Bana bir peri “Efendim iyilik yapmaya meyillidir, bir gün günâhlarını affeder” dedi.
52. Cömert olan Efendi, ne kadar suçlu olsan da zannetme ki senden yüz çevirir. (O), kollarını bir gün yine (sana doğru) uzatır.
53. O merhametli olan Allâh’ın zorlukları kolaylaştıracağı bildirilmemiş midir? (Allâh); dâimâ böyle ağlatmaz, bir gün gözünün yaşını siler.

XVII

1. Sen Tûr Dağı’ndaki o gölgesi yeryüzüne düşmeyen (mukaddes) ağaçsın (ve) baştan aşağı (İlâhî) nûr olan gölgesiz güneşsin.

- 2 Kaldı arduñca gözi halkuñ degül zahruñda mühr
Bende-i ‘asıye Hâkdan ‘afv için menşürsın
- 3 Şeş cihetden dīdesin dīdār-ı Hâkķı görmege
‘Ayn-ı ‘ālem sendedür āyīne-i manzürsın
- 4 Mu‘cizeyle Hâk yüzinden perdeyi keşf eyledüñ
‘Āşķa zāhir velīkin münkire mestürsın
- 5 Dosta firdevsden konmuş gül-i bī-çāresin
Düşmen-i nā-puhteye bir āteşin tennürsın
- 6 Muķassem cennet cehennem Mālik-i mülk-i kıdem
Münkirine mātem ammā ki mū‘mine sürsın
- 7 Sensin ol şeh kim Süleymānlar kapuñda mürdur
On sekiz biñ ‘āleme hükme itmege me‘mürsın
- 8 El benüm dāmen senüñ yā Rahmeten Li’l-‘Ālemīn
Şöhretüm ‘işyān benüm sen luḫḫla meşhürsın
- 9 Nāme-i Hâksın ki her satruñ a‘dāya tīg
Dört kitāb içre beni’s-seyfle mezkürsın³⁷⁰
- 10 Bir avuç hâk-ile şalduñ hāke cism-i düşmeni
Dest-i kudret şāhibisin kāhir-i maķhürsın
- 11 Çeşm-i halkı rüşen itdüñ şeb-çerāğ-ı fażl-ıla
Efser-i fark-ı şāhāne gevher-i mensürsın
- 12 Saña bağışlandı cümle ‘ümmeḫān-ı ‘ācizān
Fażl-ı Hâk ile ezelden tā ebed mağfürsın
- 13 Cümlenüñ şulḫānısın sen hâkķ-ile çokdur işüñ
Sendedür Hâk ceş-ı a‘dā üstüne manşürsın
- 14 Kendüyi ednā bilendür Rabbini a‘lā bilen
Kim ki Rabbinden cūdādur sen de andan dürsın
- 15 Bir mu‘azzam şehrsin kim bābı anuñ Murtażā
‘İlm-ile ma‘mürsın tevḫīd ile maķzürsın³⁷¹

³⁷⁰ mezkürsın A : mes‘üdsın B

³⁷¹ maķzür : محضور A

2. Sirtında mühür değil, halkın gözü kaldı. Sen âsî kula Allâh'tan af için fermansın.
3. Hakk'ın yüzünü görmek için altı yönden gözsün. Âlem'in gözü sendedir. (Sen), nazar kılınmış aynasın.
4. Mucizeyle Hakk'ın yüzünden perdeyi kaldırdın. Âşığa görünüyor, fakat münkire görünmüyorsun.
5. Dosta cennetten konmuş zavallı gülsün. Çiğ düşmana (ise) kızgın bir fırınsın.
6. Ezelden beri mülkün sahibi (olan) Allâh, cennet ve cehennemi taksim etmiş; münkirin (payına) mâtem, müminin (payına) ise eğlence (düşmüş).
7. Sen, on sekiz bin âleme hükmetmekle görevli sultansın ki (senin) kapında Süleymânlar (bire) karıncadır.
8. Ey âlemlere rahmet olan! Senin eteğine yapışmışım. Ben isyankârlığım ile meşhûrum, sen lütufla meşhûrsun.
9. (Sen) Hakk'ın mektubusun ve (senin) her satırın düşman için bir oktur. Sen dört kitap içinde "Beni's-Seyf" adıyla anılırsın.
10. Düşmanın vücûdunu bir avuç toprak ile toprağa (yerin altına) bıraktın. Kudret sahibisin, kahredicisin, yok edicisin.
11. Sen, faziletin geceyi aydınlatan yakutuyla halkın gözünü aydınlatan sultanın tacından saçılmış cevhersin.
12. Bütün âciz ümmet sana bağışlandı. Allâh'ın feyzi ile ezelden ebede kadar affedilmişsin, merhamet edilmişsin.
13. Sen herkesin sultanısın. (Senin) işin Allâh ile. Adâlet sendedir. Allâh'ın yardımıyla düşman askerlerini mağlûp ettin.
14. Rabbini yüce bilen kendini alçakta görür. Her kim Rabbinden ayrılırsa sen de ondan uzaksın.
15. (Sen); ilim ile bayındır, tevhit ile korunan büyük bir şehirsin ki onun kapısı Murtazâ (Hazret-i Ali)dir.

- 16 Hâşr olunca ser-‘alem sensin menâr-1 vaḥdete
Penc vakt içre lisân-1 ḥalkda mezkûrsın
- 17 Şîve-i ma‘şûḳ u ‘âşîḳ münḥaşırdur zâtuña
Şâhid ü meşhûdsın hem şâkir ü meşkûrsın
- 18 Pâdşâh-1 evvelîn ü kıblegâh-1 âḫirîn
Evvel ü âḫir binâ-yı ‘aşḳ-ile ma‘mûrsın
- 19 Tîḡ-1 engüştüñle itdüñ cevşen-i mâhı dü-nîm
‘Âlemüñ şâḫib-ḳırânı merd-i şâḫib-zûrsın
- 20 Feyz-i destüñden açıldı peyker-i mâh-1 münîr
Hâşre dek tâb-efgen-i rûy-1 şeb-i dî-cûrsın
- 21 Hüsñ ü ‘aşḳuñdur sebep dünyâ vü mâ-fihâya hep
Revnaḳ-efzâ-yı cinân zînet-nümâ-yı ḫûrsın
- 22 Şu gibi gerçi mülâyim-ḫab’sın ammâ yine
Ḥançerüñle dâfi-i nâr-1 dil-i pür-şûrsın
- 23 Dânişî olma şaḳın luḡf-1 Ḥudâdan nâ-ümîd
‘Aḳl-ıla yoḳdur ‘alâḳan mestsin ma‘zûrsın
- 24 Sâyesinde ḫatalum olduñ Süleymân-1 zamân
Dergehinde ḫâkdan ednâ yine bir mûrsın
- 25 Zerrece mazḫar düşerseñ âfitâb-1 luḡfına
Müjde kim iki cihânda şâdsın mesrûrsın

XVIII^K

[Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilün]

- 1 Ḥamd ol Ḥaḳḳa ki oldur pâdşâh-1 ‘âlemîn
Ḥâş u ‘âma raḫmeti mebzûldur tâ yevmi’ d-dîn
- 2 Saña ḳulluḳ eylerüz senden ‘inâyet isterüz
Toḡrı yol göster bize kim olavuz saña yaḳın
- 3 Lîk şol yol kim aña gümrâhlar varmış degül
Sen hidâyet ḳıl bize yâ Rab ḫarîḳ-i mür-minîn

^K XVIII B // 1b

16. Mahşer günü vahdet nûrunu gösterecek sensin. (Günde) beş vakit halkın dilinde zikredilmektesin.
17. Âşığın ve maşûkun nazı zâtına mahsustur. Hem sevensin, hem sevilensin. Hem şükredensin, hem şükredilensin.
18. Öncekilerin padişahı, sonrakilerin kible-gâhısın. Ezelde ve ebedde aşk binasını kurmakla görevlisin.
19. Parmak kılıcıyla ayın zırhını ikiye böldün. Âlemin en şanslı kişisi ve güç sahibi birisin.
20. Parlak ayın yüzü (senin) elinin feyzinden açıldı. Mahşer gününe kadar karanlık gecenin yüzünü aydınlatansın.
21. Dünya ve içindekilerin yaratılma sebebi hep güzelliğin ve aşkıdır. (Sen), cennetin güzelliğini artıran, hûrîlerin süsünü gösterensin.
22. Gerçi su gibi yumuşak tabiatlısın, ama hançerinle karmaşık gönlün ateşini def edersin.
23. Dânişî! Sakın Allâh'ın lutfundan ümidini kesme. Akıl ile alâkan yoktur, kendinden geçmişsin, (bu yüzden) özürsün.
24. Farz edelim ki sayesinde devrin Süleymân'ı oldun. (Onun) dergâhında yine (de) topraktan daha aşağıda bir karıncasın.
25. (Onun) lütuf güneşine zerrece mahzar olursan müjdeler olsun ki iki cihanda da sevinçlisin, neşelisin.

XVIII

1. Şükür, Âlemlerin Sultanı olan Allâh'adır. (Onun) rahmeti kıyâmete kadar boldur.
2. (Biz ancak) sana kulluk eder (ve) senden yardım isteriz. Bize doğru yolu göster ki sana yakın olalım.
3. Yâ Râb! Müminlerin yoluna, yolunu şaşırılmışlar giremez. Sen, bize o doğru yolu göster.

- 4 Birdür ol bî-çün münezzehdür yimekten içmeden
Kimse andan toğmadı ol kimseden toğmadın
- 5 Kendi bir küfvi de bir ol pādişāh-ı ʿālemīn
Bende-i fermānidur ins ü melek arz u zemīn
- 6 Fātiha-ḥvān olduğumda Dānişī iḥlaşla
El açup āmīn dir şıdḳ-ile Cibrīl-i Emīn³⁷²

XIX^K

[Mefāʿilün / Mefāʿilün / Mefāʿilün / Mefāʿilün]

- 1 Şükür bir bildük Allāhı bi-ḥamdi'l-lāh ve'l-minne
Bize gösterdi ol rāhı bi-ḥamdi'l-lāh ve'l-minne
- 2 Bu ʿaşqum kim muḥaḳḳaḳdur bilinmez sırr-ı muṭlaḳdur
Ümīdüm vuşlat-ı Ḥaḳdur bi-ḥamdi'l-lāh ve'l-minne
- 3 Gör ol Ḥallāḳ-ı Rezzāḳı olupdur ḥalk müştāḳı
Ki oldur dāyim ü bāḳī bi-ḥamdi'l-lāh ve'l-minne
- 4 Yaratdı Ḳays-ı şeydāyı aña sevdürdi Leylāyı
Musaḥḥar ḳıldı dūnyāyı bi-ḥamdi'l-lāh ve'l-minne
- 5 Gönül şıḥḥatde ten bīmār vücūdum ʿaşḳla derkār
Dilüm şükr itmede her bār bi-ḥamdi'l-lāh ve'l-minne
- 6 Maḥabbetdür ḳafādārum zikirdür dilde o kārüm
Şükürdür dāyimā kārüm bi-ḥamdi'l-lāh ve'l-minne
- 7 Çekilmez miḥnet-i dūnyā bilüm bükdi ḡam-ı aʿdā
Hele kār-ı dil-i şeydā bi-ḥamdi'l-lāh ve'l-minne
- 8 ʿAcebdür bāḡ-ı ḥüsn-i yār gülinde var hezerān ḥār
Ne ḡam ey Dānişī-i zār bi-ḥamdi'l-lāh ve'l-minne

³⁷² Fātiha-ḥān olduğumda Dānişī iḥlaşla / El açup āmīn dir şıdḳ-ile Cibrīl-i Emīn Şaḥḥ-ı Maḳṭaʿ : Fātiha-ḥān olduğda ben iḥlaşla ey Dānişī / Didi kim şıdḳ-ile āmīn gökde Cibrīl-i Emīn B

^K XIX/3a

4. Allâh birdir (ve) yemekten içmekten tenzih edilmiştir. O doğmamış ve doğrulmamıştır.
5. O Âlemlerin Sultanı'nın eşi, benzeri yoktur ve tektir. Yeryüzü ve gökyüzü, insanlar ve melekler (onun) emrine itaat eden kullarıdır.
6. Dânişî! Gönülden bir Fâtihâ okuduğumda Cebrâil el açıp gönülden "Âmin" der.

XIX

1. Şükürler olsun ki Allâh'ı bir bildik. Bize o yolu gösteren Allâh'a minnet ve şükürler olsun.
2. Doğruluğu kanıtlanmış olan benim bu aşkım, bilinmeyen gizli bir sırdır. Ümidim Hakk'a kavuşmaktır. Allâh'a minnet ve şükürler olsun.
3. Halk o rızıkları yaratan (Allâh'ın) müştâkı olmuştur. O dâim ve bâkîdir. Allâh'a minnet ve şükürler olsun.
4. Çılgın Kays'ı yarattı, ona Leylâ'yı sevdirdi. Dünyayı hükmeden Allâh'a minnet ve şükürler olsun.
5. Gönülüm sıhhatli, ten hasta, vücûdum (ise) aşkla haşır neşir. Dilim her defa şükür etmekte. Allâh'a minnet ve şükürler olsun.
6. Arkadaşım muhabbettir, gönüldeki işim (Allâh'ın) zikridir. Dâimâ işim (ona) şükretmektir. Allâh'a minnet ve şükürler olsun.
7. Dünya mihneti çekilmez, düşmanın gamı belimi büktü. Çılgın gönülün işi (de) Allâh'a şükretmektir.
8. Sevgilinin güzellik bağı tuhaftır? (Çünkü), gülünde binlerce diken vardır. Ey ağlayan zavallı Dânişî! Niye üzülürsün? Allâh'a minnet ve şükürler olsun.

XX^k

[Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün]

- 1 El ayak göz kulaq virdün şükür yâ Rabbi yâ Rabbi
Söze dille tudaq virdün şükür yâ Rabbi yâ Rabbi
- 2 Gözüm giryân dil efgende tenüm şıhhatde cân serde
Cihānuñ varlığı bende şükür yâ Rabbi yâ Rabbi
- 3 Fenāda bulmadum 'ām-ı gamumdan eylemem mâtem
Visālün oldı endişem şükür yâ Rabbi yâ Rabbi
- 4 Ğam-ı 'aşka giriftârum günâhum çok günehkârum
Yine müştâk-ı dîdârum şükür yâ Rabbi yâ Rabbi
- 5 Bu fânî kârdan geçdüm vefâsuz yârdan geçdüm
Ğam-ı ağıyardan geçdüm şükür yâ Rabbi yâ Rabbi
- 6 Alışdı 'aşk-ıla cānum vefâdur 'ahd u peymānum
Baña rām oldı cānānum şükür yâ Rabbi yâ Rabbi
- 7 Ne gün şâyim ne şeb kâyim gözüm açuk dilüm nayim
Virürsin rızkumı dâyim şükür yâ Rabbi yâ Rabbi
- 8 Ne şıdk-ıla namâzum var ne âh-ı cân-güdâzum var
Hele saña niyâzum var şükür yâ Rabbi yâ Rabbi
- 9 Turağum deşt-i hayretdür yatağum küh-ı hasretdür
Vücüdum genc-i hikmetdür şükür yâ Rabbi yâ Rabbi
- 10 Eger hayr u eger şerdür yine taqdîre mazhardur
Şefâ'atçüm peygamberdür şükür yâ Rabbi yâ Rabbi
- 11 Perîşân hâtırum dirdün serây-ı kalbûme girdün
Baña luţfuñla cân virdün şükür yâ Rabbi yâ Rabbi
- 12 Ser-i dilde hevâmuz var bu derd-ile cefâmuz var
Maḥabbetden şafâmuz var şükür yâ Rabbi yâ Rabbi
- 13 Baña yâr olana yârum maḥabbetden dil-efğârum
Ḥaḳîkatden ḥaberdârum şükür yâ Rabbi yâ Rabbi
- 14 Fenānuñ 'izzetiyüz biz bekānuñ devletiyüz biz
Muḥammed ümmetiyüz biz şükür yâ Rabbi yâ Rabbi

^k XX/2a

XX

1. Ey Allâhım! (Bana) el, ayak, göz, kulak; sözlerimi (ifade etmeye de) dille dudak verdin. Şükürler olsun ey Allâhım!
2. Gözüm ağlamakta, gönül yıkılmış, tenim sağlıklı, can başta. Dünyanın varlığı bendedir. Şükürler olsun ey Allâhım!
3. Üzüntüyle geçen yıllarım mâtem eylemem. (Bâkîliği), fânilikte buldum. Düşüncem (sana) kavuşmaktır. Şükürler olsun ey Allâhım!
4. Aşkın gamına düşmüş, günâhı çok olan (bir) günâhkârım. Yine güzel yüzünü özleyorum. Şükürler olsun ey Allâhım!
5. Bu fânî işlerden, vefâsız sevgiliden, düşmanların gamından geçtim. Şükürler olsun ey Allâhım!
6. Canım aşkla alıştı, yeminim vefâdır. Sevgilim bana boyun eğdi. Şükürler olsun ey Allâhım!
7. Ne gündüz oruç tutuyorum, ne (de) gece namaz kılıyorum. Gözüm açık, (fakat) gönlüm uykuda. (Sen buna rağmen) rızkımı dâimâ verirsin. Şükürler olsun ey Allâhım!
8. Ne sadâkatle namazım, ne (de) can yakıcı âhım var. Ancak sana yalvarışım var. Şükürler olsun ey Allâhım!
9. Durduğum yer hayret çölü, yattığım yer hasret dağı, vücûdum hikmet hazinesidir. Şükürler olsun ey Allâhım!
10. (Yaptıkları) hayır olsa da şer olsa da yine de takdir edilmeye değer. (Mahşer günü), şefaatchim Hazret-i Peygamber'dir. Şükürler olsun ey Allâhım!
11. (Sen), gam dolu gönlümü toplayarak kalbimin sarayına girdin ve bana lutfunla can verdin. Şükürler olsun ey Allâhım!
12. Gönülde arzumuz, bu dert ile cefâmız, muhabbet ile (de) sefâmız var. Şükürler olsun ey Allâhım!
13. Bana dost olana dostum. Muhabbetten gönlüm yaralıdır. Hakîkatlerden haberdârım. Şükürler olsun ey Allâhım!
14. Biz fânîlikle kıymet bulmuş, ölümsüz rütbeye erişmiş Hazret-i Muhammed'in ümmetiyiz. Şükürler olsun ey Allâhım!

- 15 Ne ğam çoğsa ğünehkārān irişür rahmet-i Raĥmān
Dilümde āyet-i Kur'ān şükür yā Rabbi yā Rabbi
- 16 uluñdur Dāniři-i zār bu illetle oma nāĉār
Saña döndürdi istiĝfār şükür yā Rabbi yā Rabbi

XXI^K

[Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün]

- 1 Bugünden şofıra bādeyle ğüzelden tevbe yā Rabbi
Ğünāh u cürmüme cān u ğönülđen tevbe yā Rabbi
- 2 arardı cürm-ile bağsam ğörünmez řāhid-i ümmid
Dilüm ıl řayęal afvüñle [vü] rüşen tevbe yā Rabbi
- 3 Bilinmedük ne var ulla efendinüñ meyanında
Muğarrem cürmüme ılma nağar sen tevbe yā Rabbi
- 4 Elümde cām-ı mey el mi değer tesbīh ü āb-deste
Diriĝā çoğ aęā ığdı elümđen tevbe yā Rabbi
- 5 Ne māzidür ne müşakbel murādum ĥaldür şimdi
Bu ālemde geleeğden geĉenden tevbe yā Rabbi
- 6 Ne anda vuşlat-ı cāvid ne bunda neşve-i ümmid
Nice ben itmeyem maĥbüb u meyden tevbe yā Rabbi
- 7 Ğaribem Dāniřiyem derd-i cürm-ile helāk oldum
Saña döndüm baña senden ināyet tevbe yā Rabbi

XXII^K

[Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün]

- 1 onatduk berk dürd-i sürĥla keşti-i řāhbāyı
Hele şenlük řetāretle ıķarduk bir donanmāyı
- 2 Degül ğökde şafağ yirde gül ü lāle virüp zinet
Donatdı al bayrağlarla ğerdün zir ü bālāyı

^K XXI2b

^K XXII/7a

15. Günâhkârlar çoksa ne gam! Allâh'ın rahmeti (onlara) yeter. Dilimde Kur'ân âyetleri ile (sana) şükürler olsun ey Allâhım!
16. Ağlayıp inleyen Dânişî, (senin) kulundur. (Onu), bu hastalıkla çaresiz bırakma. (Onun) tövbesi yine sanadır. Şükürler olsun ey Allâhım!

XXI

1. Bugünden sonra şarap ve güzelle günâh ve suçlarım candan ve gönülden tövbe ettim. Tövbe ey Allâhım!
2. Ümidimin sevgilisi baksam görünmez. (Çünkü), suçla karardı. Affınla gönlümü aydınlık ve parlak hâle getir. Tövbe ey Allâhım!
3. Kulla efendinin arasında gizli olan ne var? Sen işlediğim suçlarım bakma. Tövbe ey Allâhım!
4. Elimde şarap kadehiyle tespih ve abdeste el mi değer? Eyvâhlar olsun ki hatalarım çoktur. Tövbe ey Allâhım!
5. İstedğim ne geçmiş ne de gelecek zamandır; istediğim şimdiki zamandır. Bu dünyada geçmişten ve gelecekte tövbe ey Allâhım!
6. Ne orada ebedî bir vuslat ne de burada bir ümit neşesi (var). Ben güzelden ve şaraptan nasıl tövbe etmeyeyim? Tövbe ey Allâhım!
7. Garip bir Dânişiyim. Suçumun üzüntüsüyle helâk oldum. Sana döndüm. (Çünkü), bana (sadece) senden yardım (olur). Tövbe ey Allâhım!

XXII

1. Kadeh gemisini kırmızı (şarabın) tortusuyla iyiden iyiye donattık. Hele şen olarak ve sevinçle bir donanma çıkardık.
2. Gökyüzündeki şafak değil, gülün ve lâlenin verdiği süslerle feleğin yeryüzünü ve gökyüzünü al bayraklarla donatmasıdır.

- 3 Kızıl almaya varınca bizümdür kâfirün mülki
O zülf ü sîb-i gâbgabdur iden tahrik ehibbâyı
- 4 ‘Aceb mi âh ile cûş u ħurûş itse dil-i pür-şür
Dibinden kaynakur bād-1 hevā-yı ‘aşk deryâyı
- 5 Ne deryā āb u nārı birbiriyle itdürüp ülfet
İder dildāra vāşıl ‘āşık-1 şūrīde rüsvâyı
- 6 Donandı her cihetden baħr u ber devlet sa‘adetle
Nazar kıl çeşm-i ‘ibret-bîn ile seyr it temāşâyı
- 7 Dikildi besmeyleyle şadrma rāyāt-1 peygamber
Donanmada temāşā kıl kemāl-i şun‘-1 Mevlâyı
- 8 Şanur kim³⁷³ ile Ĥamza-1 şāhib-i sa‘adettür
Ol üç zerrîn fenerle seyr iden keştî-i³⁷⁴
- 9 Ne pāşā cā-nişîn-i manşib-1 İskender ü Dārā
Ne dārā bir kılıçla gün gibi fetħ itdi dünyâyı
- 10 Remizde Rüstem-i şāhib-kırān-1 maşrık u mağrib
Bezimde Cem keremde ‘ayni eyle Ĥātem-i Tayyî
- 11 Ne Rüstem server-i çābük-süvār-1 ‘arşa-1 merdî
Ne Ĥātem dāver-i fermān-revā-yı ‘adl-fermâyı
- 12 Semiy-yi Māh-1 Ken‘ān faħr-1 a‘yān kapudan pāşā
Ki aña eylemiş teslīm Bārî şadr-ı a‘lâyı
- 13 O bayraklarla kişi lālezār-ı deşt-i nuşretdür
Kerāmet gösterüp küffāra şahrā itdi deryâyı
- 14 Zemīne tarfetü’l-‘ayn içre seylāb-ı bahār-āsā
‘Adūnuñ āb-ı rüyım dökdi derya itdi şahrâyı
- 15 Ser-i devlet-medārı üzre ol jengārı pūşīde
Şalar ‘aksin zümürrüd-renk ider bu saçf-ı mīnâyı
- 16 Virilmişdür ezelden zāt-ı pākūñe Süleymānlık
Uçar taħt-ıla gökde kim görüpdür böyle ‘Ankâyı

³⁷³ Kelime okunamıyor.

³⁷⁴ Kelime okunamıyor.

3. Kızıl elmaya varınca kâfirin mülkü bizimdir. Dostları tahrik eden, o saç ve elmaya (benzeyen) çenedir.
4. Ne yapacağını bilemeyen gönül, âh ile coşup taşsa şaşılır mı? Aşk arzusunun rüzgârı, denizi dibinden coşturur.
5. Öyle bir deniz ki suyu ve ateşi birbiriyle kaynaştırıp, rezil rüsva olmuş perişan âşığı sevgiliye kavuşturur.
6. Kara ve deniz her yönden saadetle, mutlulukla donandı. Bu görüntüyü, ibret alıcı gözlerle seyret.
7. Hazret-i Peygamber'in sancağı besmeleyle en öne dikildi. Donanmadaki Allâh'ın kudretinin mükemmelliğini seyret.
8. gemiyi o üç altın fenerle seyreden, (o paşayı) aşk ile her arzusuna kavuşmuş Hamza zanneder.
9. Öyle bir paşa ki İskender'in ve Dârâ'nın makamına vekâlet etti. Öyle bir hükümdar ki bir kılıçla dünyayı güneş gibi fethetti.
10. Remizde, doğunun ve batının her zaman başarı kazanan hükümdârı Rüstem'dir. Bezimde cem, cömertlikte (ise) Hâtem-i Tayyî gibidir.
11. Rüstem değil, yiğitlik meydanının hızlı atlılarının en önde geleni; Hâtem değil, adâlet dağıtanlara hükmü geçen hakemdir.
12. Hazret-i Yusuf'un adaşı, halkın gururu kaptan paşaya Allâh yüce bir makam teslim eylemiş.
13. O bayraklarla insan, nusret çölünün lâle bahçesidir. (O), kerâmet göstererek kâfirlere denizi çöl hâline getirdi.
14. Göz açıp kapatıncaya kadar düşmanın yüz suyunu, bahar seli gibi yeryüzüne dökerek çölü deniz yaptı.
15. Devletin kubbesini bakırla kaplayıp gökyüzünü onun parlaklığıyla zümrüt rengine çevirir.
16. Ezelden temiz yaratılışına Süleymânlık verilmiştir. Gökte taht ile uçan böyle Ankâ'yı kim görmüştür.

- 17 Ne ‘Ankâ hâşş u ‘âmı nice bir kabzına almışdur
Ele alur keremle hâtır-ı a’lâ vü ednâyı
- 18 Bi-hamdi’l-lâh elinde rub‘ u meskûn-ile heft iklim
Eli altına aldı döge döge hışn-ı a’dâyı
- 19 Ne mümkün tünd-i bād-ı gülşene karşı koyu hâşâk
Kaçar düşmen öñince sürse raşş-ı bād-peymâyı
- 20 Temâm gevher-şinâs çâr-sü-yı ‘ilm ü ‘irfândur
Bilür kırat-ile iksir-i kıadr-i merd-i dānâyı
- 21 Hezāran sāl cidd ü cehd iderse māder-i gerdün
Getürmez mehd-gūna böyle bir zāt-ı kerem-zāyı
- 22 Dikendür reh-güzār-ı halka dīv-i müfti-i ‘ālem
Kırılmasına ol şāh pelidūñ virdi fetvâyı
- 23 Gözi Tatar kızın kaşı kemān-ebrū şanemlerden
Huda emriyle pāşā ‘askere emr itdi yağmâyı
- 24 Hele miftāh-ı tīg-ı nuşret-ile fetḥ-yāb oldu
Bu müjdeyle haķıķat ehli buldılar tesellâyı
- 25 Eli üstine el şemşirine beñzer kılıç yokdur
Görüp kim gelmez İmāna yed-i i‘cāz-ı Mūsâyı
- 26 ‘Asākır-perverā nuşret-penāhā āsmān-ķadrā
Saña maḥşüşdur e’l-ḥaķ müşir-i ‘ālem-ārâyı
- 27 Senūñ bu luḥf-ı ṭab’uñ tīre ḥākı şeb-çerāğ eyler
Senūñ bu ḥüsn-i ḥulķuñ gökden indirür Mesihâyı
- 28 İdersin bir nefesde şad hezārān mürdeyi ihyā
Mesihā senden öğrensün gelüp āyın-i ihyâyı
- 29³⁷⁵ o Sī-mürğ-ı Hümā pervāz-ı ‘ālemdür
Ki kaşdı şayddur murgān-ı bāğ-ı ‘ayş-ı-rāyı³⁷⁶
- 30 ‘Aliyyü’l-Murtażānuñ Zü’l-feķarı çıkdı meydāna
Cihāndan ‘aķıbet haķķ idecekdür nām-ı tersāyı
- 31 Egerçi seng-i ḥārādur ‘adūnuñ kalbi ammā kim
Daḥī ser-tiz olur çalduķça tīgüñ seng-i ḥārâyı

³⁷⁵ Kelime okunamıyor.

³⁷⁶ Kelimenin tamamı okunamıyor.

17. Öyle bir Ankâ kuşudur ki herkesi, avucunun içine almıştır. Zengin ve fakir herkesin hatırını cömertliğiyle elde eder.
18. Allâh'a hamd olsun! Dünyanın yedi bölgesi ile dört bir yanı elindedir. Düşmanın kalesini (toplarla) döve döve ele geçirdi.
19. Çalı çırpının, gül bahçesinin kasırgasına karşı koyması mümkün müdür? (O), başıboş atı düşmanın önüne sürse (düşman) kaçır.
20. (O), her tarafı ilim ve irfânla donatılmış, cevherden anlayan (biridir ki) bilgili insanın değerini kîrât ile anlar.
21. Felek, binlerce yıl çabalasa da böyle cömert birisini bir daha dünyaya getiremez.
22. Âlemin fetva veren şeytani, halkın geçtiği yolda dikendir. Sultan, o alçağın ortadan kaldırılmasına fetva verdi.
23. Kaşî keman, gözü Tatar gibi olan güzellerden Allâh'ın emriyle Paşa askere yağma yapmalarını emretti.
24. (Kuşattığı yeri), Allâh'ın yardım kılıcının anahtarı ile fethetti. Bu müjde ile hakikat ehli tesellî buldu.
25. Elinin üstüne el, kılıcına benzer kılıç yoktur. Hazret-i Mûsâ'nın mucizelerle şaşırtan elini görüp de kim îmâna gelmez?
26. Ey asker yetiştiren! Ey başarıların dayanağı! Ey değeri gökyüzü kadar olan! Doğrusu dünyayı süsleyen mareşallik sana mahsustur.
27. Senin yaratılışının lutfu kara toprağı, geceyi aydınlatan yakut yapar. Senin tabiatının güzelliğı, gökten Hazret-i İsa'yı indirir.
28. Bir nefeste yüz binlerce ölüyü diriltirsin. Hazret-i İsa ölüleri diriltmeyi gelip senden öğrensin.
29.?
30. Hazret-i Ali'nin kılıcı meydana çıktı. (O kılıç), sonunda Hristiyanlığın adını dünyadan kazıyacaktır.
31. Gerçi düşmanın kalbi sert taştır, ama (kılıcını) sert taşa çaldıkça kılıcın da keskin olur.

- 32 Varışda çāñına od tıkdı tūbuñ hep rākib-i deyrūñ
Muhammed ümmetine cāmî' itdūñ çok kilisâyı
- 33 Yine yirden yire çaldūñ dil-i a'dā-yı bed-kişi
Büti şındı 'adūnuñ āteşe urduñ çelîpâyı
- 34 Kūned³⁷⁷ kavmi legedkūb-ı sitem-ken bu ne sırdur kim
Yine göñli murādınca döküpdür herkese pâyı
- 35 Pesend itdi görünce cevher-i şemşirūñi Efreñç
Şalābetle Frengistāna şaldūñ şūr-ı ğavġâyı
- 36 'Adū taġ olsa yokdur saña karşı turmaġa cānı
Bir itdūñ gird-bād-ı haşmetūñle küh u şahrâyı
- 37 Donanmā-yı Hümāyūn zātuñ-ıla buldı taqviyyet
Unutdurduñ 'adūya şevket ü dārāt-ı Dārâyı
- 38 Hele sihrini ibtāl eyledūñ ol kavm-i mekkāruñ
Eñ ednāsı anuñ dirlerdı gökden indirür ayı
- 39 Talup ğavvāş endişe çıkan andan cevāhirdür
Çıkardı baħr-ı tab'umda bulup bu dürr-i yektâyı
- 40 Donanmış gördüm ol Yūsuf-liķā şūħ-ı dil-ārâyı
Düşinde görmedi Hızır u Skender bu donanmāyı
- 41 Şanur kim māh-ı tābān burc-ı ābiden tūlū' itdi
Kadırgada gören ol mihr-i tal'at-ı sīm-i semâyı
- 42 Cemāli 'aksi küh-ı dilde ol hürşid-ruhsāruñ
Tecellī nūrıdır kim kablamişdur Tūr-ı Sīnâyı
- 43 Dile feyz-i Hudā ol çeşm ü ebrū hāl ü ġisūdur
Bu yüzden baña ta'līm itdiler Esmā-yı Hüsñâyı
- 44 Olupdur sīnemüz menşūr-ı ġam na'ı u eliflerden
Ki çekmiş kadd ü ebruñ üstine tuġrā-yı ġarrâyı
- 45 ġam-ı ebruñ-ile rıtl-ı girāndur çekdügüm dāyim
Meger kim kim çeker ser-mest-i 'aşkuñ çekdüġi nāyı
- 46 Dehānuñ hātem-i dest-i şehensāh-ı maħabbetdür
Nice hāl eylesünler böyle bir müşkil mu'ammâyı

³⁷⁷ Kūned (کند) : کیرد A

32. Geldiğinde manastırın rahibinin topunun çanına ot tıktı. Hazret-i Muhammet'in ümmetine bir çok kiliseyi câmi eyledi.
33. Kötü yaratılışlı düşmanın gönlünü yine yerden yere vurdun. Düşmanın putunu kırdın, haçını (ise) ateşe attın.
34. İntikam almak amacıyla herkesi ayaklar altında ezer. Bu ne sırdır? Yine gönlünün muradınca herkesin payını verir.
35. Avrupalı kılıcının cevherini görünce (ona) hayran oldu. (O), manevi kuvvetle kavgayı gürültüyü Avrupa'ya saldı.
36. Düşman, -dağ olsa- sana karşı koymaya gücü yoktur. Heybetinin kasırgasıyla dağı ve çölü aynı seviyeye getirdin.
37. Sultanın donanması, zâtınla kuvvetlendi. Düşmana Dârâ'nın şanını ve heybetini unutturdun.
38. Hele o hileci kavmin sihrini bozdun, boşa çıkardın. "O (kavmin) en kötüsü (bile), gökten ayı indirir" derlerdi.
39. Dalgıcın, düşünce (denizinden) çıkardığı cevherlerdir. (O dalgıç), yaratılışının denizindeki eşsiz inciye bulup çıkardı.
40. O Yusuf (kadar güzel), gönül süsleyen şûhu, donanmış (süslenmiş) bir hâlde gördüm. Hızır ve İskender bu donanmayı rüyasında (bile) görmedi.
41. O gökyüzünün gümüş yüzlü güneşini kadırgada gören, parlak ay Balıklar burcundan (Seretan, Akrep ve Hut) doğdu zanneder.
42. O güneş gibi parlak yanaklının güzelliğinin aksi, gönül dağında Tûr-ı Sînâ'yı kaplamış tecellî nûrudur.
43. Gönle Allâh'ın feyzi o göz, kaş, ben ve kâküldür. Bana Esmâ-yı Hüsnâ'yı bu yüzden öğrettiler.
44. Göğsümüz yaralardan ve (göğse çekilen eliflerden) gamın yazıldığı ferman olmuştur. Boyun ve kaşın da (o fermanın) üstüne şatafatlı tuğrâyı çekmiştir.
45. Kaşının gamıyla dâimâ büyük kadehle şarap içerim. Aşk sarhoşunun çektiği sıkıntıyı (başka) kim çeker?
46. Ağzın, muhabbetin sultanlar sultanının elinin mührüdür. Böyle zor bir muammayı nasıl çözsünler?

- 47 Anuñ kim kām-ı dille çeşmi rüşen hâtrı şendür
N'eylesün dâğ-ı pinhân-ı derûn-ı nâ-şikîbâyı
- 48 Benüm ol Dânişî kim başuma uşdı heva mürğı
Beni görsün o kim görmek diler Mecnûn-ı şeydâyı
- 49 Güler yüzle ruhuñ mir'âtını göster dil-i zâra
Hele bir kerre söylet diñle ol tûñi-i güyâyı
- 50 Zâlâm-âbâd-ı gamdan kırtulaydum mihr-i luţfuñla
Hasûd tab'a a'lâ gösterürdüm şîr ü inşâyı
- 51 Nice mevzûn u mergûb olsun kim Yûsuf-ı nazmum
Kıryâmet kıpsa da elden kıomam mîzân u ma'nâyı
- 52 Bilürler herkesuñ miqdâr-ı kıadrin kuvvet-i tab'ın
Gider lâf-ı güzâfi³⁷⁸ kıılma bu beyhüde da'vâyı
- 53 Zamâne hâlidür rağbet mi vardur ehl-i 'irfâna
Hemân beka itmesi evlâdur ey dil bâb-ı şekvâyı
- 54 Kazâ hükmini gör kıılma şikâyet tâli'imüzden
Hudânuñ emrine râm ol gider dilden bu sevdâyı
- 55 Boyun vir 'aşka râzî-i kazâ ol miñnete şabr it
Hulûş-ı kıalb-ile dilden giderme nâm-ı Mevlâyı
- 56 Kıasîde hücceti mazmûnına şâbit bu besdür kim
Temâm olsa du'âyıla ururlar aña imzâyı
- 57 Kıryâma geldiler ins ü melek yir gök çenâr-âsâ
Tazarru'la açup sû-yı Hakkâ dest-i temennâyı
- 58 Kı kande sâye şalsa bâğbân-ı gülşen-i ikbâl
Aña luţf-ıla pây-endâz ide gül-berg-i ra'nâyı
- 59 Donansun her sene râyât-ı İslâm-ile keştiler
Haţâdan şaklasun Dâdâr baħr u berr-i donanmâyı
- 60 'Alemdârı ola yaşda kıurda Hızr-ile İlyâs
Bozup kâfir donanmâsın musahħar ide Maltâyı

³⁷⁸ lâf-ı güzâfi : lâf u güzâfi A

47. Gönlün arzusuyla gözü aydın, hatırı şen olan (kişi), sabırsız kalbin gizli yarasını ne yapsın?
48. Kim Çılgın Mecnûn'u görmek isterse beni görsün. O Dânişî benim ki arzu kuşu başıma kondu.
49. Ağlayan gönle güler yüzle yüzünün aynasını göster. Hele bir kere konuşan dudu kuşunu söylet (ve) dinle.
50. Lutfunun güneşiyle gamın karanlıklarından kurtulsaydım, kıskanç kişilere şiirin ve nesrin ne demek olduğunu gösterirdim.
51. Nazmımın Yusuf'u nasıl vezinli ve beğenilmiş olmasın? Çünkü, kıyâmet kopsa da vezni ve manayı elden bırakmam.
52. Herkesin yaratılış kuvvetini, değerinin miktarını bilirler. Boş lafi (dilden) gider (ve) bu davayı boş yere sürdürme.
53. Zamane hâlidir, irfân ehline rağbet mi vardır? Ey gönül! Şikâyet kapısını sürekli açık tutması uygundur.
54. Kazanın hükmünü gör, talihimizden şikâyet etme. Allâh'ın emrine boyun eğ (ve) gönülden bu sevdâyı gider.
55. Aşka boyun eğ, kazaya razı ol, sıkıntıya sabret. Kalp temizliği ile Allâh'ın adını gönülden giderme.
56. Kasîde yazarların mazmûnlarına delil olarak (kasîde) tamamlanınca duayla imza atmaları yeter.
57. İnsan, melek, yer ve gök Allâh'a yalvararak el açıp çınar gibi ayağa kalktılar.
58. İkbâlin gül bahçesinin bahçivânı, nereye gölge etse ona nâzik gül yaprağı lütuf ile ayak atar.
59. Gemiler, her sene İslâm'ın sancakları ile donansın. Allâh, kara ordusunu ve deniz donanmasını yanlıştan, hatadan korusun.
60. Hızır ile İlyas denizde ve karada bayrağımı dalgalandırsın. (O paşa), kâfir donanmasını bozguna uğratıp Maltâ'yı ele geçirsin.

8.2 MUSAMMATLAR

[TERKİB-İ BEND]

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

I

- 1 Ey der-i devlet-ķarāruñ kıblegāh-ı Şeyh ü Őāb
Andan olur her ğarīb-i müstmende fetħ-i bāb
- 2 Ve'y der-i rifat-medāruñ mültecā-ı ħās u 'ām
Mıhr ü meh andan ider nūr-ı sa'ādet iktisāb
- 3 Mesned-i erbāb-ı ħacāt sa'ādetdür o der
Ķıble-i aŐhāb-ı tāmāt ħaķıķatdür o bāb
- 4 Āstān-ı rifatı ħalk-ı cihānuñ devleti
Őāħibin ğün gibi eyler dāyimā rifat niŐāb
- 5 Murtażā-sıret 'Ömer-ħılķat 'Alī Ağa k'anuñ
Ħāk-ı rāħıyla müşerrefdür sipıhr-i nüh kıbāb

II

- 1 Őāħn-ı bāğ-ı midħatında kehkeŐān bir cüybār
Dāmen-i kühsār-ı ķadrinde felek bir āsiyāb
- 2 Ħamdü'li'l-lāh zāt-ı pākin Ħazret-i Bār-ı Ħudā
Eylemiş dārü's-sa'ādetle ağā-yı kāmyāb
- 3 Diñlemez feryādını Şer'e muħālifdür diyü
Ol sebebden ħiç keş-ā-keşden ħalāŐ olmaz rebāb
- 4 Ol ķadar ğālib-Őalāħ tab'ı kim ol serverüñ
Oldı merdūdı anuñ-ķün ayağa dūŐdi Őarāb
- 5 Ŧıb-ı enfāsı meŐām-ı cānı eyler 'anberin
Ol dehenden yayılır āfāķa büy-ı müŐğ-i nāb
- 6 Bundan aķdem MıŐra fermān oldı zāt-ı kāmili
Kim sefer kılmāķla ğün bālāya eyler intisāb

I
[TERKÎB-İ BEND]

I

1. Ey yaşlı genç herkesin kiblegâhı (olan) devlet kapısı! Senin bu istikrarlı tutumundan dolayı her dertli garip (senin kapında) bir çıkış yolu bulur.
2. Ey zengin ve fakir herkesin sığındığı yücelik kapısı! Güneş ve ay, saadet nurunu ondan elde eder.
3. Saadet (kapısı olan) o kapı, ihtiyaç sahiplerinin dayanağıdır. Hakikat (kapısı olan) o kapı, ne söylediğini bilmeyenlere (doğruyu gösteren) kibledir.
4. (Ey) yüce eşiği dünya halkının saadeti olan! Sahibini dâimâ güneş gibi yücelikten nasiplendirir.
5. Hazret-i Alî'nin ahlâkıyla ahlâklanmış, Hazret-i Ömer tabiatlı Ali Ağa'nın ayağının toprağıyla dokuz kubbe (gökyüzü) şereflenmiştir.

II

1. Övgü bağının ortasında Samanyolu bir ırmak, kadrinin dağının eteğinde felek bir su değirmenidir.
2. Allâh'a hamd olsun ki temiz şahsiyetini Hazret-i Allâh Darü's-Saadet Ağalığı ile bahtiyar etmiş.
3. "Şeriata aykırıdır" diye feryadını dinlemediği için rebâb münâkaşadan hiç kurtulmaz.
4. O yüce kişinin huyu öylesine iyiydi ki bu yüzden şarap reddedilip ayağa düştü. ("Ayak" kelimesini burada hem mecâzî olarak "itibârını kaybetmek" anlamında ve hem de "kadeh" anlamlarında tevriyeli kullanabiliriz.)
5. Nefesinin güzel kokusu, can burnunu amber kokusuyla doldurur. Ufuklara o ağızdan saf misk kokusu yayılır.
6. Bundan önce onun olgun kişiliği Mısır'a hâkim oldu. Çünkü güneş döne döne (sonunda) en yüce noktayı ele geçirir.

- 7 Şāh-ı ʿālem yine ʿizzetle getürdi Mışrdan
Eyledi menzilgeh-i vālāsını gerdün-cenāb
- 8 Hāk-i pāy-ı halka olmuşdur saʿadet cevheri
Kim müdām aʿlā vü ednā andan olur behre-yāb
- 9 Cūdda Hātem ki bir barmağına degmez anuñ
Hvān-ı luḫfi ʿāleme mebzūldur bī-irtiyāb
- 10 Rūy-ı devlet gösterür mirʿāt-ı İskender-mişāl
Ṭabʿ-ı şāfi gerd-i gamdan pākdür mānend-i āb
- 11 ʿĀleme bārān yirine dürr ü gevher bezl ider
Nem çekān olsa eger deryā-yı luḫfindan şehāb
- 12 Ehl-i diller rümālīde kalup cārüb-vār
Cān u dilden hıdmet-i dergāhın eyler irtikāb
- 13 Hūsn-i hulkıyla nice beñzer aña ṭabʿ-ı ʿadū
İdemez pervāz ʿAnḳāyıla güncişk ü gurāb
- 14 Keşti-i ihsānı açsa bādbān-ı himmetin
Baḫr-ı luḫfinda olur gerdün bir kemter-ḫabāb
- 15 Müstmendān-ı cihānuñ ḫaḳkını ḫaḳ itmege
Luḫfidur ḳāyim-maḳām inʿāmıdur nāyib-menāb
- 16 Serverā ʿālī tebārā dāverā rūşen-dilā
Ey serir-efrüz-ı ʿālem Cem-çeşim mālīk-riḳāb
- 17 Maʿdelet devlet şecāʿat zātuña maḫşūşdur
Vaşf-ı pākūñ yazsam olurdu mufaşşal bir kitāb
- 18 Dest-bürdüñ bir nazar meydānda görseydi eger
Ḳordı el arḳası yirde Rüstem ü Efrāsiyāb
- 19 Baḫş-i cenk oldukça itmiş ol Hūdā-yı Dādger
Düşmen-i dīne zebān-ı nīzeñi ḫāzır-cevāb
- 20 Vaşf-ı dergāh-ı refiʿūñ başka bir bāb eyledüm
Böyle bir nāzik ḡazelle andan itdüm intiḫāb
- 21 Dehrden yummaz gözin ʿaşḳuñdan eḫān āb u tāb
ʿAşīḳ-ı dīdār-ı yārūñ ʿaynına gelsün mi ḫvāb

7. Âlemin sultanı, yine (onu) izzetle Mısır'dan getirdi. (Onun) makamını daha da yüceltti.
8. Ayağının toprağı halk için saadet kaynağı olmuştur. Fakir ve zengin herkes sürekli ondan hissedâr olur.
9. Cömertlikte Hâtem, onun bir parmağına bile değemez. Halka lutfu, şüphesiz çoktur.
10. İskender'in aynası gibi saadet yüzünü gösterir. Saf tabiatı keder tozundan su gibi temizdir.
11. Bulut, eğer (onun) lütuf denizinden bir damla damlatsa dünyaya yağmur yerine inci ve cevher saçar.
12. Gönül ehli olanlar süpürge gibi yüz sürücü olup candan ve gönülden dergâhının hizmeti (için) beklerler.
13. Tabiatının güzelliğiyle düşmanın tabiatı ona nasıl benzesin? Serçe ve karga Ankâ kuşuyla uçamaz.
14. İhsan gemisi gayret yelkenini açsa, dünya lütuf denizinde küçücük bir kabarcık olur.
15. Dünyadaki bütün dertlilerin hakkını elde etmek için kaymakamlık ve naiplik pâdişâhın (ona) lutfu ve hediyesidir.
16. Ey baş tacı! Ey yüce soylu! Ey âdil kişi! Ey âlemin baş tacı! Ey Cem gözlü, rikap sahibi!
17. Adâlet, rütbe, cesâret (senin) zâtına mahsustur. Temiz vasfını yazsam tafsilatlı bir kitap olurdu.
18. Rüstem ve Efrasiyab eğer gücünü bir kez görselerdi âcizliklerini belirterek pes ederlerdi.
19. Savaştan bahsedildikçe o adâletli Allâh, din düşmanına mızrağının dilini hazır cevap etmiş.
20. Yüce dergâhının vasıflarını başka bir şekilde anlattım. (O vasıfları anlatmak için) böyle nâzik bir gazel seçtim.
21. Su ve ışık, (senin) aşkından bir an için olsun dünyadan gözünü yummaz. Sevgilinin yüzüne âşık olanın gözüne uyku girsin mi?

III

- 1 Halka-ı der gibi gözler gözlerüm hâk-ı derüñ
Hep gözi açuqlara ol kapudandır fetḥ-i bâb
- 2 Ejder-i âhumdur a'dâyı kapuñdan dūr iden
Atılır güyâ Recîme çarḥdan tîr-i şihâb
- 3 Kimisi hâk-ı siyâh alsa ele altun olur
Kimi de bed-baḥtdur ḥâliş zeri eyler türâb
- 4 Dânişî seyrâni illerle o serv-i ser-keşüñ
Çeşmüm ardınca kalur gitdükçe mânend-i ḥabâb
- 5 Bir fakîr-i bî-kesüm kaldum ayaḡda sâye-vâr
Sîne süzân dîde giryân ḥâne-i ḡalbüm ḡarâb
- 6 Dest-i luḡfuñla ne var ta'mîrine sa'y eyleseñ
Ḥâıtrum yapmaḡda vardur Ka'be yapmışça sevâb
- 7 Dâyimâ medḡüm cemâl-i ikbâlündür senüñ
Vaşf-ı pâküñdür ḡaḡıḡat ehline şavb-ı şavâb
- 8 Necm-i baḡtuñ mâhveş olsun teraḡḡide müdâm
Ḥaşre dek pür-nür kılduḡça cihâm âfitâb
- 9 Ṭab'-ı pâküñ gül gibi olsun güşâde dem-be-dem
Görmesün 'ayn-ı 'adü hiç mesned-i râḡatda ḡvâb
- 10 Vire aḡbâbuñ sa'âdetle cihâna nūr u fer
Ola bed-ḡvâhuñ sitemle mazhar-ı nâr-ı 'ikâb

III

1. Gözlerim kapının toprağını kapının halkası gibi bekler. Gözü açıklara fetih kapısı hep o kapıdandır.
2. Düşmanı kapından uzaklaştıran âhımın ejderidir. Sanki gökyüzünden şeytana kıvılcım okları atılır.
3. Kimisi kara toprağı eline alsa altın olur. Kimi de bahtsızdır, saf altını toprak eyler.
4. Dânişî! O dik başlı selvi yabancılarla gezince gözüm kabarcık gibi ardında kalır.
5. Gölge gibi ayakta kalmış, kimsesiz bir fakirim. Göğsüm yanmış, gözüm yaşlı, kalp evim harap (olmuş).
6. Lütfedici elinle (hatırım) tamir etmeye çalışsan şaşılır mı? (Çünkü) hatırımı yapmakta Ka'be yapmak kadar sevap vardır.
7. Dâimâ övgüm senin ikbâlinin güzelliğı içindir. Hakikat ehline doğru taraf, temiz sıfatındır.
8. Güneş, mahşer gününe kadar dünyayı aydınlattıkça bahtının yıldızı da dâimâ ay gibi yükselsin.
9. Temiz tabiatın dâimâ gül gibi açılsın, ferahlasın. Düşmanın gözü rahat bir uyku görmesin.
10. Dostların saadetle dünyaya ışık ve parlaklık saçsın. Düşmanların (ise) sitemle cefâ ateşine tutulsun.

II^{Ms}

[MUHAMMES-İ MÜTEKERRİR]

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

1

- 1 'Aşk-ı cānāna didi Rüz-ı Elest ol kim belī
- 2 ıldı nūrānī dilin nūr-ı hafī sırr-ı celī
- 3 ande kim kılsa teveccūh ber urur 'ayn-ı 'Alī
- 4 āre eyleñ ıldı şad pāre beni hicrān eli
- 5 Yā Muḫammed yā 'Alī yā Hācı Bektāş-ı Velī

2

- 1 Derdümüñ dermānı yo bir 'āşık-ı āvāreyin
- 2 Tīg-ı cevri-yārla serpä adem pūr-yāreyin
- 3 Miḫnete düşdüm meded sizden meded bī-āreyin
- 4 Siz tururken ben kime boynum egüp yalvārayın
- 5 Yā Muḫammed yā 'Alī yā Hācı Bektāş-ı Velī

3

- 1 Mā-taaddümden bize iḫsān iken peymānıñuz
- 2 Bu maḫalde olmaya inşāf mı iḫsānıñuz
- 3 Siz dü-'ālem şāhısız biz bende-i fermānıñuz
- 4 Destümüzden omazuz maḫşerde de dāmānıñuz
- 5 Yā Muḫammed yā 'Alī yā Hācı Bektāş-ı Velī

4

- 1 Tutmuşuz rüy-ı niyāzı şıd-ıla sizden yaña
- 2 Hāk-i pāy-pākiñüzden olavuz ḫāşā cüdā
- 3 Cürmümüz çok yaamuz elden omaz dest-i hevā
- 4 Cān u dilden umaruz sizden şefā'at dāyimā
- 5 Yā Muḫammed yā 'Alī yā Hācı Bektāş-ı Velī

5

- 1 Tutdı āfāı sirişık-i ḫün-feşān-ı ehl-i 'aş
- 2 Virdi kevne velvele abl-ı figān ehl-i 'aş
- 3 'Aleme fāş oldu hep rāz-ı nihān-ı [ehl-i] 'aş
- 4 Dānişī budur hele vird-i zebān-ı ehl-i 'aş
- 5 Yā Muḫammed yā 'Alī yā Hācı Bektāş-ı Velī

II

[MUHAMMES-İ MÜTEKERRİR]

1. Ey Muhammed! Ey Ali! Ey Hacı Bektâş-1 Veli! Sevgilinin aşkına Elest Günü'nde her kim "Evet" dediyse nûr-1 hafî ve sırr-1 celî ile gönlünü aydınlattı. Nereye yönelse Ali'nin gözü parıldar. Ayrılık eli beni yüz parça eyledi.
2. Ey Muhammed! Ey Ali! Ey Hacı Bektâş-1 Veli! Derdimin dermânı olmayan âvâre bir âşığım. Sevgilinin cefâ kılıcıyla baştan ayağa yaralarla doluyum. Sıkıntıya düştüm, çâresizim. Yardım (ancak) sizdendir. Siz dururken ben kime boynumu eğip yalvarayım.
3. Ey Muhammed! Ey Ali! Ey Hacı Bektâş-1 Veli! Önceden (Elest Meclisi'nden) beri bize ihsan etmeye söz vermişken bu yerde ihsanınızın olmaması insaf mıdır? Siz iki âlem sultanısınız, biz (ise) fermânlı köleleriniziz. Mahşer gününde de eteğinizi elimizden bırakmayız.
4. Ey Muhammed! Ey Ali! Ey Hacı Bektâş-1 Veli! Niyaz yüzünü doğrulukla sizden yana tutmuşuz. Ayağımızın temiz toprağından -hâşâ- ayrı kalalım. Suçumuz çok, heves eli yakamızı elinden bırakmaz. Sizden dâimâ can u gönülden şefaât umarız.
5. Aşk ehlinin kan saçan gözyaşları ufukları kapladı. Aşk ehlinin feryat davulu dünyaya sesini duyurdu. Aşk ehlinin gizli bütün sırları âleme açıklandı. Dânişî! Aşk ehlinin dillerinde (sürekli) "Ey Muhammed! Ey Ali! Ey Hacı Bektâş-1 Veli!" zikirleri vardır.

8.3. GAZELLER

I^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Bismi'l-lāhi'r-Raḥmani'r-Raḥīm
Levḥa-ı dībāce-i nazm-ı kadīm
- 2 Sālike bir mürşid-i kāmil gerek
Pır ü Hızır olmadı mı gör Kelīm
- 3 Dāmenin elden koma 'aşıklarun
İster isen Haḳḳa reh-i müstaḳīm
- 4 Ehl-i dilün 'işreti didār-ı yār
Zāhidün endişesi bāğ-ı Na'ım
- 5 'Aşık-ı zāruñ hevesi 'aşḳdur
Münkir-i 'aşḳun yiri nār-ı Caḥīm
- 6 Cān u dile 'aşḳ-ı kerāmet yeter
Ḳullarına Ḳazret-i Mevlā kerīm
- 7 Güm-reh iseñ çekme elem Dānişī
Rehber-i Haḳdur saña ḡab'-ı selīm
- 8 Nām-ı Ḳudāyla temām it sözün
Bulmaya yol ḳalbüne tā kim recīm

[ELİF]

II^G

[Müstefilün / Müstefilün / Müstefilün / Müstefilün]

- 1 Fermān-ber emr ü ḡükmüne ins ü melek arz u semā
Bir pādşāha bendeyin yoḳdur nazīri merḡabā
- 2 Vaşlın temennā eyleyüp görmez misin kim ḡaşre dek
Cüyān u püyān olmada āb-ı revān bād-ı şabā
- 3 Şem'-i ruḡın görmek ümīdiyle yanup pervāne-vār
Bezmin ḡoḳuz ḳaḡ ḡolaşur ḡürşid ü meh şubḡ u mesā

^G I/11b

^G II/11b

I

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adı eski şiirin başlangıç levhası (sözüdür).
2. Tasavvufa girene kemâle ermiş bir yol gösterici gerek. Gör Hazret-i Mûsâ (kavmine) pîr ve Hızır (yol gösterici) olmadı mı?
3. (Eğer) Hakk'a giden doğru yolu istersen âşıkların eteğini elden bırakma.
4. Gönül ehlinin mutluluk kaynağı sevgilinin yüzü, zâhidin düşüncesi ise cennet bahçesi(dir).
5. Ağlayıp, inleyen âşığın hevesi aşktır. Aşkî inkâr edenin yeri ise cehennem ateşidir.
6. Can ve gönle aşkın kerâmeti yeter. Hazret-i Mevlâ kullarına (karşı) kerem sahibidir (cömerttir).
7. Ey Dânişî! Yolunu şaşırıysan üzülme. Sana kusursuz yaradılış (olarak) Hakk'ın rehberliği yeter.
8. Sözü'nü Allah'ın ismiyle tamamla ki lanetlenmiş şeytan kalbine (girmeye) yol bulamasın.

II

1. İnsan, melek, yeryüzü ve gökyüzü senin verdiğin emir ve hükümleri yerine getirir. (Öyle bir) padişaha kul olmuşum ki onun benzeri yoktur. Ona merhaba!
2. Sabah rüzgârının ve akarsuyun Sana kavuşmayı dileyerek haşre kadar seni aramak için dolaştığını görmüyor musun?
3. Güneş ve Ay, yüzünün mumunu (parlaklığını, ışığını) görmek ümidiyle pervane gibi yanarak dokuz kat gökyüzünü sabah ve akşam dolaşır.

- 4 Çepçevre alsa hār-ı gam eṭrāfını çekmez elem
Birdür yanında ‘āşıkunı cev̄r ü sem ‘ayş u şafā
- 5 Taş yaşdanup toprak döşenmekden ğaraż mānend-i āb
Olmağ diler ehl-i fenā mirāt-ı dīdār-ı Hūdā
- 6 Pāk itmek ister ğayrdan hālvēt-serāy-ı hātırı
‘Āşıklarunı gönüncedür nūr-ı tecellī dāyımā
- 7 Āvāre-i deşt-i ğamuñ hāv̄f u recādur pīşesi
Kesme şağm ümmīdünı ey Dānişī-i mübtelā

III^G

[Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün]

- 1 Bu āh u eşkle eyler cihāna sırrımı ifşā
Yanar kan ağların iki gözündendür yine şekvā
- 2 Nice huş-yār olur kim haşre dek ser-mest-i cām-ı ‘āşğ
Süveydā-yı dilinden hāşıl eyler neşve-i şahbā
- 3 Gören ayrılmasam dir şoğbetinden hāzlanur yārān
Kanı cām-ı muşaffā gibi bir eglence bezm-ārā
- 4 Gelüp nev-rüz şāhı ‘andelībün āteş-i āhı
Gül-i ra’nāyıla giderdi yine bir āteş-i kemhā
- 5 İdüp kurbān cānı ‘ıyd-ı azhā-yı cemālünde
İçersin³⁷⁹ kanını mey yirine ‘āşıklarunı şıhḥā
- 6 Degül arz u semāda nergis ü encüm maḥabbetle
Tutupdur yiri gögi āteş-i dāğ-ı dil-i şeydā
- 7 Dem-i vaşluñ irişmezse helāk olmağ muğarrerdür
Ĝamuñla Dānişīyi bārī ihyā eyle ihyānā

^G III/12a

³⁷⁹ İçersin : ایچرسین A

4. (Âşık), gam dikenini etrafını çepeçevre sarsa da kederlenmez. (Çünkü), o âşığın yanında sıkıntı ve zehir ile eğlence ve sefâ birdir.
5. Bu dünyaya önem vermeyenlerin su gibi taşa yaslanıp, toprağa yayılmalarından amaç, Hakk'ın yüzünün aynası olmak istemeleridir.
6. (O), gönlün halvete çekildiği sarayı her şeyden temizlemek ister. (Çünkü) tecelli nuru her zaman âşıkların gönlüne göredir.
7. Ey belâya tutulmuş Dânişî! Ümidini sakın kesme. (Çünkü), gam çölünün başı boş gezeninin vazifesi, alışkanlığı korku (havf) ve ümittir (recâdır).

III

1. Ağlayıp inleyerek dünyaya sırrımı ifşa ettiği için yanar, kan ağlarım ve şikayetim yine iki gözümdendir.
2. Aşk şarabının sarhoşu haşre kadar nasıl ayık olur ki şarap neşesini kadehin içindeki kırmızı şaraptan elde eder.
3. (Meclisimizi) görenler dostların sohbetinden zevk alarak ayrılmasam der. Toplantımızı süsleyen sırça kadeh gibi bir eğlence başka nerededir.
4. Nevruz sultanı (bahar) geldiğinde bülbülün âhının ateşini güzel bir gül ile giderdi ve (onu) kırmızı bir kadife hâline getirdi.
5. Güzelliğinin kurban bayramında canını kurban edip şarap yerine âşıkların kanını "sıhhatine" diye içersin.
6. Yeryüzünde ve gökyüzünde nergis ve yıldızlar muhabbet ediyor sanmayın. Çılgın gönlün yarasının ateşi yeri göğü tutmuştur.
7. Ey (ölüleri) dirilten! Kavuşma zamanı gelmezse şüphesiz yok olacağız. Gamıyla Dânişî'yi bari canlandır, dirilt.

IV^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Zevk-i dille 'işret ü ğamdan geçer ehl-i fenā
Bir kadehle iki 'ālemden geçer ehl-i fenā
- 2 Faqr-ı faħri küncine devletle buldı dest-res
Zevki var dīnār u dirhemden geçer ehl-i fenā
- 3 Baş ayak belli degül mest-i müdām-ı vaħdetüz
Cām-ı Cemden tāk-ı Ādemden geçer ehl-i fenā
- 4 Ne şafādan ħazz ider ne fākadan miħnet çeker
Nīk ü bedden sūr u mātemden geçer ehl-i fenā
- 5 Rehber-i 'aşk-ile kıldı cısr-i fānīden güzer
Zehr-i kātıl böyle bir semden geçer ehl-i fenā
- 6 Ka'be-i küyün tavāfa sa'y iderseñ dilberüñ
Ol diyāra lücce-i ğamdan geçer ehl-i fenā
- 7 Dānişī birdür yanumda zehr ü sükker zevk ü ğam
Ādemī bir demdür ol demden geçer ehl-i fenā

V^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Zühd-i 'aşkuz la'lden tesbīħümüz cām-ı şafā
Pīrümüz pīr ü maħabbet virdümüz nām-ı Ĥudā
- 2 Kānde efgār-ı mūrāyī kānde kār-ı ehl-i 'aşk
Bir midür resm-i ser-ā-serle nuķuş-ı buryā
- 3 Ĥoķka-ı la'lüñ açılmaz 'āşık-ı dil-ħastaya
Var ise yokdur řabībüm sende bu derde devā
- 4 Mest-i cām-ı nāzdur ol ğamze kim derkār ola
Dil nedür kim virmeyem cānum fedā olsun añā
- 5 Bezm günüñ zevki miħnet cām-ı 'ayşıdur derd-i ser
Neşvesinden geç anuñ ey Dānişī-i mübtelā

^G IV/12a

^G V/12b

IV

1. Yokluk ehli, gönül zevkiyle eğlenceden ve üzüntüden geçer. Yokluk ehli, bir kadehle iki dünyadan geçer.
2. Yokluk ehli, dinardan ve dirhemden geçince zevki buldu ve övünmenin fakirlik köşesine saadetle ulaştı.
3. Vahdetin başı ayağı belli olmayan sürekli sarhoşlarıyız. Yokluk ehli, Cem'in kadehinden (ve) Âdem'in tacından geçer.
4. Ehl-i fenâ iyilikten ve kötülükten, eğlenceden ve mâtemden geçer. Yokluk ehli, ne neşeden (ve) zenginlikten hoşlanır, ne de fakirlikten sıkıntı duyar.
5. Yokluk ehli böyle öldürücü bir zehir olan fanilik köprüsünden aşk rehberiyle geçer.
6. Dilberin bulunduğu mekânın Kabe'sini tavaf etmeye çalışırsan o memlekete (gitmek için) yokluk ehli gam denizinden geçer.
7. Dânişî! Yanımda zehir ve şeker ile zevk ve gam birdir. Yokluk ehli, insanî bir olgu olan o yerden geçer.

V

1. Pirimiz muhabbet piri, zikrimiz Allâh'ın ismi (olan, elinde) safa kadehinden (yapılmış) kırmızı tespihle aşk zühdüyüz.
2. İki yüzlü (olanın) düşüncesi nedir? Aşk ehlinin işi, niyeti nedir? Baştanbaşa resimle hasırın nakışları bir midir?
3. Tabibim! Dudağının hokkası gönlü hasta âşığa açılmaz. (Dolayısıyla) sende bu derde deva varsa da vermezsin.
4. Naz kadehin sarhoşu olan o gamze, bizim dileğimizi yerine getirecek olursa ona (bırakın) gönlü, canım fedâ olsun.
5. Ey mübtelâ Dânişî! Bezim gününün zevki sıkıntıya, içilen kadehi ise baş ağrısına (sebeb olur). Dolayısıyla onun neşesinden geç.

VI^G

[Mefā'îlün / Mefā'îlün / Mefā'îlün / Mefā'îlün]

- 1 'Arefnāk olsa tāb-1 mülden ol gülzâr-1 hüs-n-ârâ
Gül-i surhında her tebessüm olur bir âteşin deryâ
- 2 Ne deryâdur ki bir kem kıatresi cüş u hurüş itse
Hâbâbından olur âyîne-i 'âlem-nümâ peydâ
- 3 Dili Mûsâ-şıfat tāb-1 tecellî ile rûşendür
Gözinden şakınur nûr-1 cemâlûñ 'âşık-1 şeydâ
- 4 O seyyâham ki mir'ât-i cemâl-i şâhid-i dilde
Düşinde görmedi ben gördüğüm İskender-i Kübrâ
- 5 Yine zehr-i sitemdür Dânişî bahş itdügi baña
Eger kim sâğaruñ göñline de girsem hâbâb-âsâ

VII^G

[Mefā'îlün / Mefā'îlün / Mefā'îlün / Mefā'îlün]

- 1 Ögüp bitmek ne mümkün zağm-1 kalb-i 'âşık-1 şeydâ
Bir ögmez bitmez itdi cümle dünyâya beni rûsvâ
- 2 Dimez boynumda kalur bunca kanı müstmendânûñ
Tonatdı gerdenin dillerle ol gîsû-yı 'anber-sâ
- 3 Tenûr-1 dehrde kırş-1 vücûdum eyleyen tağmîr
Belâ vü derd ü gâmdan kılmış anuñ mâyesin peydâ
- 4 N'ola şevk-i lebûñle düşseler mey-hâneye yârân
Alupdur zevkin anuñ mey-perestân-1 kadeh-peymâ
- 5 Mağabbet ehli ile hem-zebân olmak ne mümkündür
Öter bî-hûde yire 'andelîbân-1 çemen-pîrâ
- 6 Düşer mi pâyına degme şikâruñ şâhbâz-1 'aşk
Tenezzül mi ider şayd-1 hâkîre böyle bir 'Ankâ
- 7 Ne deñlü düzağ-1 gâmda yanarsañ Dânişî şükr it
Ki ol şâh-1 Kerîmüñ rahmeti deryâsı müstevfâ

^G VI/12b

^G VII/12b

VI

1. O, güzelliğın gül bahçesini süsleyen şarabın gücüyle bilgili olsa, kırmızı gülünde her tebessümü ateşten bir deniz olur.
2. Öyle bir denizdir ki küçük bir damlası coşup taşsa, (onun) kabarcığından âlemi gösteren ayna ortaya çıkar.
3. Gönlü Musa gibi tecellî nuru ile aydınlanmıştır. Çılgın âşık, güzel yüzünün nurunu gözünden sakınır.
4. Ben o seyyâhım ki gönül sevgilisinin yüzünün aynasında benim gördüğümü Büyük İskender rüyasında görmedi.
5. Dânişî! Eğer ki kabarcık gibi kadehin gönlüne de girsem bana bahşettiği yine zulüm zehridir.

VII

1. Çılgın âşığın kalbinin yarasını anlatmak ne mümkün. Övülmekle bitmeyen bir şey beni dünyaya rezil rüsva etti.
2. O anber gibi kokan saç bu kadar zavallının kanı boynumda kalır demeden boynunu gönüllerle donattı.
3. Dünya fırınında vücûdumun hamurunu yoğuran onun mayasını(özünü) belâ, dert ve gamdan hazırlamış.
4. Sevgililer dudağının arzusuyla meyhâneye düşse şaşılır mı? (Çünkü) şarap içenler (ve) şaraba tapanlar onun zevkini almıştır.
5. Çemeni süsleyen bülbüller boş yere öter. (Onların) muhabbet ehli ile aynı dili konuşması mümkün değildir.
6. Aşk doğanı öyle rasgele bir avın peşine düşer mi? Anka (kuşu) böyle değersiz bir ava tenezzül eder mi?
7. Dânişî! Gam cehenneminde ne kadar yanarsan (da) şükret ki (sana) o cömert sultanın rahmet denizi yeter.

VIII^G

[Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün]

- 1 Kazāyıla şabāya rast gelse yolda bī-pervā
İder kec şeb-külâhın taфра ile şem'-i bezm-ārā
- 2 Eger bilmek dilerseñ kim nedür bu 'ālemüñ ħāli
Kimine zevk ü 'işret kimine mātemle vāveylā
- 3 Zen-i dünyāya meyl itmek düşer mi merd-i dānāya
Zihī devlet olursuñ 'aşk-ile mümtāz u müsteşnā
- 4 Gel inşāf it 'aceb 'ālem degül mi 'ālem-i fānī
Metā'ı ħün-ı dil nef'i zarar zevki ğam-ı 'uqbā
- 5 Bir iki cām nüş itdükçe başı secdeden gitmez
Baş egerken şeh-i devrāna bir rind-i kadeĥ-peymā
- 6 Maĥabbetden iki 'ālemde bir dīdārdur maqşūd
Şifāt-ı zāta maẓhardur eger pinhān eger peydā
- 7 Kazāya cān u dilden Dānişī dil-ĥasta rāzīdür
Bekāya tālīb oldu eylemişdür mañşıbın ilkā

IX^G

[Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün]

- 1 Mey-i la'lüñle nev-rüz eyledükçe 'āşık-ı şeydā
Bu nice çeşm-i mestüñ giderür bādāmı kemĥā
- 2 Bizi girdābdan girdāba şaldı ğabğab u nāfuñ
Bilinmez kaç bucaĥdur sevdüğüm ol ĥüsn-i müheyyā
- 3 Aĥıtmuş şu gibi kendüye Mecnün ħalb-i Leylāyı
'Aceb vādī imiş 'aşk ehline vādī-i istiġnā
- 4 Ĥaţţuñ Ĥızr u dehānuñ 'āşıka ser-çeşme-i cāndur
Lebūñsüz istemem āb-ı ĥayāt olsa mey-i ĥamrā
- 5 Maĥabbet dāğı geydürdi dile bir āteşī aţlas
Görüp gül naĥşını yansun yaĥılsun bülbül-i güyā

^G VIII/13a

^G IX/13a

VIII

1. Meclisi süsleyen mum(sevgili) yolda kazayla sabah rüzgârına rastlasa yukarıdan atıp tutarak çekinmeksizin ona meydan okur.
2. Eğer bu dünyanın hâlinin ne olduğunu bilmeyi istersen (bu dünya) kimine zevk ve eğlence, kimine (ise) mâtemle feryat(tır).
3. Bilgili kimse dünya kadını(nı)(dünya malını) arzular mı? Aşk ile ne güzel, ne hoş seçkin ve üstün bir saadete, mevkie ulaşırsın.
4. Gel, insaf et. (Bu) ölümlü dünya tuhaf bir dünya değil mi? (Bu) dünyanın malı gönül kanı, faydası zarar, zevki (ise) âhret kederi(dir).
5. Şarap içen bir rint bir iki kadeh içtikçe devrin sultanına baş eğerken başı secdeden kalkmaz.
6. Muhabbetten her iki âlemde de bahsetmekten gâye onu (Allah'ı) görmektir. (Bu gâye) gizli veya açık kendi sıfatıyla şereflenir.
7. Gönlü hasta Dânişî kazanın (hükmüne) candan ve gönülden razıdır. (O) makamını terk edip ölümsüzlüğe talip olmuştur.

IX

1. Çılgın âşık, kırmızı şarapla dudağınla baharı kutladıkça (senin) güzel gözün nice kendinden geçmiş gözün uykusuzluğunu giderir.
2. Gerdanın ve göbeğin bizi girdaptan girdaba saldı. Sevdiğim o âmâde güzelliğinin kaç bucak (olduğu) bilinmez.
3. Mecnun kendine Leylâ'nın kalbini su gibi akıtmış. Aşk ehline istiğna vadisi ne kadar şaşkınlık yaratan bir vadi imiş.
4. Âşığa (yanağındaki) ayva tüyleri Hızır, ağzın (ise) can pınarıdır. Dudağın olmadan kırmızı şarap âb-ı hayât (ölümsüz su) olsa istemem.
5. Muhabbet yarası gönle ateşten (bir) atlas giydirdi. Konuşan bülbül (gönlün üzerindeki) gül nakşını görüp yansın yakılsın.

- 6 Nice def' eylesün süz-1 derūnum cām-1 şahbā kim
Görinür her ḥabābı çeşmime bir âteşin deryā
- 7 Kızarsa tāb-1 mülden Dānişī rüy-1 'arefnāki
Virür gülzār-1 ḥüsne āb u tāb ol gonca-1 ra'nā

X^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Bī-vefādur ol cefā-cū yār yār olmaz baña
Zahmı vardur ḥücre-i dil teng ü tār olmaz baña
- 2 Yok kararı nağme-i sâz-1 hevâ-yı 'âşıkun
Bâğ-1 küyında nesim-âsâ karar olmaz baña
- 3 Dâhil olmak ger naşib olursa bizüm dilbere
Naqd-i cânım gibi a'lâ ber-güzār olmaz baña
- 4 Serseri olmak ne mümkün devlet-i dünyâ-çün
Kim rikâb-1 raşş-1 fânî pâyidâr olmaz baña
- 5 Leşker-i gamdan kaçup kurtulmağa ey Dānişī
Küy-1 dilber gibi bir muhkem ḥişār olmaz baña

[BÂ]

XI^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Cāmdan rüşen ider dil ḥāmesin tāb-1 şarāb
Dürdidür kuhl-1 cilâ-yı dīde-i mest-i ḥarāb
- 2 Pertev-i mihr-i maḥabbet sâz-1 rāz-1 şevkdür
Neşve-i cām-1 şafâ âvāze-i çeng ü rebāb
- 3 Ḥüblar dīdārın a'lâ gösterür âyinede
Sīmiyâyıla neler seyr itdürür gör âfitāb

^o X/13a

^o XI/13b

6. Her kabarcığı gözüme ateşten (bir) deniz (olan) şarap kadehi kalbimin ateşini nasıl gidersin?
7. Dânişî! Sevgilinin parıldayan (bilinen) yüzü şarabın etkisiyle kızarırsa o güzel gonca güzelliğin gül bahçesine tazelik ve parlaklık verir.

X

1. O cefâ eden sevgili vefasız olduğu için bana yâr olmaz. Gönül hücresi bana dar ve karanlık olmaz.
2. Âşığın arzu çalgısının sesinin kararı (akordu) yok. (Senin) mahallende nesîm rüzgârı gibi ben de orada kalamam.
3. Bizim sevgilimize kavuşmamız eğer nasip olursa ona vereceğim en değerli hediye canımdır.
4. Dünya saadeti için serseri olmak mümkün müdür? Çünkü fanilik atının üzengisi bana sonsuza kadar ölümsüz olmaz.
5. Ey Dânişî! Gam askerinden kaçıp kurtulmak için bana dilberin mekânı gibi sağlam bir kale olmaz.

XI

1. Şarabın parlaklığı gönül kalemini kadehten parlak yapar. (O şarabın) tortusu harap olmuş sarhoşun gözünün merhemidir.
2. Muhabbet güneşinin parlaklığı neşe sırrının çalgısıdır. Eğlence kadehinin neşesi de çeng ve rûbabın sesidir.
3. Güzellerin yüzü aynada güzel görünür. Güneşin kimya ilmiyle neler yaptırabileceğini gör.

- 4 Duşter-i rezden şafası yok mürâyî zâhidüñ
Cân virür ammâ ki yârân-ı haqîkat intisâb
- 5 Dânişîye şâhlik ‘arz itseler itmez kabûl
Devlet-i ‘aşkıyla olmuş kâm-bîn ü kâm-yâb

XII^G

[Fâ’ilâtün / Fâ’ilâtün / Fâ’ilâtün / Fâ’ilün]

- 1 Haşre dek yummaz gözün ‘aşkuñdan e’fân âb u tâb
‘Āşık-ı dîdâr-ı yârüñ ‘aynına gelsün mi h’âb
- 2 Halka-ı der gibi gözler gözlerüm dîdârüñ
Hep gözi açıklara ol kapudandır fetḥ-i bâb
- 3 Bülbüle döndürmedür şanı maḥabbet ehlini
Gül gibi dem-beste-i ‘aşkı içer câm-ı şarâb
- 4 Ejder-i âhumdur a’dâyı kapuñdan dūr iden
Atılır gūyâ Recîme çarḥdan tîr-i şihâb
- 5 Kimisi ḥâk-i siyâh alsa ele altun olur
Kimi de bed-baḥtdur ḥâlis zeri eyler tûrâb
- 6 Dânişî seyrâni illerle o serv-i ser-keşüñ
Çeşmüm ardınca kalur gitdükçe mânend-i ḥabâb

XIII^G

[Fâ’ilâtün / Mefâ’ilün / Fa’ilün]

- 1 Bize açılmaz ol gül-i sîr-âb
İfteteḥ yâ müfettiḥe’l-ebvâb³⁸⁰
- 2 Dili kat kat o gonca-ı nâzuñ
Nice söyleşsün ‘aşık-ı bî-tâb

^G XII/13b

^G XIII/B // 14a

³⁸⁰ Hadîs : “Ey kapıları açan (Allahım)! Bize kapıları aç”

4. İkiyüzlü zahidin üzümün kızından (şaraptan) neşesi yok, fakat hakikate intisap eden sevgililere (o şarap) can verir.
5. Aşk zenginliği ile merâmına erişmiş, mutlu olmuş Dânişî'ye sultanlık teklif etseler (bile) kabul etmez.

XII

1. Güneş şu anda aşkıdan haşre dek gözünü yummaz. Sevgilinin yüzüne âşık (olan kişinin) gözüne uyku mu girer?
2. Gözlerim kapının halkası gibi güzel yüzünü görmeyi bekler. Gönlü açıklara kapının fethi hep o kapıdandır.
3. Şarap kadehi gül gibi suskun aşkı içer. (Şarap kadehinin) şöhreti muhabbet ehlini bülbüle döndürmektedir.
4. Sanki gökyüzünden lanetlenmiş şeytanın kıvılcım oku atılır (gibi) düşmanı kapından uzaklaştıran âhının ejderidir.
5. Kimisi kara toprağı eline alsa altın olur; kimi de bahtsızdır, saf altını toprak eder.
6. Dânişî! (O sevgili) yabancılarla gezmeye gidince gözüm su kabarcığı gibi o dik başlı, selvi boylu sevgilinin ardında kalır.

XIII

1. O taze gül bize açılmaz. “Ey kapıları açan (Allahım)! Bize kapıları aç.”
2. Gönlü kat kat (olan) o nazlı gonca ile güçsüz, zayıf âşık nasıl söyleşsin?

- 3 Bir elinde kitāb-ı işve vü nāz
Bir elinde şurāhī-i mey-i nāb
- 4 Bir ayağ üzre eyleyüp hıdmet
Bezm-i yāra döner şarāb u kebāb
- 5 Anda çengīlük eyleyüp Zühre
Def tutar āfitāb-ı ālem-tāb
- 6 Bilmese dīde sīmiyā ilmin
Göstermeseydi eşkini sīm-āb
- 7 Ele girmez metā-ı cām-ı vişāl
Olsa da Dānişī katı kem-yāb

XIV^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Nice olsun mürāyī aşka qarīb
Elde tesbīh kıltuğında şalīb
- 2 Merkez-i kıurba kim taqarrüb ide
Derd olur aşka hemīşe naşīb
- 3 Beñzemez dāğdār-ı aşka adū
Giyse başdan başa ser-ā-ser ü şīb
- 4 Kızar rü'yāda görse şerminden
Kıanı sākī gibi cevān-ı edīb
- 5 Gitdi elden nuqūd-ı ömr-i azīz
Kıanda kıalır metā-ı aklı u şekīb
- 6 Beni cānumdan eyledi bī-zār
İşve-i dil-rübā belā-yı raķīb
- 7 Arz ider hāk-i pāya cān naқdin
Dānişī-i ğarīb-i kūy-ı habīb

^G XIV/13b

3. (Onun) bir elinde işve ve naz kitabı, bir elinde (ise) saf şarap sūrahisi (var).
4. Şarap ve kebab bize ayak üstünde hizmet edip sevgilinin meclisine döner.
5. Çobanyıldızı orada çengilik eder, âlemi aydınlatan güneş ise orada def çalar.
6. Göz kimya ilmını bilmese, cıva göz yaşını göstermeseydi,
7. Dânişî! Kavuşma kadehinin sermayesi çok nâdir de olsa ele geçmez(di).

XIV

1. Elinde tespih, koltuğunda haçla ikiyüzlü, aşka nasıl yaklaşabilir?
2. Yakınlık merkezine kim yaklaşırsa yaklaşsın âşığın nasibi daima dert olur.
3. Düşman baştan başa ipek kumaş giyse aşkın kızgın demirlerle dağlanmış yaralısına benzemez.
4. Sâkî gibi terbiyeli (bir) delikanlı nerededir? Rüyada görse utancından kızarır.
5. Aziz ömür nakdi elden gitti. Akıl ve sabır malı nerede kalır.
6. Gönül alan sevgilinin işvesi (ve) rakip belası beni canımdan usandırdı.
7. Sevgilinin köyünün zavallı Dânişîsi can nakdini (sevgilinin) ayağının toprağına sunar.

XV^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Bir 'aceb āyīnedür āyīne-i rüy-1 ḥabīb
Kim aña şehler nazār kılsa görür şekl-i ğarīb
- 2 Ḥoḳḳa-1 Cemden gerek zaḥmına merhem 'aşıḳuñ
Baña şor kim fenn-i tıbbuñ n'idüğüñ bilmez ṭabīb
- 3 Yok yire naḥli ṭonatma sūrda ey naḥl-bend
Beñzemez endām-1 dildāra ser-ā-ser giyse şīb
- 4 Şeş cihetden on sekiz biñ 'ālemi seyr itdürür
Oldı ḳalb-i ehl-i 'aşḳ āyīne-i sırr-1 'acīb
- 5 Cām-1 mey kim naşb-1 'aynīdür maḥabbet ehlinüñ
Bu ne sırdur cür'a-1 ğamdur bize andan naşīb
- 6 Yolunup derd-ile arturmaḳdasın feryāduñı
Şāh-ğül şekvāñı ğuş itmez gibi ey 'andelīb
- 7 Zevḳümüñ yok derdüñüz ḥadden füzün ey Dānişī
Ġün yüzün göstermez ol meh zerreden artuḳ raḳīb

[TÂ]

XVI^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Bir 'aceb dārü'ş-şifādur kim bu dehr-i bī-şebāt
Zindesi mürde yirine mürdesi 'ayn-1 ḥayāt
- 2 'Aşıḳuñ ḳalbine şığmaz yārdan ğayrı nuḳuş
Zāhidüñ deyr-i dilin tezyīn iden Lāt u Menāt
- 3 Birisi mezāt-1 'ālem birisi nūr-1 başar
Bāde ile ḥübdur da'vā-yı 'aşḳa beyyināt
- 4 Olsa da mağlūbuñ aldanma şaḳın yazısına
Böyledür Leclāc-1 'ālem nice şāhı ḳıldı māt

^G XV/14a

^G XVI/14b

XV

1. Sevgilinin yüz aynası öyle bir aynadır ki ona sultanlar (bile) baksa (onda) garip bir şekil görür.
2. Âşığın yarasına ilaç Cem'in hokkasındandır. Tıp ilminin ne olduğunu bana sor ki (onu) doktor bilmez.
3. Ey ağacını süsleyen! Şenlikte boş yere ağacı süsleme. (O ağaç) baştan başa ipekler giyse dilberin endamına benzemez.
4. Acayip sırlarla dolu bir aynaya (benzeyen) aşk ehlinin kalbi altı yönden on sekiz bin âlemi seyrettirir.
5. Muhabbet ehlinin göz diktiği şarap kadehinde ne hikmet varsa bize ondan nasip (olan sadece) gam yudumudur.
6. Ey bülbül! Güller şahı şikâyetini işitmez gibi (kendini) paralayarak dert ile feryadını artırmaktasın.
7. Ey Dânişî! O ay (yüzlü sevgili) güneş gibi yüzünü rakipten başkasına göstermediği (için) zevkimiz yok, derdimiz (ise) haddinden fazla(dır).

XVI

1. Bu dönek dünya (öyle) acayip bir hastanedir ki canlısı ölü, ölüsü ise aynen canlı gibidir.
2. Âşığın kalbinde sevgiliden başka hiçbir şey yer almaz. Zâhidin gönül manastırını (ise) Lât ve Menât süsler.
3. Birisi âlemin mezadı, birisi göz nuru olan şarap ile sevgili aşk davasının delilleridir.
4. Sana yenilse bile sakın yazısına aldanma. Bir çok şâhı mât eden âlemin Leclâc'ı böyledir.

- 5 ‘Ālemüñ remzi nedür Dānişī bildüm temām
Kimine āb-1 hayāt u kimine cām-1 memāt

XVII^G

[Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün]

- 1 Çäk sine kec külāh elde piyāle yār mest
Olsun mı neşvesinden ‘āşık-1 nāçār mest
- 2 Bir elinde cān-1 merre bir elde gülle-i cām-1 zer
‘Aşq meydānında oldu ol ki Mansūr-vār mest
- 3 Bāde-i Bezm-i Elestden mest iken ol ğonca-fem
Cām-1 ‘aşkıyla yine kıldı bizi tekrār mest
- 4 Yāra karşı tā bu denlü eylemezlerdi niyāz
Olmasa şanbūr u çeng ü nāy u müsīkār mest
- 5 Mest-i lā-ya‘kıl olursam nāşihā ta‘n itme kim
Ola gelmişdür ezelden ‘āşık-1 didār mest
- 6 ‘Āşık-1 ser-mest-ile aġyār medhūş līk
Bir kadehden oldılar hep mūr‘min ü küffār mest
- 7 Cām-1 ‘aşkuñ Dānişī görmek gerekdür neşvesin
Gör ne meydür mestler huş-yār olur huş-yār mest

XVIII^G

[Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün]

- 1 Deġişdür niyyetüñ itdünse şüfī rüzeye hıdmet
Gele mey-hāneye kim görünüñ ‘ıyd-1 dem-i vuşlat
- 2 Dil-i maħmūr-1 ‘aşkı bir dem itmez neşveden hālī
Şafā-yı sāġar-1 vuşlat ħumār-1 bāde-i firqat
- 3 Gelüp cem‘ olsa n’ola şem‘ine yārüñ dil-i ‘uşşāk
Ezelden mūmla bir bir oġunmuşdur bu ħamiyyet

^G XVII/B // 13b

^G XVIII/14a

5. Dânişî! Kimine ölümsüzlük suyunu, kimine (ise) ölüm kadehini (sunan) âlemin remzinin ne olduğunu tamamıyla anladım.

XVII

1. Göğüs yırtık, (baştaki) külâh eğri, kadeh elde, sevgili (ise) kendinden geçmiş. Çaresiz âşık (da) neşeden kendinden geçsin mi?
2. Bir elinde sürekli yenilenen can, bir elinde altın kadeh güllesiyle aşk meydanında Mansur gibi sarhoş olup, kendinden geçti.
3. O gonca ağızlı Elest Meclisi'nin şarabından sarhoş iken aşk kadehiyle bizi tekrar sarhoş etti.
4. Tanbur, çeng, ney ve mûsikâr sarhoş olup kendinden geçmese sevgiliye karşı bu kadar yalvarmazlardı.
5. Ey öğüt veren! Sızmış, kendinden geçmiş sarhoş olursam ayıplama. Çünkü ezelden beri (sevgilinin) yüzüne âşığın kendinden geçmesi olagelmiştir.
6. Âşık ile yabancılar kendinden geçmiş ve kâfirlerin hepsi aynı kadehten sarhoş olup, kendinden geçtiler.
7. Dânişî! Aşk kadehinin neşesini görmek gerek. Bu nasıl bir şaraptır ki sarhoşları ayık, ayıkları sarhoş eder.

XVIII

1. Sûfi! Oruç tuttunsa niyetini değiştir. Meyhâneye gel. Çünkü vuslat zamanının bayramı görünür.
2. Vuslat kadehinin neşesi (ve) ayrılık şarabının sersemliği aşktan sarhoş gönlü bir an neşesiz bırakmaz.
3. Âşıkların gönlü sevgilinin mumuna gelerek toplansa şaşılır mı? Ezelden beri bu onur ve haysiyet mumla bir bir okunmuştur.

- 4 Niçün feryād idersin hār-1 ğamdan ey hezār-1 dil
Nice mŭmkŭn bu ğŭlzār-1 fenāda cāy-1 meniyyet
- 5 Yine dendānesi anuñ ŧikest olmağ muğarrerdŭr
Elŭñde olsa miftāğ-1 der-i gencĭne-i devlet
- 6 Der-i ŭmmĭdi ‘uŧŧākuñ ğuŧŧād olmaz ħalur beste
Bu nerd-bāzĭ-i ‘iŧretde atma zār-1 germiyyet
- 7 Olup mihrine māyil pĭre-zen dŭnyāya baŧ egmez
Erenlerden olursa ‘āŧıka bir zerrece himmet
- 8 Gŭrŭŧŭdŭkçe dil-i dildārı ŧāf u sāde añlarsın
Nice sāde nezāket Dāniŧĭ ol ğoncada ħat ħat

XIX^G

[Mefā’ĭlŭn / Mefā’ĭlŭn / Mefā’ĭlŭn / Mefā’ĭlŭn]

- 1 Virilmez her denĭ-meŧreb rezĭle pāye-i devlet
Yeter rindŭñ elinde ayağĭ ser-māye-i devlet
- 2 Ğuŧŧāyĭŧ andan irmiŧdŭr ezelden dĭde-i cāna
Ğŭze ŧimdi gŭrinen dŭrd-i meydŭr māye-i devlet
- 3 Hevā-yı zŭlf-i dilberdŭr baŧumda efser-i ŧāhĭ
Ser-i bĭ-devlete ħonmaz Hŭmā-yı sāye-i devlet
- 4 Yidŭĝi ŧĭr ŭ sŭkkerine burnından gelŭr bir ĝŭn
Anı kim nāzla perverde ħıldı dāye-i devlet
- 5 Gerek ‘izzet gerek zillet naŧĭb olan gelŭr elbet
Mağabbetdŭr ezelden Dāniŧĭye vāye-i devlet

^G XIX/B // 14a

4. Ey gönül bülbülü! Gam dikeninden niçin feryat edersin? Bu yokluğun gül bahçesinde ölüme yer yoktur.
5. Devlet hazinesinin kapısının anahtarı elinde olsa onun dış tanesinin kırılması (ölmesi) yine kaçınılmazdır.
6. Bu tavla oyununda hararetli (bir şekilde) zar atma. Çünkü âşığın ümit kapısı açılmaz, kapalı kalır.
7. Erenler âşığa bir zerrece yardım ederse, (âşık) sevgiye istekli olup acuze dünyaya baş eğmez.
8. Dânişi! O goncada nice nice inceliklerin bulunduğunu, sevgilinin gönlünün ne kadar saf ve sade olduğunu anlarsın.

XIX

1. Her rezil, aşağılık meşrepliye devlet nişanı verilmez. Rinde zenginlik sermayesi (olarak) kadehi yeter.
2. Can gözü ezelden beri şarabın tortusuyla açılmıştır. Saadet mayası olarak şimdi göze görünen şarabın tortusudur.
3. Başımdaki sultanlık tacı dilberin saçının arzusundandır. Mutsuz, zavallı başa devlet kuşunun gölgesi konmaz.
4. Devlet dadısının nazla beslediği kişinin yediği şeker ve süt bir gün burnundan gelir.
5. Gerek yücelik (ve) gerekse hakirlik (olsun) nasibimiz (neyse) elbet gelir. Ezelden beri devletten Dânişi'nin kısmetine düşen muhabbettir.

[ŞÂ]

XX^G

[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

- 1 Fenn-i 'aşk-ı yârdan kim dil diler cân-ile baḥş
Güyyâ Sî-mürğdur eyler Süleymân-ile baḥş
- 2 Gör ki vâ'iz yârdan men' itmek ister 'aşıkı
'Aşkdan 'âkil ider mi öyle nâdân-ile baḥş
- 3 Dil uzadurmuş cemâl-i dilbere meclisde şem'
Zerre mümkün mi ide hürşid-i raḥşân-ile baḥş
- 4 Hüsni dilberden gözüm gönlümle tırmaz baḥş ider
Kaṭre-i nâçizdür kim eyler 'ummân-ile baḥş
- 5 Ğamzesi öldürdügin 'İsâ lebi ihyâ ider
Kim ne kâdirdür ide bir böyle fettân-ile baḥş
- 6 Yârla baḥş eylemek müşkil maḥabbet ehline
Bendesiyüz nice kâbil şâh-ı devrân-ile baḥş
- 7 Dânişîyle 'aşkdan baḥş eylemek olmaz zâhid
'İlm-i ḥikmetden olur mı hiç Loḫmân-ile baḥş

[ÇİM]

XXI^G

[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

- 1 Zâhid ile âlüde-i çirk-i riyâ olmak da güç
'Aşkla üftâde-i³⁸¹ dâm-ı hevâ olmak da güç
- 2 'Ömrden yoḫ behre ammâ cümleden müşkil bu kim
Dâr-ı ğamdur bunca gönlüñce şafâ olmak da güç

^G XX/14b

^G XXI/14b

³⁸¹ üftâde B : âlüde A

XX

1. Gönül -Süleyman ile sohbet eden Simurg gibi- can ile sevgilinin aşk ilminden söz etmek ister.
2. Gör ki vaiz âşığı sevgiliden yasaklamak ister. Akıllı olan öyle cahil biriyle aşktan söz eder mi?
3. Mum, mecliste dilberin güzel yüzüne dil uzatırmış (söz söylemiş). (Mumun) parlak güneş ile zerrece iddialaşması, söyleşmesi mümkün mü?
4. Küçük bir damla suya (benzeyen) gözüm büyük bir denize (benzeyen) gönlümle sevgilinin güzelliğinden durmadan sohbet eder.
5. (Sevgilinin) gamzesinin öldürdüğünü İsa (gibi hayat veren) dudağı diriltir. (O dudak) ne kuvvetlidir (ki) böyle bir fettan (batan çıkarıcı) ile iddialaşsın.
6. Muhabbet ehlinin (zamanın sultanı olan) sevgili ile konuşması, söyleşmesi zordur. (Biz onun) kuluyuz. Zamanın sultanı ile söyleşmek nasıl mümkün olsun?
7. Zâhit! Felsefe ilminden nasıl Lokman ile tartışılmazsa Dânişî ile de senin aşk konusunda tartışman olmaz.

XXI

1. Zâhit ile ikiyüzlülüğün kirine bulaşmak da aşkla arzu tuzağına tutulmak da zor.
2. Ömürden nasip yok; ama her şeyden zor olan şu ki bunlar gam evidir, gönlünce neşelenmek de zor.

- 3 Kevni ayağ altına almağ nedür pergâr-vâr
Dâyireñden çıkmayup ehl-i fenâ olmağ da güç
- 4 Ne firâka şabr u tākāt ne vişâle dest-res
Göz göre bir bî-vefâya mübtelâ olmağ da güç
- 5 Nüş-dârû-yı vişâl-i dil-rübâya çâre yok
Nîmet-i h'vân-ı firâka imtilâ olmağ da güç
- 6 Ğamla geçdi rûzgârum görmedüm 'işret nûrın
İmtihân-ı cev'r-ile luğfa sezâ olmağ da güç
- 7 Firķâti ta'bîr olunmaz vuşlatı düşvârdur
Vaşla irmek Dânişî müşkil cüdâ olmağ da güç

[HÂ]

XXII^G

[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

- 1 'Arz-ı ruhsâr it lebûñ 'aşk ehline şunsun kadeğ
Bezm-i 'ayşuñ şem'î yansun şevk-ile dönsün kadeğ
- 2 Yok uşulî yâra karşı kahkahayıla güler
Teşne-i meyle şurâhîyi bezer bulsun kadeğ
- 3 'Aşıkuñ maħmûrluk yazmağ ezelden kâridur
'Aşk mekteb-ħânesinde yine oğunsun kadeğ
- 4 Ğayrına kandil idüp Cem cāmı yağmış üstüne
Ğayrı vâ'iz istemez dir yanmasun sönsün kadeğ
- 5 Bezm-i cānāna konar zâğ-ı 'adû-yı rû-siyâh
Tîğ-ı bâdeyle anuñ da 'ömrine kōnsun kadeğ
- 6 Dest büsıyla fâhirlensün şurâhî dilberüñ
Leblerin öpdüm diyü dünyâya öğünsün kadeğ
- 7 Ğün-ı eşküm pāk idüp çirkin gidersün kalbümüñ
Ğo açilsun bâde ile Dânişî yunsun kadeğ

^G XXII/15a

3. Pergel gibi dünyayı ayak altına almak nedir? Dairenden çıkmayıp fenâ ehli olmak da zor.
4. Ne ayrılığa sabır ve gücüm ne (de) vuslatı elde etmeye kuvvetim (var). Göz göre göre bir vefasız tutulmak da zor.
5. Dîlrübânın vuslatının panzehirini içmekten başka çare yok. Ayrılık sofrasının nimetine doymak da zor.
6. Günlerim üzülmekle geçti, işret ışığını görmedim. Eziyet imtihanıyla lutfâ lâyıık olmak da zor.
7. Dânişî! (O sevgilinin) ayrılığı anlatılamaz, kavuşması (ise çok) zordur. Kavuşmak da zor(dur), ayrı olmak daha da zor.

XXII

1. Yanağını sun, dudağın aşk ehline kadeh sunsun. Eğlence meclisinin mumu yansın, kadeh şevk ile dönsün.
2. Usûl, erkân bilmediği için sevgiliye karşı kahkaha ile güler. Kadeh, şarabın susamışıyla sūrahiyi süsler bulsun.
3. Âşığın ezelden beri işi sarhoşluğun verdiği baş ağrısını, sersemliğini yazmaktır. Aşk okulunda yine kadeh okunsun.
4. Cem, hayrına kadehi kandil ederek üstüne yakmış. (Bu) hayrı vaiz istemez., “Yanmasın, sönsün kadeh” der.
5. Kara yüzlü düşman kargası sevgilinin meclisine konar. Kadeh de şarap kılıcıyla onun hayatına son versin.
6. Sūrahi, dilberin elini öpmekle övünsün. Kadeh (ise) “Dudaklarımı öptüm” diye dünyaya övünsün.
7. Dânişî! Kanlı göz yaşım (kalbimi) temizleyerek kalbimin pasını gidersin. Kadeh, bırak şarapla açılsın, yıkansın.

XXIII^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Toldurup bādeyle keffe-i mizānı kadeh
Ağzı sürha alur ol meh-i Ken'ānı kadeh
- 2 Sāliki Ka'be-i ümmīd-i dile vāşıl ider
Üştür-i mest-i şurāhī deve tábānı kadeh
- 3 Göreli cām-ı lebin gör ki nice şevkinden
Bir ayakla tolaşur meclis-i cānānı kadeh
- 4 Ne 'aceb olsa eger gülleri āteş-pāre
Āb-ı āteşle şular gülşen-i rindāmı kadeh
- 5 Hışt-ı bādeyle zer-endüd kırup dīvārın
Oldı dīvān-ı Cemūñ kubbe-i eyvānı kadeh
- 6 Goncaveş göñlin açar 'aşıq-ı dem-beste-dilūñ
Ādeme cennet ider güşe-i rindānı kadeh
- 7 Almasunlar mı ele hātır-ı pür-hünın anuñ
Haşre dek itmededür hıdmet-i yārāmı kadeh
- 8 Dānişī olsa n'ola hıdmetine pervāne
Oldı rez duğterinūñ bende-i fermāmı kadeh

XXIV^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Raqşa girsün seherī şevke gelüp cām-ı şabūh
Ki odur ehl-i dile def-i elem rāhat-ı rūh
- 2 Rind-i mey-hvāreye ta'n eyleme ey vā'iz-i huşk
Hāzret-i Haqqa şükür kim der-i tevbe meftūh
- 3 Tevbe gelmezse ne gam hātırā şādum aña kim
Āh u giryeyle dilümden mi düşer nām-ı naşūh

^G XXIII/15b

^G XXIV/15a

XXIII

1. Kadeh, terazi kefesini şarapla doldurup o Ken'an'ın parlak ayını (Ken'an ülkesinin parlak ayı olan Hz. Yusuf'u) kanlı ağzı alır.
2. Deve tabanına (benzeyen) kadeh (ve) sürahiden sarhoş deveşi (Seyr-i Sülûk yolunda ilerleyen) sâliki Gönülün Ümit Kabesi'ne ulaştırır.
3. Kadeh, dudağının kadehini gördüğünden beri şevkinin büyüklüğünden sevgilinin meclisini ayakla dolaşır. ("Ayak" kelimesini burada tevriyeli olarak kullanabiliriz.)
4. Kadeh, rintlerin gül bahçesini ateş suyuyla sular. Eğer (gül bahçesinin) gülleri ateş parçası olsa şaşılır mı?
5. Kadeh, Cem'in duvarını şarap (rengindeki) tuğlalarıyla altın yaldızlı hale getirdi (ve) Cem'in divanının köşkünün kubbesi kadeh oldu.
6. Kadeh, gönül susmuş âşığın gönlünü gonca gibi açarak rintlerin köşesini insana cennet eder.
7. Kadeh, haşre kadar sevgililere hizmet etmektedir. (Dolayısıyla) Onun kan dolu hatırını ele almasınlar mı?
8. Dânişî! Kadeh, üzümün kızının (şarabın) fermanlı kölesi oldu. (Dolayısıyla onun) hizmetine pervane olsa şaşılır mı?

XXIV

1. Sabah vakti içilen şarabın kadehi, seher vaktiyle şevke gelip raks etsin. Çünkü gönül ehlinin ruhuna rahatlık veren ve kederini gideren o şaraptır.
2. Ey kaba vaiz! Şarap içen rindi ayıplama. Hazret-i Hakk'a şükür ki tövbe kapısı açık.
3. Hatıra tövbe gelmezse üzüntü duyulmaz. (Nasihat eden) sevincimi hatırlaya ki âh (etmekle) ve gözyaşıyla (onun) ismi dilimden mi düşer?

- 4 Ele aldıkça açar ‘aşıq-ı dem-beste dili
Cām-ı mey oldu şafâ ehline miftâh-ı fütûh
- 5 Vâdi-i cısr-i maḥabbetden iderlerdi³⁸² güzer
Görse bu girye vü feryādumı Ya‘kûb-ile Nûh
- 6 Dānişî gibi n’ola sîneleri kan talsa
Yoluña cān vireli oldu ‘adûlar mecrûh

[HÂ]

XXV^G

[Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilün]

- 1 Yârdan yâre urur fûlk-i dili girdâb-ı çarḥ
‘Aşıq-ı ser-geşteye eksük m’olur dólâb-ı çarḥ
- 2 İntisâb itmek ne mümkindür der-i yâre raķib
Şāhibi var her denî-ṭab’a açılmaz bâb-ı çarḥ
- 3 Ağlayup yüz sürerüz ḥacâtumuz olmaz kabûl
Münḥarifdür ḳonmamışdur yirine miḥrâb-ı çarḥ
- 4 Pertev-i sāgarla maḥv olur süveydâ-yı derûn
Şurle-pâş bezme ğamdur gevher-i şebâb-ı çarḥ
- 5 Nefsini ednâ bilendür rûḥım a‘lâ añlayan
‘Arşa taḥrîr eylemişlerdür bunı kitâb-ı çarḥ
- 6 Derd-ile berk-i ḥazân-âsâ şararup şolmada
Geştâr-ı ṭab’ı her sebz eylemez seylâb-ı çarḥ
- 7 Dānişiden sākî-i gül-ruḥ niçün yüz döndürür
Ĝalibâ degmişdür aña dîde-i ḥünâb-ı çarḥ

³⁸² iderlerdi : iderleri A

^G XXV/15b

4. Eğlence ehli (kendine) fetih anahtarı olan şarap kadehini ele aldıkça susmuş âşığın gönlünü açar.
5. Bu gözyaşımı ve feryadımı Yakup ile Nuh görse muhabbet köprüsünün vadisinden geçerlerdi.
6. (Ey sevgili!) Düşmanlar (senin) yoluna can vereli yaralandılar. Dânişî gibi kalpleri(ne) kan dolsa şaşılır mı?

XXV

1. Feleğin girdabı gönül gemisini taştan taşa vurur. Başı dönmüş, perişan âşığa feleğin dolabı (hilesi) eksik mi olur?
2. Rakibin sevgilinin kapısına bağlanması, kapılması mümkün müdür? Her alçak tabiatlıya açılmayan feleğin kapısı(nın) sahibi vardır.
3. Feleğin mihrâbı yerine doğru konmadığı (için) ağlayıp yüz sürdüğümüz (halde) isteklerimiz kabul olmaz.
4. Kalbimdeki kara nokta, kadehin parlaklığı ile yok olur. Feleğin gençlik cevheri, ışık saçan meclise gamdır.
5. Rûhunu yüce olarak bilen nefsinin alçak olarak bilir. Feleğin kitabı bunu gökyüzüne böyle yazmıştır.
6. Dert ile sonbahar yaprağı gibi sararıp solmakta (olan) tabiatın mesire alanlarını dünyanın bütün suyu yeşillendiremez.
7. Dânişî'den gül yanaklı sâkî niçin yüz çevirir? Gâlibâ ona feleğin kanlı gözü değmiştir.

[DÂL]

XXVI^G

[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

- 1 Gözüme dilber görünür kânde eylersem sücüd
Câmi-i dilde olur ebrûsı mihrâb-ı vücüd
- 2 Kûfr-i zülf-i dil-rübâdan men' ider nâşih
Şimdi fehm itdüm dağî îmâna gelmezmiş Cehüd
- 3 Ejderhâdur kim felekden intikâm almağ diler
Düd-ı âh-ı pür-şerârum kim ider çarha şurüd
- 4 Dil-rübâlar sevdüğüm sâbit degül mi haqquma
Da'vâ-yı aşğ idene her yirde lâzımdur şühüd
- 5 Tal'at-ı yâri görelden düşdi âteş cânuma
Gice gündüz virdüm oldı yâ Mağşud yâ Vedüd
- 6 Nâmuñı hağk eyleyüp tayy it vücüduñ defterin
Hağ vücüdün ara bul ey Dânişî-i bî-vücüd

XXVII^G

[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

- 1 Keştî-i bağr-ı dilün³⁸³ cây-ı kararı nâ-bedîd
Bir 'aceb girdâba düşdük kim kenârı nâ-bedîd
- 2 Gelmişüz bu deşt-i fânîye şikâr ümmîdine
Cüst ü cüdur kârumuz ammâ şikârı nâ-bedîd
- 3 N'eyesün n'itsün ne çâre eylesün gavvâş-ı dil
Mevc-zen deryâsı dürr-i şâh-vârı nâ-bedîd
- 4 Nîk ü bed dilde ne eksük biçdüğün oldur yine
Dâne-i mağşul haşıl kiştârı nâ-bedîd

^G XXVI/16a

^G XXVII/16a

³⁸³ dilün A : gamuñ B

XXVI

1. Nerede secde edersem gözüme dilber görünür. (Dilberin) kaşı, gönül camiindeki mihrâbın ta kendisi olur.
2. Nasihat veren, dilberin saçının karanlığını yasaklar. Şimdi anladım ki Yahudi imana gelmezmiş.
3. Gökyüzündeki mübarek yıldızlar olan kıvılcım dolu âhımın kılıcı felekten intikâm almak isteyen ejderhâdır.
4. Dilberleri sevdiğim doğrusu ispatlanmış değil mi? Aşk davası edene her yerde şahitler lazımdır.
5. Sevgilinin yüzünü gördüğümünden beri canıma ateş düştü. Gece gündüz duam “Ya Maksûd ya Vedûd” oldu.
6. Ey vücutsuz Dânişî! Adımı kazıyarak varlığının defterini ortadan kaldır (ve) Hakk’ın varlığını ara, bul.

XXVII

1. Gönül denizinin gemisinin limanı belirsiz. Öyle acayip bir girdaba düştük ki sahili belirsiz.
2. Bu fanilik çölüne av ümidiyle geldik. İşimiz avımızı araştırmak, fakat avımız kayıp.
3. Sultanlara lâyık incisi kayıp, denizi dalgalı olan gönül dalgıcı ne yapsın, ne etsin, ne çare bulsun?
4. Gönülde iyi ve kötü eksik değil, biçtiğin yine odur. Ürün tanesi bitmiş, (fakat) bittiği yer belirsiz.

- 5 Tîg u tîr-i ‘aşk-ıla kırdı geçürdi ‘âlemi
Gerd-i rahşî tutdı âfâkı süvârî nâ-bedîd³⁸⁴
- 6 Râst geldükçe siperde tutmaz ârâm u karar
Câna geçdi zaḥm-ı gam sehm-i güzârî³⁸⁵ nâ-bedîd
- 7 Gör ne ‘âlemdür temâşâ kııl ki bâg-ı ‘âlemüñ³⁸⁶
Mîvesi zâhir nihâl-i şâhsârî nâ-bedîd
- 8 ‘Âlem-i cem‘iyyet-i ‘aşkuñ ‘acebdür ‘âlemi
Şâh-ı ‘uşşâka şeb-i yeldâ nehârî nâ-bedîd
- 9 Gülşen-i tab‘uñ ne sırdur Dânişî aḥvâli kim
Nâ-şüküfte goncası bâg u bahârî nâ-bedîd

XXVIII^G

[Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilün]

- 1 İtdügiçün sihr-ile ‘uşşâk-ı zârî nâ-bedîd
Yüze gelmez oldu ḥaṭṭ-ı müşg-bârî nâ-bedîd
- 2 Bâd sa‘y eyle nice çıksun kenâra fülk-i dil
Sâhil-i ‘aşkuñ muvâfiḳ rûzgârî nâ-bedîd
- 3 Lâ-mekândur pâdsâh-ı ‘aşk cândur menzili
Leşkeri ins ü melek cây-ı kararî nâ-bedîd
- 4 Ey nice mağrûr-ı devlet nâmdâr-ı ‘âlemüñ
Nâmı dillerden gide ola şî‘ârî nâ-bedîd
- 5 ‘Aşk-ile Mecnûn şöhret âfetinden kurtulup
Gıybet itmiş ḥalkdan oldu firârî nâ-bedîd
- 6 Âhdur eglencemüz dizdâr-ı ‘aşkuñ dâyimâ
Tübları atılmada ammâ ḥişârî nâ-bedîd
- 7 Penc vaḳt bildürür ‘uşşâka mülk-i vaḥdetüñ
Câmi‘i a‘lâ mükellefdür menârî nâ-bedîd

³⁸⁴ âlemi A : ḥalkı hep B

³⁸⁵ sehm-i güzârî A : tîr-i güzârî B

³⁸⁶ bâg-ı ‘âlemüñ A : bâg-ı ḥikmetüñ B

^G XXVIII/16b

5. Âlemi, aşk oku ve kılıcıyla kırıp geçirdi. Atının yürüyüşü ufukları tuttu, (fakat) atın binicisi belirsiz.
6. Gam yarası, rast geldikçe siperde duramayarak cana geçti, (fakat) okun geçtiği yer belirsiz.
7. Meyvesi meydanda, (fakat) ağaçlığın fidanı belirsiz (olan) dünya bağının nasıl bir âlem olduğunu gör, seyret.
8. Aşk meclisinin insanların hali acayıptır. Âşıkların sultanına uzun gecenin gündüzü belirsiz.
9. Dânişî! Tabiatın gül bahçesinin halleri öyle sırlıdır ki goncası açılmamış, (fakat) bahçesi ve baharı belirsiz.

XXVIII

1. İnleyen âşıkları sihir ile yok ettiği için (sevgilinin) misk kokulu yeni çıkan ayva tüyleri yüze gelmez oldu.
2. Rüzgar (oluşturmaya) çalış. (Yoksa) gönül gemisi sahile nasıl varsın? (Çünkü) aşkın sahili müsait, (fakat) rüzgarı yok.
3. Aşkın padişahının yeri, yurdu belli değildir. Onun yeri candır. Onun ordusu insan ve melek, yeri ise belirsizdir.
4. Dünyada ünlü, malıyla gururlanan nice kişinin nâmı gönüllerden silinmiş, izi (bile) kalmamıştır.
5. Mecnûn aşk ile şöhret belâsından kurtulup halktan uzaklaşmış, gittiği yer ise belirsiz.
6. Aşkın kale muhafızının eğlencesi daima âhtır. Toplar atılmakta, (fakat) hangi hisardan atıldığı belirsiz.
7. Camii gayet mükemmel olan, (fakat) minaresi belli olmayan Vahdet mülkü âşıklara beş vakti bildirir.

- 8 Zāhir itmiş bātının gör kim ne sırdur ʿaşıkuñ
Rūhı zāhir de velī cism-i nizārı nā-bedīd
- 9 Āferīn cism-i mecāziden geçen bī-dillere
Gönlümüñ ey Dānişī andan güzārı nā-bedīd

XXIX^G

[Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün]

- 1 Dem qademdür hayr-ı maqdem gitdi rüze geldi ʿıyd
Sür-ı Cemdür idelüm dem gitdi rüze geldi ʿıyd
- 2 Zevraq-ı cāmı yürüt sākī güzel eyyāmıdur
İdelüm ʿayş dem-ā-dem gitdi rüze geldi ʿıyd
- 3 Şāh-ı şarkuñ cost iki peyk beter bir düşüpdür
Halkı itdi şād u hurrem gitdi rüze geldi ʿıyd
- 4 Olsun ihyā mürde-i hicrān dem-i ʿİsâyıla
Qandedür ol dāfiʿ-i gam gitdi rüze geldi ʿıyd
- 5 Gelme gitme eksük olmaz hānqāh-ı dehrden
Mey yeter rindāna hem-dem gitdi rüze geldi ʿıyd
- 6 Urma dem esrārdan renc-i sere bir çāre gör
Müjde ey ābdāl-ı sersem gitdi rüze geldi ʿıyd
- 7 Sāgarı toldur hilāl-i ʿıyddur ey Dānişī
Zāhid itsün gamla mātem gitdi rüze geldi ʿıyd

XXX^G

[Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün]

- 1 Bir qadehle eyledüñ dem gitdi rüze geldi ʿıyd
Oldı diller şād u hurrem gitdi rüze geldi ʿıyd
- 2 Duğter-i rezle n'ola cem' olsa yārān-ı şafā
Başkın itmez şenbe-i gam gitdi rüze geldi ʿıyd

^G XXIX/16a

^G XXX/B // 16a

8. Ne sır olduğunu gör ki âşığın gizlisini ortaya çıkarmış, görünür hâle getirmiş. Rûhu görünüyor da , fakat zayıf bedeni görünmüyor.
9. Ey Dânişî! Mecâzî köprüden geçen âşıklara âferin! (Benim) gönlümün oradan geçişi görünmüyor.

XXIX

1. Ramazan gitti, bayram geldi. (Şimdi) Cem meclisini kurma zamanıdır; içip eğlenelim. (Zira) Atılan adımın iyisi içki (meclisine) atılan adımdır.
2. Sâkî! Kadeh kayıgını yürüt (ki) eğlence vaktidir. Ramazan gidip, bayram geldiği (için) her vakit içelim, eğlenelim.
3. Doğunun padişahının çevik iki habercisi çok uygun bir şekilde bir araya gelerek halkı sevindirmiştir. Çünkü Ramazan gidip bayram gelmiştir.
4. Hicran ölüsü İsa'nın nefesiyle dirilsin. Ramazan gitti, bayram geldi. O üzüntüyü def eden şarap nerededir?
5. Ramazan gidip, bayram gelince dünya tekkesinden gelme gitme eksik olmaz. Rintlere samimî arkadaş olarak şarap yeter.
6. Ey sersem abdâl! Müjde! Ramazan gitti, bayram geldi. Sırlardan söz etme (ve) baş ağrısına bir çare bul.
7. Ey Dânişî! Bayram hilâli (göründüğü için) kadehi doldur. Zâhit (hâlâ) gamla yas tutsun. Ramazan gitti, bayram geldi.

XXX

1. Bir kadehle neşelendin, (çünkü) Ramazan gitti, bayram geldi. Gönül neşelendi ve sevinç doldu, (çünkü) Ramazan gitti, bayram geldi.
2. Eğlence dostları, sevgilileri üzüm ağacının kızı (Şarap) ile toplansa şaşılır mı? Gam günü baskın yapmaz. (Çünkü) oruç gitti, bayram geldi.

- 3 Bārgāh-ı Cem urulsun diyü yir yir ‘ays içün
Bir iki sâ‘at muaddem gitdi rüze geldi ‘ıyd³⁸⁷
- 4 Rüzede çekdüñ riyâzet ‘ıyda ammâ merhabâ
Mu‘ribâ ur şevk-ile dem gitdi rüze geldi ‘ıyd
- 5 Didiler her güşede ney ki bu âgâz-ı arab
Ben didüm Allāhu a‘lem gitdi rüze geldi ‘ıyd
- 6 Dost-kāmıyla göründi Dānişî sâķi-i arı
Buldı revna sâgar-ı Cem gitdi rüze geldi ‘ıyd
- 7 Şar u garbuñ şāhibi Hāllā-ı kām-ı ins ü cān
Rüzgārı itdi hoş-dem gitdi rüze geldi ‘ıyd

[RÂ]

XXXI^G

[Müstefilün / Müstefilün / Müstefilün / Müstefilün]

- 1 Pāyuma düşdi seg-i raıb uydı ulaşdı sāye-vār
Bu derden urtulmaa āre nedür dermān mı vār
- 2 Dil aldı ar-ı āhda te‘şir yodur āhda
Cāhilse şadr-ı cāhda ‘āil ayakda hākisār
- 3 Pır ü cevānuñ göñli şen ‘ays u arabda merd ü zen
Biz de şafā-yı dehrden olsa ‘aceb mi hişsedār
- 4 urmaz tolaşur ar-ı dūn dil fülkin eyler gar-ı hūn
Ey mest-i şahbā-yı cūnūñ girdābda olmaz kenār
- 5 Hā virgisine nāşihā māni‘ degül arz u semā
Gör Dānişî-i mübtelā vuşlatdadur leyl ü nehār

³⁸⁷ gitdi rüze geldi ‘ıyd : geldi rüze gitdi ‘ıyd A
^G XXXI/16b

3. Ramazan giderek bayram geldiğinden eğlenmek için bir iki saat öncesinden Cem meclisleri kurulsun.
4. Oruç (günlerin)de dünya nimetlerinden sakındın, ama bayram hoş geldi. Ey çalgıcı! Coşkuyla çal. Çünkü Ramazan gitti, bayram geldi.
5. Her köşede bu şenliğin başlamasının sebebinin ne olduğunu sordular. Ben “Allâh bilir, Ramazan gidip bayram gelmiştir” dedim.
6. Dânişî! Feleğin sâkîsi dostun arzusuyla göründü, ortaya çıktı. Cem’in kadehi Ramazanın gidip bayramın gelmesiyle parlaklık, güzellik buldu.
7. İns ü cânın arzusunu yaratan, doğunun ve batının sahibi (Allâh), Ramazan gidip bayram geldiği için zamanı hoş, neşeli hâle getirdi.

XXXI

1. Payıma düşen rakip köpeği gölge gibi (bana) yapıştı. Bu (rakip köpeği) derdinden kurtulmanın çaresi, dermanı var mıdır?
2. Gönül kuyunun dibinde kaldı, bağırıp çağırmanın tesiri yok. Akıllı (ayakta) ayaklar altında, câhilse en üst makamda(dır).
3. Gencin ve yaşlının gönlü neşeli, kadın ve erkek içip eğlenmekte. Biz de dünyanın neşesinden hissemize düşeni alsak şaşılır mı?
4. Alçak felek, durmayıp dolaşarak gönül gemisini kana batırır. Ey delilik şarabıyla sarhoş olan! Girdapta sahil olmaz.
5. Ey nasihat veren! Allâh vergisine yeryüzü ve gökyüzü engel değil. Belaya tutulmuş Dânişî’nin gece ve gündüz vuslatta olduğunu gör.

XXXII^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 'Älem-ärâdur ârâlarsa cihânu vechi vār
Ben hele çıkdum ârâdan işte 'aşık işte yār
- 2 Kandedür mey diyü şorsam aldum ağzından haber
Hüb bildüm kim odur meste şarâb-ı hoş-güvār
- 3 'Älemüñ seyyâhıyam bir yirde ârâm itmedüm
Hâk-i dergâhında kıldum 'âkıbet yârüñ karar
- 4 'Aşık-ı âvâreyin lâzım degül nâm u nişân
Tîr-i cevrenden ölrsem eylemeñ seng-i mezâr
- 5 Sâyeveş ey Dânişî ursam vücüdüm yirlere
Öpmege virmez vişâli mîvesin ol gül'izâr

XXXIII^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Ey şarâb-ı 'aşk-ıla âlüde-i renc-i humâr
Gam yime bir gün keser şunar la'lüñ şemşîr-i yār
- 2 Sâ'id-i pür-dâğ-ı yār olsa 'aceb mi cây-ı dil
Zevkin almış şah-ı gülde âşiyân eyler hezâr
- 3 Hün-ı zağm-ı dil-rübâ cüş itdi aqdı dîdeden
Şimdi açıldı güzellendi bu çeşm-i eşk-bâr
- 4 Hâsret-i engüşt ü kadd-i dilber ile sîneme
Şerha çekdi bitdi güyâ bir nihâl-i şahsâr
- 5 Tâlib-i vaşla metâ'-ı 'işvesin 'arz itmede
Naqd-i cân ister muqaddem pey o şüh-ı şivekâr
- 6 'Astân-ı yâre yüz sür fetḥ-i bâb ise garaż
Secdeden kaldurma baş ey Dânişî-i hâkisâr

^G XXXII/19b

^G XXXIII/22a

XXXII

1. Dünyayı süsleyen güzelin dünyayı birbirine katsa yeri vardır. Ben aradan çıktım: “İşte âşık, işte yâr...”
2. Onun ağzından aldım haberi ve iyice anladım ki sarhoşa hoş gelen şarap odur (Sevgilidir, Allâh’tır).
3. Bir yerde durup dinlenmeden dolaşan âlemin seyyâhıyım. Sonunda sevgilinin dergâhının toprağında durmaya karar verdim.
4. Âvâre, başı boş gezen (bir) âşığım. (Sevgilinin) eziyet okundan ölürsem mezar taşı yaptırmayın. Çünkü (bana) şöhret, ad ve nişan lâzım değil.
5. Ey Dânişî! Gölge gibi vücûdumu yerlere vursam o gül yanaklı vuslat meyvesini öpmek için (bile) vermez.

XXXIII

1. Ey aşk şarabıyla baş ağrısı çeken! Üzülme. Sevgilinin kılıcı bir gün dudağımı (sana) sunar ve (senin baş ağrımı) keser.
2. Bülbül zevkini alıp gül dalında yuva kurduğuna göre sevgilinin yaralı bereli kolu gönülde yer etse şaşılır mı?
3. Sevgilinin yarasının kanı coşarak gözden akınca bu gözyaşı dökken göz şimdi açıldı, güzellendi.
4. Dilberin boyu ve parmağının hasreti ile göğsüme ağaçlık bir korudaki fidana benzeyen (bir) yara açtı.
5. O işveli şûh (güzel) vuslatı isteyene (önce) işve malını sunar, ardından can nakdini de peşinat olarak ister.
6. Ey perişan Dânişî! Amacım (sevgilinin) kapısını fethetmek ise sevgilinin eşiğine yüz sür (ve) secdeden başını kaldırma.

XXXIV^G

[Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün]

- 1 Güzellikde nazîrüm yoğ diyü mağrür iken her bār
Görüp āyīnede 'aks-i ruħın bir dağı oldu bār
- 2 Lebine meyl iden kaçmaz ğubār-1 hağı-1 dilberden
Meyüñ germiyyetini arturur keyfiyyet-i esrār
- 3 Bizüm mi'rācumuz zülfinde zülfince karar itmek
O pāye kağıdır Manşür Hallacı kılan bī-dār
- 4 Ne tuğrā kim çeker menşür-1 cāna la'l-i yek-rānı
İder ğükmini cārī ins ü perīye Süleymān-vār
- 5 Bir elde hañcer-i 'işve bir elde sāğar-1 gül-ğün
Urup tutmağdadur dil kişverin sākī-i gül-ruhsār
- 6 Ğam-1 Şirīn ile tişe degül firkatde Ferhāduñ
Taķındı başına tül oldu ceşş-i miñnete serdār
- 7 Degüldür dāğ-1 dil bağrum deler pergār-1 miñnetle
Dönüp 'aksine dāyım Dānişī bu çarđ-1 bed-kirdār

XXXV^G

[Fā'īlātün / Fā'īlātün / Fā'īlātün / Fā'īlün]

- 1 Şanma kim pīrāmen-i çeşmümde ğün-1 eşk-bār
La'lden yapıdı aña şah-1 ğayālūñ bir ğişār
- 2 Süz-1 'aşkından şakın kim 'aşık-1 aşüftenüñ
Āhla bir ğün ider eczā-yı kevni tār ü mār
- 3 Bir bahāne eyleyüp derd-i firāk-1 dilberi
'Aşıķa kan ağladur cevri-ile çarđ-1 ğilekār
- 4 Revzeninden ğün yüzün 'arz eylemezse ehl-i 'aşk
Tüb-1 āhıyla ğişār-1 çarđı eyler ğākisār
- 5 Mihr-i ruhsārın ırakdan seyr idelden zerreveş
Yirde ğökde turmaz oldu Dānişī-i bī-ķarār

^G XXXIV/23a

^G XXXV/26a

XXXIV

1. (Sevgili) her defa gzelliikte eşim yok diye gururlanırken aynada yanağının aksini görüp bir kez daha kibirlendi.
2. Dudağını isteyen, dilberin yanağındaki ayva tüylerinin tozundan kaçmaz. (Zira) esrrın keyfi şarabın etkisini artırır.
3. Bizim miracımız (onun) zülfünde zlf gibi durmaktır. Mansr-ı Hallc uyandıranın o mertebe olduğu kesindir.
4. La'l-i yekrn her kim tuğra gibi can fermanına çekerse hükmünü Süleyman gibi insanlara ve perilere dinletir.
5. Gl yanaklı sk, bir elinde işve hançeri, bir elinde (de) gl renkli kadeh ile gönül ülkesini vurup durmaktadır.
6. Ferhat'ın (başındaki), şrn'den ayrı olmanın üzüntüsüyle kafasına vurduğu kazma değildir.(O) başına tl takınarak mihnet ordusuna komutan olmuştur.
7. Dniş! (Bu) gönül yarası değil, hareketi kötü olan bu feleğin dim tersine dönerek sıkıntı ve eziyet pergeliyle bağrımı delmesidir.

XXXV

1. (Ey sevgili!) Gözümün çevresindeki kanlı gözyaşı sanma. Gözüme (senin) hayal sultanın la'l taşından bir kale yaptı.
2. Perişan aşığın aşkının yakıcılığından sakın. Çünkü (o aşık) bir gün hla dünyayı darmadağın eder.
3. Hilekr felek sevgiliden ayrı düşme derdini bahane ederek eziyetle, sıkıntıyla aşığa kan ağlatır.
4. (O sevgili) penceresinden güneş (gibi parlak) yüzünü sunmazsa aşk ehli hının topuyla feleğin kalesini perişan eder.
5. Bir yerde duramayan Dniş, yanağının güneşini uzaktan zerrece seyrettiğinden beri yerde gökte duramaz oldu.

XXXVI^G

[Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün]

- 1 Metā'-1 vaşla isterse muhaldür naqd-i cân dilber
Bu bāzār-1 fenāda böyle düşmez erkān dilber
- 2 Tıttup tıg-1 nigāhı kesre-i cām-1 mey-i nāza
Keser her gördüğün kıttāldur virmez emān dilber
- 3 Mey içmek hūb sevmek şan'at olmuşdur dil-i zāra
Dilinde rüz u şeb zevkı hemān bāde hemān dilber
- 4 Virür gülzār-1 hüsne sünbül-i hoş-büyıla zīnet
Le'āfetde ider cân meclisin bāg-1 cinān dilber
- 5 Koma elden nihāyetçe maħabbet sāgarın kıullan
Bilürsin 'aşıkuñ girmez eline her zamān dilber
- 6 Yolında hāk olan üftādeden nām u nişān yokdur
Yāhūd hāk-i rehinde defn ider genc-i nihān dilber
- 7 Büküp kıaddüm kemer kıldı hayāl-i mü-miyān-ile
İdüpdür Dānişī naqd-i vücūdum der-miyān dilber

XXXVII^G

[Fā'īlātün / Fā'īlātün / Fā'īlātün / Fā'īlün]

- 1 Nice cân virmeyeyin kim görenüñi cânı sever
Hāq bu kim cāna yakındür hātt-1 la'l-i dilber
- 2 Kıol kıanad olsa 'aceb mi dile yeter gāmzeñ
Bir za'if iken anuñ şimdi kıanad-ıla uçar
- 3 Avlasa āh o rakıbi seg-i küyuñ bārī
Kimi görse gice av av diyü feryād eyler
- 4 Göremez hurredür İncil-i hātt-1 yāri rakıb
Şanma hışma tapup okıdı [bu] küfri ez-ber
- 5 Zerrece āyİne-i kıalbine toz kıonmaz iken
Oldı 'uşşāka gubār-1 hātt-1 cānān muğber

^G XXXVI/20a

^G XXXVII/17a

XXXVI

1. Dilberin, vuslat malına can nakdini istemesi muhaldir. Bu fani ölümlü dünyada bu tutum dilberlere yakışmaz.
2. Bakış kılıcını naz kadehinin keskinliğine tutarak her gördüğünü kesen katil (merhametsiz) dilber (kimsenin) aman dilemesine bakmaz.
3. Ağlayan gönle şarap içmek, sevgili sevmek sanat olmuştur. (Onun) gönlünün gece ve gündüz zevki her zaman şarap ve dilberdir.
4. Dilber hoş kokulu sümbültüyle güzelliğin gül bahçesini süsler (ve) can meclisini güzellikte cennet bahçesi hâline getirir.
5. Muhabbet kadehini elden bırakma, sonuna kadar kullan. Dilberin âşığın her zaman eline geçmediğini bilirsin.
6. Dilberin yolunda hayatını kaybeden kimseden herhangi bir iz kalmaz veya onu (dilber) yolunun üzerinde gizli bir hazine gibi toprağa defneder.
7. Dânişî! Dilber, incecik, kıl gibi belinin hayaliyle belimi büktü (ve benim) bütün varlığımı yok ederek hayatımla oynadı.

XXXVII

1. Her görenin sevdiğinin uğruna ben nasıl can vermeyeyim? Doğrusu dilberin dudağının çevresindeki ayva tüyleri cana yakındır.
2. Gamzen gönle kol kanat gerse şaşılır mı? O zayıf iken şimdi (gamzen kol kanat gerdikten sonra) kanat ile uçar.
3. (Ey sevgili!) Gece kimi görse “hav hav” diye feryat eden o rakibi köyünün köpeği bari avlasa!
4. Rakibin kızıp bu küfrü ezberden söylediğini zannetme. (O) sevgilinin yüzündeki ayva tüylerinin İncil’ini küçük (olduğu için) göremez.
5. Âşıkların kalp aynasına zerrece toz konmaz iken sevgilinin ayva tüylerinin tozu âşıkların (kalp aynasını) tozlandırdı.

6 Āh kim düşdi hevāya katı şeydālġı var
Şimdi āvāre gōñül kūy-ı dil-ārāda yiler

7 Lebin öpmek diledüm didi ki açma ağzuñ
Dānişī ağzumu bir cām-ile tıtdı dilber

XXXVIII^G

[Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün]

- 1 O meh-rūnuñ lebi Kevşer nihāl-i kıddi Tübādur
Bu fānīde cinān bāğını seyr itmek temāşādur
- 2 Güzeller rāst geldükçe degül tārācdan hālī
Dil-i pür-ḡūmı 'uşşākuñ şanasın ḡvān-ı³⁸⁸ yağmādur
- 3 'Aceb mi yaksa ḡāşāk-ı hevāyı āteş-i āhum
Ruḡuñ 'aksiyle dilde şurle-i şevḡum hüveydādur
- 4 Sükünma inanma 'āşıkuñ cūş u ḡurūşın gör
Egerçi kıtreden ednādur ammā ḡalbi deryādur
- 5 Şorarsañ Dānişīnūñ çekdügin ey sākī-i ḡül-ruḡ
Şurāḡiyle leb-ā-leb ḡūn-ı dil meclis müheyyādur

XXXIX^G

[Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün]

- 1 Giribān çāk tġ elde güzel zībā temāşādur
ḡemān ḡurbāna cānuñ ḡāzır eyle 'ıyd-ı azḡādur
- 2 Nice ḡün doğmasun kim başına ḡalkuñ sa'ādetle
Miyān-ı 'ıydgehde şalman ol naḡl-i zībādur
- 3 Yine çarḡ-ı felek luḡfiyla ḡün gösterdi 'uşşāka
Dönen dōlābda ol āfitāb-ı 'ālem-ārādur

^G XXXVIII/17b

³⁸⁸ ḡvān : خون A

^G XXXIX/17b

6. Şimdi gönül süsleyen sevgilinin köyünde koşan perişan gönül yazık ki arzularına düşerek haddinden fazla çılgınlıklar yapmaya başladı.
7. Dânişî! Dilberin dudağını öpmek istedim. (Bana) “Ağzımı açma” diyerek ağzımı bir kadehle kapadı.

XXXVIII

1. O ay yüzlünün dudağı Kevser suyu, uzun boyu Tûbâ ağacı (gibidir). Bu geçici dünyada cennet bahçesini seyretmek, gezmek (güzeldir).
2. Âşıkların kan dolu gönlü güzellere rast geldikçe yağmadan kurtulmaz. Zannedersin ki (o gönül bir) yağma sofrasıdır.
3. Âhımın ateşi arzu çöpünü yaksa şaşılır mı? Gönülde yanağının aksiyle arzunun parlaklığı apaçıktır.
4. Âşığın sessizliğine inanma, coşkusunu gör. Her ne kadar (âşık) damladan küçükse de (onun) kalbi büyük denizdir.
5. Ey gül yanaklı sâkî! Dânişî'nin çektiğini sorarsan meclis hazır, sürahi ise gönül kaniyla ağzına kadar doludur.

XXXIX

1. Yaka yırtık, kılıç elde, güzel süslü gezmektedir. Canını kurban olmaya hemen hazırla. Çünkü kurban bayramıdır.
2. Halkın başına mutlulukla nasıl gün doğmasın? (Çünkü) bayram alanının ortasında salınan o süslü, ince, uzun boylu sevgilidir.
3. Dönme dolapta dönen o dünyayı süsleyen güneş yine feleğin dönmesiyle âşıklara gün gösterdi.

- 4 N'ola taht-ı revān raqş itse fānūs-ı hayāl-āsā
Gözinde naqş-ı şem'-i tal'at-ı dilber hüveydādur
- 5 'Aceb mi keşti-i dil çarpılırsa³⁸⁹ yārdan yāre
Degül girdābdan hālī bu bir pūr-cüş deryādur
- 6 Tütüldi tab'-ı nā-pāki sesi çıkmaz mürāyīnūñ
Dutan āfākı şimdi hep şadā-yı tabl u surnādur
- 7 Benüm de dāğlarla gül gül olsun Dānişī sīnem
Dügün bayrām-ı 'ālem³⁹⁰ bir donānmādur temāşādur

XL^G

[Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün]

- 1 O servūñ 'āşka ebrūsı mihrāb-ı temennādur
Konar mı degme dāla şāh-bāz-ı dil ne 'Ankādur
- 2 N'ola seccāde-i zıll-ı nihāline yüzüm sürsem
Bezenmiş pūşiş-i Ka'beyle bir a'lā muşallādur
- 3 Egerçi sāyesinden şaķınur ol serv-i dil ammā
Evde baķsañ yirinde reh-revān-ı 'aşka hem-pādur
- 4 İrilmez baħr-ı 'āşkuñ ğavrına anda kenār olmaz
Bunuñ emvācı āteşdür bu bir pūr-şūr deryādur
- 5 Çölistān-ı fezāsında yanup yaķılmada diller
Yaşarmaz ğoncası gülmez bu şahrā kanlı şahrādur
- 6 İder evvel şoruşda vāşıl her menzil-i maķşūd
O gül-ġünī sebük-pāyüm³⁹¹ semendi zevķ-peymādur
- 7 Seni da'vet ider bezmine ey şāh-ı hayāl-i dost
Ne ğam yirsin enīsūñ Dānişī-i mest-i şeydādur
- 8 Meyi zehr-i sitem nuķlı elem sākīsi derd ü ğam
Gelürseñ gel ki cümle meclis esbābı müheyyādur

³⁸⁹ çarpılırsa : çarılırsa A

³⁹⁰ 'ālem B : herkes A

^G XL/18a

³⁹¹ Sebük-pāyüm : sebük-pāküm A

4. (Sevgiliyi taşıyan) vasıta, hayal fânûsu gibi raks etse şaşılır mı? (Çünkü onun gözünde) dilberin güzellik mumunun nakışı apaçıktır.
5. Bu coşkun, dalgalı ve girdaplarla dolu (olan) denizde gönül gemisi taştan taşa çarparsa şaşılır mı?
6. İkiyüzlünün pis tabiatı tutuldu, sesi çıkmaz oldu. Şimdi ufukları tutan hep davul ve zurna sesleridir.
7. Dânişî! Yaralarla benim de göğsüm gül gibi açsın. Halkın bayramı, düğünü bir şenliği seyretmektir.

XL

1. O selvi (boylu güzelin) kaşı âşık (için) istek mihrabıdır. Gönül doğanı öyle bir Anka kuşudur ki rasgele dala konmaz.
2. Kabe örtüsüyle süslenmiş, namaz kılmak için yüce bir yer olan fidan boyunun gölgesinin seccadesine yüzümü sürsem şaşılır mı?
3. O gönül selvisi görünüşte gölgesinden sakınır, ama evde baksan yerinde, fakat aşkın yolcusuna arkadaşır.
4. Dalgaları ateş olan, çok dalgalı olan ve sahili bulunmayan aşk denizinin dibine inilmez. Çünkü onun ucu bucağı yoktur.
5. Gönüller geniş çölünde yanıp yakılmakta. Bu çöl kanlı bir çöldür (ki) goncası yeşerip gülmez.
6. O gül renkli, ayağına çabuk ve (binişi) zevk veren atım her amacının konağına ilk soruşta ulaşır.
7. Ey sevgilinin hayalinin sultanı! (Sevgili) seni meclisine davet eder. Niye üzülüyorsun? Arkadaşın çılgın, kendinden geçmiş Dânişî'dir.
8. Şarabı zulüm zehri, mezesi keder, sâkîsi ise dert ve gamdır. Gelirsen gel ki mecliste gerekli olan her şey hazırdir.

XLI^G

[Mefā'īlūn / Mefā'īlūn / Mefā'īlūn / Mefā'īlūn]

- 1 Bir elde tīġ-1 cān-teşne bir elde cām-1 şahbādur
Şikārı kelle-i düşmen şarābı hūn-1 a'dādur
- 2 'Aceb kıattāldur ġamzeñ keser her ġördüġi şahşı
Yine açmazdan 'aşıklara kārı müdārādur
- 3 Birebirdür leb ü ruhsār u hālūñ hasta-1 'aşka
Ne şerbetdür ki verd ü müşġ ü şekkerle müberrādur
- 4 Haķīkatde o dil kim berr ü baħruñ pādşāhdur
Maķāmı Kāf-1 istignā mekānı ka'r-1 deryādur
- 5 Der-i mey-hāne kim 'aşk ehline genc-i sa'adetdür
O gencūñ pāsbāmı Dānişī-i mest-i şeydādur

XLII^G

[Mefā'īlūn / Mefā'īlūn / Mefā'īlūn / Mefā'īlūn]

- 1 Muşannā' beyt-ile ol bāb-1 dīvān mürettebdür
ġüzeldür naķşı rüy-1 zerd-i 'aşıkla müzehhepdür
- 2 ġörölmüş mi 'adūnuñ nüktedān-1 'aşka taķlīdi
Hezāra hem-zebān olmaķ ġurāb ağrebden ağrebdür
- 3 Yüki altında kıalmaz dil-rübānuñ cān virür 'aşık
Çeker bār-1 belā-yı zerķi şūfī özge merkebdür
- 4 Bulur sālīk murād itse reh-i ümmīdine mürşīd
Olur feyze muķārīn ol ki 'aķlıyla mü'eddebdür
- 5 Zemāne halkınuñ eñ 'āķili mansıbla faħr eyler
O kim 'aşka düşer dīrler bu bir dīvāne-meşrebdür
- 6 Egerķi vaşf idenler 'ālem-i kübrā dimiş ammā
Ĥamīr-i tıyn-1 Ādem nüşha-1 ġamdan mürekkebdür
- 7 Vücūduñ şarf idüp bī-hōd ma'ānī ise maķşūduñ
Dil-i insān-1 kāmīl Dānişī Kır'an-1 mu'rebdür

^G XLI/22a

^G XLII/18a

XLI

1. Bir elde cana susamış kılıç, bir elde şarap kadehi (var)dır. (Onun) avı düşman kellesi, şarabı ise düşmanın kanıdır.
2. Gamzen öyle bir kâtildir ki her gördüğü şahsı keser. (O gamzenin) işi, yine açığa vurmada, açıkça ortaya koymada âşıklara dost gibi davranmaktır.
3. Aşk hastasına dudağın, yanağın ve benin birebir (ilaç)tır. (Bunlar) gül, misk ve şekerle oluşturulmuş bir şerbettir.
4. Hakîkatte karanın ve denizin sultanı olan o gönlün makamı kanaat dağı, yeri (ise) denizin dibidir.
5. Aşk ehline saadet hazinesi meyhanenin kapısıdır. O hazinenin bekçisi ise çılgın, kendinden geçmiş Dânişî'dir.

XLII

1. Sanatlı bir beyitle tertip olunmuş o divanın nakışları âşığın solgun yüzüyle yıldızlanmıştır.
2. Düşmanın aşkın zarif, nazik kişisine benzemeye çalışması görülmüş müdür? (Zira) karganın bülbülle aynı dili konuşması olacak şey değildir.
3. Âşık dilberin yükü altında kalmayarak can verir. Ham sofu (ise) kendine has bir merkeptir (ki) ikiyüzlülük belasının yükünü çeker.
4. Seyr-i Sülûk yoluna giren sâlik istese ümidinin yoluna mürşit bulur. Zira o akıl ile terbiyelendiği için ilme, irfana yakındır.
5. Zamane halkının en akıllısı makamıyla, mevkiyle övüntür. Biri aşka düşerse "Bu (aşka düşen) çılgın tabiatlıdır, delidir" derler.
6. Her ne kadar (insanı) tanımlayanlar (ona) "Âlem-i Kübrâ (Büyük Âlem)" deseler de insanın yaratılış hamuru gamdan terkip edilmiştir.
7. Dânişî! Amacın ömrünü boşa boşuna harcayıp maksadın anlamlar çıkarmak ise kâmil insanın gönlü (senin için) hakîkati belirten Kur'ân gibidir.

XLIII^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Ol ki şeh-rāh-ı maḥabbetde şadākatkārdur
Mūra zulm itmez Süleymān-ı 'adāletkārdur
- 2 Ol nihāl-i ser-keşi teşhīr için abdāllar
Şerḫalardan dāyire çekmiş riyāzetkārdur
- 3 Rāst geldükçe maḥabbet gösterür açmazdan
Ġamzesi nāzik geçer ğāyet zarāfetkārdur
- 4 Yılduzı yoḫdur idenler naḫs burcında tūlū'
Sa'd tālī'dür o kim baḫtı sa'ādetkārdur
- 5 Bāde-i 'aşkı iḫer cısr-i mecāzīden geçer
Ġayr-i kārı n'eylesün 'āşıḫ-ı ḫaḫīkatkārdur
- 6 Bār-ı derdüñ çekmek için gelmişüz dünyāya biz
Dil ne yükletseñ çeker dönmez meşāḫkatkārdur
- 7 Her ne ḫıdmet var ise cān üstine emr it hemān
Dānişī-i çākerüñ de gör ne ḫıdmetkārdur

XLIV^G

[Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün]

- 1 Ne dergāhında maḫbūle geçer bir tātüm vardur
Ne ol sulṫān-ı 'ālī-şāna lāyık ḫıdmetüm vardur
- 2 Riyā erbābını zemm eylemekden ğayrı cürmüm yoḫ
Maḥabbet ehline ammā ki dāyım 'izzetüm vardur
- 3 Ciger kanıyla ḫün-ı dāğ-ı ğamdan imtilā oldum
Ṭabībüm nabzumı tūt kim yürekde zaḫmetüm vardur
- 4 Maḥabbet derdi yetmez mi nedür derd üstine bu derd
Yüzün görmekten a'dānuñ ziyāde miḫnetüm vardur
- 5 N'ola Ferḫād u Mecnūn Leylā vü Şīrine dil virse
Benüm de dil-rübālar serveri bir āfetüm vardur

^G XLIII/25b

^G XLIV/17b

XLIII

1. Muhabbet yolunda sadık olan kimse karıncaya (bile) zulüm etmeyen adâletli Süleymân (Peygamber gibi)dir.
2. Abdâllar, o âsî fidanı yola getirmek için riyâzete çekilip şerhalardan daire çizmiş kişilerdir.
3. Rast geldikçe belli etmeden sevgi gösterisinde bulunur. Çok zarif, nâzikçe etki yapar.
4. Uğursuz bir burçta doğanların yıldızı yoktur. Bahtı iyi olanın talihi (de) uğurludur.
5. Aşkın şarabını içip, mecâzî köprüstünden geçen gerçek âşık başka işle nasıl ilgilensin?
6. Biz dünyaya dert yükünü çekmek için gelmişiz. Gönül sıkıntından, zahmetten vazgeçmez; ne yüklesen çeker.
7. Her ne hizmet var ise hemen can üstüne emret de kulun Dânişî'nin de nasıl (bir) hizmetkâr olduğunu gör.

XLIV

1. Ne dergâhında beğenilen bir ibadetim ne de o şanı yüce sultana lââyık bir hizmetim vardır.
2. Riyâkârlık edenleri ayıplamaktan başka suçum yok, fakat muhabbet ehline dâimâ hürmetim vardır.
3. Ciğerimi gam yarasının kanıyla doldurdum. Doktorum! Nabzımı tut. Çünkü kalbimde yaram vardır.
4. Muhabbet derdi yetmez mi? Bu dert üstüne dert nedir? Çektiğim sıkıntı, düşmanın yüzünü görmekten daha fazladır.
5. Ferhat Şirin'e ve Mecnûn Leylâ'ya gönül verse şaşılır mı? Benim de dilberlerin baş tacı (olan) belâlı bir (sevgilim) vardır.

- 6 Egerçi sāyeveş pestüm hūlūş-ı kalb-ile ammā
‘Urūc-ı ‘arş-ı a‘lāya gōñlümde himmetüm vardur
- 7 Benüm şāhib-ı kırān-ı heft-kişver rub‘ meskūnda
Yine kıymam raķīb-i nā-terāşe şefkatüm vardur
- 8 Serümde dūd-ı āh-ı pūr-şerārum çetr-i zerrīndür
Şükür ey Dānişī Hāķķa başumda devletüm vardur

XLV^G

[Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün]

- 1 Gōñülde ‘aşķ birdür sevdüğüm de dāyimā birdür
Maħabbet ehline şāhid de birdür müdde‘ā birdür
- 2 Gōñül kim āstān-ı yārdur ādāb-ile ķullan
Bu dīvān-ı Hūdādur bunda sulţānla gedā birdür
- 3 Kemālinde riyāzet dūşmez elden sāğar-ı ‘işret
O kim ‘aşķ ehli dür yanında zūhd ile hevā birdür
- 4 Gerek zāhir gerek bāţın şafā-yı ķalbdür maķşūd
Hāķīkatde ser-ā-serle bezeh bir bu riyā birdür
- 5 Elem dāğıyla rūşendür çerāğ-ı külbe-i sīnem
Maħabbet cāhınuñ ser-mestine ğamla şafā birdür
- 6 Ğama dūşdükçe zevķin arturur abdāl-ı kūy-ı ‘aşķ
Ṭabībüm ğasta-ĥāl-i ‘aşķa derd-ile devā birdür
- 7 İki ‘ālemde birdür Dānişī ümmīd ü maķşūdum
Sözümde dōnmezem biñ pāre olsam Hūdā birdür

XLVI^G

[Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün]

- 1 Kaşı mihrāb ķaddi cāmi‘-i ‘uşşāķa minber dür
O ruħlar iki yanında iki şem‘-i mūnevverdür

^G XLV/20b

^G XLVI/23b

6. Her ne kadar kalp temizliğinde gölge gibi alçaktaysam da gönlümde göğün en yüksek katına çıkmak için gayretim vardır.
7. Dünyanın dört bucağında her zaman başarı kazanan hükümdar benim. Fakat şefkatim olduğu (için) kaba rakibe yine (de) kıymam.
8. Başımda kıvılcım dolu âhımın dumanı altından çadırıdır. Ey Dânişî! Allâh'a şükür(ler olsun ki) başımda bahtım var.

XLV

1. Gönülde dâimâ aşk (da) sevdiğim de birdir. Muhabbet ehline şahit de iddia edilen de birdir.
2. Sevgilinin eşiği olan gönlü nâzikçe (ve) edeple kullan. Çünkü burası sultanla dilencinin bir olduğu Allâh'ın divanıdır.
3. Kemâlinde riyâzete çekilip işret kadehini elinden düşürmeyen aşk ehlinin yanında zühd ile arzu birdir.
4. Gerek gizli, gerekse belli gâye kalbin neşesidir. Hakikatte bize bu ikiyezlülük ile günah baştanbaşa birdir.
5. Gönül kulübemin lambasını yakan elem dağıdır. Muhabbet mekânının kendinden geçmiş sarhoşuna gam ile neşe birdir.
6. Aşk köyünün abdâlının gam çektikçe zevki artar. Doktorum! Aşk hastasına dert ile devâ birdir.
7. Dânişî! Ümidim ve gâyem iki dünyada da birdir. Bin parça olsam (da) sözümünden dönmem. Allâh birdir.

XLVI

1. Âşıkların câmiine (sevgilinin) kaşı mihrap, boyu minber, o yanaklar da (câmiin) iki yanında yanan nurlu mumdur.

- 2 Nice şem'-i münevver tıtdı dehri şurle-i şevki
Biri mäh-1 cihân-ârâ biri hürşid-i enverdür
- 3 O meh-rû ehl-i dile seng ü mînâdan nişân besdür
'Adü-y1 dil-hırâşıyla velikin şîr ü şekkerdür
- 4 N'ola büy-1 şafâ-engîz-i 'aşkum kablasa kevnî
Süveydâ-y1 derûnum âteş üzre kurş-1 'anberdür
- 5 Döner evvel bahâra dâg-1 derdüñle ten-i zârum
Şanevber gonca-1 dil şerha şâh serv ü 'ar'ardur
- 6 Sitemden kırtuluş yok lîk kaş-1 mâ-sivâ eyler
Belâsı var-ise 'aşkuñ şafâsı da muqarrerdür
- 7 Şorarsañ Dânişîñüñ hasb-i hâlin dil-rübâlarla
Dilinde 'âşıkâne söz elinde tolı sâgardur

XLVII^G

[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

- 1 Pîre-zen dünyâ güzellendi yine nev-rûzdu
Gün yüzün gördüñ bu da bir tâli'-i firûzdu
- 2 Sâgar elde gonca kılmaz ne sipihre ser-fürü
Efserin bâda viren hep devlet-i deh-rûzdu
- 3 Lâleler 'anberle pür-micmer şabâ ferrâş-1 bâg
Taht-1 gülzâra çemen ferş-i zümürüd-dûzdu
- 4 Bî-zebânlık perdesinden dem uran 'arîfî gör
Bu lisânıyla bilinmez ma'nî-i mermûzdu
- 5 Hün-1 dil nüş eylerüz germe gelüp cüş eylerüz
Keyfümüz bâde şafâmuz şimdi sâz u sûzdu
- 6 Açılurdu gözleri alsa ele luţfiyla yâr
Çeşm-beste mürğ-1 dil şahbâz-1 dest-âmûzdu
- 7 Mümlarla ararın ol gevher-i yek-dâneyi
Şurle-i âh-1 dilüm bir şem'-i bezm-efrûzdu

^G XLVII/19a

2. Biri dünyayı süsleyen ay biri de parlak güneş (olan) nice aydınlık mumun şevk ışığı dünyayı kapladı.
3. O ay yüzlü gönül ehline taş ve toprak nişan olarak yeter. Gönül parçalayan bir düşman olmakla beraber o süt ve şekerdir.
4. Aşkımın neşe veren kokusu dünyayı kaplasa ne olur? Kalbimdeki kara noktam ateş üzerindeki amber dairesidir.
5. Derdinin yarasıyla zayıf bedenim ilk bahara döner. Gönül goncası şeklindeki sanavber, ar'ar ve selvi dalıdır.
6. Aşkın belâsı var ise zevki de vardır. Sitemden kurtuluş yok, fakat her şeyden de ilişkisini keser.
7. Dânişî'nin sevgililerle neler yaptığını sorarsan gönlünde âşıklara yakışan söz (ve) elinde dolu kadeh vardır.

XLVII

1. Yine bahar (geldiği için) yaşlı dünya güzelleşti. (Sevgilinin) güneş (gibi) yüzünü gördün, bu da bir iyi talihtir.
2. Kadeh elde, gonca kaderine baş eğmez. Tacını rüzgâra veren hep on günlük saadettir.
3. Laleler güzel kokularla tütsülenmiş, sabah rüzgârı (ise) bağı süpürüyor. Çemen, gül bahçesinin tahtına yeşil zümrülden (elbise) diken terzidir.
4. Dilsiz olarak (işaretlerle) konuşan ârifi gör ki bu lisanıyla işaretlerinin manası gizemlerle doludur.
5. Gönül kanı içince harareten coşarız. Şimdi keyfimiz şarap, neşemiz (ise) saz ve sözdür.
6. Eğitilmiş doğan olan gözü kapalı gönül kuşunun gözü sevgili lutf etseydi açılırdı.
7. Eşi, benzeri olmayan cevheri mumlarla ararım. Gönlümün âhının ışığı meclisi aydınlatan bir mumdur.

- 8 Ne ſitā derdi ne rūze kaydı zevk-i ‘aşkla
Dāniſinūñ her günü bir ‘ıyddur nevr-rūzdu

XLVIII^G

[Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün]

- 1 Binā-yı cısr-i gerdün dest-i hikmetle urulmuşdur
Sipihriñ haymesi cüy-ı fenā üzre kurulmuşdur
- 2 Eger Neyerm de olsañ el el üstine muqarrerdür
Nice ſāhib-kırānuñ pençesi bunda burulmuşdur
- 3 O ſāh-ı ‘ālem-ārānuñ der-i devlet-i pā-bendin
Görürsin ān-ı vāhidde ne sulţānlar sürülmüşdür
- 4 Olur ise merhem-i luţfindan olur zaħmına çāre
O ſūhuñ hañçer-i müjgānına ol kim urulmuşdur
- 5 Çeker kendüye göz merdümleri ħāk-i der-i yāri
Bu derde çāre yok da‘vāları kat kat görülmüşdür
- 6 Müfettiş naşb idüp Dādār-ı ‘ālem kādı-ı ‘aqlı
Benüm ħāl-i dilüm ey Dānişī cāndan sorulmuşdur

XLIX^G

[Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün]

- 1 Ĥasūd-ı ‘aşka yir yok küy-ı ‘işretten sürülmüşdür
‘Azāzıldür ki bāğ-ı cennetden sürülmüşdür
- 2 Riyāyıla velāyet baħşin eyler naşūh-ı pür-gū
O bir merdūd-ı ‘ālemdür velāyetden sürülmüşdür
- 3 Ĥumārın def’ ide bir cāmla mümkün mi zevk ehli
Mey-i ‘işret-fezā bu bezm-i ſoħbetden sürülmüşdür
- 4 O meh-rū āteş-i āfetle yaқdı ser-be-ser ſehri
Metā‘-ı zevki dünyānuñ ol āfetden sürülmüşdür

^G XLVIII/18b

^G XLIX/24a

8. Aşk zevkiyle ne kış derdi ne oruç endişesi var. Dânişî'nin her günü bir bayramdır, nevrûzdur.

XLVIII

1. Dünya köprüsünün binası hikmet eliyle yapılmıştır. Gökyüzünün çadırı (ise) yokluk ırmağı üzerine kurulmuştur.
2. Sen Neyerm dahi olsan el elden üstündür. Nice muradına ermiş kişinin bileği burada bükülmüştür.
3. Âlemi süsü olan o sultanın devletinin kapısından nice sultanların sürüldüğünü kısa bir sürede görülmüştür.
4. O şüh sevgilinin kirpiklerinin hançeriyle yaralananların yarasına ancak (sevgilinin) lutfunun merheminden çâre olur.
5. Göz bebekleri sevgilinin kapısının toprağını kendine (sürme olarak) çeker. Bu derde (başka) çâre yoktur. (Zira) bu defalarca tartışılmıştır.
6. Ey Dânişî! Âlemin hükümdârı (olan Allâh) akıl kadısını müfettiş olarak tayin edip gönlümün durumunu cana sorulmuştur.

XLIX

1. Şeytanın cennet bahçesinden sürüldüğü gibi aşka haset edenler de kendisine yer bulunmayan işret meclisinden sürülmüştür.
2. Geveze nasihatçi ikiyüzlülükle ermişlikten bahseder. (Oysa) o âlemden kovulmuş, velilikten (ise) sürülmüştür.
3. Zevk ehlinin bir kadehle baş ağrısını gidermesi mümkün müdür? İşreti artıran şarap bu sohbet meclisinden sürülmüştür.
4. O ay yüzlü felâket âteşiyle şehri baştan başa yaktı. Dünyanın zevk malı o âfet yüzünden sürülmüştür.

- 5 ‘Adū-yı nā-kese yüz virmez oldu pīr-i mey-ḥāne
Meger var ise ol dergāh-1 devletden sürülmüşdür
- 6 Beden burcında dāyim bir dirtüz Allāh yekdür yek
Raḳīb-i kec ḥiṣār-1 istikāmetden sürülmüşdür
- 7 Sözüüm tut Dāniṣī var kūh-1 ‘uzlet iḥtiyār eyle
Ḥaḳīkat ehli ṣehr-i³⁹² bezm-i keṣretten sürülmüşdür

L^G

[Mefā’ilün / Mefā’ilün / Mefā’ilün / Mefā’ilün]

- 1 Kimi dīdāra kimi cennetü’l-me’vāya ‘āşıḳdur
Kimi dünyā-yı fāniye kimi Mevlāya ‘āşıḳdur
- 2 Kimi mīḳlefcidür āvāre ṣayd ile muḳayyeddür
Kimi de ḡonca-leb bir serv-i ḥoṣ-bālāya ‘āşıḳdur
- 3 Tavāf-1 āstānı ḥacc-1 ekberdür dil-i zāra
Ḥicāz itdi maḳamın Ka’be-i ‘ulyāya ‘āşıḳdur
- 4 Egerçi bülbul-i ṣeydā güle ‘āşıḳ geçer ammā
O da açılmasun gör bülbul-i ṣeydāya ‘āşıḳdur
- 5 Açılmaz çeṣm-i cānı ṣubḥa dek yıldız ṣayar her ṣeb
Meger kim Dāniṣī bir dilber-i ra’nāya ‘āşıḳdur

LI^G

[Fā’ilātün / Fā’ilātün / Fā’ilātün / Fā’ilün]

- 1 Dil ezelden mübtelā-yı mekr-i dām-1 ‘aşḳdur
Düşmesün mi dāma kim mest-i müdām-1 ‘aşḳdur
- 2 Gāh ṣevḳ-i ‘ārızı gāhī ṣafā-yı sīneṣi
Arturan günden güne zevḳum devām-1 ‘aşḳdur
- 3 Ben nice rām olmayam ḥükm-i ḳazā-yı ‘aşḳa kim
On sekiz biñ ‘ālemüñ erbābı rām-1 ‘aşḳdur

³⁹² ṣehr-i B : ṣimdi A

^G L/18b

^G LI/22b

5. O alçak düşmana meyhaneci yüz vermez oldu. Meğer o saadet tekkesinden sürülmüştür.
6. Beden burcunda her zaman “Allâh birdir” deriz. (Dolayısıyla) eğri düşünceli kişi doğruluk kalesinden sürülmüştür.
7. Ey Dânişî! Sözümü tutarak inziva dağını tercih et. (Zira) hakikat ehli kesret meclisinin bulunduğu şehirden sürülmüştür.

L

1. Bazıları sevgilinin yüzüne, bazıları sığınılacak cennete, bazıları ölümlü dünyaya, bazıları (ise) Allâh’a âşıktır.
2. Kimi dış görünüşe önem verir, av ile meşguldür. Kimi de gonca dudaklı; uzun, selvi boylu (bir güzele) âşıktır.
3. Ağlayan gönle eşiğini tavaf etmek büyük hac (demektir. O) makamını Hicaz eden Yüce Kabe’ye âşıktır.
4. Her ne kadar çılgın bülbül kendini güle âşık sayar, ama gül de açılırsa görürsün ki o da çılgın bülbüle âşıktır.
5. Her gece can gözü açılmaz ve sabaha kadar gözüne uyku girmez. Yoksa Dânişî güzel bir dilbere mi âşıktır?

LI

1. Gönül ezelden beri aşk tuzağının hilesine mübtelâ olduğuna göre zevkten dolayı sürekli sarhoş olan nasıl tuzağa düşmesin?
2. Bazen yanağının parlaklığı, bazen kalbinin berraklığı (bana zevk verir.) Benim zevkimi gündən güne artıran ise aşkın devamlılığıdır.
3. On sekiz bin âlemin sahipleri aşka boyun eğdikten sonra ben aşkın Allâh tarafından verilen hükmüne nasıl boyun eğmeyeyim

- 4 Gice vü gündüz berāberdür maḥabbet ehline
‘Arızı rüz-1 maḥabbet zülfi şām-1 ‘aşkdur
- 5 Bu mu‘ammā-yı cihānda ad çıkar ey Dānişī
Añduran Ferhād u Qaysı dilde nām-1 ‘aşkdur

LII^G

[Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün]

- 1 Maḥabbet baḥrıdur bu bunda hiç dürr ü güher yoḡdur
Çalışma yoḡ yire ey dil saña andan çıkar yoḡdur
- 2 Şafā-yı ‘aşkla bir meclise irdüm ki erbābı
Meleklerdür ser-ā-ser anda bir nev‘-i beşer yoḡdur
- 3 Nice görsün gönül āyīnesinde yār dīdārın
‘Adū-yı kec nazarda kuvvet-i nūr-1 başar yoḡdur
- 4 Raḡīb-i nā-keseür hep nigāh-1 ġamze-i şūhı
Baña ol dil-rübā-yı bī-ḥaḡīḡatden nazar yoḡdur
- 5 Götürmez ḥāḡdan bād-1 şabā üftāde-i ‘aşkı
Nice demdür ki kūy-1 dil-rübādan bir eşer yoḡdur
- 6 Ne seyr ü ne temāşādur ki tünd-bād-1 āhumla
O ser-keş serv-ḡāmet ḥoş-ḡırāmı bir añar yoḡdur
- 7 Ne dilberden recāmuz var ne ‘işretten şafāmuz var
Ḥaḡīḡat ehline gerd-i kūdūretten keder yoḡdur
- 8 Metā‘-1 ‘aşka vir cān naḡdini ey zāhid-i ḥod-kām
Ser-ā-pā süddur kāruñ saña andan zarar yoḡdur
- 9 Bahār eyyāmıdur ey Dānişī dīvāne-i ‘aşka
Şaḡm kim cūybār-1 vādi-i ġamdan güzer yoḡdur

^G LII/24b

4. (Sevgilinin) yanağı muhabbetin gündüzü, saçı aşkın akşamı olan seven kişilere gece ve gündüz beraberdir.
5. Ey Dânişî! Bu dünya bilmecesinde adını duyur. (Çünkü) gönülde Ferhat'ı ve Kays'ı hatırlatan aşkın nâmıdır.

LII

1. Bu sevgi denizidir. Burada hiç inci ve cevher yoktur. Ey gönül! Boş yere çalışma. Çünkü ondan hiçbir yarar sağlayamazsın.
2. Aşkın sefâsiyle öyle bir meclise girdim ki (o mecliste) bulunanlar baştan başa meleklerdir. Orada hiç insan türünden yoktur.
3. Kötü niyetli düşmanda görme gücü yoktur. O gönül aynasında sevgilinin yüzünü nasıl görsün?
4. Sevgilinin şûh gamzesinin bakışı hep o alçak rakibedir, bana o hakikatsiz sevgilinin bir bakışı bile yoktur.
5. Aşka düşeni sabah rüzgârı yerden kaldırmaz. Nice zamandır dilberin mekânından bir iz yoktur.
6. Bu nasıl bir hareket tarzıdır ki âhımın kasırgasıyla o dik başlı, uzun boylu, güzel yürüyüştü (sevgiliyi) hatırlayan bir kişi yoktur.
7. Ne dilberden ümidimiz, ne de işretten bir zevkimiz var. Hakikat ehlini yorgunluğun tozu etkilemez.
8. Ey kendini beğenmiş, bencil Zahit! Can nakdini aşk malına ver. Çünkü senin işin baştan ayağa yararınadır. Onlardan (sana) bir zarar yoktur.
9. Ey Dânişî! Aşk delisine bahar günleridir. Sakın ki gam vadisinin ırmağının geçidi yoktur.

LIII^G

[Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün]

- 1 Yağan dāğ-1 maḥabbet sīneme tāb-1 'izāruñdur
Elüñle kesdüğüñ çevgān қolumda yādigāruñdur
- 2 Қаsuñ miḥrābına baş egdügüm ümmīd-i luṭfuñdur
'Ubūdiyyet қuluñ en'ām u iḥsān şehriyāruñdur
- 3 'Aceb mi ḥāk-i pāyüñ tartılursa dirhem-i cāna
Açan 'āşıqlaruñ çeşmin gubār-1 reh-güzāruñdur
- 4 Hıaṭ-1 sebzüñle arturduñ cünün-1 'āşıq-1 zārı
Nazardan şaқlasun Bārī daḥī evvel bahāruñdur
- 5 Süzöldi mürğ-1 cāna şāh-bāz-1 çeşm-i ser-mestüñ
Kimüñ var daḥli aña ol senüñ eski şikāruñdur
- 6 Göñüldeñ bir ḥadeng-i gamzeñüñ kārıyla ḥoşnüddur
Bize bu zaḥm-1 hicrān hep raқīb-i nā-bekāruñdur
- 7 Şorarsañ Dānişī-i zār u ḥayrānuñ nedür ḥālī
Gubār-ālūde bir ednādan ednā ḥāksāruñdur

LIV^G

[Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün]

- 1 Bilürdüñ 'āşıқа zāhid mey-i ḥamrā ne 'ālemdür
Göreydüñ şoḥbet-i cem'iyet-i şahbā ne 'ālemdür
- 2 Hemān bir neşvedür maқşūd olan 'ālemde dilberden
Maḥabbet ehline bilmem bu istignā ne 'ālemdür
- 3 Hūmārı derd-i serdür bādesi semm-i helāhildür
Bilinmez ḥaşre dek keyfiyyet-i dünyā ne 'ālemdür
- 4 Kimi fikr-i ma'īşetde kimi 'ālemde 'işretde
Bilür var mı meger māhiyyet-i eşyā ne 'ālemdür
- 5 Maḥabbet 'āleмиyle zevқ iden yārāna 'aşқ olsun
Kim añlar Dānişī dünyā vü mā-fiyhā ne 'ālemdür

^G LIII/25b

^G LIV/27a

LIII

1. Kalbimde sevgi ateşini yakan yanağının parlaklığıdır. Elinle kestiğin çevgan kolumda hatırandır.
2. Kaşının mihrabına baş eğmemin sebebi lutfunu ümit etmemdir. Bağlılık kulun, nimet verme ve ihsan etme ise padişahın görevidir.
3. Ayağının toprağı can dirhemiyle tartılırsa şaşılır mı? Âşıkların gözünü açan senin geçtiğin yolun tozudur.
4. Ağlayan âşığın deliliğini yanağındaki ayva tüyleri ile artırdın. Allâh nazardan saklasın! Bu senin ilk baharındır.
5. Sarhoş gözünün doğanı can kuşunu (avlamak için) süzüldü. Ona (can kuşuna) kim karışabilir. O senin eskiden beri avındır.
6. Gönülden gelen bir gamze okunun açtığı yaradan hoşnuttur. (Çünkü) bize bu hicran yarası hep hayırsız rakiptendir.
7. Şaşırmış ve inleyen Dânişî'nin hâlinin nasıl olduğunu sorarsan toz toprak içinde hakir bir kişiden daha perişandır.

LIV

1. Zâhit! Şarap meclisinin sohbetinin nasıl bir âlem olduğunu görseydin, âşığa kırmızı şarabın da ne demek olduğunu bilirdin.
2. Bu dünyada dilberden maksadımız bir neşedir. Sevgi ehline bu istiğnâ bilmem nedendir?
3. Şarabı öldürücü zehir, humarı baş ağrısıdır. Dünya keyfiyetinin nasıl olduğu mahşer gününe kadar bilinmez.
4. Bazıları geçim derdinde, bazıları (ise) yiyip içip eğlenmektedir. Eşyanın mahiyetinin nasıl olduğunu bir bilen var mı?
5. Sevgi âlemiyle zevk eden dostlara aşk olsun. Ey Dânişî! Dünya ve içinde olup bitenleri anlayanlar onlardır.

LV^G

[Mefā'īlūn / Mefā'īlūn / Mefā'īlūn / Mefā'īlūn]

- 1 Ser-i kūyına yārūñ peyk-i āhum reh-nümünumdur
Yağan şem'-i ümmīdüm āteş-i sūz-ı derūnumdur
- 2 Şafağ şanmañ döküldi bādesi taḥrīk-i āhumdan
Şeh-i aşkum felek bezmümde cām-ı ser-nigūnumdur
- 3 Hişār-ı çarḥı aldum döge döge tūb-ı āhumla
Felek burcında mihr ü meh lū'lū-yı lāle-gūnumdur
- 4 Umardum kim mücerredlikle yeñdüm ejder-i nefsi
Erenler himmetinde pīre-zen dünyā zebūnumdur
- 5 Şikāyetle der-i dildārdan gitdükçe dūr oldum
Beni dāyim murāda irgüren şabr u sūkūnumdur
- 6 Bağan ol gül-ruḥa ol sīneye dīvāne olmaz mı
Bahār eyyāmıdır şimdengirü vaqt-i cünūnumdur
- 7 Gazelden Dānişī maqşūd olan ğaraż maḥabbetdür
Fesāneyle eken ol servi şir-i pūr-fūsūnumdur

LVI^G

[Mefā'īlūn / Mefā'īlūn / Mefā'īlūn / Mefā'īlūn]

- 1 Benüm mey-ḥānelerde ḥūblar yār ü qarīnūmdür
Felekler şeh-nişīnūmdür melekler hem-nişīnūmdür
- 2 Zamānumda ben ol sultān-ı heft-iqlīm-i aşkum kim
Yidi kat gök serāyumdur yidi kat yir zemīnūmdür
- 3 Ḥazīnem genc-i ḥüsnūñ pāsbānı ejderdür zūlfūñ
Gözüm nāzır öñince cān u dil iki emīnūmdür
- 4 Ol āfet turreler āhumda der-ḳayd-ı kemendūmdür
O ḥünī ğamzeler cānumda der-bend-i mekīnūmdür
- 5 Bu baḥr-i nīl-günī inleden seyl-i sirişkūmdür
Bu taş-ı lāceverdī çınladan āh u enīnūmdür

^G LV/22b

^G LVI/21b

LV

1. Sevgilinin mahallesine âhımın habercisi yol göstericidir. Ümidimin mumunu yakan içimde yanan ateştir.
2. Şafak sanmayın, âhımın tahrikinden döküldü. Felek, bezmimde benim sevgilim ters dönmüş kadehimdir.
3. Gökyüzünün kalesini âhımın topuyla döve döve aldım. Feleğin burcunda güneş ve ay lâle renkli incimdir.
4. Nefis ejderini yalnız yenmeyi umuyordum. (Oysa) erenlerin himmetiyle yaşlı dünyayı alt ettim.
5. Şikâyet ettikçe dilberden gittikçe uzaklaştım. Beni muradıma eriştiren daima sabrım ve sessizliğim oldu.
6. O gül yanağa, o göğse bakan deli olmaz mı? Bahar günleridir, şimdiden sonra delilik vaktimdir.
7. Ey Dânişî! Gazelden kasdolunan gâye muhabbettir. O selvi boyluyu efsaneye dönüştüren (benim) sihir dolu şiirimdir.

LVI

1. Meyhanelerdeki güzeller benim sevgilim ve yakınımıdır. Felekler, tahtım, melekler (ise) yoldaşlarımdır.
2. Bu devirde ben aşkın dünyaya hükmeden o sultanıyım. Yedi kat gök sarayım, yedi kat yer ise mülkümdür.
3. Hazinem güzelliğinin hazinesi, bekçisi ise saçının ejderidir. Gözüm (hazineyi) gözetir, can ve gönül iki güvendiğim varlıktır.
4. O âfet turreler âhımda kemendimin bağı, o can alıcı gamzeler (ise) canıma yerleşen geçittir.
5. Bu çivit rengindeki denizi inleyen gözyaşımın seli, bu lâcivert gökyüzünü çınlatan ise âh çekişim ve inleyişimdir.

- 6 H̄ayāl-i s̄im-tenler d̄idede māl u menālūmdür
Maḥabbet dāğı yir yir s̄inede genc-i defnūmdür
- 7 Başımda her ne yazıldıysa hep ‘aynī ile gördüm
Ġubār-ı ḥāk-i pāyūñ levḫa-ı ḥaḫḫ-ı cebīnūmdür
- 8 Der-i devlet-me’ābında olurdı ḫadrūmüz ‘ālī
Didi Dānişī-i zār ‘abd-ı kemterinūmdür
- 9 ‘Aceb mi gūş idüp Zühre semā’a girse şevḫinden
Bu şīr-i süznākūm vaşf-ı nāz-ı nāzeninūmdür

LVII^G

[Müstefilün / Müstefilün / Müstefilün / Müstefilün]

- 1 Her şey’üñ oldur rāzıķı bu bende bu Mevlā nedür
Birdür dün ü günüñ Ḥālīķı bu pest ü bu bālā nedür
- 2 Dirseñ ḫaķīķat yā mecāz olmaz bu derde çāre-sāz
Birbirine nāz u niyāz ol ḫaḫre bu deryā nedür
- 3 Cevher-şinās olmaķ diler dāyım ‘adū-yı pīlever
Bilmezler ḫadr-i güher fehmi itmeyen mīnā nedür
- 4 Tūt kim o şūḫ-ı bī-bedel olmuş güzellerden güzel
‘Aşık ayakda mübtezel ma’sūķ-ı bī-pervā nedür
- 5 Şādī-künān meh-pāreler miḫnet-zede āvāreler
Cānın virür bī-çāreler dünyā vü mā-fiyhā nedür
- 6 ‘Aşķ olsun ol ḡonca-feme ḫācāt ḫomaz cām-ı Ceme
Üftāde-i derd ü ḡama bu nāz u istiḡnā nedür
- 7 Ey Dānişī-i bī-edeb nīķī bu şevvāya sebep
Bu dilber içün rüz u şeb bu āḫ u vā-veylā nedür

^G LVII/27a

6. Gümüş bedenlerin hayali gözümde bütün varlığımdır. Göğsümdeki yer yer muhabbet yarası en değerli hazinemdir.
7. Alın yazımda her ne yazıldıysa aynısı başıma geldi. Ayağının toprağının tozu alın yazımın levhasıdır.
8. Devletin, saadetin bulunduğu kapıda değerimiz büyük olurdu. Ağlayan Dânişî âciz bir kulumdur dedi.
9. Bu yakıcı şiirim sevgilinin işvelerini vafeder. Çobanyıldızı (bu şiirimi) işitip şevkinden semaa girse şaşılır mı?

LVII

1. Herkesin rızıklandırıcısı odur. Bu kul, bu efendi nedir? Gece ve gündüzün yaratıcısı birdir. Bu alçaklık ve yükseklik nedir?
2. Gerçek veya mecaz bu derde çare bulucu olmaz dersin birbirine naz yapan ve niyaz eyleyen o damla ile bu deniz nedir?
3. Çerçi düşman daima cevherden anlayan (biri) olmayı diler. (Çünkü) cevherin değerini anlamayanlar mînânın ne olduğunu bilmezler.
4. Farz edelim ki o emsalsiz, şûh (sevgili) güzellerden güzel olmuş. Ayağa düşmüş, değersiz âşıkla korkusuz sevgili nedir?
5. Ay parçası (sevgililer), mihnete uğramış âvâreler ve çâresizler sevinçle canlarını verirler. Bu dünya ve içindekiler nedir?
6. O gonca ağızlı (sevgiliye) aşk olsun ki Cem'in kadehine ihtiyaç bırakmaz. Üzüntü ve derde düşmüş kişiye bu naz ve kayıtsızlık nedir?
7. Ey edepsiz Dânişî! Bu şikâyete sebep olan iyiliktir, güzelliştir. Bu dilber için gece ve gündüz âh çekmen ve feryat etmen nedendir?

LVIII^G

[Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün]

- 1 Hümā-mānend pervāz-ı dil-i şeydā yuḡardandur
Ḳonar mı degme şayda rütbe-i 'Ankā yuḡardandur
- 2 Nice beñzer ki çarḡa āstān-ı Ka'be-i 'uzlet
Nuḡuş-ı Beyt-i Ma'mūr-ı felek-fersā yuḡardandur
- 3 Eger kim mürde varsa cān bulur kūyında dildāruñ
Felek mişlin götürmez mu'ciz-i 'İsā yuḡardandur
- 4 İder bālāyı zīr ü zīri bālā istese Kādīr
Bu 'aḡl-ile bilinmez ḡudret-i Mevlā yuḡardandur
- 5 Ne yaña çekse vardur bī-tereddūd mürşide mevḡūf
Anuñ kim menba'ı aşlında āb-āsā yuḡardandur
- 6 Maḡabbet ehlinüñ mānend-i ḡurşīd-i cihān-ārā
Egerçi ḡadri alçaḡ himmeti ammā yuḡardandur
- 7 Bizüm mi'rācumuz ey Dānişī ḡīsū-yı dilberdür
Bilünmez ḡadr-i sırr-ı Leyle-i İsrā yuḡardandur

LIX^G

[Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün]

- 1 Ḳatı a'lādur ol maḡbüb-ı müsteşnā yuḡardandur
Nümāyişde daḡı nev-restedür ammā yuḡardandur
- 2 Görür ḡözi cihānuñ pertev-i ḡüsn-i dil-ārāsı
Güzeldür ḡüsn-i ol mihr-i cihān-ārā yuḡardandur
- 3 Temāşā kıl yeşil cāmeyle endām-ı şafā-baḡşın
Nihāl-i ḡaddi ḡibi ol melek-sīmā yuḡardandur
- 4 Yoḡ 'aybı bir yirinde kılca ol maḡbüb-ı zībānuñ
Miyānı ḡıldan ince ḡameti a'lā yuḡardandur
- 5 Güzeller gerçi kim çoḡdur aña ammā nazīr olmaz
Nazīri yoḡ felekde ol meh-i ḡarrā yuḡardandur

^G LVIII/20b

^G LIX/21a

LVIII

1. Çılgın gönül Hümâ kuşu gibi yukarıdan uçar. Anka kuşunun mertebesi yukarıdandır. Öyle rasgele bir ava konar mı?
2. Yalnızlık Kabesi'nin eşiği gökyüzüne öyle benzer ki felekten daha yüksek olan Beyt-i Ma'mur'un nakışları yukarıdandır.
3. Eğer ki ölü varsa dilberin mekânında can bulur. İsa'nın mucizeleri yukarıdandır. Felek aynısını gösteremez.
4. Kudret sahibi olan Allâh istese yükseği alçak ve alçağı yüksek eder. Bu akıl ile bilinmez. Mevlâ'nın kudreti yukarıdandır (hepsinin üstündedir).
5. Ne yana çekse tereddütsüz mürşide bağlılık vardır. Onun kaynağı aslında su gibi yukarıdandır.
6. Cihamı süsleyen güneş gibi muhabbet ehlinin her ne kadar değeri alçak da olsa himmeti yüksektir.
7. Ey Dânişî! Bizim miracımız dilberin kâkülüdür. Miraç Gecesi'nin sırrının değerinin ne kadar yüksek olduğu bilinmez.

LIX

1. O benzerlerinden üstün sevgilinin makamı yücedir ve yukarıdandır. Görünüşte yeni yetişmiş gibiyse de yine de yukarıdandır.
2. Sevgilinin gönül süsleyen güzelliğinin parlaklığını dünyanın gözü görür. O sevgilinin güzelliği dünyayı süsleyen güneş gibi yukarıdandır.
3. Yeşil elbiseyle safa veren, (sevgilinin) endamını seyret. Çünkü fidan boylu, o melek yüzlü yukarıdandır.
4. O süslü güzel (sevgilinin) bir yerinde kıl kadar aybı yok. (Onun) beli kıldan ince, boyu gâyet uzundur.
5. Güzeller gerçi çoktur; ama onun eşi, benzeri yoktur. Dünyada benzeri olmayan o parlak ay (yüzlü sevgili) yukarıdandır.

- 6 Kesümde çāk benüm gönümce a'lä hūb dilberdür
Nazar kıl gör nedür ol şūh-ı bī-hem-tā yuqardandur
- 7 Seni ey Dānişī alçaqlasa a'dā-yı dūn-meşreb
Ne gam yirsin ki hüküm-i hākım-i bālā yuqardandur

LX^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Ey hoş ol ser-mest kim qalbi kederden sādedür
Sāgarı qalmaz tehī aña hayālün bādedür
- 2 Böyle buldum kevnı bir āyīne-ruḥ sükker lebe
Söyledürseñ tūti-i āşūfte de dildādedür
- 3 Eşk-i hūn-ālūd şanma gör kerāmāt-ı velī
Mā'-ı cārī üzre şalmı şırmızı seccādedür
- 4 Āşınā bilmez nedür bī-gānelerle ülfeti
Dāyimā ol şāh-ı hūsnūñ iltifātı yādatur
- 5 Ey şoran hāl-i perişānın vücūd erbābınuñ
Kimi düzaḥda kimisi cennetü'l-me'vādatur
- 6 Qurtulur bir qayddan birine dāḥī bend olur
Fülk-i dil girdābı çok bir āteşin deryādatur
- 7 Bendesidür Dānişī ol serv-i qaddūñ tıfl-ı dil
Qayd-ı 'ālemden hele bu vech-ile āzādedür

LXI^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Şāh-ı aşqum efserüm mühr-i Süleymān naqşıdur
Dāğ u na'l eṭrāfın almı ş güy u çevgān naqşıdur
- 2 Tāb-ı mihr-i 'ārızuñda şafḥa-ı mirāt-ı dil
Qaşr-ı mīnā-yı Zelīḥā māh-ı Ken'ān naqşıdur

^G LX/25a

^G LXI/24b

6. Başkalarının gözünde şişman olsa bile benim gönlümde çok güzeldir. Bak ve ne olduğunu gör. O eşsiz sevgili yukarıdandır.
7. Ey Dânişî! Alçak yaratılışlı düşman seni aşağılasa aldırma. Çünkü Yüce Hâkim'in Hükümü yukarıdandır.

LX

1. Ey güzel! Kalbi keder çektiğinden dolayı temiz olan (o) sarhoşun kadehi boş kalmaz, ona (senin) hayalin şaraptır.
2. Dünyayı şöyle buldum (ki) bir ayna yanaklı, şeker dudaklı (güzele) sorarsan perişan olmuş papağan da âşıktır.
3. (O) ermiş kişinin kerâmetlerini gör. Çünkü akarsu üzerine serilmiş kırmızı seccâdedeki o gözyaşını kanlı gözyaşı zannetme.
4. (Sevgiliyi) tanıyan (onun) yabancılarla dostluğunun nasıl olduğunu bilmez. O güzellik sultanının ilgisi, alâkası daima yabancılaradır.
5. Ey varlık sahiplerinin perişan hâlini soran! (Onlardan) kimisi cehennemde, kimisi (ise) sığınılacak cennettedir.
6. Girdaplarından birinden kurtulunca bir diğerine tutulur. Gönül gemisi girdabı çok olan ateşli bir denizedir.
7. Dânişî! Gönül çocuğu o uzun, servi boylu (güzelin) kuludur. Dünya bağından bu yönüyle kurtulmuştur.

LXI

1. Sevgilimin tacında Süleymân'ın mührünün nakışı vardır. Her tarafını yara bere sarmış gûy u çevgan nakşidir.
2. Yüzünün güneşinin parlaklığında Zeliha'nın sırça sarayı gönül aynasının yüzünde Kenan ayının nakışı vardır.

- 3 Kaysveş dīvāne naqş itmiş beni naqqāş-ı şun⁶
Sevdüğüm şüh-āfetüñ naqşı kız oğlān naqşıdur
- 4 Gülsitān-ı ālemüñ yoqdur gülinde büy-ı zevk
Şavt-ı mürğı şavt-ı mātem naqşı hicrān naqşıdur
- 5 Pîş-ıvān-ı dilde baş ayak ayaklar başdur
Halka ‘aksin gösterür bu tılsım-ı cān naqşıdur
- 6 Deyr-i dil kim cilvegāh-ı hüsrevān-ı ‘aşkdur
Dānişî şüret viren aña cevānān naqşıdur

LXII^G

[Fā’ilātün / Fā’ilātün / Fā’ilātün / Fā’ilün]

- 1 Levh-i sīnem kim haqq-ı ruhsār-ı cānān naqşıdur
Haqqı zībā bir muşavver hūb-ı dīvān naqşıdur
- 2 Sīnede haqq-ı lebüñ rüh-ı muşavver kendidür
Cān-ile taşvīr olur bu tılsım-ı cān naqşıdur
- 3 Hūbdur deyr-i derün-ı ‘aşıka şüret viren
Zāhidüñ taşvīr-i kalbi hūr u gilmān naqşıdur
- 4 Gösterür hāl-i ruhuñ ‘aşıka eşkāl-i ğarīb
Noqta-ı zār-ı maḥabbet dāğ-ı hicrān naqşıdur
- 5 Zāl-ı dehrüñ aldanur mı naqşına merdān-ı ‘aşk
Zevk ü seyri ‘ālemüñ ruhsār-ı hūbān naqşıdur
- 6 Kays cem⁶ itmiş vuḥūşıyla tıyūrı başına
Haşmet-i erkānı dīvān-ı Süleymān naqşıdur
- 7 Sīne-i pür-na‘lem üzre cūy-ı eşküm Dānişî
‘Ayni ile Selsebīl kaşr-ı cānān naqşıdur

^G LXII/25a

3. Beni nakşeden nakkâş Kays gibi divane nakşetmiş. Sevdığım şûh afetin nakşı kız oğlan nakşıdır.
4. Âlemin gül bahçesinin gülünde zevk kokusu yoktur. Kuşun çığlığı, matem çığlığı; nakşı ayrılığın nakşıdır.
5. Gönül sofrasında başlar ayak, ayaklar baştır. Halka tersini gösteren bu can tılsımının nakşıdır.
6. Dânişî! Gönül ülkesi aşk sultanlarının dolaştığı yerdir. O ülkeyi şekillendiren gençlerin nakşıdır.

LXII

1. Sevgilinin yüzünün ayva tüylerinin nakşı olan sinem, hatları güzel olan ve meclisleri süsleyen bir güzelin nakşıdır.
2. Sinede dudağın izi tasavvur edilen rûhun kendisidir. Bunu ancak can ile tasvir etmek mümkün olur. Çünkü o can tılsımının nakşıdır.
3. Âşığın iç dünyasına şekil veren sevgilidir. Zâhidin kalbindeki ise hûrî ve gılmanın nakşıdır.
4. Yanağının beni âşığa tuhaf şekiller gösterir. Muhabbetin zayıf noktası(olan ben) ayrılık yarasının nakşıdır.
5. Aşkın yiğitleri yaşlı dünyanın hilesine aldanır mı? Dünyanın zevki ve eğlencesi sevgililerin yanağının nakşıdır.
6. Vahşi hayvanlarla kuşları başına toplayan Kays'ın görüntüsünün heybeti (sanki) Süleymân'ın divanının nakşıdır.
7. Dânişî! Yara dolu göğsümün üzerindeki gözyaşı ırmağım aynen Selsebil gibi kasr-ı cânân nakşıdır.

LXIII^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Mürşid-i kâmil ki dirler sözlerinden bellidür
‘Ayn-ı ‘irfân-ı haqîkat gözlerinden bellidür
- 2 Her yola gitmez tarîk-i müstakîmi añlayan
Sâhil-i râh-ı maḥabbet düzlerinden bellidür
- 3 Kevkeb-i ‘aşk-ı İlâhî burc-ı tab‘ından toğar
Âsmân-ı feyz-i Ḥaḳ yılduzlarından bellidür
- 4 Ḥar gibi ten-perver olmaz zerd-rûdur ehl-i derd
Gün gibi nûr-ı kerâmet yüzlerinden bellidür
- 5 Dânişî cüz'-i dilinden añlanur esrâr-ı küll
Sırr-ı Qur‘ân-ı haqîkî cüz'lerinden bellidür

LXIV^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 La‘l-i nâbuñ kim nigîn-i Ḥâtem içre gizlidür
İsm-i A‘zamdur ki güyâ ‘âlem içre gizlidür
- 2 Degme dilde cây-gîr olmaz sa‘âdet neşvesi
Ol şarâb-ı cân-fezâ câm-ı Cem içre gizlidür
- 3 Feyz-i Mevlâ limiyâ vü simiyâ ‘Ankâ-yı Kâf
La‘l-i dilber gibi sırr-ı mübhem içre gizlidür
- 4 ‘Aynıdur şekl-i ‘Alinüñ levḥ-i dilde na‘l-i ‘aşk
Mîmdür devr-i lebüñ kim ol fem içre gizlidür
- 5 Reşḥa-ı la‘l u zenaḥdânına beñzer Dânişî
Feyz-i sırr-ı Ḥaḳ ki çâh-ı zemzem içre gizlidür

^G LXIII/26a

^G LXIV/26b

LXIII

1. Kemâle ermiş mürşidin sözlerinden belli olduğunu söylerler. Hakikat irfanının aslı gözlerinden bellidir.
2. Doğru yolu anlayan her yola girmez. Muhabbet yolunun sahili düz (yer)lerinden bellidir.
3. İlâhî aşkın yıldızı yaratılışın burcundan doğar. Hakk'ın bereketli seması yıldızlarından bellidir.
4. Solgun yüzlü olan dert ehli eşek gibi rahatına düşkün olmaz. Kerâmetin nuru güneş gibi yüzlerinden bellidir.
5. Dânişî! (Nasıl ki) Hakîkî Kur'ân'ın sırrı cüzlerinden belliyse her şeyin sırrı (da) gönlümün parçalarından bellidir.

LXIV

1. Kıpkırmızı dudağın ki âlemin içerisinde gizli olan İsm-i A'zam gibi Hâtem'in yüzüğü içerisinde gizlidir.
2. Saadet neşesi öyle rasgele gönülde yerleşmez. Gönle ferahlık veren o şarap Cem'in kadehi içinde gizlidir.
3. Allâh'ın feyzi, limya ve simya ilmi, Kâf (dağının) Ankası dilberin dudağı gibi anlaşılmaz sırlar içinde gizlidir.
4. Aşk yarası gönül levhasında "Ali" yazısının "ayın" harfidir. Dudağının yuvarlaklığı mim harfi gibi o ağız içinde gizlidir.
5. Dânişî! Çenesinden ve dudağından damlayan su Hakk'ın sırrının feyzi Zemzem kuyusu içerisinde gizlidir.

LXV^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Ol mu'ammā kim bu beyt-i 'ālem içre şaklıdur
İsm-i A'zamdur ki kalb-i ādem içre şaklıdur
- 2 Rāh-1 'aşk-1 dil-rübāda baş yarmış küh-ken
Ol hicābıyla daḥī küh-1 gam içre şaklıdur
- 3 Düzd müjgānuñ ciger kanıyla kim perverdedür
Kānludur girmiş serāy-1 sīnem içre şaklıdur
- 4 Ḥaṭṭ-1 la'lūñ cānda pinhāndur görünmez kimseye
Çeşme-i Hızr u Mesīhā ol fem içre şaklıdur
- 5 Zaḥmuña merhem urursa Zāl-1 çarḥ aldanma kim
Yine anuñ nīş-i zehri merhem içre şaklıdur
- 6 Cām elde tut ki olduñ pādşāh-1 kāmran
Zehr-i ḥırmānī yine cām-1 Cem içre şaklıdur
- 7 Nāzikāne vaşf idüp ḥaṭṭ-1 lebin ey Dānişī
Cümle esrār-1 dilüm bu nāmem içre şaklıdur

LXVI^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Ol şehensāh-1 ḥüsün kim ḥūblar sulṭānidur
Gerçi cānumdur benüm ammā ne cānlar cānidur
- 2 Āb-1 şemşīr-i cefāya n'ola kıansa ehl-i 'aşk
'Aşık öldürmek kadīmī dil-rübālar şānidur
- 3 Olsa da dildārdan kaç-1 ümmīd itmek muḥāl
N'eylesün bī-çāre gönlüm derdümüñ dermānidur
- 4 Yāri 'aşıqdan nice gitsün raḳīb-i rü-siyāh
Ḥıfz iden Şeyṭāndan anı kuvvet-i İmānidur
- 5 Kim ki gönül düşüre ārāmgāh eyler anı
Ḥalka ol çāh-1 zeḳan güyā vefā zindānidur

^G LXV/26b

^G LXVI/19a

LXV

1. Dünya evi içerisinde saklı olan o muamma İsm-i A'zam'dır ve o insanın kalbinde saklıdır.
2. Dilberin aşkının yolunda baş yarmış olan dağ yarıcı o utancından dolayı da gam dağının içine saklıdır.
3. Ciğer kanıyla beslenmiş olan hırsız kirpiklerin kanlı olduğu için gönlümün sarayı içinde saklıdır.
4. Dudağının üstünde çıkan tüyler canda gizlidir, kimseye görünmez. Hazret-i İsa'nın ve Hızır'ın ölümsüzlük suyu o ağız içinde saklıdır.
5. Yaşlı felek yarana merhem sürerse aldanma. Çünkü onun zehirli dikenini yine merhemi içinde saklıdır.
6. Elinde kadehle farz et ki her arzuna kavuşmuş, mutlu padişah oldun. Ümitsizlik zehri (de) yine Cem'in kadehi içinde saklıdır.
7. Ey Dânişî! Dudağının üstünde çıkan tüyü nazikçe tasvir ettiğim gönlümün bütün sırları bu mektup içinde saklıdır.

LXVI

1. O güzellik sultanının sultanı ki sevgililer sultanıdır. Görüntüde benim canımdır, ama ne canların canıdır.
2. Aşk ehli eziyet kılıcının suyunu kanıncaya kadar içse şaşılır mı? Âşığı öldürmek dilberlerin eskiden beri şanıdır.
3. Dilberden ümidi kesmek mümkün olmasa da çaresiz gönlüm ne yapsın? (O sevgili) derdimin dermanıdır.
4. Sevgili âşıktan nasıl ayrılısın? Şeytana benzeyen yüzü kara rakipten onu koruyan îmânının kuvvetidir.
5. Her kim âşık olursa âşık olduğu kimsenin mekânını ikâmetgâh olarak belirler. O çene çukuru sanki halka vefa zindanıdır.

- 6 Varde-i luṭfiyla güldürseñ ne var ey gonca-fem
Bunca demlerdür ki göñlüm ḥüsñüññ ḥayrānıdır
- 7 Ne kumaş olduğını bildüm metā'-ı vaşluññ
Çekdüğüm bunca sitemler hep anuñ hicrānıdır
- 8 Dānişiden olma rü-gerdān şeh-i ḥüsñem diyü
Devletüñde ol da Mısr-ı mülk-i dil sulṭānıdır

LXVII^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Göñlümi derd ü belādan ḥaṭṭ-ı cānān kırtarur
Güyyā girdābdan Hızr beni cān kırtarur
- 2 Genc-i firkatde giriftār-ı sitemdür ḥasta-dil
Kırtarursa anı ol sulṭān-ı ḥübān kırtarur
- 3 Cānumı eyler ser-i zülf zenaḥdāndan ḥalāş
Çāhdan Camşasb güyā Şāh-ı Mārān kırtarur
- 4 Nefs-i kāfirden rehā eyler o kim cān gevherin
Dīv elinden şanasın mühr-i Süleymān kırtarur
- 5 Revnağ-ı dil gerçi kim düşdi hevā girdābına
Rüzgāra baqmaz anı 'avn-i Yezdān kırtarur
- 6 Ḥüblar bendinden alur mürşid-i kāmil beni
Ḥayr ider küffār elinden bir müselmān kırtarur
- 7 Bir nefes ayrılma 'aşk-ı yārdan ey Dānişī
Āferin ol şahşa kim imān-ile cān kırtarur

LXVIII^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Dil ki 'aşkuñla gözüm yaşını deryā gösterür
Simiyā 'ilmin bülbüller çok temāşā gösterür

^G LXVII/17a

^G LXVIII/26b

6. Ey gonca ağızlı! Gönüm bunca zamandır ki güzelliğinin hayranıdır. İyilik vaadiyle onu güldürsen ne olur?
7. (Senin) vuslat malının nasıl bir kumaş olduğunu anladım. Çektiğim bunca eziyetler hep onun ayrılığındandır.
8. (Ey sevgili!) “Güzelliğın sultanıyım” diye Dânişî’den yüz çevirme. O da devletinde gönül ülkesinin sultanıdır.

LXVII

1. Hızır’ın benim hayatımı girdaptan kurtarması gibi gönümü dertten ve belâdan sevgilinin yanağındaki ayva tüyleri kurtarır.
2. Hasta gönül, ayrılık hazinesinde zulme yakalanmıştır. Onu (oradan) kurtarırsa (ancak) güzellerin sultanı kurtarır.
3. Yılanların şahının Camşasb’ı kuyudan kurtarması gibi (senin) saçının ucu da canımı çene (çukuru)ndan kurtarır.
4. O ki can cevherini kâfirin nefsinden kurtarır. Zannedersin (ki) devin elinden Süleymân’ın mührünü kurtarır.
5. Gönül parlaklığı her ne kadar arzu girdabına düşse de onu zamana bakmayan Allâh’ın yardımı kurtarır.
6. Beni sevgililerin tuzağından kurtaran, kemâle ermiş mürşit kâfirlerin elinden bir Müslüman’ı iyilik yaparak kurtarır.
7. Ey Dânişî! Sevgilinin aşkından bir an olsun ayrılma. O kişiye âferin ki İman ile can kurtarır.

LXVIII

1. Gönül, aşkınla gözümün yaşını deniz gösterir. Simya ilmini bülbüller çok iyi öğrenir.

- 2 Cām-ı şahbāda temāşā kıl cemāl-i dilberi
‘Aynuñ pīr-i maḥabbet anı zībā gösterür
- 3 Halk içinde diş sırtmaz ‘aşıq-ı āşüfteye
Gösterürse cevherin ol şūḥ tenhā gösterür
- 4 Görmege muḥtācdur cām-ı mey-i ‘ālem-nūmā
Tılsımāt-ı ‘ālemi baksañ ne ra‘nā gösterür
- 5 Gönülümüz mir‘atı kim āyīne-i endāmdur
Her cihetden kāmēt-i dildarı a‘lā gösterür
- 6 Gāh tīg-ı ‘iṣve geh rüy-ı maḥabbet ‘arz ider
Kendüyi ‘uṣşāka ol şūḥ dil-ārā gösterür
- 7 Dānişī görmek dilerseñ şahid-i ümmidüñi
‘Aşq bir āyīnedür kim³⁹³ mūrı ‘Ankā gösterür

LXIX^G

[Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün]

- 1 Cezb-i³⁹⁴ şirīnün ki ḥvān-ı ḥüsnüñe lezzet virür
Teşneye la‘lin kadeḥle sükkeri şerbet virür
- 2 Gör gelür mi yāduña yād āşinā olduklarıñ
Yād iderseñ ḥasta-ı ‘aşkı saña zahmet virür
- 3 Merdüm-i dīdem ki rüy u zülfüñe meşşātadur
Eşk ü müjgānıyla a‘lā yorçurur zīnet virür
- 4 Cāmi-i dilde kıyām idüp şalā eyler o kad
Bir nihāl-i tazedür kim boy çeker kāmēt virür
- 5 Dilberün germiyyet-i şevk-i ruḥıyla ‘aşıka
Neşve-i cām-ı şafā görseñ ne keyfiyyet virür
- 6 Tāb-ı vaşl u nār-ı hicre döymege āhen gerek
Ḥātırım eyler tesellī ‘aşq ise gayret virür
- 7 Görmesem ‘aqlum gider gördükçe ḥod bakmaḥ muḥāl
Bu perişānlık bakarsañ kalbe cem‘iyyet virür

³⁹³ ‘aşq bir āyīnedür kim A : ‘aşq mir‘atına bak kim B

^G LXIX/26a

³⁹⁴ cezb : جرب A

2. Dilberin güzel yüzünü şarap kadehinde seyret. Çünkü muhabbet ustası (olan) gözün onu süslü, güzel gösterir.
3. O şûh (güzel) perişan âşığa halk içinde dişlerini göstermez. (O) cevherini gösterirse yalnızken gösterir.
4. Görmeye muhtaç olan şarap kadehi bak ki âlemin tılsımlarını ne güzel gösterir.
5. Gönlümüzün aynası boy aynasıdır. Dilberin boyunu her yönden güzel gösterir.
6. Âşıklarına bazen işve kılıcını bazen muhabbet yüzünü sunan o şûh, kendini (âşıklara) sevgili (olarak) gösterir.
7. Dânişî! Ümit ettiğin sevgilini görmek dilersen aşk (öyle) bir aynadır ki karıncayı Ankâ (kuşu gibi) gösterir.

LXIX

1. Cana yakınlığın güzellik yemeğine lezzet verir. Susamışa dudağın kadehle şekerli şerbet verir.
2. Gör hatırına tanıdıkların (ve) tanımadıkların gelir mi? Aşk hastasını anarsan sana sıkıntı verir.
3. Göz bebeğim yüzüne ve saçına süs yapar. Gözyaşı ve kirpiklerini seferber ederek (yüzüne ve saçına) ziynet verir.
4. O boy, gönül camiinde ayağa kalkıp ezan okuduğunda genç bir fidan (olan o uzun boylu sevgili) boyunu göstererek kâmet verir.
5. Dilberin yanağının parlaklığının hararetiyle eğlence kadehinin neşesi görse âşığa nasıl keyfiyet verir.
6. Kavuşma düşüncesi beni tesellî eder. +aşk ise ayrılık ateşine dayanma gücü verir. Vuslatın ve ayrılığın ateşine dayanmak için ise demir (gibi olmak) gerek.
7. Görmesem aklım gider, görünce de bakmam imkânsız. Bu perişan hâl bakarsan kalbe huzur verir.

- 8 Dānişī kıılma şikāyet derd-i ‘aşk-ı yārdan
Belki de derdin viren şabrına da fākat virür
- 9 Devr iden gönlünce devrān böyle kıalmaz rüzgār
Destüne bir gün görürsin sāgar-ı ‘işret virür

LXX^G

[Fā’ilātün / Fā’ilātün / Fā’ilātün / Fā’ilün]

- 1 Gördüğün oğa tutar gamzesi ruşşat mı virür
Yayını biz çekerüz gayrıya zahmet mi virür
- 2 Nigehe ‘işve ile kırdı geçürdi halkı
Kişi mestün eline tığ-ı şekāvet mi virür
- 3 Ehline eyle kerem Yūsuf u Hātem-mānend
Keremi olmayana hūsün kerāmet mi virür
- 4 ‘Aşka münkir geçinür gör ne sefih ebterdür
Zāhide zerķ ü riya yoħsa sefāhat mi virür
- 5 Yalvārup gamze-i yāre beni öldür diyemem
Kişi hiç yār u eħibbāsına şıklet mi virür
- 6 İstirāhat yüzini görmege yoķdur çāre
Dil-rübā ‘aşık-ı dil-ħastaya rāhat mı virür
- 7 Çehre açmaķda nazīri yoķ iken Behzāduñ
Rüy-ı dildār gibi naķşına sūret mi virür
- 8 Sīne-ber sīne vişāl olıcaķ Dānişiyā
‘Aşıkā būs-ı leb-i yār kanā‘at mı virür

LXXI^G

[Fā’ilātün / Fā’ilātün / Fā’ilātün / Fā’ilün]

- 1 Felek esb-i sitemi ‘ārif ü dānāya çeker
‘Aşkar-ı devleti³⁹⁵ dīn düşmeni a‘dāya çeker

^G LXX/17a

^G LXXI/19b

³⁹⁵ Tamlamanın anlamı bulunamamıştır.

8. Dânişî! Sevgilinin aşk derdinden şikâyet etme. (Çünkü) derdini veren sabır gücü de verir.
9. Gönlüne göre dönen felek her zaman böyle kalmaz. Bir gün bakarsın (ki) eline işret kadehini verir.

LXX

1. (Sevgilinin) gamzesi fırsat vermeden her gördüğünü oka tutar. (O okun) yayını biz çekeriz. Başkasına zahmet mi verir?
2. (Sevgilinin) bakışı işve ile halkı kırıp geçirdi. İnsan sarhoşun eline haydutluk kılıcını mı verir?
3. Yusuf ve Hâtem gibi lâıyk olana kerem eyle. Keremi olmayana güzellik kerâmet mi verir?
4. Aşkî inkâr edenlerin nasıl akılsız ve hayırsız olduklarını gör. Yoksa zâhide ikiyüzlülük ve riyâkârlık neşe mi verir?
5. Sevgilinin gamzesine yalvarıp “Beni öldür” diyemem. (Çünkü) kişi sevdiğine ve dostuna hiç sıkıntı mı verir?
6. İstirahat etmeye çaremiz yoktur. Sevgili, gönlü hasta âşığa rahat mı verir?
7. Behzâd’ın minyatür çizmekte benzeri yok iken sevgilinin yüzü gibi nakşına şekil mi verir?
8. Ey Dânişî! Kucak kucağa sarılınca âşığa sevgilinin dudağının öpücüğü kanaat mı verir?

LXXI

1. Felek, sitem atımı âriflerin ve bilginlerin üzerine sürer.?

- 2 ‘Aşk-ile vâsıl olur mest-i maḥabbet yāre
‘Amel-i şālih anı cennet-i me’vāya çeker
- 3 Jāleveş olmuşum üftāde-i serv-i kıddüñ
Beni ḥürşid-i ruḥuñ ‘ālem-i bālāya çeker
- 4 Kays u Ferhād gibi cezbe-i ‘aşk-ı dilber
Kimini taḡa şalar kimini şahrāya çeker
- 5 Dil ü dīdem beni bir ḥāl-ile kor mu baña
Birisī şāhili gözler biri deryāya çeker
- 6 Çekünürsem ser-i küyına ‘aceb mi yārūñ
Sevdügi bendesini Ka’be-i ‘ulyāya çeker
- 7 Hele kullāb-ı maḥabbetde ‘aceb sır vardur
Kimi esfelde kalur kimini a’lāya çeker
- 8 ‘Arz idüp kanlu yaşın yāre rakīb-i ḡaddār
Allāh ol güzeli bāde-i ḥamrāya çeker
- 9 Çekdügi ehl-i dilüñ cür’a-ı gam Dānişiyā
Sāḡar-ı ‘işreti nādān-ı fūrū-māye çeker

LXXII^G

[Fā’ilātün / Fā’ilātün / Fā’ilātün / Fā’ilün]

- 1 Ğam-ı ebrün-ile dil miḥnet-i dünyāyı çeker
Bir dil-āver kanı kim böyle kavī yāyı çeker
- 2 Kimisi sine döger tabl-ıla nevbet bekler
Kimi ḥusrevlük ider rā’yet-i Dārāyı çeker
- 3 Bu günüm yarına kıalsun dimez erbāb-ı şafā
Zāhidi gör ki daḡı ḡuşsa-ı ferdāyı çeker
- 4 Nuḡl u meyle o tezervi ki ḡöñül şayd eyler
Dāne vü dām döker Allāh ‘Ankāyı çeker
- 5 Sīneme ḡāl ü ḡaḡtuñ bār-itse ol ‘izzet-berāt
Nāmına şāh-ı ḡamuñ üstüne tuḡrāyı çeker

^G LXXII/20a

2. Muhabbet sarhoşu sevgiliye aşk ile kavuşur. Sâlih amel, onu sığınılacak cennete çeker.
3. (Ey sevgili!) Çiğ tanesi gibi (senin) selvi boyunun âşığı olmuşum. Yanağının güneşi beni yüce âleme çeker.
4. Dilberin aşkının cezbesi Kays ve Ferhât gibi bazılarını dağa, bazılarını çöle çeker.
5. Gönlüm ve gözüm beni kendi hâlime bırakır mı? Birisi sâhili gözler, birisi (ise) beni deryaya çeker.
6. Sevgilinin mahallesine çekilsem şaşılır mı? Sevdiği, kulunu Yüce Kabe'ye çeker.
7. Muhabbet çengeline öyle bir sır vardır ki (bu çengel) kimini yerin dibine batırır, kimini ise yüceltir.
8. Gaddâr rakip, kanlı gözyaşını sevgiliye sununca Allâh, o güzeli kırmızı şaraba çeker.
9. Ey Dânişî! Gönül ehlinin içeceği gam yudumudur. Eğlence kadehini aşâğılık, bilgisiz çeker.

LXXII

1. Gönül, kaşının gamıyla dünyanın sıkıntısını çeker. Böyle güçlü bir yayı çeken yiğit nerededir?
2. Kimisi davulla göğsünü döverek nöbet bekler. Kimi de Dârâ'nın bayrağını çekerek hükümdârlık eder.
3. Safâ sahipleri bu günün işini yarına bırakmaz. Zâhidi gör ki yarının kaygısını çeker.
4. Gönül, şarap ve mezeyle o sülünü avlar. Allâh tane dökerek Anka'yı tuzağa çeker.
5. O izzeti büyük (sevgili) göğsüme beninin ve ayva tüyelerinin (gamını) yüklese gam sultanını adına (göğsüm) üzerine tuğra çeker.

- 6 Gör ki kullāb-1 maḥabbetde kerāmet ne imiş
Ka'r-1 deryāda olan lū'lū-yı lālāyı çeker
- 7 Çıkmağ altından anuñ ḥaylice kār-1 müşkil
Dil-i bī-çāre ki bār-1 ğam-1 a'dāyı çeker
- 8 Çarḥda ḳavs-i ḳuzağ şanma ki mi'yār-1 zamān
Vezn ider göz yaşı ile yidi deryāyı çeker
- 9 Yā ḳaşm ben nice taḥrīr ideyin Dānişiyā
Kāmil üstād gerek böylece bir yāyı çeker

LXXIII^G

[Fā'ilātūn / Fā'ilātūn / Fā'ilātūn / Fā'ilūn]

- 1 Şalınur yanuñca bī-pervā diyü şemsīrler
Ağız açup her taraftan atırlar tīrler
- 2 Bend olursa n'ola 'āşıklar miyān-1 dilbere
Şihri gör kim bağlanur bir kılla bunca şīrler
- 3 Halka halka ol iki ğisū ki bend-i 'aşkdur
'Āşık-1 dīvāneye lāzım degül zencīrler
- 4 H'āb-1 ğafletden uyandırmağa çeşm-i cānumı
Şām-1 ğamda mürşidümdür nāle-i şeb-ğīrler
- 5 Bu revişle tayy olunmaz Dānişī vādī-i 'aşk
Kim o yolda ḳaldı gitdi çok gedālar mīrler

LXXIV^G

[Mefā'ilūn / Mefā'ilūn / Mefā'ilūn / Mefā'ilūn]

- 1 Elinden dil-rübānuñ 'aşk cāmın çekdi 'āşıklar
Maḥabbet meclisintūñ dost-kāmın çekdi 'āşıklar
- 2 Berāt-1 'aşkdur ḥaṭṭuñ ḳaşuñ tuğrā-yı ğarrāsı
Şeh-i ḥüsnuñ bu tuğrāyıla nāmın çekdi 'āşıklar

^G LXXIII/B // 21a

^G LXXIV/21b

6. Muhabbet çengelindeki kerâmetin ne olduğunu gör. (O muhabbet çengeli) denizin dibindeki kıymetli inciye çeker.
7. O yükün altından kalkmak çok zor bir iştir. Çaresiz gönül, düşmanın gam yükünü çeker.
8. Gökyüzündekini ebem kuşağı zannetme. Çünkü zamanın ölçüsü gözyaşı ile yedi denizi tartar.
9. Ey Dânişî! Ben (sevgilinin) kaşını yazarak nasıl anlatayım? Böyle bir yayı ancak kemâle ermiş bir üstâd çeker.

LXXIII

1. Yanında kılıçlar çekinmiyor diye salınır. Ağız açıp her taraftan oklar atılır.
2. Âşıklar, dilberin beline bağlansalar şaşılır mı? Sihri gör ki bir kıl ile bu kadar aslan bağlanır.
3. O halka halka iki kâkül aşk bağıdır. (Onlar olduktan sonra) çılgın âşığa zincir ne gerek.
4. Can gözümü gaflet uykusundan uyandırmak için gam akşamında gece bitmeyen inlemeler yol göstericimdir.
5. Dânişî! Aşk vadisi bu gidişle geçilmez. Çünkü o yolda çok beyler ve dilenciler kaldı.

LXXIV

1. Âşıklar dilberin elinden aşk kadehini içtiler. Âşıklar, muhabbet meclisinde dostun arzusunu yerine getirdiler.
2. Yanağındaki ayva tüyleri aşk fermanı, kaşın ise parlak tuğrasıdır. Âşıklar bu tuğra ile güzellik sultanının adını (fermana) yazdılar.

- 3 Ser-i zülfün hayâliyle dil ü cāna urup allāb
Melāhat bahrının cezbeyle dāmın çekdi aşıqlar
- 4 Maħabbet şöhetine māyil oldı bir alay bī-dil
Anuñ mey-ħāneye mest-i mūdāmın çekdi aşıqlar
- 5 Gehī rūyma geh zülfine yārūñ oldılar meftūn
Bu zībānuñ³⁹⁶ belā-yı şubħ u şāmın çekdi aşıqlar
- 6 Şeb-i tār-ı ğama rıtl-ı girānı eyleyüp meş'al
Bu bezmūñ şeb-çerāğ-ı la'lfāmın çekdi aşıqlar
- 7 Muħaldür taht-ı aşkı Dānişīye itseler teslīm
Maħabbet bezmünūñ şadra be-nāmın çekdi aşıqlar

LXXV^G

[Fā'ilātūn / Fā'ilātūn / Fā'ilātūn / Fā'ilūn]

- 1 Şeb ki fānūs-ı hayâli yaqdılar mestāneler
Ĥāk-rīzinden güzel naqş aldılar pervāneler
- 2 Mihr-i rüy-ı yāre karşı cān virüp pervāne-vār
Bir ayakla rakş iderler şubħa dek peymāneler
- 3 Nev-bahār eyyāmıdur zevķ ü tarab iskānıdur
Cām-ı şahbā devridür yansun oda kāşāneler
- 4 Ĥūr u kevser yād idüp zāhid uzatma kışşayı
Güşma girmez maħabbet ehlinūñ efsāneler
- 5 Genc-i vuşlat tışe-i āhıyla meftūħ olmuyor
Bir çıkar yok yire geçsün Dānişī virāneler
- 6 Ehl-i aşkuñ ser-güzeşti halka-ı zülfüñdedür
Girdiler zencirveş birbirine dīvāneler
- 7 Yār mest-i nāz olup uşşāk medhüş-ı niyāz
Gülseler peymāneler açılsalar mey-ħāneler
- 8 atre atre dāyimā gözden gelür bārān-ı aşk
Zeyn ider bahr-ı ĥaṭṭuñ çevresin dürdāneler

³⁹⁶ zībā : ذيبا A

^G LXXV/25a

3. Âşıklar, saçının ucunun hayaliyle gönle ve cana hile kurup âşıklar cezbeyle güzellik denizinin tuzağını kurdular.
4. Bir çok hâlden anlamaz muhabbet sohbetine girmek istedi. Âşıklar onun sürekli sarhoşunu meyhâneye çekti.
5. Âşıklar sevgilinin bazen yüzüne bazen saçına tutuldular (ve) bu süslü (güzelin) sabah ve akşamının belâsını çektiler.
6. Âşıklar gamın karanlık gecesine büyük kadehi meş'ale ederek bu meclisin kırmızı renkli geceyi aydınlatan (ışığı) yaktılar.
7. Dânişî'ye aşk tahtını teslim etseler bir önemi yok. Âşıklar (Dânişî'nin) nâmını muhabbet meclisinin en yükseğine yazdılar.

LXXV

1. Kendinden geçmiş sarhoşlar gece hayalî bir fânûs yaktılar. Pervâneler, o fânûsun alevinin isinden değişik renklere boyandılar.
2. Kadehler, sevgilinin yüzünün güneşine karşı pervâne gibi can verip bir ayakla sabaha kadar raks ederler. (“Ayak” kelimesi burada hem “ayak” ve hem de “kadeh” anlamında tevriyeli kullanılmıştır.)
3. İlkbahar günleridir, zevk ve eğlence mekânıdır, şarap kadehinin zamanıdır. Köşkler ateşe yansın.
4. Zâhit! Hürîleri ve Kevser suyunu hatırlayıp hikâyeyi uzatma. Çünkü, muhabbet ehlinin kulağına (böyle) efsaneler girmez.
5. Dânişî! Vuslat hazinesi âh külüngüyle açılmıyor. Bir çıkar (yol) yok, viraneler yere geçsin.
6. Aşk ehlinin mâcerâsı saçının halkasındandır. Çılgınlar, deliler zincirin halkaları gibi birbirine geçtiler.
7. Sevgili naz sarhoşu olsa, âşıklar (ise) yalvarmaktan şaşırsa, kadehler gülseler, meyhaneler açilsalar...
8. Aşk yağmuru damla damla dâimâ gözden gelir. Ayva tüylerinin denizini inci taneleri süsler.

LXXVI^G

[Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün]

- 1 Varur illerle ol şüh āfetüm 'ayş-ı müdām eyler
Gider naqd-i hayātum yiyüp içdügüm harām eyler
- 2 Büküp ser-pençe-i hicrānla bāzū-yı ümmidüm
Maḥabbet ḥamlı altında elif ḳaddümi lām eyler
- 3 Geçer 'ömrüm elemle gün yüzün göstermez ol āfet
Yanumdan geçse refīār-ı şitābıyla ḥurām eyler
- 4 Tutulmaz ehl-i 'aşkuñ mürğ-ı ṭab'ı degme pā-bende
Hemān yoḳ yire zāhid elde tesbīhini dām eyler
- 5 Düşer ey Dānişī bir gün ol āhū dām-ı āgūşa
Ne denlü vaḥşi ise nüṣṣa-ı Cem anı rām eyler

LXXVII^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 On sekiz biñ dirler ammā baña 'ālem bir gelür
'Ömre maḡrūr olma kim dünyāya ādem bir gelür
- 2 Ne ḡamından mātem eyler ne şafāsından mesrūr
Rüz u şeb bīmār-ı 'aşka sūr u mātem bir gelür
- 3 Cüyveş dīvāne göñlüm kendi kendiden gider
Deşt-i 'aşka böyle bir Mecnün-ı sersem bir gelür
- 4 Sāḡar-ı şöhret-şi'arı gerçi çokdur 'ālemün
Meclis-i iḳbāle ammā sāḡar-ı Cem bir gelür
- 5 Mürşid-i kāmil lisānıdır bize miftāḡ-ı dil
Dem bu demdür 'ārif-i bi'l-lāh ol dem bir gelür
- 6 Luṭf-ıla meşhūr olan dilde dehān-ı yārdür
Bu ribāt-ı kişver-i fāniye Ḥātem bir gelür
- 7 Cān u dilden özge yoḳdur pehlevān çokdur velī
Bu güzergāh-ı cihāna Sām u Rüstem bir gelür

^G LXXVI/22b

^G LXXVII/21a

LXXVI

1. O şûh âfet, varıp yabancılarla sürekli yiyip, içip eğlenerek ömrümü tüketir; yediğimi, içtiğimi haram eder.
2. (O sevgili), ümidimin pazısını ayrılığının gücüyle büküp, muhabbet yükü altında elif (harfine benzeyen) belimi lâm eder (“lâm harfine benzetir).
3. Ömrüm üzüntülerle geçer, o âfet güneş (gibi) yüzünü göstermez. (O âfet), yanımdan geçse hızlı adımlarıyla nazlı nazlı geçer.
4. Zâhit, çabucak eldeki tespihini boş yere tuzak yapar. (Çünkü) aşk ehlinin yaratılış kuşu öyle rasgele bir tuzağa tutulmaz.
5. Ey Dânişî! O âhû bir gün kucağının tuzağına düşer. (O âhû) ne kadar vahşi olsa da Cem’in muskası ona boyun eğdirir.

LXXVII

1. (Bu âlem için) “On sekiz bin” derler, ama benim için âlem birdir. Ömrünle pek gururlanma. Çünkü insan dünyaya bir (defa) gelir.
2. (Aşk hastası bu dünyanın) ne üzüntüsüyle yas tutar, ne de neşesiyle neşelenir. Gece ve gündüz, aşk hastasına eğlenceyle yas bir gelir.
3. Deli gönlüm ırmak gibi kendi kendine akıp gider. Aşk çölüne böyle kendinden geçmiş Mecnûn bir (defa) gelir.
4. Her ne kadar bu dünyanın şöhretli kadehi çok ise de ikbâl meclisine Cem’in kadehi bir (defa) gelir.
5. Bize gönlün anahtarı kemâle ermiş mürşidin lisanıdır. Zaman bu zamandır. O zamanda ârif-i billâh bir (defa) gelir.
6. Gönülde iyiliği ile meşhur olan sevgilinin ağzıdır. Bu ölümlü dünyaya Hâtem bir (defa) gelir.
7. Pehlivan çoktur, fakat candan ve gönülden başka (meydanda pehlivan) yoktur. Bu dünya geçidine Sâm ve Rüstem bir (defa) gelir.

- 8 Dānişiden vā'iz-i bed-gū niçün yüz döndürür
Böyle 'arif 'āleme Allāhu a'lem bir gelür

LXXVIII^G

[Müfte'ilün / Mefā'ilün / Müfte'ilün / Mefā'ilün]

- 1 Yār ile 'işret 'āşıkā bā'is-i feth-i bāb olur
Semt-i tarīk-i meykede pāk-ı reh-i şavāb olur
- 2 Tutdı cihām tıfl iken kuvvet-i şır-i gamzesi
Tāli'i gör ki sevdüğüm nice āfitāb olur
- 3 Bār-ı bahār-ı 'işvenüñ zevki hisāba gelmiyor
Bāğ-ı cemāl-i dilbertüñ mivesi bī-hisāb olur
- 4 Ka'ā-ı kişver-i riyā tūb-ı meye tayanmıyor
Memleket-i Kıydāfe³⁹⁷ gibi garğa varur harāb olur *
- 5 Nağme-i muṭrib-i hevā bāde-i meclis-i heves
Bir gün olur ki Dānişī cümlesi hep fenā bolur

LXXIX^G

[Müfte'ilün / Mefā'ilün / Müfte'ilün / Mefā'ilün]

- 1 Hālünü eylesem raqam noqtası bir kitāb olur
Vaşf-ı cemāl-i pākūñ zerresi āfitāb olur
- 2 Midhatünü faşl faşl yazsam olurdu bir kitāb
Andadur sa'ādetüñ 'āşıkā başka bāb olur
- 3 Zevkini gör ki 'āşıkūñ çeşm-i dili gūşādedür
Seyr ü şafāsı 'ālemüñ halkā hayāl ü h'vāb olur
- 4 Dār-ı fenānuñ 'ayşına aldanup eyleme heves
Evvelinüñ esāsı yok āhiri de harāb olur

^G LXXVIII/21b

³⁹⁷ Kıydāfe : كيدفا A

* Vezin bozukluğu var.

^G LXXIX/23a

8. Dânişî'den dedikoducu vaiz niye yüz çevirir? Böyle ârif dünyaya – Allâh bilir- bir (defa) gelir.

LXXVIII

1. Sevgili ile işret, âşık için fetih kapısı; meyhânenin yolunun semti ((ise) doğru yol olur.
2. (Sevgilinin) gamzesinin aslanca kuvveti (daha) çocukken dünyayı kapladı. Talihi gör ki sevdiğim nasıl bir güneş olur.
3. İşve baharının meyvesinin zevki hesaplanamıyor. Dilberin güzellik bağının meyvesi hesapsız olur.
4. Riyâ ülkesinin kalesi şarabın topuna dayanmıyor. (O ülke) Kıydâfe'nin memleketi gibi batıp, harap olur.
5. Dânişî! Arzu çalgıcısının nağmesi ve arzu meclisinin şarabının hepsi bir gün gelir, yok olur.

LXXIX

1. (Sevgilinin) “ben”ini yazsam o noktaya (benzeyen ben) kitap olur. (Sevgilinin) mübarek yüzünün vafsinin zerresi güneş olur.
2. Övgünü bölüm bölüm yazsam bir kitap olurdu. (Senin) saadetin ondadır. Âşığa başka bölüm olur.
3. Âşığın zevkini gör. (Çünkü) gönül gözü açılmıştır. Bu dünyanın halka seyr ü sefası hayal ve uyku olur.
4. Zevkine ve eğlencesine aldanıp bu dünyaya heves etme. Bu dünyanın öncesinin temeli yok, sonu da harap olur.

- 5 Duğter-i rez ki kızlanup bir nice gün görünmese
Araya araya anı ‘aşığ-ı mübtelâ bulur
- 6 Dânişî sevse hûb u mey dağl-ı ta‘arruz eylemeñ
Cürm ü günâhı ‘aşıkuñ vâsıta-ı sevâb olur

LXXX^G

[Müfte‘ilün / Mefâ‘ilün / Müfte‘ilün / Mefâ‘ilün]

- 1 Nâlesi sâz ‘aşıkuñ hûn-ı dili şarâb olur
Mest-i mey-i mağabbetüñ bâda varur harâb olur
- 2 Virmededür hırâş-ı ğam hâtır-ı ‘atıra elem
Tâli‘i gör ki sevdüğüm pençe-i âfitâb olur
- 3 Ben nice sâğar itmeyem kellemi bezm-i yâre kim
Anda kebüter-i felek döne döne kebâb olur
- 4 Yâr elinden içse mey germe gelür gedâ-yı ‘aşk
Bir kadehiyle açılır gül gibi kâm-yâb olur
- 5 ‘Aşığ-ı zâr rûz u şeb Dânişîyâ şafâdadur
Kâse-i çeşmi câm-ı mey âh-ı dili rebâb olur

LXXXI^G

[Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilün]

- 1 Düzdekî bî-çâre ‘aşığ derdine dermân bulur
Mürde-i şad-sâle dil feyz-i lebüñden cân bulur
- 2 Sen ne nûr-ı pâksin kim ey büt deyr-i vücûd
Hüsnuñe kâfir de tapşa kuvvet-i îmân bulur
- 3 Zülfüñi ref eyledükçe gül-ruhuñdan bād-ı şubh
Her hamında nice biñ gencine-i pinhân bulur
- 4 Tîşe-i sa‘y ile ‘aşığ hâk-i pây-ı yârda
Cevher-i ümmîd ararken bir dükenmez kân bulur

^G LXXX/23a

^G LXXXI/22a

5. Şarap, kız gibi naz edip günlerce görünmese onu araya araya belâya tutulmuş âşık bulur.
6. Dânişî güzeli ve şarabı sevse (ona) saldırmaym. (Çünkü) âşığın suçu ve günâhı sevâba vasıta olur.

LXXX

1. Âşığın inleyişi saz, gönül kanı şarap olur. (Ey sevgili! Senin) muhabbet şarabının sarhoşu rüzgârına kapılıp sonunda harap olur.
2. Gam yarası, feyiz veren düşünceye elem vermektedir. Talihi gör ki sevdiğim güneşin pençesi olur.
3. (Sevgilinin meclisinde) feleğin güvercini bile döne döne kebab (olduktan sonra) ben kellemi sevgilinin meclisine nasıl kadeh yapmayayım?
4. Aşk dilencisi sevgilinin elinden şarap içse coşup taşar; bir kadeh ile gül gibi açılır, mutlu olur.
5. Ey Dânişî! Ağlayıp inleyen âşık gece ve gündüz eğlenmektedir. (Çünkü onun) göz çukuru şarap kadehi, gönlünün âhı (ise) saz olmuştur.

LXXXI

1. Yüz yıllık ölü gönül dudağının feyzinden can bulur ve (böylece) gizlice âşığın derdine de derman bulur.
2. Ey sevgili! Sen bu dünyada öyle temiz bir nursun ki güzelliğine kâfir bile tapsa îmân gücü bulur.
3. Sabah rüzgârı saçını gül yanağından kaldırdıkça (o saçın) her kıvrımında binlerce gizli hazine bulur.
4. Âşık, gayret külüngüyle sevgilinin ayağının toprağında ümit cevherini ararken tükenmeyen bir maden bulur.

- 5 K̄o s̄ür̄ns̄ün s̄āyeveş h̄āk-ı reh̄ūñde D̄āniş̄i
B̄öyle k̄almaz devlet-i ‘aşkuñla bir ḡün ş̄ān bulur

LXXXII^G

[F̄ā‘ilāt̄ün / F̄ā‘ilāt̄ün / F̄ā‘ilāt̄ün / F̄ā‘il̄ün]

- 1 Baķışumdan meyl̄üm ol ş̄ūḫ āfet̄üm a‘lā bil̄ür
Nice iğmāz eyles̄ün kim sevd̄üḡüm d̄ünyā bil̄ür
- 2 D̄āne eşk̄ümden eyler ḡöñl̄üm̄ñ şeydāl̄ıḡın
Ārif-i bi’l-lāh olanlar k̄atreyi deryā bil̄ür
- 3 ‘Aşkdan maķş̄ūd olan esrār-ı haf̄i bilmed̄ür
K̄aysı mecz̄üb-ı maḥabbet ‘āķil ü d̄ānā bil̄ür
- 4 Yār el̄ümde zehir görse s̄āgar-ı ş̄ahbā ş̄anur
Kimse bilmez çekd̄üḡüm derdi hemān Mevlā bil̄ür
- 5 Olmağa k̄ādir deḡül pervāzda güncişk-i ‘aşk
D̄āniş̄iye ş̄orsañ ammā kend̄üyi ‘Ank̄ā bil̄ür

LXXXIII^G

[F̄ā‘ilāt̄ün / F̄ā‘ilāt̄ün / F̄ā‘ilāt̄ün / F̄ā‘il̄ün]

- 1 S̄üziş-i d̄āg-ı der̄unum yār bilmez kim bil̄ür
Āteş̄üm ol āteş̄in ruḫsār bilmez kim bil̄ür
- 2 Gāh cām-ı bezm-i maḥabbet gāh bār-ı derd ü ḡam
Dil-i faķir̄ūñ çekd̄ügin Dādār bilmez kim bil̄ür
- 3 Ol tezerv-i ḫ̄üb güft̄aruñ dilin dild̄ür bilen
Her cihetden kuş dil̄üñ ‘Aḫtar bilmez kim bil̄ür
- 4 Ḡönca kim t̄āze zebānıyla muķayyedd̄ür velī
Ol lisānı ‘andelīb-i zār bilmez kim bil̄ür
- 5 Rāzın ol z̄ü’l-f̄ün̄ün çeşm̄üñ bil dil-i p̄ür-dāḡda
S̄ırr-ı r̄ūḫı Māl̄ik-i D̄inār bilmez kim bil̄ür

^G LXXXII/18b

^G LXXXIII/19b

5. Bırak, Dânişî yolunun toprağında gölge gibi sürünsün. (Çünkü o sürekli) böyle kalmaz, aşkının saadetiyle bir gün şan bulur (müşerref olur).

LXXXII

1. Bakışından istediğimi o şûh bakışlı âfetim iyi bilir. Ne kadar gizlerse gizlesin (onu) sevdiğimi dünya bilir.
2. Allâh'ı tanıyanlar bir damlayı deniz gibi bildikleri gibi (bir) damla gözyaşından da gönlümün ne kadar çılgın olduğunu bilir.
3. Aşkın amacı gizli sırları bilmektir. Kays'ı, muhabbet cezbesine kapılmış akıllı ve âlim bilir.
4. Sevgili elimde zehir görse şarap kadehi zanneder. Çektiğim derdi kimse bilmez, sadece Allâh bilir.
5. Aşk serçesi olan (Dânişî'nin) uçmaya gücü yetmez, ama Dânişî'ye sorarsan kendini Anka kuşu bilir.

LXXXIII

1. Kalbimdeki yaranın acısını ve benim ateş hâline geldiğimi o ateş (gibi kırmızı) yanaklı (sevgili) bilmez (de) kim bilir?
2. Bazen muhabbet meclisinin kadehine, bazen (ise) gam ve dert yüküne (sahip olan) zavallı gönlün çektiğini Allâh bilmez (de) kim bilir?
3. O güzel sözlü sülünün gönlünü bilen (yine) gönüldür. Her türden kuşun dilini Attâr bilmez (de) kim bilir?
4. Yeni yeni açılmakta olan goncanın dilini zavallı bülbül bilmez (de) kim bilir?
5. İlimlere sahip olan gözün sırrını yara dolu gönülde bil. Ruhun sırrını Mâlik-i Dînâr bilmez (de) kim bilir?

- 6 Ehl-i ‘aşkuñ cengüñi eyleñ su’âl ol gamzede
Harb u darbuñ hilesin ‘ayyâr bilmez kim bilür
- 7 Baña sor ruhsâr-ı yâre karşı cân virmek nedür
Zevkin anuñ ‘âşık-ı dîdâr bilmez kim bilür
- 8 Râh-ı Hakkı Dânişî nür-ı şerî‘at gösterür
Remz-i ‘aşkı Aḥmed-i Muḥtâr bilmez kim bilür

LXXXIV^G

[Fâ‘ilâtün / Mefâ‘ilün / Fe‘ulün]

- 1 Göricek yâr müstemendi bilür
Kulunuñ hâlini efendi bilür
- 2 Gör ki ‘irfânın ol tabîb-i dilüñ
Tutmadın nabz-ı derdimendi bilür
- 3 Haḫḫı yüz virmez oldı aḡyâra
Kavl-i şıdḡ-ıla riş-ḡandı bilür
- 4 Kendüyi bilmeden de ḡalsa göñül
Düşicek bezm-i dil-pesendi bilür
- 5 Degme bâzûya bâz-ı dil ḡonmaz
Ḳonacaḡ şâḡ-ı ser-bülendi bilür
- 6 Sevmeden ḡayrı yok benüm cürmüm
Bî-günâh öldürürse kendi bilür
- 7 Dânişî rind-i ḡab‘-ı ‘âşık-ı zâr
Sevecek şüḡ-ı şeh-levendi bilür

LXXXV^G

[Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilün]

- 1 Ehl-i dünyâ meşrebiyle meşrebüm alışmıyor
Ḳâriciler mezhebiyle mezhebüm alışmıyor
- 2 Süfiyân cennet diler ben ‘işret-i dîdâr-ı yâr
Ol gürühuñ maḡlabıyla maḡlabum alışmıyor

^G LXXXIV/27a

^G LXXXV/19a

6. O gamzede aşk ehlinin savaşını sorun. Savaşmanın ve vuruşmanın hilesini hilekâr bilmez (de) kim bilir?
7. Sevgilinin yanağı için can vermenin ne olduğunu bana sor. Onun zevkini (sevgilinin) yüzüne (tutulan) âşık bilmez (de) kim bilir?
8. Dâniş! Allâh'ın yolunu şeriat nuru gösterir. Aşkın işâretini Ahmed-i Muhtâr (Hazret-i Muhammed) bilmez (de) kim bilir?

LXXXIV

1. Sevgili kederli (âşığı) görünce tanır. Kulunun hâlini efendisi bilir.
2. Gönül doktorunun irfânını gör ki dertli nabzı tutmadan bilir.
3. (Sevgilinin yüzündeki) ayva tüyleri yabancılara yüz vermez oldu. (Çünkü o ayva tüyleri) doğru sözle bıyık altından gülmenin ne demek olduğunu bilir.
4. Gönül kendini bilmeden de kalsa (aşka) düşünce gönle hoş gelecek meclisi bilir.
5. Gönül şahini öyle rasgele kola konmaz. (O) konacak yüksek dalı bilir.
6. Benim sevmekten başka bir günâhım yok. (Sevgili beni) günâhsız (yere) öldürürse kendi bilir.
7. Dâniş! İnceleyen âşığın mizacının rindi sevecek boylu boslu şüh (güzeli) bilir.

LXXXV

1. Dünya ehlinin mizacıyla mizacım uyuşmuyor. Hâricilerin mezhebiyle (de) mezhebim uyuşmuyor.
2. Ben sevgilinin güzel yüzünün zevkini dilerim, sûfler ise cenneti diler. Onların isteğiyle isteğim uyuşmuyor.

- 3 Geçmişüm rāh-1 riyādan kim mürāyī zāhidüñ
Yolda izde kevkebiyle kevkebüm alışmıyor
- 4 Anlar aqça harç ider ‘aşık nüküd-1 eşkini
Devlet ehli kevkebiyle kevkebüm alışmıyor
- 5 Dānişī kendüm bilelden ‘aşkdur kārüm benüm
Ehl-i ‘arzuñ meşrebiyle meşrebüm alışmıyor

LXXXVI^G

[Fā‘ilātün / Mefā‘ilün / Fa‘ilün]

- 1 Rüy-1 ma‘niye düşmedük mazhar
Olmuşuzdur esir-i kayd-1 şuver
- 2 Cüy-1 feyzi gönülde cārīdür
Yüridür hükümüñi kazā vü kader
- 3 Ğam-1 İncil-i haqq-1 meh-rüyān
Okıdur küfri ‘aşıka ez-ber
- 4 Sīne gersem n’ola hadeng-i ğama
Dil-i pür-dāğum oldu aña siper
- 5 Pāy-māl-i ğam olmasun mı ‘adū
Miğ-1 na‘luña göz diker ekşer
- 6 Eksük olmaz kapuñda sultānum
Dānişī gibi bende-i kemter
- 7 İşigüñ yaşdanur faķirüñdür
Olmak ister vişālüñe mazhar

LXXXVII^G

[Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün]

- 1 Ruğuñ āyinesinde cām-1 la‘lūñ gösterür diller
Şafā ehline birdür Cām-1 Cem Mir‘āt-1 İskender

^G LXXXVI/23b

^G LXXXVII/24a

3. İkiyüzlü zâhidin riya yolundan geçmişim. Çünkü yolda izde (onun) yıldızıyla yıldızım uyuşmuyor.
4. Zenginler akçe, âşık (ise) gözyaşı nakdini sarf eder. Zenginlerin yıldızıyla yıldızım uyuşmuyor.
5. Dânişî! Kendimi bildiğimden beri benim işim aşktır. Dünya ehlinin mizacıyla mizacım uyuşmuyor.

LXXXVI

1. Mana yüzüne nâil olamadık, sûretlerin zincirine esir olduk.
2. Hükümünü yürüten kaza ve kaderin feyz ırmağı gönülde akmaktadır.
3. Ay yüzlülerin ayva tüyelerinin müjdesinin düşüncesi âşığa küfrü ezberden okutur.
4. Gam okuna göğüs gersem ne olur? (Çünkü) yara dolu gönlüm ona siper oldu.
5. Genellikle nalının çivisine göz diken düşman gam altında ezilmesin mi?
6. Sultanım! Dânişî gibi âciz kulun kapında eksik olmaz.
7. Vuslatına kavuşmak isteyen (Dânişî) kapına dayanan fakirindir.

LXXXVII

1. Gönüller yanağının aynasında kırmızı kadehi gösterir. Zevk ehline Cem'in Kadehi ile İskender'in Aynası birdir.

- 2 Nişârı sîm ü zerdür mest-i ‘aşka sâkı-i şūhuñ
Bir elde sükkeri nuql u bir elde meyle pür sāgar
- 3 Şafālandum gözüm açdum anuñla gördüğüm gördüm
Didi kıl dāgumu serir didüm olsun n’ola bir ser
- 4 ‘Aceb midür ruḡ-ı zerdümle añsam ol sehî ḡaddi
Belin büken zamāne dilberinüñ şimdi zerdür zer
- 5 Bilmem dirseñ ki kimdür Dānişî zerre-i miḡdārı
Ġubār-ı reh-güzār-ı dil-rübā bir ḡākdān kemter

LXXXVIII^G

[Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün]

- 1 Feth ise genc-i tılısm-ı dilberi ḡaşduñ eger
Elde şemşir-i maḡabbet ḡuvvet-i bāzū yeter
- 2 Ben nice feth itmeyem bāb-ı ḡişār-ı vaşlı kim
Tüb-ı āhum bu yidi ḡat ḡal‘adan eyler güzer
- 3 Kesmede biçmekde şemşir-i ḡazānuñ ‘aynıdur
Uḡrın uḡrın ol baḡışlar cümleden ḡaḡ-ı nazār
- 4 Şarḡdan gösterdi yüz ceyš-i ḡubār-ı ḡaḡḡ-ı yār
ḡapladı mir‘āt-ı cān-ı ‘aşḡı gerd-i keder
- 5 Dānişî Nev-rūzduz rüz-nāme-i şahbāyı gör
Şaḡn-ı Kāḡıd-ḡānede dildār ile ‘işret yazar
- 6 Yāre ‘arz it baḡr-ı ḡab‘uñdan ne kim eyler zuhūr
Meyl ide şāhid ki dürr ü gevhere ol sîm-ber

[ZÂ]

LXXXIX^G

[Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün]

- 1 Ciger ḡanıyla ḡolmuş ḡöñlümüz cānāne virdük biz
O şūḡā dost-kāmı bir ḡolı peymāne virdük biz

^G LXXXVIII/24a

^G LXXXIX/B // 28a

2. Bir elde çerezi ve bir elde şarap dolu kadehiyle şûh sâkînin aşk sarhoşuna saçtığı altın ve gümüşür.
3. Gözümü açtığımda neşelendim, gördüğümü onunla gördüm. (Sevgili) “Yaramı taht yap” dedi. “Başım üzere olsun, ne olur?” dedim.
4. O fidan boyulu (sevgiliyi) sararıp solmuş yanağımla ansam şaşılır mı? Zamanın dilberinin şimdi belini büken altındır altın.
5. Dânişî'nin kim olduğunu sorarsan bilmem. (Onun) kıymeti dilberin yolunun tozu (olan) bir topraktan daha değersizdir.

LXXXVIII

1. Eğer amacın dilberin tıslımlı hazinesini ele geçirmekse elindeki muhabbet kılıcıyla kol kuvveti yeter.
2. Ben vuslat kalesinin kapısını nasıl fethetmeyeyim? Çünkü âhımın topu bu yedi kat kaleden geçer.
3. Gizli gizli topluluktan nazarı kesen o bakışlar kesip biçmekte kaza kılıcının aynısıdır.
4. Sevgilinin ayva tüylerinin toz ordusu doğudan göründü. Keder tozu, aşkın can aynasını kapladı.
5. Dânişî! Nevruzdur. Kadehin günlüğünü gör. (Çünkü o günlükte) dilber ile Kâğıthâne meydanında eğlenceyi yazar.
6. Tabiatın denizinden ne çıkarsa sevgiliye arz et. (Çünkü) o gümüş tenli sevgili inciye ve cevhere meyleder.

LXXXIX

1. Biz o şûh sevgiliye ciğer kanıyla dolu gönlümüzü ve dostlara yaraşır dolu bir kadehi verdik.

- 2 Serinde āşiyān-ı mürğ şanmañ Qays-ı şeydānuñ
Şeh-i ‘aşkuz aña bir efser-i şāhāne virdük biz
- 3 O şehte āşinālıkdur garaž dünyāya gelmekden
Anuñ-çün tıfl-ı cānı mekteb-i ‘irfāne virdük biz
- 4 Fiğāmı tutdı dünyāyı gönül nāmında rüsvāyı
Yine dārü’ş-şifā-yı yāre bir dīvāne virdük biz
- 5 Dil ü cān kim ezelden mülkidür ol ğamze-i şūhuñ
Aña naqd-i maħabbetle iki vīrāne virdük biz
- 6 Dili bu cān şad çāk-ile dildāre idüp teslīm
Görümlük aña bir āyīne ile şāne virdük biz
- 7 Elinden Dānişī şekvā idüp ser-pençe-i ‘aşkuñ
Bu nazm-ı dil-pezirī şāh-ı ‘ālī-şāne virdük biz

XC^G

[Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün]

- 1 Ele almaqla dilberler gönül senden firār itmez
Benüm şahbāz-ı tab‘um degme bir qolda qarār itmez
- 2 Anuñ kayd-ı ħazānı ħüsnüñüñ ammā şafāsı var
Cemālün itdügi te’şir-i zevki nev-bahār itmez
- 3 Gönül geçmez yine andan bilürken mekr ü āşubın
Meger tır-i müjen bir dem mi var dilden güzār itmez
- 4 Nice cān virmesün yolında ‘āşık evvelā başdan
Ser-i bī-devletin kimdür ki yāre ber-güzār itmez
- 5 Taħassürle ğubār-ı kūyını ol verd-i ruħsāruñ
‘Aceb bir dem mi vardur ħün-ı eşküm lālezār itmez
- 6 ‘Acebdür seg raķīb ile bu denlü ülfetüm varken
Ol āhū çeşmi luḫfindan baña şayd u şikār itmez
- 7 Ne ğam ey Dānişī āh u sirişküñden bu ‘ālemde
Qanı bir merd-i deryā-dil ki sırrın āşikār itmez

^G XC/28a

2. Çılgın Kays'ın başındakini kuş yuvası zannetmeyin. Biz aşk sultanıyız, ona sultanlara yakışır bir taç verdik.
3. Dünyaya gelmekten gâye o sultanla tanışmaktır. Onun için can çocuğunu biz irfan okuluna verdik.
4. Gönül nâmındaki rüsvânın inlemesi dünyayı tuttu. Biz sevgilinin hastahânesine yine bir deliyi verdik.
5. Gönül ve can ezelden (beri) o şüh (sevgilinin) gamzesinin mülküdür. Biz ona muhabbet nakdiyle iki vîrâne verdik.
6. Bu can, yüz parça olmuş gönlü dilbere teslim ederek ona görümlük (olarak) bir ayna ile tarak verdik.
7. Dânişî! Aşkın güçlü pençesinden şikâyet ederek bu gönle hoş gelen şiiri biz şan ve şerefi büyük bir sultana verdik.

XC

1. Dilberler ele alınca gönül senden kaçmaz. Benim yaratılış doğanım öyle rasgele bir kola konmaz.
2. Onun güzelliğinin sonbaharının öyle bir sefası vardır ki (o) güzelliğin yaptığı zevkin tesirini ilkbahar (bile) yapamaz.
3. Gönül (onun) hilesini ve kavgacılığını bildiği hâlde yine (de) ondan vazgeçmez ve kirpiklerinin okunun geçmediği bir an mı var?
4. Âşık evvelâ baştan (sevgilinin) yolunda nasıl can vermesin? Zavallı başını sevgiliye hediye etmeyen âşık var mıdır?
5. Kanlı gözyaşımın o yanağının gülünün mekânının tozunu lâle bahçesi yapmadığı bir an var mıdır?
6. O köpek tıynetli rakiple bu kadar yakınlığım varken o âhû gözlüyü lutf edip bana bırakmamasına şaşarım.
7. Ey Dânişî! Bu dünyada (çektığın) âh ve (akıttığın) gözyaşı yüzünden üzülme. (Bu dünyada) sırrını âşikâr etmeyen gönlü büyük bir yiğit nerededir?

XCI^G

[Müstefilün / Müstefilün / Müstefilün / Müstefilün]

- 1 Ehl-i dilüz şâ'irlerüz 'ayş u gâzeldür zevkümüz
Yâr ile yâr olduk hele a'lâ güzeldür zevkümüz
- 2 Her dem makâm-ı 'aşkıdan dem ururuz mey-ḥânedede
'Aşk u hevâdur kârumuz ḥüsn-i 'ameldür zevkümüz
- 3 Biz kim hevâ-yı 'aşka düşmüş bir alây âşüfteyüz
Yokdur şafâmuz zevkten renc ü keseldür zevkümüz
- 4 Mey yirine nüş itdüğü zehr-i sitemdür 'âşıkun
Efvâh-ı 'âlemde bizüm baksañ meşeldür zevkümüz
- 5 Bakdukça mir'ât-ı mecâziye ḥaḳîkat gösterür
Ey Dânişî hep neşve-i câm-ı ezeldür zevkümüz

XCII^G

[Me'ülü / Mefâ'ilü / Mefâ'ilü / Fe'ülün]

- 1 Göz nûrın alur 'arız-ı cânâna bakılmaz
Cân kaçdın ider gamze-i fettâna bakılmaz
- 2 Men' ide 'adü 'âşıkı mümkün mi kapuñdan
Dergâh-ı şeh-i 'aşkıda derbâna bakılmaz
- 3 Mestâne ser-i küyına düşsek nazar itmez
Bu ḥânkah-ı 'aşkıda mihmâna bakılmaz
- 4 Ḥünkâra degüşmez bir eyü dilberi 'âşık
Maḥbûb tururken şeh-i devrâna bakılmaz
- 5 Vir Dânişîyâ göñlüñ alan dilbere cânun
'Aşk 'âlidür bunda dil ü câna bakılmaz

^G XCI/29b

^G XCII/28b

XCI

1. Gönül ehli şâirleriz. Zevkimiz eğlence ve gazeldir. Sevgili bizim sevgimize karşılık verince zevkimiz hat safhadadır.
2. Meyhânedede her zaman aşkın makamından söz ederiz. İşimiz aşk ve sevgi, zevkimiz (ise) amel güzelliğidir.
3. Aşka düşmüş perişan bir topluluk olan bizim zevkimiz, sefamız yoktur. Bizim zevkimiz sıkıntı ve eziyettir.
4. Âşğın şarap yerine içtiği eziyet zehridir. Baksan bizim zevkimiz âlemin diline düşmüştür.
5. Ey Dânişî! Mecâzî aynaya baktıkça gerçeği gösterir. Zevkimiz hep ezel kadehinin neşesidir.

XCII

1. Gözün nurunu alan sevgilinin yanağına ve cana kasteden fitneci gamzeye bakılmaz.
2. Düşmanın, âşığı (senin) kapından men etmesi mümkün müdür? Aşk sultanının dergâhında kapıcıya bakılmaz.
3. Kendinden geçmiş bir şekilde sevgilinin bulunduğu yere düşsek (o sevgili bize) bakmaz. Bu aşk tekkesinde misafirin kim olduğuna bakılmaz.
4. Âşık, iyi bir dilberi sultana değişmez. Sevgili dururken devrin sultanına bakılmaz.
5. Ey Dânişî! Gönlünü alan dilbere canını ver. Aşk yücedir, burada gönle ve cana bakılmaz.

XCIII^G

[Mefā'īlūn / Mefā'īlūn / Mefā'īlūn / Mefā'īlūn]

- 1 Gelürse naqd-i cān hāzırla dilber rāyegān gelmez
Vücūd iqlimine bir böyle gevher her zamān gelmez
- 2 Maḥabbet deştinūñ her gūşesi remz-ile memlūdur
Ne vādīdür ki yil esmez kuş uçmaz kārban gelmez
- 3 Nihānī gamzelerle 'āşıkı öldürmedür kārı
Gözine gelmeyince meclise ol dilsitān gelmez
- 4 Qanā'at eylemez öldürmek-ile 'āşık-ı zārı
O şūḫ āfet gibi dünyāya bir āşüb-ı cān gelmez
- 5 Temāşā itmek-içün ḥüsnini yāre kadeḫ şunsak
Bize vaḥşilük eyler ol meh-i nā-mihrbān gelmez
- 6 Güzeller gerçi çokdur böyle āfet-dil-rübā yokdur
Güzellikde cihāna böyle maḥbüb-ı zamān gelmez
- 7 Firākıyla şarardum ḥün-ı dil nūş eylerin ammā
Mey içmekle maḥabbet ehlinūñ beñzine qan gelmez
- 8 Biri birine katdı nīze-i gamzeyle dünyāyı
Felek devr itse biñ yıl böyle bir şāḫib-kırān gelmez
- 9 Çağırmadın varur ey Dānişī ağıyāra bī-pervā
Ne denlū da'vet itsek de bize nev-cevān gelmez

XCIV^G

[Mefā'īlūn / Mefā'īlūn / Mefā'īlūn / Mefā'īlūn]

- 1 Yolında dilberūñ cān virmeyen vaşla qarīb olmaz
Bu rūḫānī şafādur degme bir şāḫşa naşīb olmaz
- 2 Gören bir kez cemālūñ bir daḫī senden gözin ırmaz
Seni kimdür görüp de 'āşık-ı zāra raqīb olmaz
- 3 Maḥabbet ehlinūñ her yirde yāri naqş-ı ḥüsnūñdür
Seyāhatle diyār-ı gurbete düşse garīb olmaz

^G XCIII/28b

^G XCIV/29a

XCIII

1. Dilber gelirse canını vermeye hazır ol. Çünkü o sevgili bedava gelmez. Vücut ülkesine böyle bir cevher her zaman gelmez.
2. Her köşesi bir işaret ile dolu olan muhabbet vadisi yel esmez, kuş uçmaz, kervan geçmez bir vadidir.
3. İşi gizli, işveli ve nazlı gamzelerle âşığı öldürmek olan sevgili gözüne kestirmedikçe o gönülleri alan sevgili meclise gelmez.
4. Ağlayan âşığı öldürmekle yetinmeyen o şüh âfet gibi bir fettân dünyaya (bir daha) gelmez.
5. (Sevgilinin) güzelliğini seyretmek için ona kadeh sunsak o vefâsız ay (yüzlü sevgili) gelmeyerek bizden kaçar.
6. Güzeller gerçi çoktur, (fakat) böyle gönül alan bir âfet yoktur. Dünyaya böyle güzel biri her zaman gelmez.
7. Ayrılığıyla sarardım, gönül kanı içerim; ama şarap içmekle muhabbet ehlinin benzine kan gelmez.
8. Dünyayı gamzesinin mızrağıyla birbirine kattı. Bin yıl geçse de böyle her zaman başarı, üstünlük kazanan (bir) hükümdar (bir daha) dünyaya gelmez.
9. Ey Dânişî! Genç (sevgili) ne kadar davet etsek de bize gelmez, (fakat) yabancılara çekinmeksizin çağrılmadan varır.

XCIV

1. Dilberin yolunda can vermeyen vuslata yaklaşamaz. Bu (vuslat) rûhânî bir zevktir (ki) öyle rasgele bir kişiye nasip olmaz.
2. Yüzünü bir kez gören gözünü bir daha senden ayıramaz. Seni görüp de ağlayan âşığa rakip olmayan var mıdır?
3. Muhabbet ehlinin her yerde sevgilisi güzelliğinin nakşidir. (O) yolculukla gurbet memleketlere düşse kimsesiz olmaz.

- 4 Bizi pîr-i muğân bir cāmla irşāda kâdirdür
Hele gümrah-ı aşka böyle bir şeyh-i edîb olmaz
- 5 Ne denlü derdine dermân iderlerse olur nâ-çâr
Ne hikmet aşıkun gönlünce âlemde tabîb olmaz
- 6 O naḥl-i tâzenün seftâlûsin ey ḥasta-dil ummâ
Bu bâğ-ı aşkdur bunda enâr amrûd u sîb olmaz
- 7 Ser-â-ser dâğ-ı şerḥa Dânişî besdür baña ḥil'at
Libâsı ehl-i aşkun atlas u dîbâ vü şîb olmaz

XCV^G

[Müstefilün / Fe'ülün / Müstefilün / Fe'ülün]

- 1 Dârüş-şifâ-yı yâre her ḥasta dâḥil olmaz
Yok ise aşinalık dermâna vâsıl olmaz
- 2 Yok yire saçma gözden gül-dâne-i sirişki
Ḥāk-i keşife³⁹⁸ düşse bir dâne ḥâşıl olmaz
- 3 Daḥl itmeden çekilse eksüklüğünü bilse
Gör zâhidün kelâmın 'ilmiyle 'âmil olmaz
- 4 'İlm-i ledünden âgâh olan olur mı güm-râh
Dânâ-yı 'ilm ü 'irfân cehlile câhil olmaz
- 5 'Aşkıyla kimi mecnûn kimisi kâra meftûn
Mest-i hevâ eylemez dîvâne âkil olmaz
- 6 Gerd-i sivâyı def' it dilden hicâbı ref' it
Âyine-i cemâle bir nesne ḥâyil olmaz
- 7 Ḥamd it ki Dânişî şen oldı kelâmun aḥsen
Bu şîr-i bî-nazîre kimdür ki kâ'il olmaz

^G XCV/27b

³⁹⁸ keşif : کشف A

4. Meyhânececinin bir kadehle bizi doğru yola iletmeye gücü yeter. Hele aşkın yolunu şaşırmasına böyle nâzik, edepli, zarif bir şeyh olmaz.
5. Ne kadar derdine derman ararlarsa da çaresi yoktur. Ne hikmettir (ki) âşğın gönlüne göre dünyada doktor olmaz.
6. Ey hasta gönül! O genç fidanın şeftalisini umma. Çünkü bu aşk bağıdır; burada nar, armut ve elma (gibi meyveler) olmaz.
7. Dânişî! (Vücûdumdaki) baştan başa parçalanmış yaralar bana kaftan (olarak) yeter. (Zaten) aşk ehlinin elbisesi atlas(tan), ipek ve telli kumaş(tan) olmaz.

XCV

1. Sevgilinin hastahânesine her hasta giremez. (Eğer onu) tanımıyorsa dermana kavuşamaz.
2. Boş yere gözden gözyaşının gül damlalarını saçma. (Çünkü o damlalar) toprağın bol olduğu bir yere düşse topraktan bir tane (bile) bitmez.
3. Bir şeye karışmadan çekilmesi ve eksikliğini bilmesi (gereken) zâhidin sözünü gör (ki) ilmiyle hareket etmez.
4. Allâh'ın sırlarına ait manevi bilgiden bilgi alan yolunu şaşırır mı? İlim ve irfan bilen cehâletle câhil olmaz.
5. Aşkıyla kimi çıldırılmış, kimi (de) büyülenmiş. Arzu sarhoşu olmayan dîvâne akıllı olmaz.
6. Gönülden dünyanın tozunu gidererek utancı ortadan kaldır. Güzellik aynasına böyle bir nesne engel olmaz.
7. Dânişî! Şükret. Çünkü (gönlün) şen, sözün güzel oldu. Bu emsalsiz şiirin güzelliğini kabûl etmeyen olur mu?

XCVI^G

[Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün]

- 1 Süküt itsem şafālanmaz açılısam baña rām olmaz
Kıyāmet kopmayınca kışsa-ı aşkum temām olmaz
- 2 Ele al hātır-ı yārānı elden düşmesün sāğar
Maḥabbet cāmı sākī elde dāyim ber-devām olmaz
- 3 Nihānī cem' olurlar cem' olanlar cāmī-i aşka
Niyāz u nāz olur bunda cemā'atle imām olmaz
- 4 Ruḥuñ tābiyla cām-ı bādedendür gönülümün şevki
Serāy-ı aşkı rüşen itmege hiç böyle cām olmaz
- 5 Gönül seyyāhınıñ zülf ü ruḥuñdur rüz u şeb seyri
Aña andan laṭif āb u hevā-yı Mısr u Şām olmaz
- 6 Görince bildüm anuñ Dānişi keyfiyyet-i ḥālin
Olur gāhī şafā-yı cām-ı mey ammā müdām olmaz

XCVII^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Biz Hümālar şayd ider bāzuz ki dildür lānemüz
Bāde-i miḥnetle nuql-ı gāmdur āb u revānemüz
- 2 Şem'-i ḥüsn-i yārdan yaqar çerāğı pīr-i aşk
Döymeye bu āteşe āhen gerek pervānemüz
- 3 Tīşe urdı küh-ken başma ben dāğ-ı cünün
Tıtdı dehri aşk-ile başdan başa efsānemüz
- 4 Yıkdılar küy-ı ḥarābatı yıkıldı gönülümüz
Bir yapar yok kaldı ma'mūr olmadan vīrānemüz
- 5 Naşş olan dil şafhasında bādedür maḥbūbdur
Ḥūblarla dāyimā pürdür bizüm mey-ḥānemüz
- 6 Dānişi şāh u gedādan ṭolısın itmez diriğ
Dest-i sākī-i ecelde ṭolmada peymānemüz

^G XCVI/29a

^G XCVII/29a

XCVI

1. Sussam neşelenmez, açılısam bana boyun eğmez. Kıyâmet kopmayınca aşk hikâyem tamamlanmaz.
2. Sâkî! Sevgililerin hâtırını ele al (ki) kadeh elden düşmesin. Sevgi kadehi her zaman bulunmaz.
3. Aşk câmiine toplananlar gizli saklı toplanırlar. Burada cemaat ve imam değil; yalvarma, yakarma ve naz olur.
4. Gönülümün coşkusu, yanağının ışığı ve şarabın kadehindendir. Aşk sarayımı aydınlatmak (için) hiç böyle bir kadeh bulunmaz.
5. Gönül seyyâhının seyri gece ve gündüz saçın ve yanağıdır. Onun (için) Şam'ın ve Mısır'ın havası ve suyu (bile) daha hoş olmaz.
6. Dânişî! (Onu) görünce ne hâlde olduğunu anladım. (O) bazen şarap kadehinden neşelenir, ama sürekli değil.

XCVII

1. Biz Hümâ kuşlarını avlayan doğanız. (Bizim) yuvamız gönül, suyumuz mihnet şarabı, yiyeceğimiz gam çerezidir.
2. Aşkın üstâdı mumu, sevgilinin güzelliğinin mumundan yakar. Bu ateşi dövmek için pervânemizin demir (olması) gerek.
3. Dağı kazan kazıcı delilik dağı olan benim başıma kazma vurdu. Aşk efsanemiz dünyayı baştan başa tuttu.
4. Meyhânelerin bulunduğu yeri yıktıkları (için) gönümüz (de) yıkıldı. Harap olmuş (meyhânemizi) bayındır bir hâle getirecek kalmadı.
5. Gönül sayfasında nakşolan şarap ve güzeldir. Bizim meyhânemiz dâimâ güzellerle doludur.
6. Dânişî! Kadehimiz ecel sâkîsinin elinde dolmaktadır. (O ecel sâkîsi) kadehin dolusunu ne sultandan ve ne de dilenciden esirger.

XCVIII^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Öldürüñ gitsün rakīb-i ebteri söyletmeñüz
Dil kesülsün dirseñüz ol kâfiri söyletmeñüz
- 2 El yuyuñ ey 'aşıkân āb-1 hayāt-1 dehrden
Hızra minnet itmeñüz İskenderi söyletmeñüz
- 3 Germ olup söz açmañuz meclisde sırr-1 'aşkıdan
'Aşıkā düş-nām ider ol dilberi söyletmeñüz
- 4 Ağız açduqça açar halka cehennem kapusın
Taş-ile ağzın kıruñ vā'izleri söyletmeñüz
- 5 Dest-büsüyle eyā şūhān-1 şūr-engizler
Tutuñ ağzın Dānişī-i kemteri söyletmeñüz

XCIX^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Kıldı bülbül yine 'uşşāka şalā-yı nev-rüz
Bādedür rind-i sebük-rūha şafā-yı nev-rüz
- 2 Bāğa gel nüş-1 mey it zevk-ile bülbül diñle
Oldı şīrīn ü lañif āb u hevā-yı nev-rüz
- 3 Ra'd u bārān degül müjde ider şah-güli
Tutdı dünyāyı yine şīt u şadā-yı nev-rüz
- 4 H'āb-1 ğafletden açar çeşm-i dili [bir dilber]³⁹⁹
Cān kıtar cānumuza şavt-1 nevā-yı nev-rüz
- 5 Dānişī hil'atı mebzül idiyor şah-1 bahār
Şāhid-i verdi güzel açdı kabā-yı nev-rüz

^G XCVIII/28a

^G XCIX/27b

³⁹⁹ Bu kelime silik olduğı için tam okunamıyor.

XCVIII

1. Öldürün gitsin; hayırsız rakibi konuşurmayın. Konuşmasın dersiniz o kâfiri konuşurmayın.
2. Ey âşıklar! Dünya hayatının suyundan elinizi çekip (vazgeçin). Hızır'a minnet etmeyin, İskender'i konuşurmayın.
3. Mecliste coşarak aşkın sırlarından söz açmayın (ve) âşığa sövüp sayan o dilberi konuşurmayın.
4. Ağzını açtıkça (sanki) halka cehennem kapısını açan vaizlerin ağzını taş ile kırın, (onları) konuşurmayın.
5. Ey insanları coşturan güzeller! Elinizi öptürerek âciz Dânişî'nin ağzını kapatın, (onu) konuşurmayın.

XCIX

1. Bülbül yine âşıklara ilkbaharın geldiğini haber verdi. Hoş sohbet rinde ilkbaharın neşesi şaraptandır.
2. Bağa gel, şarap iç, bülbülü zevkle dinle. İlkbaharın havası ve suyu hoş ve tatlı oldu.
3. En güzel gül (artık) dünyayı kaplayan sesin gök gürlemesi ve yağmur değil, ilkbaharın sesleri olduğunu müjdeler.
4. Bir dilber gönül gözünü gaflet uykusundan açar. İlkbaharın âhenkli sesi canımıza can katar.
5. Dânişî! Bahar sultanı bolca kaftan dağıtıyor. İlkbaharın kaftanı güle çok güzel yakıştı!

C^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Ehl-i zerķi bilmezüz rindān-ile hem-ḥāneyüz
Aşınāya aşınā bī-gāneye bī-gāneyüz
- 2 Cān u dil nālān u sūzān olmasun mı rüz u şeb
Verd-i ḥüsne bülbülüz şem'-i ğama pervāneyüz
- 3 Ehl-i aşka bendeyüz erbāb-ı zühdi sevmeyüz
'Āķile biz 'āķilüz dīvāneye dīvāneyüz
- 4 Ḥār-ı ğamdan ğül gibi şad-çāk olursa dāmenüm
Ĝülşen-i küym kıoyup ḥāşā tutam yābāneyüz
- 5 Kūbbe-i kevni tutar āvāze-i tesbīḥümüz
Dest-i pīr-i aşkda biz şubḥa-ı şıdkāneyüz
- 6 Ĝayrıya dil virmege hiç ğönlümüz yokdur bizüm
'Āşık-ı bī-dillerüz dil-dāde-i cānāneyüz
- 7 Secde kılmışduķ ğubār-ı yāre çıkdı naķşumuz
Dāstānuz dillerinde 'ālemüñ efsāneyüz
- 8 Biz ḥarābātīlerüz mest-i ḥarāb ey Dānişī
Çār dīvārı yıkılmış ḥāne-i vīrāneyüz

[ŞİN]

CI^G

[Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün]

- 1 Ne 'ārifler bu bezme naķd-i 'irfānın nişār itmiş
Benüm ol 'āşık-ı ser-mest kim cānın nişār itmiş
- 2 Ĝöñülde fikr-i 'uşşāķuñ reh-i küyuñda cān virmek
Ne 'āşıklar bu yolda genc-i nihānın nişār itmiş
- 3 'Aceb mi ğülle naķş olsa zemīn-i sīne-i 'āşık
Maḥabbet eri aña zevķ-i bārānın nişār itmiş

^G C/28a

^G CI/30a

C

1. İkiyüzlüleri, riyâkârları tanımayız, rintler ile arkadaşız. Tanıdığa tanıdık, yabancılara yabancıyız.
2. Can ve gönül gece ve gündüz ağlayıp inlemesin mi? (Çünkü biz) güzellik gülüne bülbülüz, gam mumuna pervâneyiz.
3. Aşk ehlinin kölesiyiz, zâhidleri sevmeyiz. Biz akıllıyla akıllı, deliyle deliyiz.
4. Gam dikeninden eteğim gül gibi yüz parça olsa da asla (senin) köyünün gül bahçesini bırakıp yabancılara gitmem.
5. Tespihimizin sesi gök kubbeyi kaplar. Biz aşk üstâdının elinde hakikat tozuyuz.
6. Bizim yabancılara gönül vermeye hiç niyetimiz yoktur. (Biz) sevgiliye gönül vermiş perişan âşıklarız.
7. Sevgilinin (yolunun) tozunda secde kılmıştık, (o tozun üzerine) resmimiz çıktı. Halkın gönüllerinde destanız, efsaneyiz.
8. Ey Dânişî! Biz sarhoş, kendinden geçmiş meyhâne müdâvimi (ve) dört duvarı yıkılmış, vîrân olmuş meyhâneyiz.

CI

1. Bu meclise nice ârifler irfanını saçmış. O canını vermiş, sarhoş âşık benim.
2. Âşıkların fikrindeki ve gönlündeki (senin) mahallenin yolunda can vermektir. Bu yolda nice âşıklar gizli hazinesini saçmıştır.
3. Âşığın göğsünün üzeri gülle süslense şaşılır mı? Muhabbet eri ona yağmurun zevkini saçmış.

- 4 Nice mümkün sevinmek âteşem İskender-i gerdün
Tutalum âlemün deryâ-yı ʿummânın nişâr itmiş
- 5 Gönülde dâğ gözde eşk-i hûn-âlüd şâh-ı ʿaşk
Cihâna berr ü baħrûn laʿl ü mercânın nişâr itmiş
- 6 Reh-i ʿaşkuñda bezl itdüm dil ü cânı baña mânend
Kanı yoluñda bir mâl-ı firāvânın nişâr itmiş
- 7 N'ola şayf u şitâ güller açılsa reh-güzâruñda
Olup kurbân kapuñda Dânişî kanın nişâr itmiş

CII^G

[Mefâʿilün / Mefâʿilün / Mefâʿilün / Mefâʿilün]

- 1 Hevâyıla beni taşvîr iden yâri melek yazmış
Nesîm-i ʿaşkla gülzâr-ı hûsni müşterek yazmış⁴⁰⁰
- 2 Gören dir hançerûn aksin gözüm yaşında bir nakķâş
Bir aķar şuyı resm idüp içinde bir semek yazmış⁴⁰¹
- 3 Dil-i Mecnûnı taşvîr eyleyüp ressâm-ı deşt-i ʿaşk
Yanınca üstür-i Leylâ-yı hûsnûn bir küçük yazmış⁴⁰²
- 4 Yazan kil-k-i kaderle nâme-i aʿmâl-i maħlûķı
Kimine zevķ-i ʿişret kimine renc ü emek yazmış⁴⁰³
- 5 Ezelden rûze-i ğam ʿıyd-ı şādīye muķârindür
Hele firķat ğünün şeydâ-yı ʿaşķa rûz-ı şek yazmış⁴⁰⁴
- 6 Gelür elbette başa yazılan bir bir hilâf itmez
Serinde ser-güzeştin herkesün dest-i felek yazmış⁴⁰⁵
- 7 Ezel kâtibleri taħrîr idince Dânişî halkı
Gönül tıflını mehd-i ʿayn-ı aʿyâne bebek yazmış

^G CII/29b

⁴⁰⁰ Hevâyıla beni taşvîr iden B : Hâķ-ı ser-sebzini taħrîr iden A // Nesîm-i ʿaşkla gülzâr-ı hûsni B : Maħabbet yazısın tûmâr-ı ʿaşķa A

⁴⁰¹ hançerûn B : hançeri A

⁴⁰² taşvîr eyleyüp A : taħrîr eyleyüp B

⁴⁰³ Yazan kil-k-i kaderle nâme-i aʿmâl-i maħlûķı A : Yazan cân defterinde herkesün ser-nâme-i hâlin B // zevķ-i ʿişret A : ʿayş u ʿişret B

⁴⁰⁴ hele A : yarin B

⁴⁰⁵ dest-i felek A : kil-k-i felek B

4. Sevinmek nasıl mümkün olsun? (Çünkü ben) âteşim. Farz edelim feleğin İskender’i dünyanın büyük denizlerini saçmış.
5. Yaralı kalple ve kanlı gözyaşıyla aşk sultanı dünyaya karanın ve denizin incilerini ve mercanlarını saçmış.
6. (Ben) aşkının yolunda gönlümü ve canımı verdim. Yolunda malımı bolca saçmış benim gibi biri nerededir?
7. Geçtiğin yolda yaz ve kış güller açılrsa şaşılır mı? (Çünkü) Dânişî kapında kurban olup kanını saçmış.

CH

1. Beni arzulu tasvir eden sevgiliyi “Melek” (diye) yazmış. Aşk rüzgârıyla güzelliğin gül bahçesini “Beraberdir” (diye) yazmış.
2. Hançerin görüntüsünü gözyaşında gören “Bir nakkâş bir akarsuyu resmedip içine bir de balık nakşetmiş” der.
3. Aşk çölünün ressâmı Mecnûn’un gönlünün resmini yaptığında (onun) yanında güzellik (timsali olan) Leylâ’sının devesini bir “Küçük” (diye) yazmış.
4. Kader kalemiyle halkın amel defterini yazan kimine işret zevkini kimine (ise) sıkıntıyı ve eziyeti yazmış.
5. Ezelden beri gam günü mutlu günlere yakındır. Ayrıca (kader) aşk çılgınına ayrılık gününü “Şüpheli gün” (diye) yazmış.
6. Elbette başa yazılan bir bir gelir, (kadere) karşı konulmaz. Herkesin başındaki mâcerâsını feleğin eli (kader) yazmış.
7. Dânişî! Ezel kâtipleri halkı yazınca gönül çocuğunu (da) “Göz çukurundaki bebek” (diye) yazmış.

CIII^G

[Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün]

- 1 Şabā şeb-bū-yı zülf-i dil-rübāya mübtelā olmuş
O da benden beter aşüftedür ser-[ber]-hevā olmuş
- 2 Nice gelsün yüze yāre görünsün 'āşık-ı bī-dil
Nesi var-ise kūy-ı dil-rübāda hep hebā olmuş
- 3 Cemāl-i yāre karşı olmadan ğayrı nedür çāre
Tutalum kim ser-ā-pā şehrümüz dārūş-şifā olmuş
- 4 Mürāyī vā'izūñ eksük degül nefsiyle ğavgāsı
Ne hikmetdür ki baksañ kendi kendiye belā olmuş
- 5 Tarīk-i 'aşka gir ey Dānişī-i mest-i āvāre
Nice güm-rāh o yoldan mazhar-ı feyz-i Hüdā olmuş

[‘AYN]

CIV^G

[Fā'īlātün / Fā'īlātün / Fā'īlātün / Fā'īlün]

- 1 Şubha dek yaqdı gece sūz-ı dilin şohbetde şem^c
Nār-ı nūr itdi vücūdın āteş-i miñnetde şem^c
- 2 Olmağ-ıçün dāhil-i fānūs-ı bezm-i dil-rübā
Ne riyāzetler çeküpdür ğuşe-i halvetde şem^c
- 3 Hiç niye pervāne-i perr-i sözün pervāsı yok
Yana yana cān virürken āteş-i hasretde şem^c
- 4 Kec kıllur başında tācın rüzgāra karşı kor
Zevki var bezminde yārūñ mesned-i rifatde şem^c
- 5 N'ola başı üzre yir itse dil-i pervāneye
Hıdmetinde mūmdur şevkūñle cem'iyetde şem^c
- 6 Olduğı meclisde kārı bezl-i zerdür 'āleme
Gör ne gece vāşıl olmuş kılbe-i 'uzletde şem^c

^G CIII/29b

^G CIV/B // 30a

CIII

1. Sabah rüzgârı, dilberin saçının şebboy (kokusuna) tutulmuş. O da benden daha beter perişandır (ve) akli havalardadır.
2. Perişan âşık nasıl yüz bulsun da sevgiliye görünsün? (Perişan âşığın) nesi var ise hepsi dilberin mekânında ziyan olmuş.
3. Farz edelim ki şehrimiz baştan ayağa hastane olmuş. (Bu hastaların tedavisi için) sevgilinin yüzünü görmekten başka çare var mıdır?
4. İkiyüzlü vaizin nefsiyle kavgası eksik değil. Ne hikmettir ki baksan kendi kendine belâ olmuş.
5. Ey perişan, kendinden geçmiş Dânişî! Aşk yoluna gir. (Çünkü) nice yolunu şaşırılmış (kişi) o yoldan Allâh'ın bereketine nâil olmuş.

CIV

1. Mum, sohbet (meclisin)de gönül ateşini gece sabaha kadar yaktı.
2. Mum, dilberin meclisinin fânûsuna girebilmek için yalnızlık köşesinde nice dünya lezzetlerinden vazgeçmiş, nice sıkıntılar çekmiştir.
3. Mum, özlem ateşinde yana yana can verirken söz kanadının pervanesinin niye hiç korkusu yok?
4. (Mum) tacını eğerek zamana karşı koyar. Yüce makamda kalan mumun sevgilisinin meclisinde zevki var. ("Rûzigâr" kelimesini burada hem "zaman" ve hem de "esen yel" anlamında tevriyeli kullanabiliriz.
5. Mum, mecliste (senin) şevkinle hizmetinde kusur etmez. Pervanenin gönlüne başı üzerinde yer etse ne olur?
6. (Mumun) meclisteki işi etrafına altın (gibi ışığını) saçmaktır. Mumun yalnızlık kulübesine hangi gece ulaştığını gör.

- 7 Bezm-i vahdetdür maķâmı dāyimā hāmūşdur
Gösterür ‘uşşāķa kendin ‘ālem-i keşretde şem‘
- 8 Mihr-i rüy-ı dilbere maķv-ı vücūd itmekdedür
Kim degüldür āteş-i şevķiyle germiyyetde şem‘
- 9 Od yanar başında gör pāyında bend-i āhenīn
Dānişī gibi belā-yı sıķlet ü zaķmetde şem‘

[ĠAYN]

CV^g

[Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün]

- 1 Tāb-ı ‘aşķıyla göñül pür-ķün sīnem dāĝ dāĝ
Cām-ı meydür güm-reh-i semt-i vişāle şeb-ķerāĝ
- 2 Zülf-i verd-i dil-rübā besdür bize rühānī zevķ
Yārsuz ‘uşşāķa ayak bāĝıdur gülgeşt-i bāĝ
- 3 Fikr ü zikri gice gündüz yār-ıla haşr olmadur
Haşre dek şeydā-yı ‘aşķa ‘aşķdan gelmez ferāĝ
- 4 Düşmeni ķatl itmegiķün eylemiş Mevlā benüm
Dūd-ı āh-ı pür-şerārüm cevheri yalın bir āĝ
- 5 Bülbül-i āşüfte-dil olmuş hazān-dīde ĝarīb
Gülşen-i iķbāli tıtmuş ser-be-ser zāĝ u kelāĝ
- 6 Dānişī dārātı neyler hāne-ber-düş-ı fenā
İstemez şāh-ı maķabbet yār-ı büngāh u otāĝ

^g CV/B // 30b

7. Dâimâ susan (ve) makamı vahdet meclisi (olan) mum kendini âşıklara kesret âleminde gösterir.
8. Mum, şevkinin (aşkının) ateşiyle hararete değildir. (O) dilberin yüzünün parlaklığıyla varlığını yok etmektedir.
9. (Mumun) başında yanan ateşi (ve) ayağındaki demir kelepçeyi gör. Mum, Dânişî gibi sıkıntı ve eziyet çekmektedir.

CV

1. Aşkın hararetiyle gönül kan dolu, göğsüm (ise) yaralı. (Sevgiliye) kavuşma semtinin yolunu kaybedene şarap kadehi geceyi aydınlatan mumdur.
2. Dilberin gül kokulu saçı bize rûhânî zevk olarak yeter. Bağda sevgilisiz gül gezintisi âşıklara ayak bağıdır.
3. Kıyâmet gününe kadar aşk çılgını aşktan vazgeçmez. (Aşk çılgınının) gece gündüz fikri ve zikri (mahşer gününde) sevgiliyle dirilmektir.
4. Mevlâ düşmanı öldürmek için benim kıvılcım dolu âhımın dumanını cevheri yalın bir ağ haline getirmiş.
5. Perişan gönüllü bülbül solmuş ve zavallı hâle gelmiş; karga ve kuzgun (ise) ikbâl gül bahçesini baştan başa tutmuş.
6. Dânişî! Yokluk serserisi debdebe ve gösterişi ne yapsın? Muhabbet sultanı otağ ve çadır sevgilisi istemez.

[FÂ]

CVI^G

[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

- 1 Tıbķ-ı sım-ile dūr 'arz idiyor yāre şādef
'Aşık olmuş gibi ol la'l-i güher-bāra şādef
- 2 Güher-i 'aşkuñı gördükde dil ü dīdemde
Tīg-ı reşk ile tenin kıldı iki yāra şādef
- 3 Merdüm-i dīde gibi sımle pūr⁴⁰⁶ dili
Beñzemez mi güzelüm 'aşık-ı dīdāra şādef
- 4 Dūr-i dendānuñ için eşküm olupdur nīsān
'Aşkdur baħr-ı belā sīne-i şad-pāre şādef
- 5 'Azm ider rağbetle mülk-i 'Adnden bürūze
Pīş-ħ'ān olmağ-ıçün meclis-i dildāra şādef
- 6 Bādbān-ile gelūr dūr getürür zevrakla
Gögsini gerse n'ola kılzüm-i zehħāra şādef
- 7 Baħr-ı mevvāc çemen şebnemi dūr-i şehvār
Beñzedi şekl-i beyāz gül-i gülzāra şādef
- 8 Baħre itdükçe akım leşker-i sultān-ı bahār
Siperin karşı tutar nīze-i enhāra şādef
- 9 Dānişī gibi olup baħr-ı gamuñ gavvāşı
Mālik olsa ne 'aceb lūr-lū-yı şehvāra şādef
- 10 Dūr-feşānlıkda anuñla nice baħş eyler kim
Her zamān cānı mı var ağız açā yāra şādef

^G CVI/30a

⁴⁰⁶ Kelime okunamıyor.

CVI

1. Sedef (sevgilinin) o cevher saçan dudağına âşık olmuş gibi sevgiliye gümüşe benzeyen inci sunuyor.
2. Sedef, aşkının cevherini gönlümde ve gözümde gördüğünde haset kılıcıyla teninde iki yara açtı.
3. Sedef gözbebeği gibi gümüşle dolu.....gönlü sevgilinin yüzüne âşık olana benzemez mi güzelim?
4. Dişlerinin incisi için gözyaşım nisan (yağmuru) olmuştur. Belâ denizi aşktır, sedef ise yüz parçaya bölünmüş gönüldür.
5. Sedef, o sevgilinin meclisinin sofrasına dâhil olabilmek için kendi isteğiyle cennetten çıkıp bu dünyaya gelmeye çalışır.
6. Sedef, coşkun denize göğsünü gerse şaşılır mı? (Çünkü o) yelkenle gelir, kayıkla inci getirir.
7. Çemen dalgalı denize, (çemenin üzerindeki) çiy iri inciye, sedefin beyaz şekli de gül bahçesinin gülüne benzedi.
8. Bahar sultanının askerleri denize akın ettikçe sedef ırmakların süngüsüyle siperini korur.
9. Sedef, Dânişî gibi gam denizinin dalgıcı olup sultanlara yakışacak inciye sahip olsa şaşılır mı?
10. Sedef, inci saçmakta sevgiliyle nasıl yarışsın? Onun ağzını açıp sevgiliyle konuşmaya her zaman kuvveti mi var?

[KÂF]

CVII^G

[Mefûlû / Mefâilün / Fa'ülün]

- 1 Pür-ñün dili la'l-i nâb ider aşk
Bir cāmla Cem cenâb ider aşk
- 2 Cām-ı mey-i bezm-i aşıkâne
Tokkuz katunı habâb ider aşk
- 3 Feyzinde şu denlû var eser kim
Kim zerreyi âfitâb ider aşk
- 4 Her cāygehe Hümâ konar mı
Hâliş dili intiḥâb ider aşk
- 5 Uşşâkı idüp vişâle mâyil
Bir cām-ı yaqın sevâb ider aşk
- 6 Tâ kim ola bezm-i yâre lâyıq
Cân u cigerüm kebâb ider aşk
- 7 Göz yaşı ile idüp⁴⁰⁷ raqam-zed
Derd-i dilümi hisâb ider aşk
- 8 Ey Dānişî ḥâl-i dil-rübâda
Her noqtayı bir kitâb ider aşk
- 9 Meylün ki toya o genc-i ḥüsne
Bir gün seni de ḥarâb ider aşk

CVIII^G

[Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün]

- 1 Pür oldı gül gibi dâğ-ı gamunla sine-i aşık
Zer-i ḥâlişle mâl-â-mâldur gencine-i aşık

^G CVII/31b

⁴⁰⁷ idüp A : olup B

^G CVIII/31b

CVII

1. Aşk, kan dolu gönlü kıpkırmızı dudak hâline getirir. Aşk, bir kadehle Cem'i şereflendirir.
2. Âşığa yakışır bir biçimde olan meclisin şarabının kadehinin dokuz katını aşk kabarcık hâline getirir.
3. Aşkın feyzinden öyle eserler var ki (aşk) zerreyi güneş (kadar büyük) yapar.
4. Nasıl ki Hümâ kuşu her yere konmazsa aşk da saf gönlü seçer.
5. Aşk, âşıkları kavuşmaya heveslendirip büyük (bir) kadehi (sunarak) sevap işler.
6. Aşk, sevgilinin meclisine lâyık olduğu zaman canımı ve ciğerimi yakar.
7. Aşk, gönül derdimi göz yaşı ile yazıp hesap eder.
8. Ey Dânişî! Dilberin benlerinden her birini aşk bir kitap hâlini getirir.
9. Meylin güzellik hazinesine doysun. (Çünkü) aşk, bir gün seni de harap eder.

CVIII

1. Gam yarasıyla âşığın göğsü gül gibi oldu. Âşığın hazinesi saf altınla dopdoludur.

- 2 Cemāl-i dil-rübādan ğayrı şahsa dilde yir yoǧdur
Keder gerdin kabül eyler mi hiç āyīne-i ‘āşık
- 3 Maḥabbetden ğaraż cısr-i mecāziden geçilmekdür
Ḥaḳīkatdür ezelden maḥrem deyrine ‘āşık
- 4 N’ola zer gibi şāf olsa vücūdı büte-i ğamda
‘Alevdendür⁴⁰⁸ nuḳūş-ı ırḳa-ı peşmine-i ‘āşık
- 5 Çekilmez yāyı ol ıaşı kemānuñ n’eyesün ammā
Hedefdür tır-i cevre sine-i bī-kīne-i ‘āşık
- 6 ‘Aceb mi kendü kendümle idersem Dānişī ‘işret
Süveydā-yı dilindendür mey-i dūşine-i ‘āşık

CIX^G

[Fā’ilātün / Fā’ilātün / Fā’ilātün / Fā’ilün]

- 1 Şubḫa dek göz mi yumar efgār-ıla bīmār-ı ‘aşk
Gözi açıklardan olur ğün gibi bīdār-ı ‘aşk
- 2 Bāĝ-ı ḥüsnüñ eksük olmaz gülleri şayf u şitā
Ḥaşre dek şolmaz gül-i cennet gibi gülzār-ı ‘aşk
- 3 Bir alay ‘āşıklarunñ feryadı mest itdi beni
Gönlümüz cūşa getürdi şavt-ı müsīkār-ı ‘aşk
- 4 Cümlesi yirli yirindedür dirilmiş tā ezel
Baña ikrār-ı maḥabbet zāhide inkār-ı ‘aşk
- 5 Ṭabl-ı āhumdur benüm şīt u şadāmı arturan
Herkesünñ āvāzesinden bellidür āşār-ı ‘aşk
- 6 Dilde ğamzeñ fikri başumda hevā-yı kākülünñ
Şır ü ejderle pür ancak ser-be-ser kühsār-ı ‘aşk
- 7 Nāruñı nūr eyle kim oldur maḥabbetden ğaraż
Tev-emān gelmiş vücūda nūr-ı vuşlat nār-ı ‘aşk
- 8 Arturur zevk-i dilüm dilber lebi ey Dānişī
Meyle zībā alışur keyfiyyet-i esrār-ı ‘aşk

⁴⁰⁸ ‘alevdendür A : ālevdendür

^G CIX/31a

2. Gönülde dilberin güzel yüzünden başka kişiye yer yoktur. Âşığın aynası hiç keder tozunu kabûl eder mi?
3. Muhabbetten gâye mecâzî köprüden geçmektir. Ezelden (beri) gizlilik âlemine âşık hakikattir.
4. Âşığın yünden yapılmış, sade elbisesinin nakışları alev rengindedir. (Âşığın) vücûdu gam potasında altın gibi saf olsa şaşılır mı?
5. O kaşı kemana (benzeyen sevgilinin) yayı çekilmez, ama ne yapsın? Âşığın kin tutmayan göğsüne cefâ okları hedefdir.
6. Dânişî! Kendi kendimle işret edersem şaşılır mı? Âşığın dün geceki şarabı kalbindeki siyah noktadandır.

CIX

1. Aşk hastası düşünceyle sabaha kadar gözünü kırpar mı? Aşk uykusuzu gündüz gibi (gece de) gözünü yummayanlardan olur.
2. Güzellik bağının gülleri yaz ve kış eksik olmaz. Aşkın gül bahçesi cennet gülü gibi mahşer gününe kadar solmaz.
3. Beni bir grup âşığın feryadı kendimden geçirdi. Aşk mûsikârının sesi gönlümüzü coşturdu.
4. Benim için muhabbetin kabûlü, zâhit için aşkın inkarı tâ geçmişte kararlaştırılmış ve (geçmişten beri) uygulanmaktadır.
5. Benim şöhretimi ve sesimi artıran âhımın davuludur. Aşkın alâmetleri herkesin haykırmasından bellidir.
6. Gönülde gamzenin düşüncesi, başımda kâkülünün arzusu (var). Aşk dağı baştan başa aslan ve yılanlarla doludur.
7. Aşk ateşi (ile) vuslat ışığı ikiz olarak yaratılmıştır. Ateşini ışık eyle. (Çünkü) muhabbetten gâye budur.
8. Ey Dânişî! Gönül zevkimi dilberin dudağı artırır. Aşkın esrarının keyfiyeti ile şarap (birbirine) güzel yakışır.

CX^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Yoklasañ genc-ile māl-ā-māldur vīrān-1 'aşk
Beyt-i Ma'mūr melek taşvīrdür dīvān-1 'aşk
- 2 Naşş-1 levḥ-i şafḥa-1 sīnem Kelāmu'l-lāhdur
'Aşkdan a'lā imiş gencīne-i pinhān-1 'aşk
- 3 'Āķibet bu keştī-i nūh bādbāmı aķdarur
Böyle cūş eylerse dilde lücce-i tūfān-1 'aşk
- 4 Gör nedür mir'āt-1 dilde tāb-1 zūlf ü ḥüsn-i dost
Şeb-çerāğ eyler tūrābı mihr-i nūr-efşān-1 'aşk
- 5 Şāf dillerdür yine baķsan ḥaķīķat ma'deni
Ehl-i ḥāle gevherin izhār idermiş kān-1 'aşk
- 6 Cāme-ḥvāb-1 ten şebistān-1 vişāle perdedür
Cān cāna olmak ancak 'āşīķa iḥsān-1 'aşk
- 7 Ağlamakla kevne geldüm ḥāşilum esrār-1 ğam
Gülmek olmayor müyesser Dānişī ḥayrān-1 'aşk

CXI^G

[Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün]

- 1 Libās-1 müste'ār olmaz maḥabbet ehline lāyık
Ķabā-yı aḥlas-1 çarḥa tenezzül mi ider 'āşīķ
- 2 Bu cısır-i mā-sivādan geçmeyince menzile irmez
Göze göstermek olmaz cūy-1 eşki 'āşīķ-1 şādīķ
- 3 Maḥabbet revzenin rüz-1 ezelden yāre açmıştır
'Aceb mi cān virürken ḳalsa 'āşīķ gözleri açık
- 4 Resenbāzān-1 'aşkuñ çok temāşā gösterür ḥalka
Ser-i küyuñ gibi 'uşşāķa olmaz bir temāşālīķ
- 5 Ḥalāş olmağa ceḥd it Dānişī vādī-i esfelden
Maḥabbet ehlini a'lā yir itmiş Ḥāzret-i Ḥālīķ

^G CX/30b

^G CXI/31a

CX

1. Aşkın harabesi incelesen hazine ile dopdoludur. Aşkın divanı (ise) meleğin tasvir edildiği Beyt-i Mamûr'dur.
2. Göğsümün üzerindeki nakışlar Allâh'ın kelâmıdır. Aşkın gizli hazinesi aşktan (daha) yüce imiş.
3. Aşk tufanının denizi gönülde böyle coşarsa sonunda bu dokuz yelkenli gemiyi batırır.
4. Gönül aynasında dostun güzelliğinin ve saçının parlaklığının nasıl olduğunu gör. Aşkın nûr saçan güneşi toprağı geceyi aydınlatan yakut hâline getirir.
5. Hakikat madenine baksan saf gönülleri (görürsün). Hâl ehline (Allâh dostuna) aşk madeni, cevherini gösterirmiş.
6. Bedendeki uyku elbisesi vuslat dairesine perdedir. Âşığa aşkın ihsanı ancak sevgiliye kavuşmaktır.
7. (Bu) dünyaya ağlayarak geldim. (Bende) peydâ olan gamın sırlarıdır. Dânişî! Aşktan şaşırmaşa gülmek müyesser olmuyor.

CXI

1. Ödünç elbise muhabbet ehline lâyük olmaz. Âşık, dünyanın atlas kaftanına tenezzül mü eder?
2. (Âşık) bu dünya köprüsünden geçmeyince menzile ulaşamaz. Gerçek âşığın akan gözyaşını belli etmesi olmaz.
3. Âşığın gözleri can verirken açık kalsa şaşılır mı? O muhabbet penceresi (olan gözlerini) ezelden beri sevgiliye açmıştır.
4. Aşkın cambazları halka pek çok numara gösterir, (ancak) âşıklara senin mahallen gibi seyirlik bir yer olmaz.
5. Dânişî! (İçinde bulunduğun) sefillik, perişanlık vadisinden kurtulmaya çalış. Hazret-i Allâh muhabbet ehlinin (mekânını) yüce bir yer (olarak yaratmış).

CXII^G

[Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün]

- 1 Saña müşkil gelür 'uşşāk-ı şeydāya qarın olmağ
Kolay mı gör güzeller içre sen de nāzenin olmağ
- 2 Benüm zannum budur kim şark u garba āfitāb-āsā
Şehensāh olmadur kapuñda 'abd-ı kemterin olmağ
- 3 Maḥabbet ehli ser-tā-pā vişālün gencine nāzır
Kime olur müyesser böyle bir gence emin olmağ
- 4 Hüner miftāḥ-ı cehd-ile vişālün gencin açmağdur
Nedür gencine-i ḥāk-i rehünde kām-bın olmağ
- 5 Selāmetde gānīmet yolına cān virmedür yārün
Müyesser olsa bārī sālīmın ü gānīmın olmağ
- 6 Düşegör Dānişī ol āstāna bir kadem evvel
Ne a'lādur murād idindüğüñ yirde mekin olmağ

CXIII^G

[Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün]

- 1 Kocar mı gör gönül bir tāze görsem ihtiyārum yoğ
Turulmaz şu gibi dīdār gördükçe qarārum yoğ
- 2 Varanlar kelle elde armağanyla varur yāre
Benüm ol bī-ser ü pā kim elümde ber-güzārum yoğ
- 3 Benüm cehdüm yoluñda nağd-i cān şarf itmedür yoğsa
Metā'-ı devlet-i dehr-i denīye itibārum yoğ
- 4 'Aceb mi ḥātırın alsam ele bezm-i firākuñda
Şurāḥī gibi gönümce benüm bir gam-güsārum yoğ
- 5 Nesiyle fāḥr iderler fāḥr idenler bezm-i iḳbālün
Geniş cām olsa destümde anuñla iftiḥārum yoğ
- 6 Bu şevk-i dehrde maḥbūbladur şimdi bāzārum
Güzeldür kār u endişem benüm bir gayrı kārüm yoğ

^G CXII/31a

^G CXIII/30b

CXII

1. Çılgın âşıklara yakın olmak sana zor gelir, (ama) senin de güzeller içinde cilveli olman kolay mı?
2. Benim zannım şudur : Kapında çok hakir bir kul olmak doğuya ve batıya güneş gibi padişahlar padişahu olmakla (aynıdır).
3. Muhabbet ehli baştan ayağa vuslat hazinesini gözlüyor. Böyle bir hazineye güvenilir (bir bekçi) olmak kime müyesser olur?
4. Hüner, gayret anahtarı ile vuslatın hazinesini açmaktır. Yolunun toprağının hazinesinde bahtiyar olmak nedir?
5. Sağlıklı, sıhhatli iken sevgilinin yoluna can vermek ganimettir. Keşke hem sağlıklı ve hem de zengin olmak müyesser olsa!
6. Dânişî! O eşiğe bir an önce gitmeye bak. Arzu ettiğin yerde yerleşmek ne yücedir!

CXIII

1. Gönül gör bak kocar mı? Bir genç görsem dayanamam. Güzel yüz gördükçe akarsu gibi rahatım yok.
2. Sevgiliye varanlar başını eline (alarak) armağan olarak götürür. Benim başım ve ayağım olmadığı için elimde hediyem yok.
3. Benim gayretim (senin) yolunda can nakdini sarf etmedir. Yoksa alçak dünya devletinin malına itibar etmem.
4. Ayrılık meclisinde ele hâtırını alsam şaşılır mı? Benim gam ve kederimi def eden sürahi gibi gönlümce bir arkadaşım yok.
5. İkbâl meclisiyle övünenler (bu meclisin) nesiyle övünürler. (İkbâl meclisi) elimde büyük kadeh olsa (yine de onunla) övünmem.
6. Bu dünya eğlencesinde pazarım şimdi sevgiliyledir. Benim işim ve düşüncem güzeldir, başka bir işim yok.

- 7 Gider mi Dānişî dilden hayâli gâr-1 sînemde
Benüm bir gönülüm egler andan özge yâr-1 gârum yok

CXIV^G

[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

- 1 Cānumı var kim anuñ dilde gam-1 cānānı yok
Ehl-i hāle cevherin arz eylemege cānı yok
- 2 Bir gönül kim zevk-i 'aşk-1 yârdan maħrûm ola
Mülket-i vîrānedür 'adl itmege sultānı yok
- 3 Şerbet-i la'lin dirîg eyler dil-i āşüftenüñ
Varmağa dārü' ş-şifā-yı dîlbera dermānı yok
- 4 Yâr-ıla maqşûd olan bir âşinālıkdur hemān
Zāhidüñ zühdi yirinde neyleyin 'irfānı yok
- 5 Dānişinüñ lebleri vaşfinda sükkerdür sözi
Kem degüldür tab'ide ammā o deñlü şānı yok

[KEF]

CXV^G

[Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün]

- 1 Açıldı gonca-1 dil 'aşk cāmından şafālanduñ
Şafāmuz var güzeller dost-kāmından şafālanduñ
- 2 Baş egmezken sipihre el göğüsde yâr 'aşk itdi
O serv-i nāzuñ endāmuñ selāmından şafālanduñ
- 3 Zebān-1 tazedür ehl-i dile berg-i gül-i rengin
Kudüm-1 şāh-1 nev-rūzuñ penāhından şafālanduñ
- 4 Bizi ferdāya şalmışken vişālin eyledi va'de
Bugün ol āfetüñ şîrin kelāmından şafālanduñ

^G CXIV/B // 31a

^G CXV/34a

7. Dânişî! (Sevgilinin) gönül mağarasındaki hayali gönülden gider mi?
Benim gönlümü eğleyen ondan başka bir mağara arkadaşım yok.

CXIV

1. Hâl ehline cevherini arz eylemeye canı olmayanın ve gönlünde sevgilinin üzüntüsü bulunmayanın canı mı vardır?
2. Sevgilinin aşkının zevkinden mahrum olan bir gönül harap olmuş (bir) ülkedir. (Onu) yapacak sultanı yok.
3. Dilberin hastanesine varmaya gücü olmayan perişan gönülden dudağının şerbetini esirger.
4. Sevgiliden maksat onunla yakınlık kurmaktır. Zâhidin zühdü yerinde, (fakat) neyleyeyim, irfanı yok.
5. Dânişî'nin dudakları vafında sözü şekerdir. Doğal olarak öyledir, ama o kadar şânı yok.

CXV

1. Gönül goncası açıldı, aşk kadehinden neşelendin. Eğlencemiz var, güzellerin dost arzusuyla neşelendin.
2. Sevgili gökyüzüne baş eğmezken eli göğsü (üzerinde) aşk etti. O nazlı selvi boylu güzelin selamından neşelendin.
3. Renkli gül yaprağı gönül ehline genç lisandır. Nevruz sultanının ayak basmasıyla sığınmasından neşelendin.
4. (O âfet) bizi geleceğe salmışken kavuşmayı vaat eyledi. Bugün o âfetin tatlı sözlerinden neşelendin.

- 5 N'ola üftân u hîzân Dânişî ser-mest-i zevk olsağ
Sitanbul şehrinüñ 'ayş-ı müdâmından şafalanduñ

CXVI^G

[Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün]

- 1 Kızarsun ruğları meyden açılsun sînesi yârüñ
Gözi rüşen günü gündend yeg olsun 'aşığ-ı zârüñ
- 2 Yüzin gördükçe her gün eylerüz nev-rüz-ı sulţânî
Bahr-ı hüşnüñ eyyâmıdur ol mâh-ı ruhsârüñ
- 3 Güler yüz gösterürken gül niçün feryâd ider bülbül
Sükütü 'ilm-i müsîkî degül mi mest-i dîdârüñ
- 4 Kazâ tîri gibi tîr-i müjeyle bağrumı deldi
Çekilmez yâyı müşkildür ol ebrü-yı kemândârüñ
- 5 Firâkuñ 'âleminde sînemi pür-zahm idüp gamzeñ
Kerâmetle şitâda güllerini açdı gülzârüñ
- 6 Müjeñ hünî gözün cellâd-ı bî-dâd-ı cefâ-pişe
Nice öldürmesün 'aşığları evzâ' u efvârüñ
- 7 Bulaşdurdukça hün-ı 'aşığa tîğın nihân eyler
Nesüñ gördüñ meger sen Dânişî ol çeşm-i hün-h'ârüñ

CXVII^G

[Fâ'ilâtün / Mefâ'ilün / Fa'ilün]

- 1 Hâlvat-i dilde bezm-i yâr gerek
Ehl-i dil 'uzlet ihtiyâr gerek
- 2 Aña sâzende nâlesi besdür
Hem-dem-i câm-ı hoş-güvâr gerek
- 3 Nefesi câna itmege te'sîr
Cümle ahvâli sâzkâr gerek

^G CXVI/32a

^G CXVII/33a

5. Dânişî! Düşe kalka zevk sarhoşu olsak şaşılır mı? İstanbul şehrinin hiç bitmeyen eğlencesinden neşelendin.

CXVI

1. Sevgilinin göğsü açılsın, yanakları şaraptan kızarsın. Ağlayan âşığın gözü aydın, (her) günü (geçen) günden daha iyi olsun.
2. O yanağının (parlak) ayı güzellik denizinin günleridir. Her gün yüzünü gördükçe (o) sultanın nevruzunu kutlarız.
3. Gül güler yüz gösterirken bülbül niçin feryat eder? (Sevgilinin) yüzünün sarhoşunun sessizliği mûsikî ilmi değil mi?
4. O yay tutan kaşının yayını çekmek zordur. Kaza oku gibi kirpiğinin okuyla bağrımı deldi.
5. Gamzen ayrılığın dünyasında göğsümü yarayla doldurup gül bahçen kerâmet göstererek kış mevsiminde güllerini açtı.
6. Kirpiklerin kâtil; gözün (ise) zâlim, adâletsiz cellattır. Âşıkları hâllerin ve tavırların nasıl öldürmesin?
7. Dânişî! Sen o kan döken gözün nesini gördün? (O) kılıcını âşığın kanına buluşturduklarını saklar.

CXVII

1. Gönlün yalnızlığında sevgilinin meclisi gerekir. Gönlü ehlinin yalnızlığı seçmesi gerekir.
2. Ona müzisyenlerin nağmeleri yeterlidir. İyi içimli şaraba ayaktaş gerekir.
3. Nefesi cana tesir edince bütün hâllerinin saz çalan sanatkâr olması gerekir.

- 4 Dil-i dilberde kalmağa arām
‘Aşk-ı ‘āşıkda ber-ķarār gerek
- 5 Nigeħi ‘işve-bāz-ı ālüfte
Ġamzesi şūħ-ı şiveķār [gerek]⁴⁰⁹
- 6 ‘Āşıkūñ dāħi bezm-i dildāra
Tuħfe-i cānı yādigār gerek
- 7 Kār-ı feryād bārı bār u dād
Ehl-i ‘aşķa ne kār u bār gerek
- 8 Dānişī olmağa ķarīn ķabūl
Böyle şir-i şafā-şir gerek

CXVIII^G

[Fā·ilātūn / Fā·ilātūn / Fā·ilātūn / Fā·ilūn]

- 1 Meşķ ider almış ele tır ü kemānı gözlerūñ
Kimi öldürmez ol ķahramānı gözlerūñ
- 2 Gördüğün açmazdan zībā⁴¹⁰ kesüp biçmekdedür
Ġāyet ‘alā ķullanur tiğ u sināmı gözlerūñ
- 3 Teşne-i cām-ı nigāhuñdur zemīn ü āsmān
Mest ü ħayrān eylemişdür ins ü cānı gözlerūñ
- 4 Her nigāħ-ı ‘işve-bāzuñdur dile dāğ-ı derūñ
İki şāhīndür ki gözler āşiyāmı gözlerūñ
- 5 Ġāħ yolda görse de görmez geķer ķılmaz nazār
Ġāħ gözler Dānişī-i nā-tüvāmı gözlerūñ

CXIX^G

[Mefā·ilūn / Mefā·ilūn / Mefā·ilūn / Mefā·ilūn]

- 1 Yanar şevķ-i cemālūñle budur germiyyeti şem‘ūñ
Şeb-i zūlfinde ķadre irdi var cem‘iyyeti şem‘ūñ

⁴⁰⁹ [gerek] : olsa A

^G CXVIII/34b

⁴¹⁰ zībā B : a‘lā A

^G CXIX/34a

4. Dilberin gönlünde kalmak için âşığın aşkında devamlılık gerekir.
5. (Sevgilinin) bakışının nazlı ve edalı, gamzesinin işveli ve şûh (olması) gerekir.
6. Âşığın da dilberin meclisine canını hediye etmesi gerekir.
7. İşi feryat etme, yükü izin ve adâlet (olan) aşk ehline ne iş ne güç gerekir. (Onun işi ağlayıp inlemek, yükü izinle adâlet istemektir).
8. Dânişi! (Sevgiliye) yaklaşabilmek için böyle neşeli şiir gerekir.

CXVIII

1. Eline ok ve yay alarak (öldürmeyi) öğrenen o kahraman gözlerin kimi öldürmez.
2. Kılıcı ve mızrağı gâyet iyi kullanan gözlerin (her) gördüğünü belli etmeden güzelce kesip biçmektedir.
3. Yeryüzü ve gökyüzü bakışının kadehine susamıştır. Gözlerin insanı ve cinleri kendinden geçirmiş ve kendine hayran eylemiştir.
4. Gönle her kalp yarası işveli bakışındandır. Gözlerin (kuşun) yuvasını gözleyen iki şahindir.
5. Gözlerin bazen zayıf, kuvvetsiz Dânişi'yi gözler; bazen (de) yolda görse de görmezden gelir, (ona) bakmaz.

CXIX

1. Güzel yüzünün ışığıyla yanan mumun sıcaklığı budur. Meclisi olan mum saçının karanlığında itibar buldu.

- 2 'Aceb mi cān atup girse semā'a zevk ü şevkenden
Velī gön'lümce yanmağa yine yok kudreti şem'ün
- 3 Yanup yakılmağı ta'līm ider birbirine 'aşık
Maḥabbet ehli ile eksük olmaz şöḥbeti şem'ün
- 4 Başında od yanar dāyim şikāyetden degül ḥālī
Neye baksañ dilindendür belā-yı miḥneti şem'ün
- 5 Görüşür her gice pervānelerle geşt-girāne
Tutuşsa her kimüñle yakmak e'l-ḥaḳ şan'atı şem'ün
- 6 Gözinden yaş döker sūzān u giryān şubḥa dek her şeb
Dili tek tırılmaz oldur dilde sūz-ı firḳati [şem'ün]
- 7 Nihānī dil uzadurmuş giceyle rüy-ı dildāre
Maḥabbet mestidür añlandı hep keyfiyyeti şem'ün
- 8 Dügün bayrāmdur şāh-ı cihānuñ meclis-i 'adli
Budur pervānelerle Dānişī cem'iyyeti şem'ün

CXX^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Tā be key iñleyle dāğ-ı ḡamla müştākuñ
Sa'd-ı vaḳḳāş okıdur āhı şaḳm 'uşşākuñ
- 2 Zevki mümkün mi ki ḡāyetde fenādur 'ālem⁴¹¹
'Aḳla ursañ çekilür mi sitemi āfākuñ
- 3 Şıḡayup kollaruñı sāḡarı şunsañ sāḳī
Öldürür 'aşık-ı ser-mesti o sīmīn sāḳuñ
- 4 Elemüm meyle olur zevk ü sūrūra tebdīl
Ḥastaya nefī-i muḳarrer mi degül tiryākuñ
- 5 Nüşā-ı cāmı şunarsa şuyın iç şıḥḥat bul
Gel du'asın alagör Dānişī-i müştākuñ

^G CXX/32b

⁴¹¹ Zevki mümkün mi ki ḡāyetde fenādur 'ālem A : Ḥaḳ bilür 'ālem-i enfüsde neler çekdüğümi B

2. (Mum) zevkinden ve keyfinden can atarak semaa girse şaşılır mı? Fakat mumun yine gönlümce yanmaya gücü yok.
3. Mumun muhabbet ehli ile sohbeti eksik olmaz. (Mum ile) âşık birbirine yanıp yakılmayı öğretir.
4. Başında daima ateş yanan (mum) şikâyetçidir. (Fakat) nereye baksan mumun mihnet belâsı gönlündendir.
5. Mum, her gece bıkana kadar pervanelerle gezer. (Mum) her kiminle tutuşsa doğrusu yakmak onun sanatıdır.
6. Mum, her gece ağlayıp inleyerek sabaha kadar gözyaşı döker. Gönlü gibi durmaz, mumun gönülde ayrılığının yakıcılığı odur.
7. (Mum) gece gizlice sevgilinin (güzel) yüzüne dil uzatmış. Mumun bütün keyfiyetinin muhabbet sarhoşluğu olduğu anlaşıldı.
8. Dânişî! Cihan sultanının adâletli meclisi düğün bayramdır. Mumun pervanelerle meclisi de böyledir.

CXX

1. (Seni) özleyenler gam yarasıyla ne zamana kadar inleyecek. Âşıkların âhı savaştının uğurlu okudur. (O oktan) sakın.
2. Nihayetinde ölüm olan (bu) âlemin zevki mümkün mü? Akla vursan (bu) dünyanın eziyeti çekilir mi?
3. Sâkî! Kollarını sıvayıp kadehi sunsan o gümüş bileğin sarhoş âşığı öldürür.
4. Kederimi zevk ve sevince dönüştürmek (ancak) şarapla mümkündür. Hastaya panzehirin etkili bir ilaç değil mi?
5. (Sâkî) efsûnlu kadehi sunarsa suyunu iç (ve) sağlık bul. Gel, (seni) özleyen Dânişî'nin duasını almaya bak.

CXXI^G

[Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün]

- 1 Maḥabbet ehline kaç itmek-içün pāye-i 'aşkuñ
Yeter gözyaşı naqd-i dāğ-1 dil sermāye-i 'aşkuñ
- 2 Seni ser-pā kadem ey nev-'arūs-1 'ālem-i ḥūbı
Güzel zeyn eylemiş meşşāta-1 pīrāye-i 'aşkuñ
- 3 Kimüñ başına kōnsa pādşāh-1 heft-kışverdür
Hümā gibi uçar 'arş-1 'alāda sāye-i 'aşkuñ
- 4 Naşib olmaz maḥabbet herkese dād-1 Ḥudādur bu
Elemdür derd ü gamdur ehl-i derde vāye-i 'aşkuñ
- 5 'Aceb mi kār iderse Dānişī-i zār-1 mecrūha
Ḥamīr-i gamla ālūde olupdur māye-i 'aşkuñ

CXXII^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Ḥaṭ degüldür sāye-i perr-i Hümādur gördüğüñ
Ruḥ degüldür pertev-i nūr-1 Ḥudādur gördüğüñ
- 2 Düşinde görse zāhidüñ zerḫ u riyādur gördüğü
'Aşkuñ göñline gir 'ayş u şafādur gördüğüñ
- 3 Her kadeḥ gördükçe bir 'ālem temāşā itdürür
Mey degül āyīne-i 'ālem-nümādur gördüğüñ
- 4 Kānde göñlüñ kānde sen kānde maḥabbet 'ālemi
Zāhid ol āyīnede rüy-1 riyādur gördüğüñ
- 5 Yārsuz olmak ne mümkün 'aşık-1 aşüfte-dil
Kānde baksañ anda rüy-1 dil-rübādur gördüğüñ
- 6 Gel açıl ey Dānişī dāyım güşāde-meşreb ol
Şevke gel cām-1 şarāb-1 dil-güşādur gördüğüñ

^G CXXI/32b

^G CXXII/32a

CXXI

1. Muhabbet ehline aşkının sermâyesi (olan) gönül yarasının nakdini kesmek için aşkın rütbesi gözyaşı olarak yeter.
2. Ey güzellik âleminin yeni gelini! Aşkî süsleyen kadın seni baştan ayağa güzel süslemiş.
3. Hümâ kuşu gibi göğün en yüksek katında uçan aşkın gölgesi, kimin başına konsa o dünyanın dört bir yanının sultanıdır.
4. Herkese muhabbet nasip olmaz, bu Allâh'ın adâletidir. Dert ehline aşkın kısmeti keder ve gamdır.
5. Aşkın mayası gam hamuruyla yoğrulmuş yaralarından (dolayı) inleyen Dânişî'ye işlerse şaşılır mı?

CXXII

1. Gördüğün ayva tüyleri değil, Hümâ kuşunun kanadının gölgesidir. Gördüğün yanak değil, Allâh'ın nûrunun ışığıdır.
2. Zâhidin rüyasında bile gördüğü ikiyüzlülük ve riyâkârlıktır. Âşığın gönlüne girdiğinde (ise) gördüğün çalgı, çengi ve eğlencedir.
3. Kadehi her gördükçe bir âlem seyrettirir. (Kadehte) gördüğün şarap değil, âlemi gösteren aynadır.
4. Zâhit! Gönlün nerede, sen neredesin, muhabbet âlemi nerede? O aynada gördüğün riyânın yüzüdür.
5. Gönlü perişan olmuş âşığın sevgilisiz olması mümkün müdür? Nereye baksan orada gördüğün dilberin yüzüdür.
6. Ey Dânişî! Gel, açıl. Dâimâ şen tabiatlı ol (ve) şevke gel. Gördüğün gönül açan şarabın kadehidir.

CXXIII^G

[Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün]

- 1 Girer albe urur adme dil-i āvāreye emūñ
Kirimeyle muayyeddür a-ı bī-āreye emūñ
- 2 Cihānı mekr ile ırdı geürdi amze-i ūuñ
Niün yüz virür āyā böyle bir mekkāreye emūñ
- 3 Eridür u gibi ālāk ider peyk-i abā-mānend
Teveccūhle nigāh eylerse seng-i hāreye emūñ
- 4 Niyāz u nāz tev'emdür üzel mamūr dil ser-mest
Niün ılmaz tenezzül 'āı-ı mey-hvāreye emūñ
- 5 Derūnum zamını ördüke rū-gerdān olur benden
Tenezzül mi ider bamaa degme yāreye emūñ
- 6 Yolında pāre pāre olduın örse dōnüp bamaz
alupdur Dānii-i mūstemendi pāreye emūñ

CXXIV^G

[Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün]

- 1 Pey aldı nad-i cānın bir pābūccı hūbı zībānuñ
alupdur dest-i 'aında ōñül ol ū fettānuñ
- 2 Dil-i mecrūh-ı 'aı yāreye almadur kārı
Diki tutmaz eger böyle alursa 'ivesi anuñ
- 3 örüdüke keser 'aıları akkı-i iveyle
Kesülmez tı-ı cevrenden ōñül ol māh-ı arrānuñ
- 4 Raıbe ette baın österür amazdan ördüm
Elinden kime ekvā ideyin ol nal-i zībānuñ
- 5 Cemālin 'arz idünce ūe-i dükkāndan ol meh-rū
Olanca 'alın aldı Dānii-i mest-i eydānuñ

^G CXXIII/33b

^G CXXIV/B // 32a

CXXIII

1. (Ey sevgili!) Gözün kalbe girerek perişan gönle darbe vurur. Gözün zavallı, parçalanmış (gönle) naz ve işve ile kaydolunmuştur.
2. Şûh gamzen dünyayı hile ile kırıp geçirdi. Gözün acaba (hâlâ) böyle bir hilekâra niçin yüz verir?
3. Gözün sert taşa güler yüzle bakarsa sabah rüzgarı gibi haberciyi su gibi çabucak eritir.
4. Yalvarma ve naz ikizdir. Güzel, sarhoşlukla sersemleşmiş; gönül (ise) sarhoştur. Gözün ayyâş âşığa niçin tenezzül etmez?
5. (Gözün) kalbimdeki yarayı gördükçe benden yüz çevirir. Gözün rasgele yaraya bakmaya tenezzül mü eder?
6. Gözün zavallı Dânişî'yi parçalara ayırıp, (sonra onun senin) yolunda parça parça olduğunu görse dönüp bakmaz.

CXXIV

1. O pabuççu güzel benim gönlümü aldı. Gönül o şûh fettânın aşkının elinde kalmıştır.
2. (Sevgilinin) işi aşktan yaralı kalbi yaraya sürmektir. Eğer böyle devam ederse onun naz ve edası bir dikiş tutmaz.
3. (Her) gördüğünde naz bıçağıyla âşıkları kesen o (sevgilinin) cefâ kılıcından gönül elini eteğini çekmez.
4. Düşmana dağınık saçlarını gizlice gösterdiğini gördüm. O süslü fidanın elinden kime şikâyet edeyim.
5. O ay yüzlü (sevgili), dükkânın köşesinden yüzünü gösterince çılgın, kendinden geçmiş Dânişî'nin bütün aklını aldı.

CXXV^G

[Mefā'îlün / Mefā'îlün / Mefā'îlün / Mefā'îlün]

- 1 Görinen haþ degüldür zîr-i ruhsârında cânānuñ
Gubâriyla yazılmış altına ma'nîsi Qur'ānuñ
- 2 Hemân şayf u şitâda güllerin sünbüllerin düşer
Cemâl-i yâre 'aşk olsun nedür zevki gülistānuñ
- 3 Hâbābuñ zîneti cāmuñ şafâsı özge 'ālemdür
'Aceb midür gözi göñli açılsa mest-i şahbānuñ
- 4 Dilinden yok gelür mi 'âşkuñ teslîmdür yâre
Meger kim cân dilerse var mıdur yok dimege cânuñ
- 5 Firākuñda gözüm yaşıyla cüş eyler dil-i pür-şür
Şitâda şiddeti eksük m'olur bārān u deryānuñ
- 6 Girîbân-çäk dilberler niçün sen de açılmazsın
Ne zālîmsin ki yokdur zerrece gögsüñde îmānuñ
- 7 Tabîbüm Dānişîye hoşka-ı la'lündedür dermān
Şafādur zevkdür derdüñ eger var ise dermānuñ

CXXVI^G

[Mef'ülü / Mefā'îlün / Mef'ülü / Mefā'îlün]

- 1 Âşüftelügin şorma ben 'âşık-ı şeydānuñ
Huş-yār ola mümkün mi mest-i mey-i hicrānuñ
- 2 Te'sîr-i maḥabbetdür germiyyet-i cām-ı mey
Eksük mi olur zevki 'arıflere şahbānuñ
- 3 Hep cām-ı şafâyımış rindānı iden pür-şevk
Hep bād-ı hevâyımış çalkınması deryānuñ
- 4 Mümüyla okunmuşdur cem'iyyet-i ehl-i 'aşk
Pervānesidür 'ālem ol şem'-i şeb-ārānuñ
- 5 Şayyād-ı felek şayda mürğ-ı dili cehd eyler
Ammā katı müşkildür rām olması 'Ankānuñ

^G CXXV/33a

^G CXXVI/33b

CXXV

1. Sevgilinin yanağının altında görünen ayva tüyleri değil, altına tozla manası yazılmış Kur'ân'dır.
2. Yazın ve kışın hemen güllerini, sümbüllerini düşürür. Sevgilinin güzel yüzüne aşk olsun (ki onun yanında) gül bahçesinin zevki nedir?
3. Şarabın neşesi ve o şarabın üzerindeki kabarcıkların süsü bir başkadır. Kadehle sarhoş olanın gözü gönlü açılrsa şaşılır mı?
4. Âşığın gönlünden sevgiliye teslimi "Hayır" demek gelir mi? Hatta sevgili senin canını istese "Hayır" demeye gücün var mı?
5. Ayrılığında gözyaşımınla perişan gönül coşar. Kış aylarında yağmurun ve denizin şiddeti eksik mi olur?
6. Dilberler yakalarını yırttı, sen de niçin açılmazsın? Kalbinde zerrece imanın olmayan bir zâlimsin.
7. Doktorum! Dânişî'ye derman dudağının hokkasındandır. Eğer dermânın var ise derdin (de) eğlencedir, zevktir.

CXXVI

1. Çılgın âşık (olan) benim perişanlığımı sorma. Ayrılık şarabının sarhoşunun akıllı olması mümkün müdür?
2. Şarap kadehinin harareti sevginin tesirindedir. Âriflere kadehin zevki eksik mi olur?
3. Rintlerin şevkini artıran hep neşe kadehiymiş. Denizin çalkalanması hep rüzgârlaymış.
4. Dünya o geceyi süsleyen mumun pervânesidir. Aşk ehlinin toplantısı mum ile duyurulmuştur.
5. Feleğin avcısı gönül kuşunu avlamaya çalışır, ama Anka kuşunun boyun eğmesi çok zordur.

6 PİR oldı gözi görmez Zāl-ı felegüñ şimdi
Mā-beynini fark itmez nādānla dānānuñ

7 İrgürdügin eflāke zilletle urur hāke
Gör ‘ākıbeti neymiş ey Dānişī dūnyānuñ

CXXVII^G

[Fā·ilātün / Fā·ilātün / Fā·ilātün / Fā·ilün]

1 H̄or bakma pest-i ‘aşka qādrin a‘lā bil anuñ
Ka‘tre-bār dīde-i qalbini deryā bil anuñ

2 Yārdan umma kerem mermerde gül hāşıl mı olur
Qalb-i pür-‘azār-ı sahtın seng-i h̄ār bil anuñ

3 H̄üsn-i h̄ulқыyla bilür ‘aşık maḥabbet sırrını
Dāyimā zevk-i dilin şulḥ u medār bil anuñ

4 Kūh-ken za‘fiyla hiç qādir midür bu kuvvete
Kuvvet-i bāzūsını hep feyz-i Mevlā bil anuñ

5 Zāhidā dīdār ise qaşduñ cemāl-i yāri gör
Gūlsitān-ı kūyını firdevs-i Me‘vā bil anuñ

6 Ol ki buldı faqr-ı faḥri cevherine dest-res
H̄āk-i pāyın efser-i Dārādan evlā bil anuñ

7 H̄ôr bakma Dānişī mürdan ednā ise
Mürğ-ı ṭab‘ın bir hümā-pervāz ‘Ankā bil anuñ

CXXVIII^G

[Fā·ilātün / Fā·ilātün / Fā·ilātün / Fā·ilün]

1 Dil ki fānūs-ı ḥayāl-i şem‘-i nermüñdür senüñ
Sīnede naqşın güzel gösterdi sen sīmīn tenüñ

2 Dāğ u şerḥa kufl-ı endişe-miḡāl itdi tenüm
Birbirine girdi gūyā ḥalkası bir cevşenüñ

^G CXXVII/32a

^G CXXVIII/33a

6. Yaşlandığı (için) felek kocakarısının gözleri şimdi görmez. (Dolayısıyla) câhille âlimin arasındaki farkı fark edemez.
7. Ey Dânişî! Dünyanın sonunun ne olduğunu gör. (Çünkü felek) göklere çıkardığını (sonunda) hakirlikle toprağa vurur.

CXXVII

1. Aşk düşkününe hor bakma, onun değerini yüce bil. Onun damla dökken kalp gözünü deniz bil.
2. Mermerde nasıl gül yetişmezse sevgiliden (de) iyilik umma. Onun katı, çok inciten kalbini sert taş bil.
3. Âşık muhabbetin sırrını tabiatın güzelliği ile bilir. Onun gönül zevkini dâimâ rahatlık ve yardımcı (olarak) bil.
4. Dağ kazıcı zayıflığıyla bu kuvvete hiç gücü yeter mi? Onun pazısının kuvvetini hep Allâh'ın ihsanı (olarak) bil.
5. Ey Zâhit! Amacın yüz ise sevgilinin güzel yüzünü gör. Onun bulunduğu yerin gül bahçesini sığımlı olacak cennet (olarak) bil.
6. Övüncün fakirlik cevherine kuvvet ve zenginlik bulan onun ayağının toprağını Dârâ'nın tâcından daha üstün bil.
7. Dânişî karıncadan aşağı ise (de ona) hor bakma. Onun yaratılış kuşunu mutlulukla uçan Anka kuşu (olarak) bil.

CXXVIII

1. Gönül senin yumuşak mumunun hayâl fânûsudur. (Çünkü) senin gibi gümüş bedenlinin göğüsteki nakşını güzel gösterdi.
2. (Sevgili) yaralı tenimi düşünce kilidine benzetti. (Bu hâliyle) sanki bir cevşenin halkaları birbirine girmiş (izlenimi verdi).

- 3 Sūziş-i nār-ı melāmetden kaçar mı merd olan
Ehl-i derde farkı yokdur gülşen-ile gülhenūñ
- 4 Bend idüp dām-ı gama tutup kapan oldur bizi
Çurtuluş var mı elinden⁴¹² ğumūm-ı dil-efğenūñ
- 5 Dānişī der-bend-i miħnetden ğulāşa çare yok
Kūħkenveş vādi-i ğamdur ğadīmi meskenūñ

CXXIX^G

[Fā'ilātūn / Fā'ilātūn / Fā'ilātūn / Fā'ilūn]

- 1 Sīne şāf olmağ-ıdı 'āşıkla peymānuñ senūñ
Çanı 'ahduñ yok mıdur ğöğsūñde İmānuñ senūñ
- 2 Söz atarsın düşmen sengin dile yok yire ğanef
Ğevheri taşa urur la'l-i dūr-efşānuñ senūñ
- 3 Yir ğalur mı ğayra maħşerde şehīd-i 'aşğdan
Cümle 'ālem cān virūr olmağa ğurbānuñ senūñ
- 4 Böyle çāk-ı ğirībān itdürürsin 'āşığa
Ğör ğuzūr-ı Ğağda elden ğor mı emānuñ senūñ
- 5 Yārsuz teklīf-i bāğ itme baña ey bāğbān
'Ārız-ı dilber benüm ğül-berg-i ğandānuñ senūñ
- 6 Vehm iden ağıyārdan ğörmez cemāl-i dilberi
Yokdur ey dil kūy-ı yāre varmağa cānuñ senūñ
- 7 Dūd-ı āh-ı Dānişīden bir 'aşā peydā idüp
Āfitāb-ı 'ālem-ārā oldı derbānuñ senūñ

⁴¹² elinden B : ğamından A

^G CXXIX/32b

3. Yiğit olan ayıplama âteşinin yakıcılığından kaçır mı? Dert ehline gül bahçesi ile ateş ocağının farkı yoktur.
4. Bizi üzüntü tuzağıyla yakalayıp bağlayan gamdır. Gönül yıkan gamın elinden kurtuluş var mı?
5. Dânişî! Sözüñ kısası sıkıntının dar geçidinden (geçmenin) çaresi yok. (Senin) meskenin eskiden beri dağ kazacı gibi gam vadisidir.

CXXIX

1. Senin âşıkla sözleşmen kalbin saf olması (üzerineydi. Yaptığın) yemin nerede? Senin kalbinde imanın yok mudur?
2. Hiçbir sebep yokken söz atarak düşmanın taşını gönül istikâmetine atarsın. Senin inci saçan dudağın cevheri taşa vurur.
3. Bütün dünya senin kurbanın olmak için can verir. Mahşerde aşk şehitlerinden başkalarına yer mi kalır?
4. Âşığa böyle yakasını parçalattırırsın, ama Hakk'ın huzurunda senin aman dilemen fayda eder mi?
5. Ey bahçıvan! Sevgilisiz bana bağda (gezintiye) teklif etme. Dilberin yanağı benim, açılmış gülün yaprağı (da) senin(dir).
6. Başkalarından şüphelenen dilberin güzel yüzünü görmez. Ey gönül! Senin sevgilinin bulunduğu mekâna varmağa (kuvvetin) yoktur.
7. Senin kapıcın, Dânişî'nin âhının dumanından bir asâ oluşturup âlemi süsleyen güneş oldu.

[LÂM]

CXXX^G

[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

- 1 Naḥl-i ḳaddüñ sāyesini 'ālem-i bālāya ṣal
'Arş-ı a'lāya hemān zülfüñ-ile sāye ṣal
- 2 Hüsni-ile şāhib-ḳırān-ı mehveşān-ı dehrsini
Tüb-ı mihri al ele çevgān tıḡuñ aya ṣal
- 3 Bülbül-i şürīde görsün nice olurmuş hüsni ü 'aşḳ
Āb u tāb-ı 'arızuñ berg-i gül-i ra'nāya ṣal
- 4 Luṭfuñı itme bugün 'uşşāḳ-ı şeydādan dirīḡ
Bir alay aşüfte-ḫāli gel beter ferdāya ṣal
- 5 Emrüne rām oldılar Ferhād u Mecnün gibi ḫalk
'Aşḳ-ile kimini ṭaḡa kimisin şahrāya ṣal
- 6 Leşker-i ḫaṭṭ u müjeñle ḳır geçür dünyāyı hep
Hüsni-ile meydān senüñdür sür atüñ ālāya ṣal
- 7 Çekme baḫr-ı miḫnetüñ cüş u ḫurüşından keder
Ḥaḳḳa ısmarla hemān dil zevraḳın deryāya ṣal
- 8 Mürḡ-ı şayd-ı dil-rübā eski şikāruñdur senüñ
Himmet-i merdānla bāz-ı dili 'Anḳāya ṣal
- 9 Fülk-i cānı zecr ile şaldı belā girdābına
Sen daḡı ol bî-vefāyı Dānişî Mevlāya ṣal

CXXXI^G

[Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün]

- 1 Ḳonup şāḫ-ı çenāra gülşene virdüñi şafā bülbül
Seni ḫürmetle el üzre ṭatarlar merḫabā bülbül
- 2 Peyām-ı verd-i ra'nāyıla cānuñdan ḫaber virdi
Şabā esdi şavurdı gitdi hengām-ı şitā bülbül

^G CXXX/34b

^G CXXXI/34b

CXXX

1. Fidan boyunun gölgesini yüce âleme, saçınla da göğün en yüksek tabakasına hemen gölge sal.
2. Güzellikle, dünyanın ay yüzlü (güzellerinin) talihli hükümdarısın. Güneşin topunu ele al (ve) ucu eğri kılıcı aya sal.
3. Âşık bülbül, güzelliğin ve aşkın nasıl olduğunu görsün. Yanağının parlaklığını ve suyunu güzel gülün yaprağına sal.
4. Lutfunu bugün çılgın âşıklardan esirgeme. Bir alay hâli perişan (âşığı), kötü yarınlara bırak.
5. Halk, Ferhat ve Mecnûn gibi emrine itaat etti. Aşk ile kimini dağa, kimini (de) çöle sal.
6. Yanağındaki ayva tüyüyle ve kirpiklerinin askeriyle dünyayı hep kır, geçir. Güzelliğinle meydan senindir; atını sür, alaya sal.
7. Mihnet denizinin taşıp coşmasından üzülme. Hemen Allâh'a ısmarlayarak gönül kaygısını denize sal.
8. Gönül alan av kuşu, senin eski avındır. Yiğitlerin gayretiyle gönül doğanını Anka (kuşuna) sal.
9. Ey Dânişî! (O vefasız güzel) gönül gemisini zorla belâ girdabına saldı. Sen de o vefasız güzeli Mevlâ'ya sal.

CXXXI

1. Ey bülbül! Çınarın dalına konarak gül bahçesine neşe verdin. Ey bülbül! Seni selamlayarak hürmetle el üstünde tutarlar.
2. Bülbül, latif gülün haberiyle canından haber verdi. Sabah rüzgârı esti, savurdu (ve) kış mevsimi gitti.

- 3 Gülüñ naqşın görüp başla hemân şimden girü kâra
Şen ol gülşen gibi olmaz maqâm-ı dil-güşâ bülbül
- 4 Nedür bu şevkler sâz u tarablar bu terennümler
Cefâ-yı hâra mağlûb olmamışsın gâlibâ bülbül
- 5 Bu denlü ser-keş iken bād-ı âhuñ gör ki te'sîrin
Nihâl-i goncayı senden yaña egdi şabâ bülbül
- 6 Giderdi jeng-i berfi rûzgâr âyîne-i gülden
Hevâ-yı diger it şimdi güzellendi hevâ bülbül
- 7 İdüp taqsım bir rengin gâzel sūz-ı maḥabbetle
Yine qalb-i ḥazın Dānişīye vir şafâ bülbül
- 8 Şitānuñ kesdi 'arāqın Zū'l-feḫār-ı süseni medḥ it
Be-feyz-i nev-bahār-ı sırr-ı pāk-i Murtażâ bülbül

CXXXII^G

[Müstefilün / Müstefilün / Müstefilün / Müstefilün]

- 1 Şevḳ-i ruḥuñla dāğ-ı dil ḳandil-i 'arş olsa muḥal
Âyineden âyineye pertev şalınmışdur ezel
- 2 Seyre girüp ağıyarla şalınma ey nev-res nihâl
Pāmâl-i rāh-ı 'aşḳuñı ḥāk-ile yeksân itme gel
- 3 Ḳadd ü ruḥı merḡübdur çeşm ü benāmı ḥübdur
Yoḳdur bahāne ḥüsnine her vechle a'lâ güzel
- 4 Raḥm itmez ol şüḫ âfetüm pâyāna irmez miḥnetüm
Derd ü belâ-yı firḳatüm dillerde olmuşdur ezel
- 5 İrsek de 'ıyd-ı vaşlına itmez bizümle merḥabâ
Böyle ḳalursa Dānişī 'aşıqlara bu virmez el

CXXXIII^G

[Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün]

- 1 Ḥaḳḳuñ yanında birdür ins ü perī 'ālī vü sāfil
Velîkin cümleden yegdür o insân kim ola kāmil

^G CXXXII35a

^G CXXXIII/35a

3. Ey bülbül! Gülün nakşını görüp bundan sonra işe başla. Şen ol. Çünkü gül bahçesi gibi gönül açan (başka bir) yer olmaz.
4. Ey bülbül! Bu sevinçler, çalgılar, şenlikler ve bu şakımlar nedir? Gâlibâ dikenin eziyetine mağlup olmamışsın.
5. Ey bülbül! Âhının rüzgârı bu kadar dik başlı iken sabah rüzgârının tesirini gör ki gonca fidanını senden yana eğdi.
6. Rüzgâr karın kirini gülün aynasından (üzerinden) giderdi. Ey bülbül! Hava güzelleşti. Şimdi arzunu değiştirdi. (Burada “rüzgâr” kelimesini tevriyeli olarak hem “esen yel” anlamında ve hem de “zaman” anlamında düşünebiliriz.
7. Ey bülbül! Sevgi ateşiyle renkli bir gazel yazıp Dânişî'nin hüznü kalbine neşe ver.
8. Murtaza'nın (Hazret-i Ali'nin) temiz sırrının ilkbahar feyzi kışın rakısını kesti. Ey bülbül! Susama (benzeyen) Zü'l-fekâr'ı (Hazret-i Muhammed'in Hazret-i Ali'ye hediye ettiği ucu çatallı kılıcı) öv.

CXXXII

1. Yanağının ışığıyla gönül yarası arşın kandili olsa (yine de) bir değeri yoktur. Ezelden beri aynadan aynaya ışık (olarak) salınmıştır.
2. Ey yeni yetişen fidan (boylu güzel)! Yabancılarla gezip eğlenme ve gel aşk yolunun ayaklar altında kalmış (düşkününü) toprak ile bir yapma.
3. (O sevgilinin) boyu ve yanağı beğenilmiş, gözü ve parmakları (ise) güzeldir. Güzelliğine bahane yoktur. Her yönüyle çok güzeldir.
4. O şûh âfetim merhamet etmediği için (için çektiğim) eziyet sona ermez. Ayrılık belâsı ve derdi gönüllerde ezelden (beri) olmuştur.
5. Dânişî! Vuslat bayramına kavuşsak da (sevgili) bizimle selamlaşmaz ve böyle giderse âşıklara (da) el vermez.

CXXXIII

1. Hakk'ın yanında insan ile peri, zengin ile fakir birdir, fakat kemâle ermiş insan hepsinden üstündür.

- 2 Bilenle bilmeyenler bir degül esrâr-ı tevhîdi
O kim meczûb-ı Hâkdur bil ki oldur ‘arif ü ‘âkil⁴¹³
- 3 Dilüñ za’fına bakma himmetin gör kim ne ‘âlidür
Budur âdâbı ‘aşkuñ zerreyi hürşid-i rahşân bil
- 4 Ne şahrâdur bu şahrâ kim dükenmez râh-ı ümmîdi
Ne deryâdur bu deryâ kim görünmez dâmen-i sâhil
- 5 Ten-i hâkiyi geçdi câna te’sîr eyledi gamzeñ
Maḥabbet tîrine olmaz zemîn ü âsmân hâyil
- 6 Nedür bu ağlayup yanup yaqılma ey dil ü dîde
Size kim didi kim ‘aşq âteşin dildâra ifşâ kı1
- 7 Nedür bu gözyaşı ile süz-ı dilden Dânişî maqşûd
Bu tenür içre maḥv oldu hezârân merd-i deryâ-dil

[MĪM]

CXXXIV^G

[Fâ’ilâtün / Fâ’ilâtün / Fâ’ilâtün / Fâ’ilün]

- 1 Gül-ruḥına mirvaḥa şalduqça ol şüh âfetüm
Âteşüm eyler ziyâde arturur germiyyetüm
- 2 Bâd-bîz olsa eger destümde perr-i Cibrîl
Mümkün olmaya yine teskîne nâr-ı firkatüm
- 3 Mirvaḥayla arturursın âteşüm vehmüm bu kim
‘Âlemi ber-bâd ide bir gün bu süz-ı ḥasretüm
- 4 Mirvaḥayla kı1 baña kesb-i hevâ dir dil-rübâ
Def olur mı bir avuç mâ ile temmüz miḥnetüm?
- 5 Mirvaḥa alduqça dilber destine ey Dânişî
Zülfi gibi târ ü mâr itmek diler cem’iyyetüm

⁴¹³ ‘âkil B : kâmil A

^G CXXXIV/37a

2. Birliğin sırlarını bilenlerle bilmeyenler bir değildir. Kim Hakk'ın cezbesiyle kendinden geçmişse, bil ki bilgili ve akıllı odur.
3. Gönlün zayıflığına bakma, gayretini gör. Çünkü (gayreti) çok yüksektir. Aşkın kaidesi zerreyi parlak ay bilmektir.
4. Bu çöl öyle bir çöldür ki ümit yolu tükenmez. Bu deniz öyle bir denizdir ki sahilinin kıyısı görünmez.
5. Gamzen topraktan yaratılan teni geçti, cana tesir etti. Sevgi okuna yeryüzü ve gökyüzü engel olamaz.
6. Ey göz ve gönül! Bu ağlayıp yanıp yakılma nedir? “Aşk ateşini dilbere açıkla” diye size kim dedi?
7. Ey Dânişî! Bu gözyaşı ile gönül ateşinden kastedilen nedir? Kalbi deniz gibi geniş olan binlerce insan bu tandır içinde mahvoldu.

CXXXIV

1. O şûh âfetim gül (renkli) yanağına yelpaze salladıkça ateşimi ve hararetimi artırır.
2. Eğer Cebrâil'in kanadı elimde yelpaze olsa (da) ayrılık âteşimi yine de teskin etmek mümkün olmaz.
3. (Ey sevgili!) Âteşimi yelpazeyle artırırsın. Şüphem şu ki bir gün bu özlem ateşim dünyayı yakacak, mahvedecektir.
4. Dilber “Yelpazeyle beni serinlet” der. Hiç bir avuç su ile temmuz sıcaklığının sıkıntısı gider mi?
5. Ey Dânişî! Dilber eline yelpaze aldıkça akli başımda hâlimi saçı gibi dağıtmayı, perişan etmeyi diler.

CXXXV^G

[Mefā'îlün / Mefā'îlün / Mefā'îlün / Mefā'îlün]

- 1 Güzeller şoĥbetini Ravza-ı Rıdvāna beñzetdüm
O meclisde yiri yok zāhidi ĥayvāna beñzetdüm
- 2 Meleklerdür güzeller āşıka ta'lim-i āşq eyler
Ara yirde raķib-i nā-kese Şeytāna beñzetdüm
- 3 O şūĥı seyr idüp meh-rūlar içre meclis-i meyde
Kevākible kırān itmiş meh-i tābāna beñzetdüm
- 4 Gelürken yāri uşşākıyla gördüm rāh-ı kūyında
Alay seyr itdürür ĥalka şeh-i devrāna beñzetdüm
- 5 Şafaķ içre hilāl-i āsmānı saķf-ı gerdūnda
Dem-i zaĥm-ı dilümde ĥançer-i cānāna beñzetdüm
- 6 Dil ü cān kim serir-i āstānuñda karar itdi
Süleymān taĥtı üzre Āşaf u Loķmāna beñzetdüm
- 7 Görünce la'lünñ āksin süveydā-yı derünümde
Çeh-i zūlmet içinde çeşme-i ĥayvāna beñzetdüm
- 8 Nihāl-i ķāmetün ömr-i derāze eyledüm teşbīh
Leb-i la'lün ĥayālin sīnem içre cāna beñzetdüm
- 9 Görünce Dānişī üftādeyi ķapuñda ĥün-ālūd
Yatur ķana bulaşmış Ka'bede ķurbāna beñzetdüm

CXXXVI^G

[Mefā'îlün / Mefā'îlün / Mefā'îlün / Mefā'îlün]

- 1 Begendüm çeşm ü ebrūsı güzel bir sīm-ber gördüm
Ruĥı āyīnesinde gör ki ol māhuñ neler gördüm
- 2 Görülmüş mi meger bir böyle fettān-ı cihān-āşüb
Nigāĥı ādl-perver ĥamzesin bī-dādger gördüm
- 3 Görüşdükçe bulutdan nem ķapar ol mihr-i raĥşānum
Mizācı terdür ammā göñlümi andan beter gördüm

^G CXXXV/35b

^G CXXXVI/37a

CXXXV

1. Güzellerin sohbet ettiği meclisi cennete, o mecliste kendisine yer olmayan zâhidi ise hayvana benzettim.
2. Âşığa aşkı öğreten güzeller meleklerdir. Bu arada alçak rakibi (de) şeytana benzettim.
3. Şarap meclisinde ay yüzlüler içinde seyrettiğim o şûhu yıldızlarla yakınlık kurmuş parlak aya benzettim.
4. (Sevgilinin) mekânının yolunda sevgiliyi âşıklarıyla gördüm (de onu) halka alay seyrettiren dönemin sultanına benzettim.
5. Dünyanın tavanında şafak içinde (gizli) gökyüzündeki hilâli kalbimin yarasının kanındaki sevgilinin hançerine benzettim.
6. Eşiğinin tahtında duran gönlü ve camı Süleymân'ın tahtı üzerindeki Asaf ve Lokmân'a benzettim.
7. Kalbimdeki siyah noktada dudağının yansımasını görünce (dudağını) kuyu içindeki âb-ı hayâta suyuna benzettim.
8. Fidan boyunu uzun ömre, kırmızı dudağının hayalini (ise) kalbim içindeki cana benzettim.
9. Ey Dânişî! Zavallıyı kapında kana bulanmış bir hâlde görünce (onu) Ka'be'de kana bulanmış bir hâlde yatan kurbanı benzettim.

CXXXVI

1. Kaşımı ve gözünü beğendiğim gümüş bedenli bir güzel gördüm. O ay yüzlü güzelin yanağının aynasında neler gördüğüme bak.
2. Meğer dünyayı karıştıran böyle bir fettân görülmüş müdür? (Onun) bakışı adâletli, gamzesini insafsız gördüm.
3. O parlak güneşim görüştüğçe buluttan nem kapar. Tabiatı tazedir, ama (ben) gönlümü ondan beter gördüm.

- 4 Yine zaḥm-1 serüm seng-i sitemle eyledi gül gül
Ne yazıldıysa başa cümlesin hep ser-be-ser gördüm
- 5 Gören dir şeb-çerâğ-1 cāmla pîr-i ḥarābāti
Cemāline bakılmaz tîğveş bir keskin er gördüm
- 6 Nuḳūd-1 eşk-i çeşmi bāda virdüm göz göre ḥayfā
Ne denlü nef-i taḥşīlinde oldumsa zarar gördüm
- 7 Hilālī tîğ-1 zehr-ālūd-1 encümle sipihri ben
O tîğa muttaşıl olmuş mücevher bir siper gördüm
- 8 Görür gitmez gözüm ey Dānişī gülzār-1 ḥüsninden
Dimiş mānend-i nergis ben de bir şāhib-nazar gördüm

CXXXVII^G

[Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün]

- 1 Gülin koḳmadum ol şūḥuñ cemālī bāğına irdüm
Tenāvül eylesem şeftālüsün bārī ne ğam yirdüm
- 2 Sirişküm ḥünına ğarḳ olmayınca irmedüm yāre
Ḥadeng-i şāh-1 'aşkum kim raḳībūñ ḳanına girdüm
- 3 Neler yüz gösterürmüş 'āşıḳa āyīne-i dilde
Görüp her māh-rüyı böyle maḥbūb olmaya dirdüm
- 4 Göñüldeymiş meger dilberlerüñ sulṭān-1 zī-şānı
Hemān her gördüğüm maḥbūba yoḳ yire göñül virdüm
- 5 Metā'-1 şevḳ-i ḥüsnüñ Dānişī şimdi berī buldum
Göñül naḳdın ğubār-1 ḥāk-i pāy-1 yāre tapşurdum
- 6 Ne kim itdümse itdüm Dānişī efsün-1 'aşkıyla
Hele ol verd-i ḥüsnī ḥārlardan kesdüm ayırdum

^G CXXXVII/37a

4. Yine başımdaki yaramı zulum taşıyla gül gibi (kırmızı) eyledi. Başa ne yazıldıysa tamamını hep baştan başa gördüm.
5. Meyhâne ehlini gören “Kadehin geceyi aydınlatan parlaklığıyla güzelliğine bakılamayan kılıç gibi keskin bir er (olarak) gördüm” der.
6. Yazık ki gözyaşı nakdini göz göre göre rüzgâra verdim. Ne kadar yarar elde etmek istedimse zarar gördüm.
7. Yıldızların hilâl (şeklindeki) zehirli kılıcıyla gökyüzünü o kılıçla birleşmiş mücevherden bir siper (olarak) gördüm.
8. Ey Dânişî! (Onun) güzelliğinin gül bahçesini gören gözüm (ondan) ayrılmaz. (O da) “Ben de nergis gibi görüşü kuvvetli birini gördüm” demiş.

CXXXVII

1. O şûh (sevgilinin) güzellik bağına girdim, fakat gülünü koklayamadım. (Bâri o bağın) şeftalisini yeşem gam yemezdim.
2. Kanlı gözyaşı akıtmayınca sevgiliye kavuşamadım. (Ben) düşmanı öldüren aşk sultanının okuyum.
3. Her ay yüzlüyü gördüğümde “Böyle güzel olmaz” derdim. (Oysa) gönül aynasında neler yüz gösterirmiş.
4. Her gördüğüm güzele boş yere gönül verdim. Meğer dilberlerin şanlı sultanı gönüldeymiş.
5. Dânişî! Güzelliğin şevkinin özünü şimdi yakın buldum. Gönümün nesi var nesi yoksa sevgilinin ayağının toprağının tozuna teslim ettim.
6. Dânişî! Aşkın büyüyle ne yapıp yapıp o güzel gülü dikenlerden kesip ayırdım.

CXXXVIII^G

[Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün]

- 1 Yine kanlu yaşumla yäre bir rengin gazel yazdum
Cemāl-i vaşfını gāyetde hūb itdüm güzel yazdum
- 2 İdüp hakk gayrıyı dil defterine yāri kayd itdüm
O defterde rakīb-i nā-tırāşı mübtezel yazdum
- 3 Ğamından ağlayup müjgān-ı hūn-ālūd ile fi'l-hāl
O şūha nāme yazdum gerçi ammā bī-bedel yazdum
- 4 Ne müşkildür urulmağ yäre diyü biz nezāketle
Girüp 'arza o şāha bir nice çarb-ı meşel yazdum
- 5 Hele ey Dānişī yokdur kalem dīvāne-i 'aşka
Hūmār-ı cām-ı 'aklı ben daḡi Bezm-i Ezel yazdum

CXXXIX^G

[Müstefilün / Müstefilün / Müstefilün / Müstefilün]

- 1 Ğam-hāne-i cān u dile ço şu'le virsün dāğ-ı Ğam
Bu böyle kalmaz 'ākıbet nūra döner elem*
- 2 Zevķini gör bezm-i gamuñ ḡali budur bu 'ālemüñ
Maḡmürlük 'arz eyleseñ sāķi şunar cām-ı sitem
- 3 Görse bizi görmez geçer kılmaz teraḡhumla nazār
Baķmaz maḡabbet ehline ḡayfā o sulṡān-ı kerem
- 4 Ol dilber-i şāhib-cemāl bilmez nedür ehl-i kemāl
'Ārif ayakda pāymāl nādān ise ġarķ-ı ni'am
- 5 Hiç kimse bilmez kimsenüñ çekdügi mey mi sem midür
Dime şaķın ey Dānişī ilde şafā bende elem

^G CXXXVIII/36b

^G CXXXIX/37a

* Vezin bozukluğu var.

CXXXVIII

1. Kanlı gözyaşımınla sevgiliye renkli bir gazel yazdım. Dış görünüşünün güzelliğini gâyet güzel bir şekilde tasvir ettim.
2. Gönül defterinden yabancıları silip (o deftere) sevgiliyi kaydettim. O defterde terbiye görmemiş rakibi “değersiz” (diye) yazdım.
3. Üzüntümden dolayı kanlı gözyaşlarıyla ağlayıp anında o şûh (sevgiliye) eşi benzeri olamayan bir mektup yazdım.
4. Sultanın huzuruna kibarca girip “Sevgiliye vurulmak ne zordur” diye o sultana sunmak için bir çok atasözü yazdım.
5. Ey Dânişî! Aşk dîvânesine kalem yoktur. Akıl kadehinin baş ağrısını ben de “Ezel meclisindedir” (diye) yazdım.

CXXXIX

1. Gam yarasını gönlün ve canın gam evine bırak, ışık versin. Bu böyle kalmaz, sonunda üzüntü nûra döner.
2. Gam meclisinin zevkini gör. Bu dünyanın hâli budur. Sâkîye mahmûrluğunu göstersen o sana sitem kadehini sunar.
3. Yazık ki o cömert sultan muhabbet ehline bakmaz. Bizi görse görmezlikten gelir, merhamet ederek bakmaz.
4. O güzellik sahibi dilber kâmil kişiyi tanımaz. (Bu nedenle) ârif ayaklar altında kalmış, câhil ise nimete gark olmuştur.
5. Ey Dânişî! “Elde sefâ, bende elem var” deme sakın. Hiç kimse kimsenin çektiğinin şarap mı yoksa zehir mi olduğunu bilmez.

CXL^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Dilde yazup naqşuñı 'arz-ı fūnūn eyledüm
Kaşuñ idüp kıl qalem meşq-i cūnūn eyledüm
- 2 Kubbe-i çarḥ-ı 'alā köhnedür oldı dū-tā
Dūd-ı dilüm cā-be-cā aña sūtūn eyledüm
- 3 Tīri idüpdür kemān düşmeni itdüm nişān
Nevk-i qalemle hemān qaddini nūn eyledüm
- 4 Tīr-i ğam-ı 'aşq-ı yār eyledi cāndan gūzār
Eylemedüm āh u zār şabr u şükūn eyledüm
- 5 Dāyire-i bezmde dilberi teşhīr için
Nüşa-ı Cemşid-ile sihr ü fūsūn eyledüm
- 6 Nākış iken cān u dil buldı anuñ-ile kemāl
Qays ile Ferhāddan 'aşkı füzūn eyledüm
- 7 Vuşlaṭa imkān yoq ḥasretle kendümi
Dānişiyā yoq yire zār u zebūn eyledüm

CXLI^G

[Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün]

- 1 Ben ol mest-i Elestüm şemsveş destümdedür bāşum
Sifāl-i kille çekmekde bulunmaz bir ayakdāşum
- 2 Ben ol çālāk-ı 'aşqum kim şabā olmaz baña hem-pā
Meger kim sāyem ola reh-gūzār-ı yāra pādāşum
- 3 Ne ğam cūr'a-şifat qalsam ayakda devr-i la'lūñde
Bīḥamdī'l-lāh hele kān-ı gevherdür çeşm-i ḥūn-pāşum
- 4 Nigāh-ı āteşinüm Qahramān-ı 'ālem-ārādur
Nişān-ı perr-i 'Ankā-yı maḥabbetdür iki qāşum
- 5 Degül sūrāḥ-ı çeşmüm tīr-i müjgānı nişānidur
Neler gördi benüm ey Dānişī bu oñmaduq bāşum

^G CXL/36a

^G CXLI/B // 36a

CXL

1. (Sevgilinin) resmini gönle nakşedip hüner gösterisinde bulundum. (Onun) kaşını kıl kalem edip deliliği meşk ettim.
2. Yüce feleğin kubbesi köhneleşip, iki büklüm oldu. Gönlümün (âhının) dumanını yer yer ona sütün eyledim.
3. (Sevgilinin) kaşlarını ok yapıp düşmanı nişan aldım. Kalemin ucuyla hemen boyunu “Nûn” harfine benzettim.
4. Sevgilinin aşk yarasının oku cana geçtiği hâlde ağlayıp inlemedim, sabrettim ve dayandım.
5. İçki meclisinde dilberi etkilemek için Cem’in kadehiyle sihir ve büyü yaptım.
6. Can ve gönül kusurlu iken onunla (aşkla) olgunlaştı. (Bendeki) aşk Kays’tan ve Ferhat’tan (bile) daha fazladır.
7. Ey Dânişî! (Sevgiliye) kavuşmanın çâresi yok. Hasretle kendimi boş yere harap ettim.

CXLI

1. Ben o Elest meclisinin sarhoşuyum ki başım güneş gibi elimdedir. Topraktan yapılmış kadehle içki içmeye bir yoldaşım bulunmaz.
2. Ben aşkın o çevik kişisiyim ki sabah rüzgârı bana yetişemez. Ancak gölgem sevgilinin yoluna arkadaş olur.
3. Dudağının kenarında kadehin kenarındaki bir damla gibi kalsam ne gam! Allâh’a şükürler olsun ki kanlı gözyaşı döken gözüm cevher madenidir.
4. Ateşli bakışım dünyayı süsleyen Kahraman’dır. İki kaşım (ise) muhabbetin Ankâ kuşunun kanasının nişanıdır.
5. (Gördüğün) göz çukuru değil, (sevgilinin) kirpiklerinin okunun nişângâhıdır. Ey Dânişî! Bu akıllanmayan başım neler gördü.

CXLII^G

[Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün]

- 1 Maḥabbetle gelince cūşa baḥr-ı eşk-i ḥün-pāşum
İki zevraḫdur anda ser-nigün olmuş iki ḫāşum
- 2 Egerçi ağlamakla 'ömri geçdi Ḥazret-i Nūḥuñ
Velikin her cihetle andan artuḫdur benüm yāşum
- 3 Maḥabbet baḥrına ḫaldum yimekden içmeden ḫaldum
Sitemle derddür nānum elemle zehrdür aşum
- 4 Baḫarsañ bezm-i 'aşḫa na'ı u dāḡum başḫa zīnetdür
Güzel Rūmı ḫaḫā-yı resmin itmiş dilde naḫḫāşum
- 5 Ayaḡ elde başı meydāndadur āvāre-i 'aşḫuñ
Ḥabāb-ı meydür ancak Dānişī varsa ayaḫdāşum

CXLIII^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Mest-i 'aşḫuñ na'rası āvāze-i dellāl-ı ḡam
Destine rıḫl-ı girān alsa olur kūpāl-ı ḡam
- 2 Meykede şadrında geldük bir yire rindānla
Ser-güzeşt ü mācerāmuz derd-i ser aḫvāl-i ḡam
- 3 Göñlümüzce şimdi bulduḫ bir muşāḫib yār-ı ḡār
Tekyemüzde her gice miḫmān olur abdāl-ı ḡam
- 4 'Āşḫuñ gözden göñüldendür fiḡān u giryesi
Eşḫ ü āh-ile ḫalupdur sīnemüz ḡirbāl-ı ḡam
- 5 Āteş-i dilden yanup yaḫılmadan mānend-i 'ūd
Ḳapladı ser-pā ḫadem cism-i nizārum şāl-ı ḡam
- 6 Gülleyüm diyü öḡünme ḫāk olursın 'āḫıbet
Gör ne gülleler yimişdür ejder-i ḫattāl-ı ḡam
- 7 Ḡam degül ey Dānişī yirden yire ursa felek
Ser-firāz-ı dehr olanlardur yine pāmāl-i ḡam

^G CXLII/36b

^G CXLIII/36a

CXLII

1. Kan saçan gözyaşı denizim muhabbetle coşunca iki kaşım orada ters dönmüş iki kayıktır.
2. Her ne kadar Hazret-i Nûh'un ömrü ağlamakla geçtiyse de benim gözyaşım her yönüyle ondan fazladır.
3. Muhabbet denizine daldım, yemekten içmekten kesildim. Ekmeğim sitem ile dert, yemeğim (ise) elemle zehirdir.
4. Aşk meclisine bakarsan yaralarım başka süstür. Rum güzelinin resmini gönüldeki nakkâşım hatalı yapmış.
5. Aşk âvâresinin başı, meydanda elden ele dolaşan kadehtir. Dânişî! Arkadaşım varsa ancak şarabın kabarcığıdır.

CXLIII

1. Aşk sarhoşunun narası gam tellâlıının bağırmasıdır. (O) eline büyük kadeh alsa gam gürzü olur.
2. Rintlerle birlikte meyhânenin baş köşesinde bir yere geldik. Başımızdan geçenlerin hepsi sıkıntı ve üzüntüdür.
3. Gönlümüze göre sohbet edebileceğimiz bir mağara arkadaşı şimdi bulduk. Gam dervişleri tekkemizde her gece misafir olur.
4. Âşığın ağlayıp inlemesi ve gözyaşları gözden ve gönüldendir. Göğsümüz, gözyaşı ve âh ile gam kalburu olmuştur.
5. Ödağacı gibi gönül ateşiyle yanıp yakılmadan zayıf bedenimi gam şalı baştan ayağa kapladı.
6. "Gülleyim" diye övünme. Sonunda toprak olursun. Gamın öldürücü ejderinin ne güller yediğini gör.
7. Ey Dânişî! Felek (seni) yerden yere vursa da üzülme. Dünyanın baş tacı olanlar yine gamın ayakları altında kalanlarıdır.

CXLIV^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Tāb-ı zülfüñle dili şem'-i şeb-efrüz idelüm
Çıkarup şubha şeb-i 'işreti nev-rüz idelüm
- 2 La'l-gün cür'ayı saç sākī çemenzār üzre
La'li fırüzeye kat bir dem-fürüz idelüm
- 3 Bize bir cām yeter hişşe bu ne sāğardan
Tā be key fikr-i ğam-ı devlet-i deh-rüz idelüm
- 4 Tāziyāne ki ala şevk-ile muṭrib eline
Raḡş-ı gül-gūna hemān biz daḡī mehmüz idelüm
- 5 Şevk-i bādeyle gider sünbūli gülzāruñdan
Gün gibi bir kadeḡ-ile şebümüz rüz idelüm
- 6 Şu sepilsün yūrege kaṭre-i cūy-ı meyden
Ĝam-ı⁴¹⁴ ḡırmānla tā key dili pūr-süz idelüm
- 7 Naḡş-ı şîre çalışup Dānişiyā nāmumuzu
Sözün ḡāme ile şā'ir-i zer-düz idelüm

CXLV^G

[Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün]

- 1 Bizi giryān iden dilber midür a'dā mıdur bilmem
Bu cūş idüp ağan gözyaşı mı deryā mıdur bilmem
- 2 Aña çaḡduḡça düşmen 'āşığı āteş urur cāna
Dili dildārumuñ āhen midür ḡārā mıdur bilmem
- 3 Ne gicem gicedür ne gündüzüm gündüz bu endişe
Belā-yı miḡnet-i dūnyā ğam-ı 'uḡbā mıdur bilmem
- 4 Maḡabbet şāhı kurmuşdur otaḡın deşt-i sīnemde
Görinen daḡlar mı lāle-i şaḡrā mıdur bilmem
- 5 Bizi çāk böyle medhüş itmeden kaşdı o meh-rūnuñ
Cefā mı şîve mi yā nāz u istignā mıdur bilmem

^G CXLIV/37b

⁴¹⁴ ğam A : daḡ B

^G CXLV/35a

CXLIV

1. Saçının parlaklığıyla gönlü geceyi aydınlatan mum yapalım. İşret gecesini sabaha çıkarıp nevrûz yapalım.
2. Sâkî! Kırmızı renkli şarabı çemenlerin üzerinde saç. Kırmızıyı yeşile kat da bir dem coşup taşalım.
3. Bize şaraptan pay olarak bir kadeh yeter. Ne zamana kadar on günlük dünyanın gamını düşünelim.
4. Müzisyen zevk ile mızrabı eline aldığında biz de hemen doru renkli atı mahmuzlayalım.
5. Şarabın ışığıyla gül bahçesindeki karanlığı uzaklaştır. Bir kadehle gecemizi güneş gibi aydınlatalım.
6. Yüreğe şarap ırmağının damlalarından su serpinsin. Ümitsizliğin üzüntüsüyle gönlü ne zamana kadar yakalım.
7. Ey Dânişî! Nâmımızı şiire nakşetmeye çalışıp sözünü kalem ile sırma işleyen şâir edelim.

CXLV

1. Bizi ağlatan dilber midir, düşman mıdır bilmem. Bu coşup akan göz yaşı mıdır, deniz midir bilmem.
2. Düşman, sevgiliye (kendini) tanıttıkça (sevgilinin) âşığı da cana ateş vurur. Sevgilimin gönlü demir midir, mermer midir bilmem.
3. Gecem gece, gündüzüm de gündüz değil. Bu düşünce dünya mihnetinin belası mıdır, âhiret üzüntüsü müdür bilmem.
4. Muhabbet sultanı otağını göğsümün çölünde kurmuştur. (O çölde) görünenler yaralar mıdır, çöl lalesi midir bilmem.
5. O ay yüzlü (güzelin) bizi böyle şaşırtmaktan kastı eziyet midir, naz mıdır, eda mıdır, işve midir bilmem.

- 6 Gehī şemşîr-i ğamzeyle görünür geh tebessümle
Bizi maqşûdı öldürmek midür ihyâ midur bilmem
- 7 Cünûna uğradan bî-çâre Kaysı deşt-i fânide
Maĥabbet nev-bahârı mı ğam-1 Leylâ midur bilmem
- 8 Beni ey Dānişî şol denlü mecnûn itdi kim dilber
‘Azîmet itdügüm şahrâ midur deryâ midur bilmem

CXLVI^G

[Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün]

- 1 Sirişke ğarķ idüp nâr-1 ğama yakma dil ü cânım
İfende âb u tâb-1 ĥüsne maġrûr olma sulţānum
- 2 Kaçar erbâb-1 dilden seg raķibe şayd olur ammâ
Tutar bir ğün ol âhüyı kemend-i âh u efgānum
- 3 Görüşdükçe keser pervānesin şemşîr-i şu‘leyle
Kılıçdur âteşi ĥilķatdûr ol şem‘-i fûrüzānum
- 4 Ne seyr olsun ki seyrinde görüşmez yâr-1 şādıkla
Şalınur yâdlarla seyre ol serv-i ĥurāmānum
- 5 Bizi cem‘iyyetine da‘vet eylermiş o gül-ruĥsâr
Görür mi ĥiç cem‘iyyet yüzün kalb-i perişānum
- 6 Nice tûb olmasun bir yire cem‘ olup dil-i ‘uşşāk
Biri birine girdi Dānişî ğisû-yı cânānum

CXLVII^G

[Fâ‘ilātün / Fâ‘ilātün / Fâ‘ilātün / Fâ‘ilün]

- 1 Uyma nefse ki zaġâr gibi yilersin dāyim
Şâh-bâz-1 nazaruñ zâġa şalarsın dāyim
- 2 Saña andan ne çıkar kim olasın tâlîb-i der
Yok yire baĥr-1 ğam-1 ‘aşķa şalarsın dāyim
- 3 Devlet-i dehr-i denî için idüp fikr-i daķık
Zillet ü ĥırş-ile dünyâyı elersin dāyim

^G CXLVI/36b

^G CXLVII/35b

6. (O sevgili) bazen gamze kılıcıyla, bazen tebessümle görünür. (Onun) amacı bizi öldürmek midir, diriltmek midir bilmem.
7. Zavallı Kays'ı fânilik çölünde delirten muhabbetin ilkbaharı mıdır, Leylâ'nın üzüntüsü müdür bilmem.
8. Ey Dânişî! Dilber beni öyle deli etti ki yürüdüğüm çöl müdür, deniz midir bilmem.

CXLVI

1. Sultanım! Güzelliğinin gücüyle ve kuvvetiyle fazla gururlanıp gönlümü ve canımı göz yaşında boğup gam ateşiyle yakma.
2. (O âhû) gönül erbâbından kaçıp köpek (tabiatlı) rakibe av olur, ama inleyişimin ve âhımın kemendi o âhûyu bir gün yakalar.
3. Ateşi yaratılıştan kılıç olan o parlak mumum görüştüğçe ateşinin kılıcıyla pervanesini keser.
4. O nazlı nazlı sallanan selvi (boylu güzel) gezintiye çıktığında sâdık sevgilisiyle görüşmez, yabancılarla gezer.
5. O gül yanaklı bizi meclisine davet etmiş, (ama) perişan kalbim meclisin yüzünü hiç görür mü?
6. Dânişî! Sevgilimin kâkülü birbirine girince âşıkların gönlü bir yere toplanıp (nasıl) top hâlinde olmasın?

CXLVII

1. Nefse uyma ki (o nefis) bakış doğanını dâimâ kargaya salar, (seni) sürekli av köpeği gibi koşturur.
2. Sana ondan ne çıkar ki kapıya talip olasın. Boş yere dâimâ aşkın gam denizine dalarsın.
3. Alçak dünya devleti için ince hesaplarla alçaklıkla ve hırsla dâimâ dünyayı elersin.

- 4 Şîr-i zehr-âb-ı fenâyıla idüp perverde
Avidup tıfl-ı dili gamla bilersin dâyim
- 5 Güy ü çevgân hevesin eyleyüp ey mest-i gurūr
Kelle-i ‘aşıķı tıģuñla çalarsın dâyim
- 6 Āb-ı rüyum nice dökülmeye ğırbāl-āsā
Bağrumı nāvek-i ğamzeñle delersin dâyim
- 7 Kim seni cevı-ile rencide iderse görürin
Dānişî gibi anı Ğaķķa şalarsın dâyim

[NÜN]

CXLVIII^G

[Fā’ilātün / Fā’ilātün / Fā’ilātün / Fā’ilün]

- 1 Elçi-i ‘ömrüñ nişān-ı pâyına olmaz nişān
Farkı yokdur gelmesiyle ğitmesi birdür hemān
- 2 Tışe-i zevķ-i dilüñle yoklamaz bir ğüşeyi
Gençlik hengāmı gibi var mı bir genc-i nihān
- 3 Bāğda ğülzār-ı cennetden alur büy-ı şafā
Nev-bahār olduğķa uçmağā ur mürĝ-ı revān
- 4 Naķde kim mālîk degülse kām-rān olmaķ muħāl
‘İlm-ile olsa eger ‘allāme-i devr-i zamān
- 5 Cehli terk it men ‘aref sırrına vāşıl olagör
Tut sözüm itme ‘inād ey Dānişî-i nā-tüvān

CXLIX^G

[Fā’ilātün / Fā’ilātün / Fā’ilātün / Fā’ilün]

- 1 Müjde şüfi-i riyā pişeye geldi ramazān
Ğitdi ārām-ı dil-i ‘aşıķ-ı bî-tāb u tüvān
- 2 Dört gözlü ğoremez ‘aynuñ cāmıyla meyi
Derd- i serden açamaz ğözlerin ehl-i ‘ırfān

^G CXLVIII/38a

^G CXLIX/38b

4. Gönül çocuğunu ölümün zehirli sütüyle besleyerek avutup dâimâ gamla bilersin.
5. Ey gurur sarhoşu! Gûy u çevgân (oyununa) heves edip âşğın kellesini dâimâ kılıcınla kesersin.
6. Bağrımı gamzenin okuyla dâimâ delersin. Yüz suyum kalbur gibi nasıl dökülmesin?
7. Kim seni sıkıntıyla, eziyetle incitirse onu (da) Dânişî gibi dâimâ Allâh'a havale ettiğini görürsüm.

CXLVIII

1. Gelmesiyle gitmesi arasında hemen hemen bir fark bulunmayan ömür elçisinin ayağının nişanına nişan olmaz.
2. Gençlik vakti gibi gizli bir hazine var mı? Gönül zevkinin kazmasıyla bir köşeye el sürmez.
3. Can kuşunu ilkbahar geldikçe cennete sür. (Çünkü can kuşu) bağda safâ kokusunu cennetin gül bahçesinden alır.
4. Kim paraya sahip değil ise ilim ile eğer zamanın en büyük bilgini bile olsa mutlu olması imkânsızdır.
5. Ey zayıf ve güçsüz Dânişî! Sözümü tut, inat etme. Cehâleti terk ederek bilginin sırrına ulaşmaya çalış.

CXLIX

1. Ey ikiyüzlü ham sofû! Müjde. Ramazan erkenden geldi (ve) güçsüz âşğın gönlünün huzuru gitti.
2. (Gözlük kullanan) dört gözlü gözünün camıyla şarabı göremez. (Kâinâtın sırlarını bilen) irfan sahibi baş derdinden gözlerini açamaz.

- 3 Nuql u meysüz dirile mümkün olur mı mey-ḥvār
Yimek içmekle olur zinde vücūd-1 insān
- 4 Žaḥḥa gör nice inceldi hilāl-i rüze
Müy-1 Bārīni döner ‘aşık-1 zār u giryān
- 5 Nice devr eylesün ‘aksine cām-1 ümmīd
Şiše-i ‘ayş şikest eyledi sāķī-i zamān
- 6 Bir şurāḥisiyile def-i keder mümkün iken
Nereye gitsün alup başını şimdi rindān
- 7 Gözüme kan görünür ḥasret-i bādeyle şafak
Kanlumuzdur ezeli Dānişiyā zāl-1 zamān
- 8 Gelse ‘ıyd irse güzellese cihān-1 fānī
Olsa ḥürīler ile gülşen-i dil bāğ-1 cinān

CL^G

[Fā‘ilātūn / Fā‘ilātūn / Fā‘ilātūn / Fā‘ilūn]

- 1 Yārdan maḥşūdumuz mihr ü maḥabbetdür hemān
Gelmeden maḥşūdı kevne bir ḥaķīqatdür hemān
- 2 Kendüyi şem‘e urur pervāneler pür-nūr olur
‘Aşıkūñ yanup yaķılmasında vuşlatdur hemān
- 3 Faşl-1 meydür devr-i gül bir gonca-leb dildārla
Ehl-i ‘aşıkūñ zevķ ü şevķi ‘ayş u ‘işretdür hemān
- 4 Ḥayret-ile n’ola güldürse dil-i ğam-dīdeyi
Böyle ḥayrān eyleyen esrār-1 ḥikmetdür hemān
- 5 Ḥātem olsam da eger almaz ele luḥfiyla yār
Dānişī ḳaddüm büken bu bār-1 miḥnetdür hemān

CLI^G

[Fā‘ilātūn / Fā‘ilātūn / Fā‘ilātūn / Fā‘ilūn]

- 1 Kār-1 ‘aşık cān virüp cān almak ancak her zamān
Ehl-i ‘aşıkūñ cān cāna olmadur ḳaşdı hemān

^G CL/39a

^G CLI/39b

3. Şarap içen ayyâşın şarapsız ve mezesiz canlanması mümkün müdür?
İnsan vücûdu yemekle ve içmekle canlı olur.
4. Ramazan hilâlinin zayıflıkla nasıl inceldiğini gör. Allâh'ın yarattığı karınca ağlayan ve inleyen âşığa döner.
5. Ümit kadehi tersine nasıl dönmesin? (Çünkü) eğlence şişesini zamanın sâkîsi kırdı.
6. Rintlerin bir sūrâhi ile kederini gidermesi mümkün iken şimdi alıp başını nereye gitsin?
7. Ey Dânişî! Şarabın hasretiyle şafak gözüme kan (olarak) görünür.
Zaman ihtiyarı ezelden beri kanlımızdır.
8. Bayram gelse, fânî dünya güzellese, hûrîler ile gönlün gül bahçesi cennet bağı olsa...

CL

1. Sevgiliden isteğimiz her zaman bize vefâ ve muhabbet göstermesidir.
Dünyaya gelmekten gâyemiz (ise) her zaman bir hakikati (bulmaktır).
2. Kendini muma atan pervaneler yanar. Âşığın yanıp yakılmasının (amacı ise) bir an önce vuslata (ermektir).
3. Gonca dudaklı bir sevgiliyle gül vakti, şarap zamanıdır. Aşk ehlinin her zaman eğlencesi yiyip içmektir.
4. (Sevgili) kederli gönlü hayret ile güldürse ne olur? (O gönlü) her zaman böyle şaşkırtan hikmetin sırlarıdır.
5. Dânişî! Eğer yüzük bile olsam sevgili lütfederek (beni) eline almaz.
(Benim) her zaman boynumu bükten bu mihnet yüküdür.

CLI

1. Âşığın işi her zaman can verip can almaktır. Aşk ehlinin maksadı ise her zaman can cana değildir.

- 2 ‘Āşıkuñ göñlin ere her yirde olmaz dāğ-ı ğam
Degme bir vīrānede bulunmuyor genc-i nihān
- 3 Kānde rūḫānī şafā kānde ‘anāşır şıķleti
Menzil-i ḫākīde eyler mi Hümā hiç āşiyān
- 4 Çıķmaķ altından anuñ ḫaylice müşkil kārdu
Bār-ı derd-i ‘aşķa beñzer var mı bir bār-ı girān
- 5 Tağ u taşdan baḫr u berden mescid ü mey-ḫāneden
‘Aşķ dir ‘aşķ işidür ey Dānişī hep ins ü cān

CLII^G

[Müstefilün / Müstefilün / Müstefilün / Müstefilün]

- 1 Ey şem‘-i cem‘-i ‘āşıkān pervāneñ olmuşdur cihān
Ve’y ḫüsne genc-i nihān vīrāneñ olmuşdur cihān
- 2 Söylet ḫaķīkat ehlini güş eyle ḫikmet ehlini
Yaķduñ maḫabbet ehlini mestāneñ olmuşdur cihān
- 3 Bir saña⁴¹⁵ beñzer dilberi görmüş degül ins ü perī
Zülfüñ ğamıyla serseri dīvāneñ olmuşdur cihān
- 4 Arz u semā vü baḫr u ber ‘aşķuñla pürdür ser-be-ser
Devr itmede şām u seḫer peymāneñ olmuşdur cihān
- 5 Ey Dānişī ur cāna key eyle semā‘-ı şavt-ı ney
‘Aşķ-ile nüş it cām-ı mey mey-ḫānen olmuşdur cihān

CLIII^G

[Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün]

- 1 Bi-ḫamdi’l-lāh hele kırtuldu göñlüm bī-vefālardan
Nice şād olmayam ben kim ḫalāş oldum belālardan
- 2 Göz açdurmaz baña ta‘n-ı raķībān ülfet-i ḫübān
Vefā resmini görmem yādlardan āşinālardan

^G CXLII/41a

⁴¹⁵ Bir saña : Bir yaña saña A

^G CLIII/39b

2. Gizli hazine (nasıl) rasgele bir viranede bulunmazsa âşığın gönlüne vâsıl olacak gam yarası da her yerde bulunmaz.
3. Rûhânî zevk nerede, dünyanın ağırlığı nerededir? Ölümlü dünyada Hümâ kuşu hiç yuva yapar mı?
4. Aşk derdinin yükü gibi ağır bir yük var mıdır? O derdin altından çıkmak hayli zor bir iştir.
5. Ey Dânişî! Dağdan ve taştan, denizden ve karadan, mescitten ve meyhâneden bütün insanlar ve cinler “Aşk” diye (haykırır).

CLII

1. Ey âşıklar meclisinin mumu! Dünya (senin) pervanen olmuştur. Ve ey güzellekle (meşhur) gizli hazine! Dünya (senin yüzünden) yıkılıp harap olmuştur.
2. Gerçekleri bileni söylet (ve) hikmet sahibi olanı dinle. Muhabbet ehlini yaktın, dünya (ise senin) sarhoşun olmuştur.
3. İnsan ve peri sana benzeyen bir dilberi görmemiştir. Dünya saçının gamıyla başı boş çılgının olmuştur.
4. Yeryüzü ve gökyüzü, deniz ve kara aşkınla baştan başa doludur. Dünya, kadehin olup sabah akşam (senin etrafında) dönmektedir.
5. Ey Dânişî! Ney sesini çokça dinle (ki) cana geçsin. Aşk ile şarap kadehini iç. Dünya (senin) meyhânen olmuştur.

CLIII

1. Allâh’a şükürler olsun, gönlüm vefâsızlardan kurtuldu. Belâlardan kurtulduğum (için) ben nasıl mutlu olmayayım?
2. Rakiplerin ayıplaması (ve) sevgililerin dostluğu bana göz açtırmaz. Tanıdıklardan (ve) tanımadıklardan vefâ görmem.

- 3 Nice kılsun nazar ‘uṣṣāka ol sulṭān-ı hūbānum
Hāḳīkatde geçilmez yollar üzre ḥāk-i pālardan
- 4 Hevā-yı zūlf-i yār için şabāya itmezem minnet
Geçüpdür yüz şuyıyla ḥasta gönlüm ol hevālardan
- 5 Ğamı zevk ü şafāsı derd ü ğamdur Dānişī dilberūñ
Bu fikr ile müberrāyuz elemelerden şafālardan

CLIV^G

[Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün]

- 1 Bite ḳabrümde güller āb u tāb-ı eşk ü āhumdan
Gele büy-ı maḥabbet ḥalka evrāk-ı giyāhumdan
- 2 Bi-ḥamdü’l-lāh günāh u cürm içündür ‘afvı Ğaffārūñ
Şefā‘atdür ümmidüm rüz-ı maḥşerde günāhumdan
- 3 Nazar kılsam ruḥına gül gibi dirler ḥicābından
Erirür āba döner ol sīm-ten tāb-ı nigāhumdan
- 4 Bir āteşdür kim āhum ḥār u ḥāşākı ider ber-bād
Gelüñ ey ehl-i dünyā şavuluñ bir yaña rāhumdan
- 5 Ben ol mürĝ-ı Hümā-yı per-ĝuşāde şāh-bāzum kim
Düşüpdür sāye farḳ-ı ‘āleme perr-i külāhumdan
- 6 Vefāya va’d ider ammā yine va’de vefā itmez
Umulmazdı bu āfetlik şeh-i gerdün-ı şāhumdan
- 7 Ser-i zūlf-i perişānyıla ölsem Dānişī yārūñ
Bite tā ḥaşre dek ḥākumda sünbül dūd-ı āhumdan

CLV^G

[Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün]

- 1 Başum kūh-ı belāya döndi eşk-i lāle-ĝunumdan
Degirmenler yürür başumda sevdā-yı⁴¹⁶ cünūñ[umdan]

^G CLIV/37b

^G CLV/39a

⁴¹⁶ sevdā A : girdāb B

3. O sevgililerin sultanı (olan sevgilim) âşıklara nasıl baksın? Doğrusu yollar üzerinde ayağının topraklarından geçilmez.
4. Sevgilinin saçının (kokusunun) arzusu için sabah rüzgârına minnet etmem. Hasta gönlüm yüz suyuyla o arzulardan geçmiştir.
5. Dânişî! Dilberin gamı zevk, neşesi (ise) dert ve üzüntüdür. Bu fikir ile üzüntülerden ve neşelerden kurtulmuşuz.

CLIV

1. Âhımın gücünden ve gözyaşından kabrimde güller bitsin. (O) güllerin yapraklarından halka muhabbet kokusu gelsin.
2. Allâh'a hamd olsun! Günâhları affeden Allâh'ın affi, günâhlarım ve hatalarım içindir. Mahşer gününde ümidim günâhlarımdan şefaattir.
3. Yanağına baksam, "Utancından gül gibi kızarır" derler. O gümüş bedenli bakışımın gücüyle erir, suya döner.
4. Âhım öyle bir âteştir ki çer çöp (önüne geleni) yakar. Ey dünya ehli! Gelin, yolumdan çekilin.
5. Ben o kanatlarını açarak Hümâ kuşunu (avlamak isteyen) doğanım. Külâhımın kanadından âlemin üzerine gölge düşmüştür.
6. (Sevgili) vefâ göstermek için söz verir, ama yine verdiği söze vefâ göstermez. Bu kötülük Allâh'ın yeryüzündeki sultanından umulmazdı.
7. Dânişî! Sevgilinin dağınık saçının ucuyla ölsem tâ haşre kadar toprağında âhımın dumanından sümbül biter.

CLV

1. Lâle renkli gözyaşından başım belâ dağına döndü. Delilik sevdasıyla (sanki) başımda değirmenler yürüyor.

- 2 Çekersin adını dilberlerüñ diyü ‘itâb eyler
Hâzer eyler mi gör te’sîr-i esmâ’ u füsünüm
- 3 Yanup yakılma sendendür şafâsı hasta-ı ‘aşkuñ
O sengin dil şakınmaz âteş-i âh ı derünüm
- 4 Dile âteş urup berbâd iden âh u sirişkümdür
Neler çekdüm reh-i der-bend-i gamda reh-nümünüm
- 5 Göñüldendür figānum Dānişî vādî-i hicrānda
Uşandurdu beni miñnet-i dil zār u zebünüm

CLVI^G

[Fā’ilātün / Fā’ilātün / Fā’ilātün / Fā’ilün]

- 1 Rüy-ı zerd-i ehl-i derde ‘aşkdur rağbet viren
Sikkesine nām-ı şāhidür zerk-i zînet viren
- 2 Cism-i hākî kân-ı dilde zer gibi kıymet bulur
Hāk olan erbâb-ı fakre fakrdur ‘izzet viren
- 3 Balsa eflâke çıkar öldüğün⁴¹⁷ fikr eylemez
Rifât-i manşıbdur ehl-i ‘izzete zillet viren
- 4 Herkesün rızkı muqarrerdür bulur hep şāhibin
Keşret-i efgārîdür her nâ-kese kılet viren
- 5 Hâtem-i ‘irfānla virmiş Süleymānlık saña
Hâzret-i Loqmāna ‘ilm ü ‘akl-ile hikmet viren
- 6 Büt-perest ol ‘âşık ol olma hemân dünyā-perest⁴¹⁸
Māh-rûlardur bu deyr-i ‘āleme şüret viren
- 7 Fakr ile ehl-i kanā‘at devlet ü ‘izzetdedür
Tālib-i dünyāya hırş-ı māludur nekbet viren
- 8 ‘Ārifün fakr u fenā zevk ü şafāsın arturur
Kendi kem endişesidür cāhile zahmet viren
- 9 ‘Ārifem ‘irfān-ı Hākdan gayrı nesne bilmezem
Dānişiyem dānişîlikdür baña şöhret viren

^G CLVI/40a

⁴¹⁷ öldüğün : olduğun A

⁴¹⁸ dünyā-perest : dünyāya perest A

2. (Sevgili) “Dilberlerin adını (tek tek) sayarsın” diye azarlar. Gör, sihrimin ve isimlerimin tesirinden sakınır mı?
3. Aşk hastasının yanıp yakılmasının neşesi sendendir. O taş kalpli, içimdeki âhımın âteşinden sakınmaz.
4. Gönle âteş vurup (onu) yakan âhım ve gözyaşımıdır. Gamin sıkıntılarla dolu yolunda rehberimden neler çektim.
5. Dânişî! Ayrılık vadisinde haykırışlarım gönüldendir. Gönül mihneti beni ağlamaktan usandırdı.

CLVI

1. Dert ehlinin solgun yüzüne canlılık veren aşkıdır. Akçeye altının sarılığını veren (ise) sultanın adıdır.
2. Fânî beden gönül madeninde altın gibi kıymet bulur. Toprak olan fakirlere izzet veren fakirlikleridir.
3. Öleceğini düşünmez, (bir yolunu) bulsa gökyüzüne çıkar. İzzetli kişileri küçük düşüren yüksek makamlardır.
4. Herkesin rızkı belirlenmiştir, hep sahiplerini bulur. Her cimriye yoksulluk veren düşüncelerinin çokluğudur.
5. Hazret-i Lokmân’a ilim ve akıl ile hikmet veren (Allâh) irfân yüzüğüyle sana (da) Süleymânlık vermiş.
6. Putperest ol, âşık ol, (fakat) dünyaya düşkün olma. Bu dünyaya şekil veren ay yüzlü (güzellerdir).
7. Kanaat ehli fakirlikle saadet ve izzet bulmuştur. Dünyayı arzulayana musibet veren mal hırsıdır.
8. Ârifin fakirliği ve yoksulluğu zevkini ve neşesini artırır. Cahile sıkıntı veren ise kendi kötü düşüncesidir.
9. Ârifim. Allâh’ın irfânından başka hiçbir şey bilmiyorum. Dânişîyim. Bana şöhret veren bilgeliktir.

CLVII^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Ceş-i dille al'a-1 vaşla o kim eyler aın
Feth olur bir gün muradı ub-1 ahından şaın
- 2 ıl nazar g r görünür mi anda hi r y-1 vef 
Dest ne  yine al ol m h ruşsara baın
- 3 Vaşl-1  teşn k-1 dilberdür yaan dil h nesin
 il   d n  olur mı n r-1 s z na yaın
- 4 urtarursan t g-1 ahumdan ser-i b -devlet n 
Ey raib-i z g-hey'et başuňa tüller taın
- 5 D niş  evşaf-1 dilberde lebin y d eyler kim
Arturan c m-1 şaf dur aşr-1 h sn n  revnaın

CLVIII^G

[F il t n / F il t n / F il t n / F il n]

- 1 ays-1 Mecn ndur g m-1 c n ne bilmez nidügin
H v n-1  yşuň lezzetin d v ne bilmez nidügin
- 2 B den n keyfiyyetin şormaň dil-i  ş fteden
Mest-i c m-1  şkdur mey-h ne bilmez nidügin
- 3 Bezm-i meyde başı d nd k e dönen ayak şanur
Sersem-i g m gerdiş-i peym ne bilmez nidügin
- 4 B -haberd r  şikuň s z-1 dilinden dil-r b 
Şem-i bezm-i n zdur perv ne bilmez nidügin
- 5 Pen e-i m jg na oşatmaz nazardan şaınur
Sevd g m mir'ata bamaz ş ne bilmez nidügin
- 6 Merhab  itse  ceb mi g mzesiyle çeşm-i dil
 şin lidur g raz b g ne bilmez nidügin
- 7 Y r dir y r işidür ey D niş  ser-mest-i  şk
Maħrem-i sult n olan efs ne bilmez nidügin

^G CLVII/41b

^G CLVIII/41b

CLVII

1. Gönül askeriyle vuslat kalesine akın eyleyen bir gün arzusuna ulaşır, (onun) âhının topundan sakın.
2. Eline ayna al, o ay (gibi parlak) yanaklı (güzele) bak. Onda hiç vefâlı yüz görünür mü?
3. Gönül evini yakan dilberin ateşli vuslatıdır. Akıllı ve bilgili (kişi) yakıcı âteşe yakın olur mu?
4. Ey kargaya benzeyen rakip! Eğer benim âh oklarımdan kısmetsiz başını kurtaracak olursan başına tüller takın.
5. Dânişî, dilberin vasıflarından dudağını hatırlar. (Çünkü) güzellik sarayının parlaklığını artıran neşe kadehidir.

CLVIII

1. Çılgın Kays, sevgilinin gamının ne olduğunu bilmez. Akli başında olmayan eğlence sofrasının ne olduğunu bilmez.
2. Şarabın keyfini perişan gönülden sormayın. (O) aşk kadehiyle sarhoştur, meyhânenin ne olduğunu bilmez.
3. Kadehin dönmesinin ne olduğunu bilmeyen gam sersemi, şarap meclisinde başı döndükçe dönen kadeh zanneder.
4. Dilber, âşığın gönlünün yanmasından habersizdir. (O) naz meclisinin mumu pervanenin ne olduğunu bilmez.
5. Nazardan sakındığı (için) kirpiklerinin pençesine benzetmeyen (o) sevdiğim aynaya bakmaz, tarağın ne olduğunu bilmez.
6. Gönül gözü, gamzesiyle selamlaşsa şaşılır mı? Amaç tanışmaktır. (Gönül gözü) yabancılığın, kayıtsızlığın ne olduğunu bilmez.
7. Ey Dânişî! Sevgili “Aşk sarhoşluğu sevgilinin işidir” der. Sultanın sırlarına vâkif olan efsanenin ne olduğunu bilmez.

CLIX^G

[Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlūn]

- 1 Bilmedi kimse rumūz-ı sırr-ı Ādem nidügin
‘Aşka düşdüñse eger bildüñ bu ‘alem nidügin
- 2 Gelmeden maqşūd bu cāygāh-ı ‘āleme hemān
Derd-i ‘aşk-ı dil-rübādan gayrı bilmem nidügin
- 3 Hızrveş alduñsa ger ilm-i ledünden⁴¹⁹ çāşnī
Fehm idersin zevk-i İbrāhīm-i Edhem nidügin
- 4 ‘Aşkdan dem urdı illā ki Mevlānā-yı Rūm
Kim semā’ıyla baña bildürdi şehüm nidügin
- 5 Zaḥm-ı gamdan kırtuldum sīneme şarsam seni
Nefin aňlayan bilür kāfūrı merhem nidügin
- 6 ‘Aşk cenginde olurlar kuvvet-i bāzūda süst
Baña öğretnēñ neberd-i Sām u Rüstem nidügin
- 7 Dost-kāmı virmişem pūr-ḥūn dili dildāre ben
Yāre gösterdüm şafā-yı sāgar-ı Cem nidügin
- 8 Hübdu rengındür söz yoq dehān-ı dilbere
Kimseler fehm eylemez bu sırr-ı mübhem nidügin
- 9 Çeşm-i mesti Dānişī tīg-ı sitemle söyleşür
Ol lisānı kim bilür Allāhu ‘alem nidügin

CLX^G

[Mefā'īlūn / Mefā'īlūn / Mefā'īlūn / Mefā'īlūn]

- 1 Gören mir‘āṭ-ı cānında o şūḥ-ı dilsitān şeklin
Göñül ser-defterinden ḥakk ider ḥūr-ı cinān şeklin
- 2 Gözi ‘ayn-ı ‘Alī ḥaṭṭ-ı ‘izārı İsm-i A‘zamdur
N’ola taşvīr idersem sīneme ol nev-cevān
- 3 Degül kavş-i kuzah encümle üstād-ı tılısm-ı ‘aşk
Göge naqş eylemiş bir ejder-i āteş-feşān şeklin

^G CLIX/40b

⁴¹⁹ İlm-i ledünden : ḥūn-ı ledünden A

^G CLX/38a

CLIX

1. Hazret-i Âdem'in sırrının rumûzunun ne olduğunu kimse bilmedi. Eğer aşka düştünse bu âlemin ne olduğunu bildin.
2. Bu dünyaya gelmekten maksat sevgilinin aşkının derdinden başka bir şey değildir.
3. Eğer Hızır gibi gaipten lezzet aldınsa İbrahim-i Edhem'in zevkinin ne olduğunu anlarsın.
4. Hazret-i Mevlânâ-yı Rûm illâ ki aşktan söz etti. Çünkü, sultanım, semayıyla (aşkın) ne olduğunu bana bildirdi.
5. Gam yarasından kurtuldum. Seni sineme sarsam... Yararını anlayan kâfûrun nasıl bir merhem olduğunu bilir.
6. Rüstem ve Sâm'ın savaşının ne olduğunu bana öğretmeyin. (Onlar) aşk savaşında pazı kuvvetinde zayıf olurlar.
7. Ben kan dolu gönlü sevgiliye dostça vermişim. Sevgiliye Cem'in kadehinin neşesinin ne olduğunu gösterdim.
8. Dilberin (o) güzel, parlak renkli ağzına söz yok. Bu gizli sırrın ne olduğunu kimseler anlayamaz.
9. Dânişî! (Sevgilinin) sarhoş gözü sitem kılıcıyla söyleşir. O lisanın ne olduğunu –Allâh bilir- kimse bilmez.

CLX

1. Can aynasında o şûh dilberin şeklini gören gönül defterinin başındaki cennet hûrîlerinin şeklini kazır.
2. Gözü Ali'nin gözü, yanağındaki ayva tüyleri İsm-i A'zam (olan) o genç delikanlıyı göğsüme çizersem şaşılır mı?
3. (Gökyüzündeki) ebem kuşağı değil, aşk tilsimünün üstâdı ateş saçan bir ejder şeklini yıldızlarla göğe naksetmiş.

- 4 Sirişk-i h n-ile deyr-i dile  u  ak-1 gam-d de
Güzel resm eylemi ler ol meh-i n -mihrb n şeklin
- 5 Hil l- s   ceb mi ol per  gözden nih n olsa
Meger kim g rd gi var  af a-1  alemde c n şeklin
- 6 Deh nından  ayr yo dur miy nından e er yo dur
Nice ta v r mümkün ol deh n u m -miy n şeklin
- 7 Tem  a eylesün s nemde ta v r-i ru -1 y ri
O kim görmek diler v r nede genc-i nih n şeklin
- 8 Virüp c n bezm-i dilberde hel k olmak mu arrerd r
Ra  b-i r -siy hu  ger görürsem n -geh n şeklin
- 9 N'ola gözden nih n itsem  ay l-i la'1-i c n nı
Bu gözle kim g r pd r D ni i r  -1 rev n şeklin

CLXI^G

[F -il t n / F -il t n / F -il t n / F -ilün]

- 1 M h-r larla olur  em'-'i  ay tum r  en
Mümlarla ararım cevher-i ma  udumı ben
- 2 Dökülür m vesi  alınsa o nev- a  -1 serv  n 
Böyle  a ıl mı virür    -1 nih l n-1  emen
- 3 Ben niy z eyleyeyin sen da i n z eyle ba a
 Arif ne idelüm  o beti bir ben bir sen
- 4 D  -1  ev   le n'ola olsa  er  u n dil-i z r
Dil-r b yıla olur  a ı a k l en g l en
- 5 D  meyince dil-i  eyda a a  r m itmez
E ig  n gibi  anı  a ı a c y-1 me'men
- 6 Ben nice  a  -ile c n virmeyeyin D ni iy 
Sevd g m    ı ziy de severin c numdan

^G CLXI/38b

4. Kederli âşıklar gönül kilisesine kanlı gözyaşı ile o acımasız ay (gibi parlak sevgilinin) şeklini güzel resmetmişler.
5. O peri hilâl gibi gözden gizlese şaşılır mı? Gâlibâ âlemin sayfasında canın şeklini görmüştür.
6. (O sevgilinin) ağzından hayır yoktur, belinden (de) eser yoktur. O ağzın ve kıl kadar ince belin şeklini tasvir etmek nasıl mümkün olsun?
7. Kim bir harabelikte gizli bir hazinenin şeklini görmek isterse sevgilinin göğsümdeki yanağının tasvirini seyretsin.
8. Yüzü kara rakibin şeklini ansızın görürsem dilberin meclisinde can vererek ölmek şüphesizdir.
9. Dânişî! Bu gözle canlı ruhun şeklini gördükten sonra sevgilinin dudağının hayalini gözden saklasam ne fayda eder?

CLXI

1. Hayat mumum ay yüzlü sevgililerle aydınlanır. İstedğim cevheri ben mumlarla ararım.
2. O selvi boylu, ayva tüyleri yeni çıkan (güzel) salınsa meyvesi dökülür. Çemenlik fidanlarının dalı böyle ürün mü verir?
3. Ben (sana) yalvarayım, sen de bana naz eyle. Sohbeti bir ben, bir sen ârifâne, (ortaklaşa) yapalım.
4. Ağlayan gönül (kavuşma) arzusunun yarasıyla parlak mumun olsa şaşılır mı? Âşığa ateş ocağı dilberle gül bahçesi olur.
5. Âşığa eşğin gibi güvenilir, sağlam bir mekân nerededir? Çılgın gönül (onun) eşğine düşmeyince dinlenmez.
6. Ey Dânişî! Aşk ile ben nasıl can vermeyeyim. Sevdiğim şûh güzeli canımdan fazla severim.

CLXII^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Kaddüñ görmege fâl eylesem ey sîm-beden
Muşhaf-ı sînemi açduqça elifdür görinen
- 2 Nem çapar ebr-i hañundan dil ü dîdem şulanur
Gülşen-i 'ömri ser-sebz ider ol çâh-ı zeğan
- 3 Ceş-i ğamdan şakınur hüsrev-i mey cāmı gibi
Kanı mey-hâne gibi 'aşıkça hışn-ı me'men
- 4 Sâkiyâ cāmı getir bezme şenelsün yârân
Dil ü cân hânesi ol cāmı olsun rüşen
- 5 O tabîb istemiyor hastasınıñ feryâdın
Derd-i hicrân beni bî-zâr ideyor cânımdan
- 6 Cânımı al yirine derdüñi cân eyle baña
Budur ümmîdüm eyâ rûh-ı revânum senden
- 7 Gör ki hengâme-i 'aşkuñ⁴²⁰ bāzısın
Kıldı kim mihre cân u dili ol hoşça-i dehen
- 8 Dānişî kırtulagör pîrezen-i fāniden
Götürüp ayağı düş bezm-i beķāya erken

CLXIII^G

[Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün]

- 1 Tolıdur genc-ile genc-i dil-i şeydâyı bilmezsin
Haķıkat kaç bucaķdur sen daķı dünyâyı bilmezsin
- 2 'Adüdan kıl hazer bezm-i şafâ-yı cāmıdan el çek
Ne âfetdür daķı sen bāde-i hamrâyı bilmezsin
- 3 Akıtma cüybâr-ı eşk-i 'aşkdan şakın nâ-geh
Taşar bir gün sirişk-i dîde-i bînâyı bilmezsin
- 4 Egerçi çok bilürsin ey felek temyîzde ammâ
Yine farķ eylemez nādānla dānâyı bilmezsin

^G CLXII/39a

⁴²⁰ Kelime okunamamıştır.

^G CLXIII/40b

CLXII

1. Ey gümüş bedenli (güzel)! Boyunu görmek için göğsümün Mushaf'ını açtıkça (göğsümde) görünen eliflerdir.
2. Yanağındaki ayva tüylerinin bulutundan gönlüm ve gözüm nem kapıp sulanır. O çene çukuru ömrün gül bahçesini yemyeşil, taptaze yapar.
3. Şarabın sultanı (âşığı) gam askerlerinden canı gibi sakınır. Âşığa meyhâne gibi sağlam bir kale nerededir.
4. Ey sâkî! Meclise kadehi getir, dostlar neşelensin. Can ve gönül evi o kadehle aydınlansın.
5. O tabip hastasının feryat etmesini istemiyor. Ayrılık derdi beni canımdan usandırdı.
6. Ey canlı rûh! Canımı al, (canımın) yerine derdini bana can eyle. Senden ümidim budur.
7. Aşkın hazinesini gör.....O hokkaya (benzeyen) ağız gönle ve cana acıdı.
8. Dânişî! Fânîlik acûzesinden kurtulup, bâkîlik meclisine erkenden gitmeye çalış.

CLXIII

1. Hazineyle dolu (olan) çılgın gönlün hazinesini bilmezsin. Hakikatte dünyanın kaç bucak olduğunu sen de bilmezsin.
2. Düşmandan sakın, kadehin eğlence meclisinden el çek. Kırmızı şarabın ne âfet olduğunu sen de bilmezsin.
3. Aşkın gözyaşı ırmağını sakın akıtma. (Sen) gören gözün yaşını bilmezsin. Ansızın bir gün taşar.
4. Ey felek! İyiyle kötüyü birbirinden ayırt etmeyi görünüşte iyi bilirsin, ama cahille bilgiliyi birbirinden ayırt etmeyi bilmezsin.

- 5 Siper olsa zemīn ü āsmān olmaz yine hā'il
Buña tīr-i kazā dırlar nedendür yāyı bilmezsin
- 6 Şarāb-ı pūr-ḥabābı tācı altında ider nihān
Riyāyıla ne işler zāhid-i ḥod-rāyı bilmezsin
- 7 Şunarsañ dost-kānī cāmı ko rıtl-ı girānı şun
Büyükdür gōñli sen rind-i ḳadeḥ-peymāyı bilmezsin
- 8 Günāh u cürmüñi yād eyleyüp ḳan ağlamak kārūñ
Meger kim Dānişī sen raḥmet-i Mevlāyı bilmezsin

CLXIV^G

[Mef'ülü / Mefā'ilü / Mefā'ilü / Fa'ülün]

- 1 Erbāb-ı şafā hāl-i dil-i zārı ne bilsün
Şiḥḥatde olan miḥnet-i bīmārı ne bilsün
- 2 Olmaya o kim zār u dil-figār-ı maḥabbet
Zaḥm-ı elem-i ḡamze-i dildārı ne bilsün
- 3 Düşnāmı ider ḥātır-ı zārı mütesellī
Remz añlamayan şīve-i küffārı ne bilsün
- 4 Medhūş-ı maḥabbet ne bilür gelse de ḥaṭṭı
Mest-i mey-i ḡam neşve-i esrārı ne bilsün
- 5 Bir demde nice reng virür reng-rez-i ḡam
Ol şūḥ-ı cihān Dānişī-i zārı ne bilsün

CLXV^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Düşmen ü aḥbāb elinden zār u giryān sen nesin⁴²¹
Senden ağlar dāyimā kāfir müselmān sen nesin

^G CLXIV/39b

^G CLXV/40a

⁴²¹ Düşmen ü aḥbāb elinden zār u giryān sen nesin A : Göz mi var kim olmaya cevrüñle giryān sen nesin B // Senden ağlar dāyimā kāfir müselmān sen nesin A : Sen nesin ḳan dökmede ey çeşm-i cānān sen nesin B

5. Yeryüzü ve gökyüzü siper olsa yine engel olamaz. Buna “Kaza oku” derler, yayının neden yapıldığını bilmezsin.
6. Kabarcık dolu şarabı tacı altında saklayan, bildiğinden şaşmayan zâhidin ikiyüzlülükle neler yaptığını bilmezsin.
7. (O rinde kadeh) sunarsan dostlarla içilen şarap kadehini değil, ağır ve büyük kadehi sun. Onun gönlü büyüktür. Sen o şarap içen rindi bilmezsin.
8. Dânişî! İşin, günahını ve suçunu hatırlayıp kan ağlamaktır. Gâlibâ sen Mevlâ'nın merhametini bilmezsin.

CLXIV

1. Mutlu olanlar ağlayan gönlün hâlini ne bilsin? Sağlıklı olan hastalığın sıkıntısını ne bilsin?
2. (Sinesinde) dilberin muhabbetinin yarası olmayan, sevgilinin gamzesinin eleminin yarasını nen bilsin?
3. Sövüp saymayı ağlayan hatırı tesellî eder. Remizden, işaretten anlamayan kâfirlerin nazını ne bilsin?
4. Muhabbetten şaşkına dönen, (sevgilinin) ayva tüyleri gelse de ne bilsin? Gam şarabının sarhoşu, esrârın neşesini ne bilsin?
5. Gam boyacısı bir anda nasıl renk versin? Ağlayan Dânişî o cihan şûhunu ne bilsin?

CLXV

1. Dostlar ve düşmanlar senin yüzünden ağlayıp inlemektedir. Kâfir ve Müslüman (herkes) dâimâ senin yüzünden ağlar. Sen nesin?

- 2 Bendesinüñ fetḥ iden bir gizli gence dest urur
Kimse bilmez sırruñı ey genc-i pinhân sen nesin⁴²²
- 3 Kâr-ı ğamzeñ baña şor benden ziyâde kim bilür
Ḥüb bildüm ben seni ey şâh-ı ḥübân sen nesin⁴²³
- 4 Mest-i cām-ı nâzsın bâz-ı Hümâ-pervâzsın
Şayddan ḥâlî degül ey çeşm-i cānân sen nesin⁴²⁴
- 5 İltifâtuñ cāhil-i bed-baḥtadur ey baḥt-ı bed
Ġam çeker senden müdām erbâb-ı ‘irfân sen nesin
- 6 Tîĝ-ı zehr-âlüd ile kırduñ geçürdüñ ‘âlemi
Sen de inşâf eyle ey cellâd-ı devrân sen nesin
- 7 Tübveş yirden yire urduñ maḥabbet ehlini
Dâd elinden sen nesin ey zülfi çevgân sen nesin⁴²⁵
- 8 Ülfet itmekdür murâduñ gördüğün maḥbûbla
Sen nesin ey çeşm-i giryân âfet-i cân sen nesin⁴²⁶
- 9 Cân virürken kaşd idersin Dânişinüñ cânına
Baña şorsunlar seni ey âfet-i cân sen nesin⁴²⁷

CLXVI^G

[Fâ-ilâtün / Fâ-ilâtün / Fâ-ilâtün / Fâ-ilün]

- 1 Eyleyüp rüsvâ-yı bazar-ı sitem efgendesin
Ol şeh-i mülk-i melâḥat aldı şatdı nidesin
- 2 Mihr-i rüyuñ görmesem pür-ḥün olur çeşm-i derün
Görmez oldum ḳandesin ey nür-ı dîdem ḳandesin

⁴²² Bendesinüñ fetḥ iden bir gizli gence dest urur A // Kimse bilmez sırruñı ey genc-i pinhân sen nesin A

⁴²³ Ḥüb bildüm ben seni A : Ben güzel bildüm seni B

⁴²⁴ ey çeşm-i cānân A : ey şüh-ı fettân B

⁴²⁵ Tübveş yirden yire urduñ maḥabbet ehlini A // Dâd elinden sen nesin ey zülfi çevgân sen nesin A

⁴²⁶ Ülfet itmekdür murâduñ gördüğün maḥbûbla B // Sen nesin ey çeşm-i giryân âfet-i cân sen nesin B

⁴²⁷ Cân virürken kaşd idersin Dânişinüñ cânına A : Dânişiyem eyledüm vîrân vücüdüm şehriñi B // ey âfet-i cân A : ey genc-i pinhân B

^G CLXVI/40b

2. Kölesinin bulduğu gizli bir hazineye el koyar. Ey gizli hazine! Kimse sırrımı bilmez. Sen nesen?
3. (Senin) gamzenin yaptıklarını bana sor. Benden daha iyi kim bilir? Ey güzellerin sultanı! Ben seni güzel bildim. Sen nesen?
4. Ey sevgilinin gözü! Naz kadehiyle sarhoş olmuş, avlanmaktan geri durmayan Hümâ kuşu gibi yüksekten uçan doğansın. Sen nesen?
5. Ey kötü baht! (Senin) ilgin bahtı kötü câhiledir. İrfân sahipleri senin yüzünden sürekli eziyet çeker. Sen nesen?
6. Ey devrin cellâdı! Zehirli kılıçla âlemi kırıp geçirdin. İnsâf eyle. Sen nesen?
7. Ey çevgene (benzeyen) zülûf! Muhabbet ehlini top gibi yerden yere vurdun. Âdaletin elinde ne yapacaksın? Sen nesen?
8. (Her) gördüğün güzelle dostluk kurmak istersin. Ey ağlayan göz! Sen nesen? Ey cân âfeti! Sen nesen?
9. Ey cân âfeti! Can verirken bile Dânişî'nin canına kast edersin. Sen nesen?

CLXVI

1. O güzellik ülkesinin sultanı biçâre (âşığı) sitem pazarında rezil rüsvâ ederek alıp sattı. Ne yapacaksın?
2. Yanağının güneşini görmesem kalp gözüm kan dolar. Ey gözümün nûru! Seni görmez oldum. Neredesin?

- 3 Gülsitān-ı hüsniñüñ halka hazānın gösterür
Gonca-ı bāguñ şaķın bī-hūde şanma ḡandesin
- 4 N'ola sürmezse rakīb-i merkebi dergāhdan
Bār-keşdür diyü ol ser-ḡuş tutar ḡar-bendesin
- 5 Gün bu gündür her demüñ bir 'ıyddur nev-rūzdur
Ḥamdî'l-lāh ey dil-i şeydā bugün de zindesin
- 6 Ağlamaķla 'aks-i ḡaddin der-kenār itseñ n'ola
Ey gözüm yaşı o servi dāyimā cüyendesin
- 7 Vechi var yāri oķursañ meclise ey Dānişī
Bezm-i şāh-ı 'aşķda sen daḡı ḡvānendesin

CLXVII^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Tekye-i dehrüñ⁴²⁸ saña zāhid viren kāşānesin
Baña virmiş sāz u sözün dilberin mey-ḡānesin
- 2 Kāse-bāz-ı 'ālemüñ kāse-i devvārına
Virmezem bezm-i şafānuñ bir tolı peymānesin
- 3 Gülsitān-ı dīde ol çāh-ı zeķandan nem ḡapar
Sāḡar-ı bezm-i maḡabbet ağladur mestānesin
- 4 Pīr-i 'aşķuñ kim çerāḡına düşe meydān anuñ
Cezb ider ol şem'-i ḡüsn a'lā bilür pervānesin
- 5 Tiḡ-ı neşve ile kesüp biçmekdedür rindān-ı 'aşķ
Merḡabā ey bezm-i şaḡbā meclis-i şāhānesin
- 6 Dil-rübālardur bu deyr-i 'āleme şüret viren
Ehl-i 'irfān gencsüz neyler cihān vīrānesin
- 7 'Ārızuñdan iķtibās-ı ḡüsn ider ḡürşīd ü māh
Tıfl-ı nev-ressin egerçi şüretā ammā nesin
- 8 Ḥūr u kevşer vaşf idüp maḡbüb u meyden men' ider
Diñlesün mi vā'izüñ erbāb-ı dil efsānesin

^G CLXVII/41a

⁴²⁸ dehrüñ B : zerķuñ A

3. Bağının goncasını boş yere gülüyor zannetme. Güzelliğinin gül bahçesi halka sonbaharını gösterir.
4. O sarhoş (sevgili) yük taşıyan rakibi dergâhtan sürmezse şaşılır mı? (O) yük taşıyor diye seyisini (dergâhta) tutar.
5. Ey çılgın gönül! Allâh'a hamd olsun! Bugün de zindesin. Gün bugündür, her ânın bir bayramdır, nevrûzdur.
6. Ey gözyaşım! (Sen) dâimâ o selvi boylu güzeli aramaktasın. Ağlamakla boyunun görüntüsünü kucaklasan ne olur?
7. Ey Dânişî! Sevgiliyi meclise davet edersen sebebi vardır: Aşk sultanının meclisinde sen de şarkıcısın.

CLXVII

1. Zâhit! Sana dünya tekkesinin köşkünü veren (Allâh), bana dilberin meyhânesinin sazını ve sözünü vermiş.
2. Âlemin, kâseleri döndürerek oynatan oyuncusunun dönen kâsesine safâ meclisinin dolu bir kadehini vermem.
3. Gözün gül bahçesi çene çukurundan nem kapar. Muhabbet meclisinin kadehi kendinden geçmiş sarhoşu ağlatır.
4. Aşkın üstâdının mumuna kim düşerse meydân onundur. O güzellik mumu iyi bildiği pervânesini cezp eder.
5. Ey şarap meclisi! Merhaba! Aşkın rintleri sultanın meclisini neşe kılıcı ile kesip biçmektedir.
6. Bu dünyaya şekil veren sevgililerdir. İrfân sahipleri içinde hazine olmayan dünyanın viranelerini ne yapsın?
7. Güneş ve ay, yanağından güzelliği ödünç alır. Her ne kadar görünüşte yeni yetişen çocuksun, ama sen ne kadar güzelsin.
8. (Vaiz) hûrîleri ve Kevser suyunu anlatıp, sevgiliyi ve şarabı yasaklar. Gönül erbabı vaizin efsanesini dinlesin mi?

- 9 Dānişī gördüm seni kim reh-güzār-ı yārda
Cān virürsin ölmege e'l-ḥaḳ 'aceb dīvānesin

[VĀV]

CLXVIII^G

[Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün]

- 1 Ḥayāl-i çeşm ü ğamzeñle olupdur göz göñül memlū
Ne ḥikmetdür ki batmaz şuya yanmaz âteşe cādū
- 2 Açup çeşm-i cihān-bīnin anuñla gördi dünyāyı
Bebekdür merdüm-i çeşm-i dile ol ḥāl-i 'anber-bū
- 3 Mey-i 'aşḳ-ile dil medhūş olup cūş u ḥurūş eyler
Tutar tā şarḳdan ğarbı şadā-yı na'ra-ı Yā Hū
- 4 Nice Leylī vū Mecnūn geldi gitdi yārda göñlüm
Odur ḥüsniyle bir meşhūr olan 'aşḳıyla bizde bu
- 5 Müjeñ şemşīrini teşne olanlardan dirīĝ eyler
Ḥarāretle ölürse 'aşıḳa virmez bir içim şu
- 6 Ezelden āşinālık var iken yād āşinā oldı
Çaçar vaḥşīlik eyler ehl-i dilden ol gözi āhū
- 7 Virilmiş Dānişī perende vū çerendeye tevḥīd
Perestiş eyleyüp Ḥaḳḳa kebüter dir ki Ḥaḳ Ḥaḳ Hū

[HĀ]

CLXIX^G

[Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün]

- 1 Tükelmeden ḳalur dil lezzet-i ğüftāruñ añduḳça
Kopar cānı yirinden şīve-i reftāruñ añduḳça
- 2 N'ola āb-ı revān-āsā gidersem kendi kendümden
Olur ser-mest-i lā-ya'ḳıl göñül dīdāruñ añduḳça

^G CLXVIII/41b

^G CLXIX/44a

9. Dânişî! Seni sevgiliye giden yolda gördüm. Doğrusu (o yolda) ölmeye can verirsin. Acaba divane misin?

CLXVIII

1. Göz (ve) gönül, gamzenin ve gözünün hayaliyle doludur. Ne hikmettir ki (gözün ve gönlün) suya batmayan, ateşte yanmayan büyücülerdir.
2. Cihanı gören gözünü açıp dünyayı onunla gördü. O amber kokulu ben, gönlün gözbebeğine bebektir.
3. Gönül, aşk şarabıyla sarhoş olarak coşup taşar. Tâ doğudan batıya (her yeri) “Yâ Hû” narasının sesleri kaplar.
4. Nice Leylâ ve Mecnûn geldi gitti, (fakat benim) gönlüm sevgilidedir. Bizde aşkıyla ve güzelliğiyle meşhur olan bu (sevgilidir).
5. Kirpiklerin, kılıcını susayanlardan esirger. (Âşık) susuzluktan ölürse âşığa bir içim su vermez.
6. (Ben sevgiliyi) ezelden beri tanıyorken, yabancı (sevgilinin) dostu oldu. O âhû gözlü (sevgili) gönül ehlinde kaçır, ona yabancı durur.
7. Dânişî! Gökteki ve yerdeki hayvanlara “tevhît” inancı verilmiştir. Güvercin Allâh’a tapıp, “Hak Hak Hû” der.

CLXIX

1. Gönül, sözünün lezzetini hatırladıkça tükenmeden kalır. (Gönül) yürüyüşteki edânı gördükçe canı yerinden kopar.
2. Akarsu gibi kendi kendimden gidersem şaşılır mı? Gönül yüzünü hatırladıkça kendinden geçer, sarhoş olur.

- 3 Güşāde-meşreb olmak ‘āşık-ı şeydāya mümkün mi
Olur dil-teng cānum la’l-i sükker yārūñ añduqça
- 4 Meger hayrān-ı ‘aşka vaşl-ile gülmek müyesser mi
İşūñ āh eyleyüp qan ağlamaqdur yārūñ añduqça
- 5 Bilinmekden qalurmuş ‘āşık-ı mecnūn ki bir demde
Girer biñ dürlü şekle gamze-i mekkāruñ añduqça
- 6 ‘Aceb mi Qays-ı şeydā gibi olsam mest-i āşüfte
Gider ‘aqlum bahār-ı gülşen-i ruhsāruñ añduqça
- 7 Bilinmez Dānişī ehl-i ma‘ārif qadri halk içre
Tesellisin bulur tab‘um yine āşāruñ añduqça

CLXX^G

[Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün]

- 1 Mecāzī ‘aşkı terk it kim haqīkat olmuyor anda
Ararsañ şāhid-i ümmīdūñ ara Ka‘be-i cānda
- 2 Bir elde desti bir elde piyāle meyle māl-ā-māl
Ne hūnīdür ki sākī iki desti dāyimā qānda
- 3 Ben öldükde kilāb-ı kūy-ı dildārum gülüvv eyler
Degül gavğası eksük herkesūñ hengām-ı qurbānda
- 4 Şafā-yı vaşl-ı dilberden garaž bir āşinālıqdur
Maħabbet neşvesini böyle gördüm cām-ı ‘irfānda
- 5 Qabā-yı cismi neyler girdi iħrām-ı dil ü cāna
Haqīkatdür görinen Dānişī-i zār u giryānda

CLXXI^G

[Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün]

- 1 ‘Aceb mi zerredür dirsem dehān-ı yār vaşfında
Güneşden pertev aldum ol ruħ-ı gül-nār vaşfında

^G CLXX/42b

^G CLXXI/44b

3. Çılgın âşığın Ően tabiatlı olması műmkűn műdűr? Canım, sevgilinin Őeker dudađını hatırladıkça kederlenir.
4. AŐk sarhoŐunun vuslata eriŐmesi műmkűn műdűr? İŐin sevgilini andıkça âh eyleyip kan ađlamaktır.
5. Hilekâr gamzeni hatırladıkça bin tűrlű Őekle giren çılgın âŐık (űyle) bir zaman (gelir) ki bilinemezmiŐ.
6. Çılgın Kays gibi periŐan (bir) sarhoŐ olsam ŐaŐılır mı? (Sevgilinin) yanağının gűl bahŐesinin baharını hatırladıkça aklım gider.
7. Dânişi! Bilgili kimselerin değeri halk iÇinde bilinmez. Tabiatım (sevgilinin) niŐanelerini hatırladıkça tesellisini bulur.

CLXX

1. Mecâzi aşkı terk et. Çünkü onda gerŐeklik bulunmuyor. Ŭmit (ettiğin) sevgilini arasan Can Kabesi'nde ara.
2. Bir elinde testi (ve) bir elinde Şarapla dolu kadehle, iki eli dâimâ kanda olan (o) sâki ne kadar gaddârdır.
3. Ben űlűnce dilberimin kűyűnűn kűpekleri taŐkınlık gűsterir. Kurban bayramında herkesin kavgası eksik deđildir.
4. Dilberin vuslatının sevincinden amaŐ (sevgiliyle) taűŐmaktır. İrfân kadehinde muhabbet neŐesini bűyle gűrdűm.
5. Ađlayan ve inleyen DâniŐi'de gűrűnen gerŐekliktir. (O) can ve gűnűl ihrâmına girdikten sonra beden elbisesini ne yapsın?

CLXXI

1. Sevgilinin ađzını tavsif ettiđimde ona "Zerredir" dersem ŐaŐılır mı? O gűl yanaklıyı tasvir ederken gűneŐten ilham aldım.

- 2 Lebi gonca ruḥı gül çeşmi ‘aynıyla hemān nergis
Neler buldum temāşā eyleñüz dildār vaşfinda
- 3 Yürütmez Naḥl-i Ṭūrı gonca-ı firdevsi söyletmez
Kıalır vaşşāf reftār-ile ol güftār vaşfinda
- 4 Ruḥı mir‘ātını vaşf eyleyenler ol şeh-i ḥüsnüñ
Dimişler pāk rüşen ‘aşıq-ı didār vaşfinda
- 5 Kıtı bī-rahm zālimdür cefāsın eylesem takrİR
Ne mazmūnlar bulaydum çarḫ-ı bed-kirdār vaşfinda
- 6 Serāy-ı ḥüsn-i dilberde gelüp bir yire şā‘irler
Kılıçdur didiler ol ğamze-i ḥün-ḥvār vaşfinda
- 7 Melāḥatle ser-ā-pā dilberi medḫ eyledüm güyā
Muşanna‘ bir kaşīde söyledüm ḥünkār vaşfinda
- 8 ‘Adū-yı ḥod-pereste Dānişī ḥın-i maḥallinde
Yeter şābit bu şi‘rüm söylenen eş‘ār vaşfinda

CLXXII^G

[Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün]

- 1 Dil miyāncılık ider müy-miyān-ı yāre
Cān virür böylece bir fā‘ideli bāzāre
- 2 Cān mı kıor dir dimez ādemde dehān u ğamzeñ
Nice cān virmeyem ol āfet-i cān-güftāre
- 3 Tīĝ-ı ğamzeyle kırar ‘ālemi mestāne gözüñ
Virme luḫ it güzelüm mest eline ğaddāre
- 4 Ğam degül ‘aşkla ‘uryān iseñ ey zāhid-i ḥuşk
İstinād eylemişüzdür Kerem-i Settāre
- 5 Böyle kār eyler ise cāna ḥadeng-i müjesi
Gör ne işler geçer ol Dānişī-i bīmāre

^G CLXXII/44a

2. Sevgilinin vasıflarında neler bulduğumu görünüz: (Onun) dudağı goncaya, yanağı güle, gözü nergise benzer.
3. Tûr Dağı'ndaki (hurma) ağacını yürütmez. Cennetteki goncasını söyletmez. Onu tavsif eden kişi onu tanımlamakta âciz kalır.
4. O güzellik sultanının yanağının aynasını vafedenler sevgilinin âşığına "temiz, parlak" demişler.
5. O acımasız, zâlim (sevgilinin) cefasını anlatmaya kalksam bu rezil dünyayı tanımlamak için nasıl mazmunlar bulmam gerekirdi.
6. Şâirler, sevgilinin güzellik sarayında bir yere toplanıp o kan döken gamze için "Kılıçtır" dediler.
7. Dilberin baştan ayağa güzelliğini överek sanki sultanlara yakışacak ustaca yazılmış bir kaside söyledim.
8. Dânişî! Kendini beğenmiş düşmana çeşitli zamanlarda söylenmiş şiirler arasında (güzelliği) ispatlanmış bu şiirim yeter.

CLXXII

1. Gönül, sevgilinin ince beline aracılık eder. Böylece faydalı bir pazara can verir.
2. Gamzen ve ağzın konuşur konuşmaz insanda can mı bırakır? (Ben) o candan konuşan âfete nasıl can vermeyeyim?
3. Kendinden geçmiş gözün gamze kılıcıyla âlemi kırıp geçirir. Güzelim! Lütfet, sarhoş (gözlerinin) eline bıçak verme.
4. Ey ham sofu! Aşkla çıplak isen üzülme. (Biz) her şeyi örten Allâh'ın keremine güvendik.
5. (Sevgilinin) kirpiklerinin oku cana böyle geçerse, hasta Dânişî'ye nasıl işleyip geçtiğini gör.

CLXXIII^G

[Mefā'îlün / Mefā'îlün / Mefā'îlün / Mefā'îlün]

- 1 Güzeller cilve kıldukça bu çeşm-i eşk-bâr üzre
Perîlerdür ki cem'iyet iderler çeşmesâr üzre
- 2 Bu âh-1 pür-şerârum kim olupdur çarha peyveste
Dikilmiş tüğ-1 şahîdür otağ-1 zer nigâr üzre
- 3 Maḥabbet gencine üstâd-1 hikmet tılsım itmişdür
Degüldür şerhalarla dâğlar cism-i figâr üzre
- 4 Başumda düd-1 âhum arasında dâğ-1 pür-ḥünüm
Kızıl gül mâ'i sünbüldür ki bitmiş kühsâr üzre
- 5 Ğam-1 hicrûñle âhum bâda virdi ḥirmen-i mihri
Kevâkibdür görinen şanma çarḥ-1 bî-ḳarâr üzre
- 6 Ḳararmış âb-1 eşkümden şerâr-1 nâr-1 âhumdur
Degüldür ḥâl-i müşğîni o rüy-1 tâbdâr üzre
- 7 Beden burcında şerḥam üzre yir yir dâğ-1 ḥünîñüm
Şanasın başlardur kim dikilmiş bir ḥişâr üzre
- 8 Ten-i ḥâkîde 'aks-i naḥl-i ḳaddi ol dil-ârânuñ
Nihâl-i serv-i bâlâdur ki bitmiş bir mezâr üzre
- 9 Ḳapuñda eksük olmaz ḥaşr olunca şu'le-i âhı
Gören nür indi şanur Dânişî-i ḥâkisâr üzre

CLXXIV^G

[Mefā'îlün / Mefā'îlün / Mefā'îlün / Mefā'îlün]

- 1 Varılmaz bezm-i va'za şoḥbet-i mey-ḥâneden şoñra
Bize lâzım degül 'aşḳ ehline peymâneden şoñra
- 2 Dil-i şeydâ-yı 'aşḳı yorturur zülfüñle bend eyler
Şorulmaz mı şanursın bu keş-â-keş şâneden şoñra
- 3 Ḳadeḥ şunduñ raḳîbe bir şarâbî câme giydürdüñ
Boyumca ben de gördüm luḫfuñı ammâ neden şoñra

^G CLXXIII/B // 45a

^G CLXXIV/44b

CLXXIII

1. Bu gözyaşı yüklü göz üzerinde güzeller göründükçe çeşmesi bol olan bir yerde periler toplanmış (zannedersin).
2. Gökyüzüne ulaşan kıvılcım yüklü âhım, altınlarla süslenmiş otağ üzerine dikilmiş sultanın tuğudur.
3. Zayıf bedenim üzerindikiler yara değil, muhabbet hazinesine hikmet üstâdının yaptığı büyüdür.
4. Âhımın dumanının arasında (bulunan) başımdaki kanlı yaralarım, dağlık bir alan üzerinde yetişmiş mavi sümbül (arasındaki) kırmızı güldür.
5. Karanlık gökyüzünde görünenleri yıldız zannetme. (Çünkü) âhım ayrılığının üzüntüsüyle güneşin ışıklarını dağıttı.
6. O parlak yanak üzerindeki misk kokulu ben değil, gözyaşımın kararmış âhımın ateşinin kıvılcımlarıdır.
7. Beden kalesindeki yer yer kanlı yaraları görünce (onları) bir hisar üzerine dikilmiş kelleler zannedersin.
8. O sevgilinin fânî bedenindeki uzun fidan boyunun görüntüsü, bir mezar üzerinde yetişmiş uzun bir selvi fidanına benzer.
9. Kıyâmet günü âhımın alevinin ateşi (senin) kapından gitmez. (O ateşi) gören toz toprak içindeki Dânişî'nin üzerine nûr indi zanneder.

CLXXIV

1. Meyhâne sohbetinden sonra vaaz meclisine gidilmez. Aşk ehli olan bize, kadehten sonra (hiçbir şey) lâzım değil.
2. Tarak, aşkın çılgın gönlünü koşturup (senin) saçınla yakalar. Bu eziyetin (hesabı) taraktan sonra sorulmaz mı zannedersin?
3. (Ey sevgili!) Rakibe kadeh sundun (ve ona) şarap renkli bir elbise giydirdin. (Senin) bir çok lutfunu ben de gördüm, ama bir hayli (eziyet) çektikten sonra...

- 4 Göñül mürğı tutıldı kaldı zülf ü hâl-i dilberde
Anı şayyâd neyler ki bu dâm u dânenen şöıra
- 5 Kaçardum düşmen-i rübâhkârî bâğ-ı küyuından
Nice gelsün yüze bu hamle-i şîr-ânenen şöıra
- 6 Düşerse kalb-i dildâra nigâh-ı düşmenân müşkil
Kim ikrâc eyler anı güşe-i kâşânenen şöıra
- 7 Temâm oldı göñül ey Dânişî ol şüh âfetle
Güzel sevmek ne mümkün böyle bir cânânenen şöıra

CLXXV^G

[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

- 1 Zevk-i aşk-ile geçen efgâr geldi hâtırâ
Dil şenelmez mi cemâl-i yâr geldi hâtırâ
- 2 Şevk ü zevki haşre dek gözden göñülde gitmiyor
Âh idüp kan ağların dildâr geldi hâtırâ
- 3 Ben nice inkâr idem nâşih cemâl-i dilberi
Kim Ezel Bezmindeki ikrâr geldi hâtırâ
- 4 Gülşen-i küyından aldum ârzü-yı cenneti
Şıgmaz oldum âleme dîdâr geldi hâtırâ
- 5 Kendi kendümden tutuşdum yine mânend-i çenâr
Yanarın ol âteşin ruhsâr geldi hâtırâ
- 6 Nâ-murâdân-ı cihânuñ çekdügin fikr eyledüm
Ol maħalde Dânişî-i zâr geldi hâtırâ
- 7 Cürmüm añup âh iderken gör Hüdânuñ luğfını
Zâ'ı-pâk-i Aħmed-i Muhtâr geldi hâtırâ

^G CLXXV/43a

4. Gönül kuşu yakalandı, sevgilinin beninde ve saçında kaldı. Böyle bir tuzak ve yemden sonra avcı tuzağı ve yemi ne yapsın?
5. (Ey sevgili!) Kurnaz düşman gibi köyünün bağından kaçardım. Bu aslanca hamleden sonra (düşman) nasıl ortaya çıksın?
6. Düşmanların bakışı, sevgilinin kalbine düşerse zordur. (Çünkü) onu (o) köşkün köşesinden sonra kim çıkarır?
7. Ey Dânişî! O şûh âfetle gönül tamamlandı. Böyle bir sevgiliden sonra güzel sevmek mümkün müdür?

CLXXV

1. Hatıra, aşk zevkiyle geçen düşünceler geldi. Sevgilinin güzel yüzü hatıra geldikçe gönül şenlenmez mi?
2. (Sevgilinin) neşesi ve zevki haşre kadar gözden (ve) gönülden gitmiyor. Hatırıma dilber geldikçe âh edip kan ağlarım.
3. (Ey) nasihat veren! Ben dilberin güzelliğini nasıl inkâr edeyim? Çünkü hatırıma ezel meclisindeki ikrâr geldi.
4. (Ben) cennet arzusunu (senin) mekânının gül bahçesinden aldım. Hatırıma (sevgilinin) güzel yüzü geldikçe dünyaya sığmaz oldum.
5. O ateş renkli yanağıyla sevgili hatırıma geldikçe çınar gibi yine kendi kendimden tutuşarak yanarım.
6. Dünyayı arzulamayanların çektiğini düşündüm (de) o anda hatırıma ağlayan Dânişî geldi.
7. Suçumu hatırlayıp âh ederken Allâh'ın lutfunu gör ki hatırıma Ahmed-i Muhtâr'ın (Hazret-i Muhammed'in) temiz yaratılışlı geldi.

CLXXVI^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Rāh-ı aşkı şem'ile gösterdi pervâne bize
‘Arşdan a'lâ göründi küy-ı cānâne bize
- 2 ‘Aşkdan Mecnūn daḥī ḥālınce aldı ḥişşesin
Hiç ne virdi alımaz bilmem o dīvâne bize
- 3 Bizden öğrendi ğam-ı devrānla kan yutmağı
Ḥıdmet eylerse n'ola şevk-ile peymāne bize
- 4 Ayacı yir mi başar şevk-i ruḥuñla ‘āşıkuñ
Sempti tıyduḡ bir adımdur bāb-ı mey-ḥāne bize
- 5 İkinin de Dānişī bir dilbere itdük fedā
Gūs-pend-i cān u dil kim geldi ḡurbāne bize

CLXXVII^G

[Mef'ülü / Fā'ilātün / Mef'ülü / Fā'ilātün]

- 1 Ḳılmazdı ḡalka şekvā dil vaşla nā'il olsa
Ağlar mıydı görsek ümmīde vāşıl olsa
- 2 Dīvānelikle ‘āşık girmiş olurdu ‘Adne
Dārü'ş-şifā-yı yāre bir kerre dāḡil olsa
- 3 Bād-ı sümüm-ı āhum dil mezra'ın yaşartmaz
Tuḡm-ı ümmīd bitse maḡşūd ḡāşıl olsa
- 4 ‘İsā lebiyle yārūñ mürde dil olsa iḡyā
Ḥızr-ı ḡaḡı irişse aḡyāre ḡā'il olsa
- 5 Hem-meclis olsa ‘āşık dildārıla ‘adūnuñ
Yidügi içdügi hep semm-i helāhil olsa
- 6 Ey Dānişī-i mehcür olurdu cāna mestür
Ol şūḡ-ı dil-pesendüm bu şīre mā'il olsa

^G CLXXVI/43b

^G CLXXVII/44a

CLXXVI

1. Pervane, bize aşkın yolunu mumla gösterdi. Sevgilinin mekânı bize Arş'tan daha yüksek göründü.
2. Aşktan Mecnûn bile kendine göre payını aldı. O divane, bize ne verdi ki bilmem almaz.
3. Peymâne neşeyle bize hizmet ederse şaşılır mı? (O) devrin gamıyla kan yutmayı bizden öğrendi.
4. Meyhânenin kapısının semtinin bize bir adım (olduğunu) duyduğumuzda yanağının parlaklığıyla âşığın ayağı yere mi basar?
5. Dânişî! Can ve gönül koyunu kurban (olmak için) bize geldiğinde ikisini de bir dilbere fedâ ettik.

CLXXVII

1. Gönül, vuslata kavuşsaydı halka şikâyet etmezdi. (Gönlün) ümidine kavuştuğunu görsek (gönül) ağlar mıydı?
2. Âşık, sevgilinin hastanesine bir kere girse delilikle cennete girmiş olurdu.
3. Ümit tohumu bitse, gâye ortaya çıksa (yine de) âhımın zehirli rüzgârı gönül tarlasını yeşertmez.
4. Ölmüş gönül sevgilinin İsâ dudağıyla dirilse, (sevgilinin) ayva tüylerinin Hızır'ı yabancılara yetişip engel olsa...
5. Âşık, dilberle aynı mecliste bulunsa; düşmanın yediği, içtiği hep öldürücü zehir olsa...
6. Ey (sevgiliden) ayrı düşmüş Dânişî! O gönlün beğendiği, şûh (sevgilim) bu şiire hevesli olsa cana gizli olurdu.

CLXXVIII^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Remz ile hāk olmadur taht-ı Süleymān 'ārife
Bilmedür fānilügin tekmil 'irfān 'ārife
- 2 Kaṭrece kaṭre görünmez 'aynına baḥr-ı muḥiṭ
Zerrece zerre degül ḥürşid-i raḥşān 'ārife
- 3 Ol dehenden va'de-i vaşlın temennā eylerüz
Mühri ile açılır gencine-i cān 'ārife
- 4 Sāzdur maḥbüb u meydür mürde-i 'aşka ḥayāt
Zevk-i rüḥānī yeter bu pend-i Loḫmān 'ārife
- 5 'Arş-ı a'lāya 'urüc itmek muḫarrerdür hele
Luṭf idüp yāri kıllursa faẓl-ı Yezdān 'ārife
- 6 Şāh-ı gülle hem-kaḫeḫken lālenüñ baḡrında dāḡ
Āteş-i dil-süz-ı ḡamdur ḫurb-ı sulṭān 'ārife
- 7 Gizli yoḫdur gözlüye dirler meşeldür Dānişī
Çeşm-i dilden keşf olur esrār-ı Ḳurān 'ārife

CLXXIX^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Gülsitān-ı zevḫdür yār-ile zindān 'āşıka
Yārsuz zindāndur zevk-i gülistān 'āşıka
- 2 Söyledürseñ sükkere ṭūḫi güle bülbül geḫer
Çoḫ mı bir gül yüzli şirīn sözli cānān 'āşıka
- 3 Çeşm-i dil deryāyı kaṭre kaṭreyi girdāb ider
'Āşkla kaṭre degül deryā-yı 'ummān 'āşıka
- 4 Yādlardan duḫter-i rez kızlanup eyler ḫicāb
Yā nice maḫrem olur şūfi-i nādān 'āşıka
- 5 Teşnedür sākīleri yek kaṭre cām-ı vuşlata
Kerbelā meydānidur e'l-ḫaḫ bu meydān 'āşıka

^G CLXXVIII/42b

^G CLXXIX/43a

CLXXVIII

1. Süleymân'ın tahtı ârif için remiz ile toprak olmaktır. Ârif için irfânın tamamı, fânîliğini bilmektir.
2. (Ârifin) gözüne koskocaman deniz bir damla olarak bile görünmez. (Ârife) parlak güneş zerre bile değildir.
3. O ağızdan vuslat için söz vermesini dileriz. Ârife can hazinesi, mührü ile açılır.
4. "Aşk ölüsüne hayat sazdır, sevgilidir, şaraptır." Ârife Lokmân'ın bu öğüdü rûhânî zevk (olarak) yeter.
5. Ârife, sevgilisi Allâh lütfederse (onu) gökyüzünün en yüksek katına çıkması kesindir.
6. Lâlenin bağındaki yaranın gül sultanıyla dostluğu (gibi) ârife de sultana yakınlık, gamın gönül yakan ateşidir.
7. Dânişî! "Gören göze gizli yoktur" derler. (Bu) atasözüdür. Ârif, Kur'ân'ın sırları gönül gözüyle keşfeder.

CLXXIX

1. Âşığa sevgilisiyle (olduktan sonra) zindan, neşeli (bir) gül bahçesidir. Âşığa sevgilisiz gül bahçesinin zevki (ise) zindandır.
2. Söyletirsен şekerle dudu (kuşu), gülle bülbül gibidir. Âşığa gül yüzlü, şirin sözlü bir sevgili çok mudur?
3. Gönül gözü; denizi damla, damlayı girdap eder. Âşığa, koskocaman deniz aşkla damla (bile) değildir.
4. Üzümün kızı (şarap) yabancılardan kız gibi utanır. Âşığa câhil sofu nasıl sırdaş olsun?
5. Âşık (için) bu meydan doğrusu Kerbelâ meydanıdır. (Bu meydanın) sâkîleri, vuslat kadehinin bir damlasına susamışlardır.

- 6 Kāf t̄āğından girāndur bār-1 ta'n-1 düşmenān
Nār-1 düzağdan nişāndur nār-1 hicrān 'āşika
- 7 Mest olup geçmek gerek cām-1 vişāl-i yārdan
Ölmeden ğayrı meger kim var mı dermān 'āşika
- 8 Bēzm tenhā sāğar elde devr-i gül eyyām-1 'ıyd
Yār elinden merħabādur cām-1 ihsān 'āşika
- 9 Māl cāndandur diyü қо şaklasun dūnyā-perest
Dānişī eksük m'olur⁴²⁹ bir genc-i pinhān 'āşika

CLXXX^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Hāra hāruz gül gibi gūlzāra gūlzāruz hele
Hamdi'l-lāh yāra yār ağıyāra ağıyāruz hele
- 2 Beklerüz yayını dāyim pādşāh-1 'aşka biz
Tīg-1 ser-tiz-i maħabbetle silahdāruz⁴³⁰ hele
- 3 Olmazuz vā'iz gibi meyyāl-i firdevs-i berīn
Gör şafāyī 'āşık-1 medhūş-1 dīdāruz hele
- 4 Şüret-i zāhirde baksañ pāymāl-i 'ālemüz
'Ālem-i ma'nide ceys-i 'aşka serdāruz hele
- 5 'Aql-1 evvel baħşin eyler 'ārif-i mecnūn-dilüz
Meste mestüz dāyimā huşyāra huşyāruz hele
- 6 Derd-i 'aşka düşmüşüz açmazdandur zevkümüz
Pür-günāhuz mazhar-1 ihsān-1 Settāruz hele
- 7 Yükümüz tutduk şarāb-1 'aşkla ey Dānişī
Döşegüz ammā raķīb-i merkebe bāruz hele

⁴²⁹ m'olur : mi olur A

^G CLXXX/42a

⁴³⁰ silahdāruz A : silahdāruz

6. Düşmanların ayıplama yükü Kâf dağından ağırdır. Âşığa, ayrılığın âteşi cehennem âteşinden bir parçadır.
7. Sarhoş olup sevgilinin vuslat kadehinden geçmek gerekir. Âşığa ölmekten başka çâre var mıdır?
8. Meclis tenhâ, kadeh elde, gül vakti, bayram günleridir. Âşığa sevgilinin elinden ihsan kadehi “Merhabâ”dır.
9. Dânişî! Dünyaya tapan “Mal candandır” diye bırak (malını) saklasın. Âşığa gizli bir hazine eksik mi olur?

CLXXX

1. Gül gibi; dikenle diken, gül bahçesiyle gül bahçesiyiz. Allâh’a hamd olsun! Dosta dost, düşmana düşmanız.
2. Biz aşk pâdişâhının yayını tutan, muhabbetin keskin kılıçlı silâhtâriyiz.
3. (Biz) vaiz gibi yüce cennete meyletmeyiz. Neşemizi gör. Çünkü sevgilinin şaşırtan (güzelliğine) âşığız.
4. Bakarsan görünüşte dünyanın en hakirleriyiz, ama mana âleminde aşkın askerlerine komutanız.
5. (Sürekli) Allâh’ı konuşan çılgın gönüllü ârifleriz. Dâimâ sarhoşla sarhoş, ayıkla ayığız.
6. Aşk derdine düşmüşüz. Zevkimiz (bu derdi) açığa vurmamaktır. Günâhkârız, (ama) günâhları örten Allâh’ın ihsânına nail olmuşuz.
7. Ey Dânişî! Aşk şarabıyla yükümüzü tuttuk. (Her ne kadar) döşek olsak da yük taşımaya (alışmış) rakibe yüküz.

CLXXXI^G

[Mefā'îlün / Mefā'îlün / Mefā'îlün / Mefā'îlün]

- 1 Ten-i hâkıyi Yâ Rab küy-ı dilberde türâb eyle
Beni yirden yire ur sevdüğüm 'âlî-cenâb eyle
- 2 Severseñ cân u dilden dilberi devlet nişâmıdur
Dilâ şıdık-ile bir devletliye var intisâb eyle
- 3 Ne gördüñ miñnet-i dildârdan ey çeşm-i giryânım
Raşam dök hâme-i müjgânla bir bir hisâb eyle
- 4 Beni söyletme dâr-ı zülfüne ber-dâr kıl luğ it
Efendüm hayra gir 'ömründe sen de bir sevâb eyle
- 5 Gönül vîrânesi kim tâ ezelden kendi mülküñdür
Eger yapmak murâduñsa anı evvel harâb eyle
- 6 Der-i yâre gazelle hâlünü 'arz eylemek müşkil
Yazup ey Dânişî fenn-i gamı bir başka bâb eyle

CLXXXII^G

[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

- 1 Devletüm var cevher-i hâk-ı reh-i dildâr-ile
Gül gibi gönülüm ganîdür genc-i 'aşk-ı yâr-ile
- 2 Konmadı mir'ât-ı tab'a cism-i hâkîden gubâr
Gün mükedder mi olur gerd-i zalâm-âşâr-ile
- 3 Dûd-ı âh-ı pür-şerârum kesdi ziyâdan beni
Eyledüm kaç'-ı ta'alluk tîg-ı âteş-bâr-ile
- 4 Tüti-i hoş-lehçeye pür-jengdür âyînesi
'Aksinedür söyleşilmez çarç-ı bed-girdâr-ile
- 5 Kimi şüretde mükellef kimi fakre mübtelâ
'Âlemün hâli ne bu ikbâl ü bu idbâr-ile
- 6 Kâl idüp mess-i vücudum hâliş altun itdi 'aşk
Gör şafâmı Dânişî dâg-ı gam-ı dildâr-ile

^G CLXXXI/45a

^G CLXXXII/42a

CLXXXI

1. Yâ Rab! Topraktan yaratılmış bedenimi dilberin mekânında (tekrar) toprak eyle. Beni yerden yere vur, (fakat) sevdiğimin haysiyetini yüksek eyle.
2. Dilberi candan ve gönülden seversen saadet nişanıdır. Ey gönül! Doğrulukla saadet ve nimet sahibi birine giderek (ona) intisap eyle.
3. Ey ağlayan gözüm! Sevgilinin mihnetinden ne gördün? Kirpiklerinin kalemiyle rakamlara dökerek bir bir hesap eyle.
4. (Efendim!) Beni söyletme. Ömründe (bir) hayra girerek sen de bir sevap eyle ve lütfet, (beni) saçının darağacına as..
5. Harap olmuş gönül tâ ezelden beri kendi mülkündür. Eğer onu tamir etmek arzusundaysan, ilk önce (onu) harap eyle.
6. Ey Dânişî! Sevgilinin kapısına hâlini gazelle bildirmek çok zordur. Gam ilmini yazarak başka bir yolu (tecrûbe) eyle.

CLXXXII

1. Dilberin yolunun toprağının cevheri ile zenginliğim var. Güle (benzeyen) gönlüm sevgilinin aşkının hazinesi ile doludur.
2. Yaratılış aynasına topraktan toz konmadı. Güneş, karanlığın tozu ile bulanır mı?
3. Kıvılcım dolu âhımın dumanı beni aydınlıktan uzaklaştırdı. Ateş saçan kılıç ile alâkamı kestim.
4. Hareketleri kötü ve ters olan felekle söyleşilmez. (Onun) aynası güzel konuşan dudu kuşu (için) pasla doludur.
5. Kiminin kılık-kıyâfeti mükemmel, kimi de fakirlik belâsına tutulmuş. Bu talih ve talihsizlik ile dünyanın hâli nedir?
6. Dânişî! Aşk, bedenime dokunup (onu) eriterek saf altın hâline getirdi. Dilberin üzüntüsünün yarasıyla neşemi gör.

- 7 **alb-i vırānum benüm bir hücre-i der-bestedür**
Kim dörd dıvārı māl-ā-māldur dınār-ile

CLXXXIII^G

[Fā·ilātün / Fā·ilātün / Fā·ilātün / Fā·ilün]

- 1 **Kıse hālī nuķreden kim ülfet-i cānān-ile**
Esb-i rām olmak ne mümkündür tehī enbānla
- 2 **Yaşlı şudur kanlıdur virmez geçid seylāb-ı eşk**
Başa kimse çıkmamışdur cüşiş-i ‘ummānla
- 3 **Sıne-i abdālī tezyīn eyleyen şerhayla dāğ**
Göñlin egler serv-ķāmet bir gül-i ħandānla
- 4 **Siñeden her cānibe baş urdı raħm-ı tığ-ı ‘aşk**
Var tabībüm hoş degüldür başumuz dermānla
- 5 **Eyledüm meh-rūlaruñ mihr ü vefāsından güzer**
Gün geçürmekdür garaż bir āfet-i devrānla
- 6 **Dānişī efsünla mebhüt u lāl eyler beni**
‘İşvegerdür söyleşilmez ğamze-i fettānla

CLXXXIV^G

[Mefā·ilün / Mefā·ilün / Mefā·ilün / Mefā·ilün]

- 1 **Urur hengām-ı şeb şevķiyle kendin şem‘e pervāne**
Şanur kim cāmdur devlet-serāy-ı bezm-i cānāne
- 2 **Miyānı fikri ile eglenür ser-mest abdālam**
Yolında naķd-i cānı der-miyān itdüm faķīrāne
- 3 **Delīl olup hele Hızr-ı ħaķı şeh-rāh-ı zulmetden**
İrişdürdi maħabbet ehlini ser-çeşme-i cāne
- 4 **Ne lāzım artuķ eksük eylerük keyfiyyet-i hālī**
Bu toķuz kāseden yegdür bize bir tolı peymāne
- 5 **Kül oldum yana yana tāb u tākāt kalmadı dilde**
Yanup yaķılmadan da kaldum ol şem‘-i fūrüzāne

^G CLXXXIII/43b

^G CLXXXIV/42b

7. Benim harap olmuş kalbim (her tarafı) kapalı bir hücredir ve (onun) dört duvarı dinarla doludur.

CLXXXIII

1. İçinde gümüş olmayan boş kese ile sevgiliyle dostluk kurmak, boş heybe ile de ata boyun eğdirmek mümkün değildir.
2. Gözyaşı seli, geçit vermeyen kanlı sudur. Denizin coşmasıyla kimse baş edememiştir.
3. Dervişin göğsünü süsleyen yaralar; uzun boylu, güler yüzlü bir gül ile gönlünü eğler.
4. Aşk kılıcının merhameti kalpten (başka) her tarafa baş vurdu. Doktorum gitsin, başımız derman ile hoş değildir.
5. Ay yüzlülerin sevgisinden ve vefâsından geçtim. Amacım güzel bir âfetle gün geçirmektir.
6. Dânişî! Büyü (yapıp) beni şaşkınlıktan konuşturmayan; işveli, fitneci gamzeyle söyleşilmez.

CLXXXIV

1. Sevgilinin meclisinin saadet sarayını kadeh zanneden pervâne, gece vakti kendini şevk ile muma vurur.
2. (Ben, sevgilinin) yolunda can nakdini fakirâne ortaya koyan, (onun) belinin düşüncesi ile vakit geçiren, başı boş gezen dervişim.
3. (Sevgilinin) yanağındaki ayva tüylerinin Hızır'ı, karanlık yolda kılavuz olup muhabbet ehlini can pınarına (ölümsüz suya) kavuşturdu.
4. Başka ne lâzım? Hâl keyfini eksik ederiz. Bizim (için) dolu bir kadeh, bu dokuz kat gökyüzünden daha iyidir.
5. Yana yana kül oldum. (Artık) gönülde güç kuvvet (de) kalmadığı (için) o parlak muma yanıp yakılmaktan da uzağım.

- 6 Beni öldür diyü yâre raķīb iķdām-ı nām itdi
Didi murdârdur lâyıķ degül hınzır ķurbâne
- 7 Eger kim söyledürse Dānişī cellād-ı müjgāmı
Maħallin gözle ‘arz it ħālūñ ol sulţān-ı ħübâne

CLXXXV^G

[Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün]

- 1 Ħelāl añlar maħabbet ehli ķanın çeşm-i cānâne
Elinde tıĝ-i ‘işve yine içmiş ķan-ı mestâne
- 2 Teĝāfül üzredür dilber uyanmaz mest ħvābından
‘Aceb mi başlasam şimden girü feryād u efgâne
- 3 Gözümde bāde-i ĝam nice ķan zell olmayam ben kim
Gözüm merdümlerine yine ħün-ı dilden tıldı peymâne
- 4 Gedā-yı küy-ı ‘aşķ-ı yār olan şeydāları görseñ
Nümāyişde gedā yā ne velī sıretde şāhâne
- 5 Eger aħbāba baş ey Dānişī a‘dāya açılmaz
Nice ķul olmayam ol ĝonca-fem serv-i ħıramâne

CLXXXVI^G

[Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün]

- 1 Sebā⁴³¹ ħāzır meze cānı elinde kelle peymâne
Gelenler bizden evvel böyle gelmişdür bu meydâne
- 2 Bilinmez herkesüñ ħāli bu ‘ālem özge ‘ālemdür
Kimi zühd ü riyāzetde kimi ‘aşķ-ile mestâne
- 3 Gelen dünyāya yine gitmesin yād eyleyüp aĝlar
Görür bu kevnı iki ķapuhı bir ķārbān-ħâne
- 4 Gözinde bāde-i ‘işve elinde ħançer-i şıve
Nice olsun muķārın ehl-i ‘aşķ ol āfet-i cāne

^G CLXXXV/45a

^G CLXXXVI/45a

⁴³¹ Sebā : Sebbā A

6. Rakip, sevgiliye “Beni öldür” diye nâmını ileri sürdü. (Sevgili) “Mundar olan o domuz, kurban olmaya lâayık değildir” dedi.
7. Dânişî! (Sevgili) eğer kirpiklerinin cellâdına söyletirse (sevgililerin sultanının) yolunu gözle (ve) hâlini o sevgililerin sultanına arz et.

CLXXXV

1. Muhabbet ehli sevgilinin gözüne kanını helâl olarak kabûl eder. (Sevgilinin gözü) elinde işve kılıcıyla yine kendinden geçen sarhoşların kanını içmiş.
2. Dilber, gaflete dalmış; sarhoşluk uykusundan uyanmaz. Şimdiden sonra haykırıp ağlasam şaşılır mı?
3. Gözümdeki kan ile gam şarabını ben nasıl ayırt edeyim? Kadehe (benzeyen) göz bebeklerim yine gönül kanıyla doldu.
4. Sevgilinin aşk köyünün dilencisi olan divaneleri görsen (onların) dış görünüşlerinde dilenci, fakat iç görünüşlerinde sultan (olduklarını görürsün).
5. Ey Dânişî! Dostlara baş eğen, düşmana (ise) yüz vermeyen o gonca ağızlı, salına salına gezen selvi (boylu güzele) nasıl kul olmayayım?

CLXXXVI

1. (Ey) şarap satıcısı! Meze hazır, cânînin elindeki kelle ise kadehtir. Bu meydâna bizden evvel gelenler böyle gelmişlerdir.
2. Kimsenin hâli bilinmez. Bu âlem başka âlemdir. Kimi takva ve ibadete dalmış, kimi (de) aşk ile kendinden geçmiştir.
3. Dünyaya gelen yine (bu dünyadan) gideceğini hatırlayıp ağlar (ve) bu dünyayı iki kapılı bir kervansaray olarak görür.
4. Aşk ehli gözünde işve şarabı, elinde naz hançeri (olan) o cân âfetine nasıl yaklaşsın?

- 5 Bu vehmüm Dānişī yağa vücūdın āteş-i āhum
Nice ‘arz ideyin sūz-1 dile ol şūh fettāne

CLXXXVII^G

[Fā‘ilātūn / Fā‘ilātūn / Fā‘ilātūn / Fā‘ilūn]

- 1 Mey-peresti meyle yollar āferīn üstādına
Kim ne dir pīr-i muğānuñ merħabā irşādına
- 2 Acı tatlı hep berāberdür yanında ‘āşıkūñ
‘Arz-1 Şīrīn eylemeñ kūh-1 ğamuñ Ferhādına
- 3 Kāl‘a-1 ħūsni yapan ğāyetde muħkem eylemiş
Tüb-1 āh ile gezend irmez anuñ bünyādına
- 4 Ol Hümāyı şayd içün mürĝ-1 dili beg gösterür
Haddi mi var şehruñ kebüter bāzına şayyādına
- 5 Āşinā-yı ‘aşka bīĝāne gibi evzā‘ ider
‘Āşık-1 bī-çāre gelmez gibi yārūñ yādına
- 6 Geçdi ‘ömr-i nāzenīni i‘tiyād-1 ‘aşkla
Dānişīnūñ ben pesend itdüm hele mu‘tādına

CLXXXVIII^G

[Fā‘ilātūn / Fā‘ilātūn / Fā‘ilātūn / Fā‘ilūn]

- 1 Yüz tatar insān u perī kıble-i ruħsārına
Yir gök a‘lā vü ednā cān virür dīdārına
- 2 Kimisine cān baĝışlar kiminūñ cānın alur
Cān virüp cān alma şan‘at ğamze-i mekkārına
- 3 Dir ki bir ħāne yıkılmasa nice ma‘mūr olur
Hālūmi ‘arz eylesem şehri dilūñ mi‘mārına
- 4 İtmez āhından hāzer kılmaz teraħħumla nazār
Ehl-i derdūñ ol cefā-cū baĝmaz āh u zārına

^G CLXXXVII/B // 44a

^G CLXXXVIII/B // 43b

5. Dânişî! Korktuğum âhımın ateşinin vücûdunu yakmasıdır. Gönül ateşine o şûh fettân (sevgiliyi) nasıl atayım?

CLXXXVII

1. Merhabâ! Şarap içeni şarapla gönderen üstâda âferin! Meyhânecinin doğru yolu göstermesine kim ne diyebilir?
2. Âşığın yanında acı ve tatlı birdir. Gam dağının Ferhat'ına Şîrîn'i göstermeyin.
3. Güzellik kalesini yapan gâyet sağlam yapmış. Âh topu o kaleyi yıkamaz.
4. O Hümâyı avlamak için gönül kuşunu bey gösterir. Şehrin güvercin oynatıcısının (onu) avlamaya haddi mi var?
5. Sevgilinin hatırına zavallı âşık gelmez gibi, aşkın dostuna yabancı gibi davranır.
6. Dânişî'nin cilveli ömrü âşık olmakla geçti. Ben onun bu alışkanlığını çok beğendim.

CLXXXVIII

1. İnsan ile peri yanağının kiblesine yönelir. Yer, gök, yüksekteki ve alçaktaki (her varlık) güzel yüzüne can verir.
2. Sanatı, can verip can almak (olan) hilekâr gamzen; kimine can bağışlar, kiminin (ise) canını alır.
3. Gönül şehrinin mimarına durumumu arz eylesem "Bir ev yıkılmasa nasıl bayındır olur?" der.
4. O cefâ eden (sevgili) dert ehlinin âhına ve ağlamasına bakmaz; (onların) âhından sakınmaz, (onlara) merhamet etmez.

- 5 Çıkmak ister dil der-i yāre kemend-i āhla
Gün bu gündür kimse bilmez kim çıkar mı yārına
- 6 Gördiler mi'rācını seyrinde hayrān kaldılar
Çok kişi Mansūr Hāllācuñ çekildi dārına
- 7 Ağladuğça Dānişī ol gamzeler ser-tīz olur
Göz yaşıyla şu virür şemşīr-i āteş-bārına

CLXXXIX^G

[Fā'ilātūn / Fā'ilātūn / Fā'ilātūn / Fā'ilūn]

- 1 Vā'izā düşnām kılma 'āşıkuñ cānānına
Küfrdür sebb eylemeñ dīn ehlinūñ İmānına
- 2 Pest bildüñse vücūduñ menzil-i a'lādasın
Yazdı kitāb-ı każā bu saırı 'arş tavānına
- 3 Sīm sāğarla tolı nūş itmege 'āşıklara
Çāh-ı nāfi dilberūñ beñzer çukur bustānına
- 4 Yār dir luřfum da var ammā cefāya māyilūm
Anı itsün sevdüğüm her ne düşerse şānına
- 5 Şāhidümle 'aşkı hükm itdi baña kađī-i 'aql
Müdde'ī-i kāzibūñ da'vāsı ne bürhānı ne
- 6 Kimi mazhār raħmete kimi siperdür la'nete
Nīk ü bed her ne iderse kişi kendi cānına
- 7 Luşfi gam ihsānı sem dirligi mātemdür hemān
Olmazam mağrūr kevnūñ luřfına ihsānına
- 8 Teşne-i cām-ı lebūñdür gamzeden āğāhı yok
Şöyle beñzer Dānişī yine şuşamış kānına

^G CLXXXIX/43b

5. Gönül, âh kemendiyle sevgilinin kapısına çıkmak ister. Gün bu gündür; kimse yarına kimin çıkacağını bilmez.
6. Çok kişi Hallâc-ı Mansûr'un darağacına çekildi. Onun göğe çıkmasını seyredenler (ona) hayran kaldılar.
7. Dânişî ağladıkça o gamzeler keskinleşir. (Çünkü Dânişî) gözyaşıyla ateş yağdıran kılıcına su verir.

CLXXXIX

1. Ey vaiz! Âşığın sevgilisine sövüp sayma. Din ehlinin îmânına sövüp saymak küfürdür.
2. Varlığını alçak olarak bildinse en yüksek makamdasın. Kaza kitabı bu satırı dokuzuncu göğün tavanına yazdı.
3. Âşıklar için (şarabı) gümüş kadehle içmek bostan çukuruna benzeyen dilberin göbek çukurundan içmek gibidir.
4. Sevgili “İyiliğim de var, ama cefâ etmeye meyilliyim” der. Sevdiğim şanına her ne düşerse onu yapsın.
5. Akıl kadısı bana sevgilimle aşk yaşamamı emretti. Yalan yere iddia edenin davası ve delili nedir?
6. Kimi merhametle şereflenmiş, kimi de lanete uğramıştır. Kişi iyi ve kötü ne yaparsa kendi kendine yapar.
7. Dünyanın iyiliğiyle, ihsanıyla gururlanmam. Onun her zaman iyiliği gam, ihsanı zehir, hayatı mâtemdir.
8. Dânişî, dudağının kadehine susamıştır; fakat (onun) kanına susayan gamzeden haberi yok.

[YĀ]

CXC^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Halkı katduñ bir birine zülf-i tarrāruñ gibi
Bir kara göñüllisin çeşm-i siyekāruñ gibi
- 2 Tatlu dille eksük itmezsin dehāndan şeker
‘Āşığı söyletmeyen la'l-i şeker-bāruñ gibi
- 3 Görmedüm bāde mey-i la'lüñ gibi bir pāk u şāf
Meclis-i ‘işret mi vardur bāğ-ı ruhsāruñ gibi
- 4 Halkı esrār-ı lebüñdür kân hayrān eyleyen
Olmaya kattallıqda⁴³² çeşm-i hün-ğvāruñ gibi
- 5 Kalmamışdur Dānişī bir dem ‘alāka ‘aql-ile
Anı medhüş eyleyen şahbā-yı dīdāruñ gibi

CXCI^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Dil gözinden şakınur sevdüğünü cānı gibi
Küfr-i zülfin gözedür sīnede İmānı gibi
- 2 Sākī-i şūh elinde gice cām-ı gülfām
Bezm-i erbāb-ı dilüñ şem'-i şebistānı gibi
- 3 Yārla hātırımız hayf dürüst olmazmış
Dilberüñ ‘āşık-ı ser-mest ile peymānı gibi
- 4 Lālezār itdi yine kanlu yaşum dünyāyı
Şühedā zümresinüñ cūşa gelen kânı gibi
- 5 Dāyireyle yine perileri teşhīr itdi
Hātem-i cām-ı leb-i yār-ı Süleymān gibi

^G CXC/45b

⁴³² kattallıqda : kattallıqda A

^G CXCI/46a

CXC

1. (Ey sevgili!) Halkı, yankesici zülfün gibi birbirine kattın. (Sen) günâhkâr gözün gibi kötü kalplisin.
2. Âşığı konuşurmayan, şeker saçan dudağın gibi tatlı dille de ağızdan şekeri eksik etmezsin.
3. Kırmızı dudağının şarabı gibi temiz ve saf bir şarap görmedim. Yanağının bağı gibi bir işret meclisi mi vardır?
4. Halkın kanını döken, onu şaşırtan dudağının esrâdır. Kan içen gözün gibi acımasız bir katil bulunmaz.
5. Dânişi! Onu şaşırtan yüzünün şarabı gibi bir an akıl ile alâkan kalmamıştır.

CXCI

1. Gönül, sevdiğini canı gibi gözünden sakınır. (Gönül), zülfün karanlığını göğsündeki îmânı gibi gözetler.
2. Şûh sâkînin elindeki gül renkli kadeh, gece, gönül erbabının meclisindeki geceyi aydınlatan mum gibidir.
3. Dilberin kendinden geçmiş âşık ile yemini gibi yazık ki bizim de sevgiliyle gönlümüz dürüst olmazmış.
4. Kanlı gözyaşım dünyayı yine şehitlerin coşup taşan kanı gibi lâle bahçesine çevirdi.
5. (O sevgili), Hazret-i Süleymân'ın sevgilisinin dudağının kadehinin (mühürlü) yüzüğü gibi daireyle yine perileri ele geçirdi.

- 6 Öldürür ğamzesi ‘İsā lebi ihyā eyler
Gerçi perrīdürür ammā ki müselmānı gibi
- 7 Rāst geldükçe o meh turmaz ider şīve vü nāz
Dānişī-i hastaya Hakk’uñ bu da ihsāmı gibi

CXCII^G

[Fā’ilātün / Fā’ilātün / Fā’ilātün / Fā’ilün]

- 1 Gör ne zibā gösterür sīnemde naqş-ı tal’atı
Kıta ile hūbdur dīvār-ı dükkān zīneti
- 2 Çeşm-i diqqatle nazar kıl kim kesümde kıta
Haftunuñ nūrı ile fahrinden artuq şöhreti
- 3 Kaldı hayretde görünce kıtasın Mīr ü ‘İmād
Didiler e’l-hak olur bu hūsn-i haftuñ şar’atı
- 4 Resm-i dilden bī-haber naqşa muqayyeddür cihān
Kalmadı ‘ālemde hayfā hūsn-i haftuñ raġbeti
- 5 Raġbeti olmaz o denlü haftı gelmiş dilberüñ
Şāhib-i hūsn-i haftuñ eksük degüldür zilleti
- 6 Dānişī mir’āt-ı dilde ‘aks-i Yūsufdur hemān
Didede ol mehveşüñ zevk-i hayāl-i hey’eti

CXCIII^G

[Mefā’ilün / Mefā’ilün / Mefā’ilün / Mefā’ilün]

- 1 Göñül kim kühkenveş tīşe-i ‘aşka serin tutdı
Maħabbetle belā düşinde Mecnūnuñ yirin tutdı

^G CXCII/46b

^G CXCIII/48b

6. (O sevgili), Müslüman bir peri gibidir. (Onun) gamzesi öldürür, (ama) İsa dudağı hayat verir.
7. O ay (yüzlü sevgili), hasta Dânişî'ye Allâh'ın bir ihsânı gibi, rast geldikçe durmadan işve ve naz eder.

CXCII

1. (Onun) yüzünün nakşı sinemde ne kadar güzel görünür. Dükkânın duvarı kıt'a ile güzeldir. ("Kıt'a" kelimesi burada hat sanatında kullanılan bir çeşit kağıt anlamındadır.)
2. (Eğer) dikkatle bakacak olursan kıt'adaki kesimde (onun) şöhreti hat yazsının güzelliği ile övünmesinden daha fazladır.
3. Mîr ve İmâd o kıt'ayı görünce hayret içinde kalıp "Hüsn-i hattın sanatı gerçekten böyle olur" dediler. [Mîr Ali HEREVÎ (ölm. 957/1544): İran'da yaşamış Türk asıllı nesta'lik hattatı ve şâiri. Ayrıntılı bilgi için bkz: ALPARSLAN Ali, TDVİA, "Ali HEREVÎ, Mîr" maddesi, c.2, İstanbul, 1989. İmâd-i Hasenî (ölm.1024/1615): Nesta'lik yazıyı güzelliğinin zirvesine ulaştıran Safevî hattatı. Ayrıntılı bilgi için bkz: ALPARSALAN Ali, TDVİA, İmâd-i Hasenî" maddesi, c.22, İstanbul, 2000.]
4. Dünya gönülden yapılan resimden habersiz nakış ile uğraşır. Yâzık ki hüsn-i hatta âlemde rağbet kalmamıştır.
5. Sevgilinin yüzünde tüyler bittiğinde artık ona kimse rağbet etmez. Çünkü güzel yüz sahibinin zilleti eksik değildir.
6. Dânişî! Gözde o ay gibi güzel (sevgilinin) sûretinin hayalinin zevki, gönül aynasında Hazret-i Yusuf'un görüntüsüne benzer.

CXCIII

1. Gönül, dağ kazıcı gibi aşkın kazmasına başını tuttu. Belâ menzilinde muhabbetle Mecnûn'un yerini tuttu.

- 2 Murād itse ne cüz'îdür ol āhūyı şikār itmek
Letāfet pīşesinūñ dil nice şīr-i zeyin tıtdı
- 3 Göñül dirler meger cāsūs⁴³³ imiş küyında⁴³⁴ seg-i 'aşk
Maḥabbet şaḥnesi bir 'āşık-ı fermān-berin tıtdı
- 4 Tağıtdı ceyš-i zülfin şāmı şarkı eyledi yağmā
Tecāvüzine kāfir müslümān kişverin tıtdı
- 5 Bulupdur dest-res 'uşşāk zülf ü kākül-i yāre
Ġazāt-ı 'aşk bozdı kāfiri ser-'askerin tıtdı
- 6 İdüp şekvā eknāna bezm-i meyde va'de ihsāna
Ol āfet bir kadeḥle ehl-i 'aşkuñ dillerin tıtdı
- 7 Yanup yaqılmasun mı āteş-i cān-süz-ı hicrāndan
Eliyle tıfl-ı dil 'aşk āteşinūñ aḡgerin tıtdı
- 8 Nice pervāz ider āvāre göñlüm küy-ı cānānda
Felek bir siḥr ile teşḫīr idüp bāl u berin tıtdı
- 9 Beni öldürmege kaşd eylemişken Dānişī dilber
Yine dest-i maḥabbet māni' oldı ḡançerin tıtdı

CXCIV^G

[Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün]

- 1 Maḥabbet sūzişin dil şu'le-i dīdārdan aldı
Kažā esrārını ol ḡamze-i mekkārdan aldı
- 2 Göñül cem'iyyetiyle vāşıl olur būs-ı la'line
Uşül-i 'aşkı muḡrib şavt-ı müsikārdan aldı
- 3 Nice cān virmesün şevk-i lebūñle bādeye mey-ḡvār
Ki ol būs-ı şafāyı ḡāne-i ḡammārdan aldı
- 4 O cem'iyetde kılmışdur perīşān kendüyi sūnbül
Ne aldıysa ezelde būs-ı zülf-i yārdan aldı
- 5 Ḥaḡı sevdāsına virdi icāzet-nāme cānānum
Berāt-ı 'aşkı dil bi'z-zāt tā ḡünkārdan aldı

⁴³³ cāsūs A: cāsūsın B

⁴³⁴ küyında A : dīvān-ı ḡüsninde B

^G CXCIV/46a

2. Gönül, o âhûyu avlamayı arzulasa bu onun için azdır. (Çünkü onun) nâzik tabiatı, nice şaşaalı aslanı tuttu.
3. Gönül dedikleri meğer köyünde casusun imiş. (O) aşk köpeği muhabbetle görevli, (sadece) aldığı emri yerine getiren bir âşığı tuttu.
4. (Sevgili) siyah zülûf ordusunu dağıttı, doğuyu yağma eyledi. (Onun bu) tecavüzüne kâfir ve Müslüman (herkes) ülkesini tuttu.
5. Âşıklar, sevgilinin kâkülü ve saçıyla kuvvet ve zenginlik buldu. Aşk gazileri kâfirin (ordusunu) bozarak, komutanlarını tuttu.
6. (Aradaki) mahfazalardan şikâyet edip, şarap meclisinde iyilik vaat eden o âfet, bir kadehle aşk ehlinin gönüllerini tuttu.
7. Gönül çocuğu, ayrılığın can yakan ateşinden yanıp yakılmasın mı? (Çünkü o) aşk ateşinin korunu eliyle tuttu.
8. Âvâre gönlüm sevgilinin köyünde nasıl uçsun? (Çünkü) felek, bir sihir ile (onu) büyüleyerek kanadını ve göğsünü tuttu.
9. Dânişî! Dilber beni öldürmeye kast eylemişken yine muhabbet ehli, engel olarak (dilberin) hançerini tuttu.

CXCIV

1. Gönül, muhabbetin yakıcılığını sevgilinin ateşinin alevinden, kazanın sırlarını (da) o hilekâr gamzeden aldı.
2. Gönül, dudağının öpücüğüne meclisiyle ulaşır. Çalgıcı, aşkın usûlünü mûsikâr kuşunun sesinden aldı.
3. Şarabı seven, dudağının arzusuyla şarap için nasıl can vermesin? Çünkü, o safâ kokusunu meyhânedan aldı.
4. Sûmbül, o mecliste kendini perişan etmiştir. (Sûmbül) ne aldıysa ezelde sevgilinin saçının kokusundan almıştır.
5. Sevgilim, (bana) yanağındaki ayva tüylerine sevdalanmama izin verdi. Gönül, aşkın fermânını tâ bizzat hünkârdan aldı.

- 6 Beḳā-yı rūḫı taḫşīl eyleyen pīr-i maḥabbetden
Fenā-yı devlet-i dehri ḫaṭ-ı dildārdan aldı
- 7 Yaḳup ey Dānişī ḫāmeme çerāġı sūz-ı Ḥüsrevden
Sūḫanda tāb-ı şevḳi Ḳāsım-ı Envārdan aldı

CXCV^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Zevḳi gitdi 'ālemüñ 'ālemde 'ālem ḳalmadı
Ādemīlik ḳanda ḳaldı bunda ādem ḳalmadı
- 2 Gördiler cengi muḫālifdür müdārā itdiler
Zāl dehrüñ cevrine Sohrāb u Rüstem ḳalmadı
- 3 Bildiler kevnüñ fenāsın ḳıldılar 'azm-i beḳā
'Aysına bu 'ālemüñ İskender ü Cem ḳalmadı
- 4 Nā-kesüñ pāyānı yokdur bī-kesüñ ḫali ḫarāb
Bir keremden dem urur cōmerd-i Ḥātem ḳalmadı
- 5 Ḳandan umarsın kerem gitdi gider şāḫān-ı cūd
Ehl-i faḳrı ḫoş tutar bir şāḫ-ı ekrem ḳalmadı
- 6 Dānişī gitdi erenler ḫān-ḳāḫ-ı dehrden
Baña beñzer şimdi bir abdāl-ı sersem ḳalmadı

CXCVI^G

[Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün]

- 1 Göñül kim tekye-i 'aşḳuñda bir abdāldur şimdi
Giyüp ḳuşandığı bir ḫırḳa ile şāldur şimdi
- 2 Ezelden kim meta'-ı derd-i 'aşḳı boynına aldı
Göñül bāzār-ı dehri devr ider dellāldur şimdi
- 3 Şaḳın mesrūr olup aldanma luṭf-ı çeşm-i dildāra
Sen ol mazlūm gördüğün ḳatı ḳattāldur şimdi

^G CXCV/48a

^G CXCVI/47b

6. Muhabbetin üstâdından ruhun ölümsüzlüğünü öğrenen, dünya saadetinin geçiciliğini sevgilinin ayva tüylerinden aldı.
7. Ey Dânişî! Kalemimin fitilini Hüsrev'in ateşinden yakıp, söz söylemede ustalığının gücünü Kâsım-ı Envâr'dan aldı.

CXCV

1. İnsanların zevki gitti, dünyada eğlence kalmadı. İnsanlık nerede kaldı? Burada insan kalmadı.
2. (Bu dünyanın insana) muhalefet eden savaşını görünce (dünyaya) dost gibi davrandılar. Zâlim dünyanın eziyetine Sohrâb ve Rüstem kalmadı.
3. Dünyanın geçici olduğunu anladılar, ölümsüzlüğe ulaşmaya çalıştılar. Bu dünyanın eğlencesine İskender ve Cem (bile) kalmadı.
4. Cimrinin sonu yoktur, kimsesizin hâli haraptır. Bir iyilikten söz eden Hâtem'in cömertliği kalmadı.
5. Kimden (bir) iyilik umarsın? Çünkü, cömert sultanlar gitti gider. Fakirleri hoş tutacak cömert bir sultan kalmadı.

CXCVI

1. (Ey sevgili!) Gönül, aşk tekkende şimdi bir dervıştır. (Onun) şimdi giyip kuşandığı bir hırka ile şaldan (ibarettir).
2. Gönül, ezelden beri aşk derdinin malını boynuna alarak (şimdi) dünya pazarını dolaşan tellâldır.
3. Sakın sevinip sevgilinin gözünün lutfuna aldanma. Senin o mazlum olarak gördüğün (göz); şimdi acımasız, çok kan döken bir katildir.

- 4 Yuğardan dem ururken sāye gibi kaldı ayakda
Hümā-pervāz olan Sī-mürğ-ı dil pā-māldur şimdi
- 5 Dil-i āvāre kim bir kūh-peyker mäh-manzarken
Kalemde çıkma güyā za'fla bir nāldur şimdi
- 6 Şorarsañ Dānişī-i bī-çārenūñ hāl-i dil-i zāruñ
Elif kaddiyle ol servūñ mübārek fāldur şimdi
- 7 Bahār-ı işret-ile kām ol pür-şevk olan tab'um
Hāzān-dīde 'anādil-vār zār u lāldur şimdi

CXCVII^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Geçmeyen aşk-ile serden tāt-ı devlet bulmadı
Başına toprak⁴³⁵ anuñ kim hāk-i pāyūñ olmadı
- 2 Serdi-i bād-ı hevādan gōncaveş ber-bād olup
Kānkı dil berg-i hāzān gibi şararup şolmadı
- 3 Bāde içmez meclisi ammā silüp süpürmede
Zāhidūñ pīr-i muğān eydür şakālın yolmadı
- 4 Dād-ı Hākdur zevk ü gam kankı 'arizūñ 'ākıbet
Kāse-i çeşmi bir avuç toprağ-ile⁴³⁶ şolmadı
- 5 Kō yolunsun tūti-i dil derdle ey Dānişī
Kendüye āyīnesin niçün münāsib bulmadı

CXCVIII^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 'Aşk bārānı o kim hāke perişān eyledi
Kaşresin hākī-i cism-i ādeme cān eyledi
- 2 Tāze dāğıyla ser ü sīnem tonatdı şāh-ı aşk
Kūh u deşti zeyn idüp meyl-i çerāğān eyledi

^G CXCVII/47a

⁴³⁵ toprak : toprak A

⁴³⁶ toprak-ile : toprak-ile A

^G CXCVIII/47a

4. (Hep) yükseklerden söz ederken gölge gibi ayakta kaldı. Hümâ kuşu gibi yükseklerden uçan gönlün Anka kuşu, şimdi ayaklar altındadır.
5. Âvâre gönül, dağ gibi (heybetli) bir ay görünüşünderken, şimdi zayıflıkla kalemden çıkmış bir karnış gibidir.
6. Çâresiz Dânişî'nin ağlayan gönlünün hâlini sorarsan, o selvi (boylunun) elife benzeyen boyuyla şimdi şanslıdır.
7. İşret baharıyla o şevk dolu tabiatım nerede? (Tabiatım), şimdi sararıp sonbaharı yaşamış bülbüller gibi, dilsizdir ve ağlayıp inlemektedir.

CXCVII

1. Kim (sevgilinin) ayağının toprağını baş tacı edip aşk ile serden geçmez ise saadet tacını bulamaz.
2. Hangi gönül, sert rüzgârdan gonca gibi berbat olup, sonbahar yaprağı gibi sararıp solmadı.
3. Şarap içmez, ama sofrayı da silip süpürür, sofrada bir şey bırakmaz. Meyhaneci iyi ki zâhidin sakalını yolmadı.
4. Zevk de gam da Allâh vergisidir. Sonunda hangi yüzdeki göz çukuru bir avuç toprak ile dolmadı.
5. Ey Dânişî! Gönlün dudu kuşu, bırak dertle yolunsun. (O) kendisine niçin aynasını münasip bulmadı.

CXCVIII

1. Aşk yağmurunu toprağa saçan (kişi, o yağmurun) bir damlasını insanın vücût toprağına can eyledi.
2. Aşk sultanı yeni açılmış yaralarla başımı ve göğsümü donattı. (O), dağı ve çölü süsleyip eğlenceye meyletti.

- 3 Nā-tüvân-ı ‘aşk kâdir mi şikâyet itmege
Tutalum üftâdesin hâk-ile yeksân eyledi
- 4 Dâmenüñle zâhidâ câm-ı meyi püşîde tut
Tut ki bir bî-çâre yanußda sentüñ kân eyledi
- 5 Ğamzesiyle âşinâlık eyleyüp açmazdan
‘Âşıkâ cevır itmedi luţf itdi ihsân eyledi
- 6 Her ne işlerse elinde şimdilik meydân anuß
Kellemi zülfiyle dilber güy u çevgân eyledi
- 7 Hıfz için âgyârdan ol şâh-ı iklîm-i cemâl
Dânişîyi genc-i hûsnine nigejbân eyledi

CXCIX^G

[Fe’ilâtün / Mefâ’ilün / Fe’ilün]

- 1 Ey şoran kâr-ı ğamze-i yâri
‘Âşık öldürmek âfetüñ kârı
- 2 Elde tîr ü kemânı dil mülkin
Gözler urmağa çeşm-i tâtârı
- 3 Ebr-i âhı mişâl bebr ü peleng
Uçurur yârdan dil-i zârı
- 4 Bu teveccühle ğamze-i dilber
Öldürür ‘âşık-ı dil-figârı
- 5 Baħr-ı ‘aşka düşen neheng-âsâ
Oldı kallâb-ı ğam giriftârı
- 6 ‘Aşk ser-mesti ile ey mey-i nâb
Tutma luţf it berâber âgyârı
- 7 Şadef-i cânda bir duruş buldı
Dânişîñüñ bu nazm-ı dür-bârı

^G CXCIX/47b

3. Farz edelim, (sevgili) zavallı âşığını toprak ile bir eyledi. (Yine de) aşktan güçsüz düşmüş kişinin şikâyet etmeye gücü yeter mi?
4. Ey zâhit! Eteğinle şarap kadehini ört. Farz et ki senin yanında ölen zavallı bir kişinin (üzerini örtüyorsun).
5. (Sevgili), gamzesiyle etrafa belli etmeden âşinâlık eyleyip âşığa eziyet etmedi, lütfedip iyilik eyledi.
6. Dilber her ne yapmak isterse elindedir. (Çünkü) şimdilik meydan onundur. (Dilber) saçıyla kellemi gûy u çevgân eyledi.
7. O güzellik ülkesinin sultanı (onu) yabancılardan korumak için Dânişî'yi güzelliğinin hazinesine bekçi eyledi.

CXCIX

1. Ey sevgilinin gamzesinin işinin ne olduğunu soran! O âfetin işi âşığı öldürmektir.
2. (O sevgilinin) tatar gözü, elinde ok ve yayla vurmak için gönül ülkesini gözler.
3. Âhının bulutu, bir canavar ve bir panter gibi ağlayan gönlü uçurumdan uçurur.
4. Dilberin gamzesi bu teveccühle gönlü yaralı âşığı öldürür.
5. Aşk denizine düşen, timsah gibi gam hilekârına tutuldu.
6. Ey saf şarap! Lütfederek aşk sarhoşu ile yabancılarını bir tutma.
7. Dânişî'nin bu inci saçan şiiri can sedefinde bir yer buldu.

CC^G

[Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün]

- 1 Kemāl ehli ayağda tutdı cāhil gün gibi şadrı
Ezelden böyledür 'âdet bilinmez merdümün şadri
- 2 Ne 'âlemdür ki 'aşkuñ mihr ü mähına zevâl irmez
Günü günden güne pür-şevkdür eksilmiyor bedri
- 3 Ne gaddâr u sitemkâr âfet imiş gamze-i şūhuñ
Görüştükçe virür yan 'âşıka eksük degül şadri
- 4 Mağabbet ehlinün zevk-i dili zülf ü 'izârufundur
Bize lâzım degül Zâl-1 sipihrüñ 'ıydla şadri
- 5 Geçüp erbâb-1 'irfân Dānişi cısır-i mecâziden
Hudâ emriyle teslîm eylediler cāhla şadri

CCI^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Zevkümüz var geh 'arağ geh bāde nūşuz serseri
Devletünde biz kadehle ölçerüz sım ü zeri
- 2 Dest-i sākide nedür gör kim o la'l-i ābdâr
Ehl olan a'lâ bilür āb-1 şafā-yı gevheri
- 3 Kānde kim 'azm itse pervāzı rakīb-i zāğla
Pāk-bāz ehl-i mağabbetle konuşmaz ol perî
- 4 Şāh-rāh-1 reh-güzār-1 yārdur ser-menzilüm
Ol yolu gösterdi baña küy-1 'aşkuñ rehberi
- 5 Sīnesinde nağş-1 gam şanur ki fānūs-1 hayāl
Kim ki bu za'fiyla görse Dānişi-i kemteri

^G CC/45b

^G CCI/47b

CC

1. Bilgili kişilerin değeri yok, câhil ise güneş gibi (yüksek) makamı kapladı. Ezelden beri âdet böyledir. (Bilgili) insanın kıymeti bilinmez.
2. (Senin) aşkın nasıl bir âlemdir ki güneşine ve ayına zevâl ermez. (Onun) dolunayı eksilmez, güneşi (ise) günden güne daha parlaktır.
3. O şûh gamzen, ne gaddâr ve zâlimmiş ki görüştüğçe (âşıktan) kaçınır; âşığa vefâsızlığı eksik olmaz.
4. Muhabbet ehlinin gönlünün zevki saçın ve yanağımlardır. Bize zâlim feleğin bayramla değeri lâzım değil.
5. Dânişî! İrfân sahipleri mecâzî köprüden geçip Allâh'ın emriyle makamı ve mevkii teslim eylediler (makamı ve mevkii bıraktılar).

CCI

1. Bazen rakı, bazen de şarap içmekten hoşlanan serserileriz. (Senin) zamanında altın ve kadehi biz kadehle ölçeriz.
2. Sâkînin elindeki o saf, parlak şarabı gör. Usta olan cevherin safâ suyu (olan şarabı) iyi bilir.
3. (Muhabbet ehli), kargaya (benzeyen) rakiple ne zaman uçmaya azmetse o peri, sadakatli muhabbet ehliyle konuşmaz.
4. Durak yerim, sevgilinin geçtiği yolun caddesidir. O yolu bana aşk köyünün rehberi gösterdi.
5. Âciz Dânişî'yi bu zayıflığıyla kim görse göğsündeki gam nakşını hayal fânûsu zanneder.

CCII^G

[Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün]

- 1 Cemāl-i yāre karşı dik gelürmüş şem'-i kâfır
Kosun germi muqâbil olsa mihre maḥv olur nūr
- 2 Meyi gizli kapaqlı içmenün yok zevki ey vâ'iz
Gele bir yire hiç mümkün midür mestî vü mestür
- 3 Bu da'vâ-yı maḥabbet zâr u zür ile ne mümkün
Tutar mı kağı-ı mülk-i ḥaḳîkat şâhid-i zür
- 4 Göñül zevkine mağrûr olma kim binâ-yı tāk-ı çarḥ
İder ber-bād bir demde hezârân kaşr-ı ma'mûr
- 5 Olan ḥürşide vâşıl zerrece kendüyi göstermez
Ḥaḳîkat ehlinün zerḳ ü riyâdur redd ü menfûr
- 6 Göge çıkısa dem-i âhırde ḥâk olmak muqarrerdür
Nazar ehli Süleymânla görür yeksân bir mûr
- 7 Ne gam çek Dânişî hicie ne vaşla şâd u mesrûr ol
Ki birdür ehl-i dil yanında kevnün mâtem ü sūr

CCIII^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Yâr birdür mülk içinde pādşâh olmaz iki
'Âşıkuz biz ehl-i 'aşka kıblegâh olmaz iki
- 2 Ka'beye 'azm itmeden maḳşûd kûy-ı yârdur
Ḥaḳka varmağa ulû'l-ebsâre olmaz iki
- 3 Rüşen olur herkesün mâhiyyeti tevḥîd ile
'Âlem-i ma'nîde birdür mihr ü mâh olmaz iki
- 4 Cümle 'âlem dilber olsa ğayrıya meyl eylemem⁴³⁷
Kürede rûḥ-ı revân bî-iştibâh olmaz iki
- 5 Dânişî Tevḥîd-i Bârîye bu yetmez mi nişân
Kubbe-i gerdüna beñzer bârgâh olmaz iki

^G CCII/46b

^G CCIII/47a

⁴³⁷ ğayrıya meyl eylemem A : yine birdür sevdüğüm B

CCII

1. Kâfûr kokulu mum, sevgilinin güzelliğine karşı kafa tutarmış. (O mum) güneşin sıcaklığına karşılık nurunu (ortaya) koysa (nuru) mahvolur.
2. Ey vaiz! Şarabı gizli kapaklı içmenin zevki yok. Sarhoşluk ve gizlilik bir yerde olmaz.
3. Bu muhabbet davasının ağlamayıp inlemeyle ve yalanla hâll edilmesi mümkün müdür? Hakikat ülkesinin kadısı, yalancı şahidin (sözünü) kabûl eyler mi?
4. Gönül zevkiyle gururlanma. (Çünkü) feleğin kubbesinin yapısı bir anda binlerce mamur sarayı berbat eder.
5. Güneşe ulaşan, kendini zerrece göstermez. Hakikat sahiplerinin reddettikleri ve nefret ettikleri hilekârlık ve ikiyüzlülüktür.
6. Gökyüzüne çıksa âhir zamanda yine toprak olacaktır. Nazar ehlinin gözünde, Hazret-i Süleymân ile karıncanın bir farkı yoktur.
7. Dânişî! Ne ayrılıkla üzül, ne de vuslatla sevin. (Çünkü), gönül ehlinin yanında dünyanın mâtemiyle eğlencesi birdir.

CCIII

1. Devlet içinde nasıl iki padişah olmazsa sevgili de birdir, iki olmaz. Biz, âşığız. Aşk ehline iki kıblegâh olmaz.
2. Kabe'ye gitmekten amacımız sevgilinin bulunduğu mekâna varmaktır. Hakk'a varmak için hiç engel tanımayan (âşık gibi), ikinci (biri) olmaz.
3. Tevhit ile herkesin iç yüzü aydınlanır. Mana âleminde güneş ve ay birdir, iki olmaz.
4. Bütün dünya dilberlerle dolu olsa başkasına meyletmem. Dünyada canlı rûh şüphesiz iki olmaz.
5. Dânişî! Allâh'ın birliğine nişan olarak bu yetmez mi? Dünyanın kubbesine benzeyen ikinci bir çadır olmaz.

CCIV^G

[Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün]

- 1 Ne âfetdür görüñ ol ğamzekârüñ rüy-ı dil-cüsü
Tapar âteş-perest olmuşdur aña hâl-i hindüsü
- 2 Yirinde tursun ol kâkül kemendin derkemîn itsün
Bizi öldürmege yetmez mi yârüñ çeşm ü ebrüsü
- 3 O hâl ü ğamzenüñ kâdir degüldür virmege hükmin
Müneccimle cihānuñ bir yire cem' olsa cādüsü
- 4 Kimi kim bî-ser ü sāmān ider vādī-i aşkında
Çıkarur âkıbet başdan anı ümmīd-i pābüsü
- 5 Maḥabbet ehlinüñ bu sūzişin bî-hüde şanmazduñ
Göreydüñ âteş-i sūzān içinde hâl-i koķüsü
- 6 Göge de irse başuñ âfitāb-āsā düşen ḥāke
Felek ḥāk itmedi mi âkıbet Cemşīd ü Kāvüsü⁴³⁸
- 7 'Aceb mi Dānişī serden geçüp tūb olsa 'aşıklar
Biri birine katdı dilleri ğīsū-yı dil-cüsü

CCV^G

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

- 1 Görmesün nākış nazarlar sen gül-i nāzik teni
Çeşm-i dilden şakman gözden şakınmaz mı seni
- 2 Ol bakışlar ğamzeler ol 'işve-perver nükteler
Dir dimez şemşīr-i 'aşk-ile helāk eyler beni
- 3 Devlet-i ḥüsnünde naķd-i vaşluñuñ cerrāriyam
Faķr ile faķr eylerin ben Ḥāzret-i Mevlā ğanī
- 4 Ebr şanmañ oldu peyveste göge dūd-ı derün
Yaķdı yandurdu gül-i nāz-ı ğam cān u teni
- 5 Za'fı var bīmārdur hem raķmı yoķ ḥün-ḥvārdur
Baña şor ey Dānişī ol çeşm-i merdüm-efgeni

^G CCIV/48b

⁴³⁸ Kāvüsü : Kāvüsü A

^G CCV/45b

CCIV

1. O gamzeli (sevgilinin), gönül çeken yüzünün ne âfet olduğunu görün. (Sevgilinin) beni ateşperest olmuş; ona tapmaktadır.
2. O kâkûl yerinde dursun (ve) kemendini pusuda beklentsin. Bizi öldürmek için sevgilinin gözü ve kaşı yetmez mi?
3. Dünyanın bütün büyücüleri bir yere toplansa sihirle o benin ve gamzenin hükmünü vermeye güçleri yetmez.
4. Ayağını öpmek ümidi, onu sonunda baştan çıkararak aşk vadisinde sefil ve perişan eder.
5. Bu yakıcı ateş içindeki kokulu benini görseydin, muhabbet ehlinin bu yanıp yakılmasını boş yere zannetmezdin.
6. Başın güneş gibi gökyüzüne erse de (sonunda) toprağa düşersin. Felek, sonunda Cemşîd ve Kâvûs'u (bile) toprak etmedi mi (onları da öldürmedi mi) ?
7. Dânişî! Âşıklar başlarından vazgeçip top olsa şaşılır mı? (Çünkü sevgilinin) gönül çeken kâkûlü gönülleri birbirine kattı.

CCV

1. Senin (gibi) nâzik bedenli gülü, kusur arayan bakışlar görmesin. Seni, gönül gözünden sakınan gözden sakınmaz mı?
2. O bakışlar, (o) gamzeler, o işveli nûkteler (sevgili) der demez aşk kılıcıyla beni öldürür.
3. (Ben) güzelliğinin ülkesinde vuslat nakdini dilenen dilenciyim. Fakirliğimle övünürüm, Hazret-i Mevlâ ganîdir.
4. (Gökyüzündekini) bulut zannetmeyin, (çünkü) gönül (ateşinin) dumanı göğe yükseldi. Gamın nazlı gülü, tenin ve canın üzüntüsünü yaktı, yandırdı.
5. Ey Dânişî! İnsanı yıkıp düşüren o gözü, bana sor. (O hem) zayıflığıyla hastadır ve hem (de) acımasızlığıyla kan dökücüdür, zâlimdir.

CCVI^G

[Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün]

- 1 Şeh-i aşkuñ yanınca meclisüñ şem'-i fûrüzânı
Çeker devr-i dilinden başı üzre tûğ-ı hâkâmı
- 2 O Şîrîn-leb saçı Leylâ rumûzın ey dil-i şeydâ
Senüñle söyleşe Ferhâd u Qaysuñ var midur cāmı
- 3 Şafâ-yı hâtırın gör kim ezelden aşık-ı zâruñ
Vişâl-i dil-rübâ olmak gerekdür 'ahd ü peymânı
- 4 Yine kendüñden ednâ görme bir mürî hâkâretle
Tutalum saltanatda 'âlemüñ sensin Süleymânı⁴³⁹
- 5 Ten-i hâkîden aldum hüsni-yâri câna resm itdüm
Güzel buldum çıkardum hâkdan ol genc-i nihânı
- 6 Degüldür düd-ı âhum 'arşa aşdum Dânişî tığum
Benüm şimdi maḥabbet leşkerintüñ merd-i meydâmı

CCVII^G

[Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün]

- 1 Ne zâyî' itdi kim Mecnûn arardı deşt-i hicrânı
Bulanlar âstânuñda bulurlar gevher-i cāmı
- 2 Gerek zâhid gerek aşık ezelden kısmet olmuşdur
Aña endişe-i cennet buña dîdâr-ı cānânı⁴⁴⁰
- 3 Dil ü cān ağlamakla gülmegi fark itmez olmuşdur
Ġam u zevki ne bilsün küy-ı aşkuñ mest ü hayrânı
- 4 Dehân-ı yâr endişem mey içmek şan'at u pişem
Müyesser mi meger kim herkese bu zevk-i rûhânı

^G CCVI/46b

⁴³⁹ Yine kendüñden ednâ görme bir mürî hâkâretle / Tutalum saltanatda 'âlemüñ sensin Süleymânı B

^G CCVII/46b

⁴⁴⁰ Gerek zâhid gerek aşık ezelden kısmet olmuşdur / Aña endişe-i cennet buña dîdâr-ı cānânı B

CCVI

1. Aşk sultanının yanı sıra meclisin parlak mumu, sultanın tuğunu başının üzerine gönlün teslimiyle çeker.
2. Ey çılgın gönül! O Şirin dudaklı, Leylâ saçlı (sevgilinin) remizlerini, seninle konuşmaya Ferhât'ın ve Kays'ın gücü var mıdır?
3. Ağlayan âşığın ezelden beri hatrının sefâsına bak. (Çünkü), onun bütün arzusu gönlünü çalana vâsıl olmaktır.
4. Farz edelim, saltanatta dünyanın Süleymân'ı sensin. Yine (de) bir karıncayı aşağılayarak kendinden küçük görme.
5. Sevgilinin güzelliğini toprak renkli bedenden alarak cana resmettim. O gizli hazineyi güzel bularak topraktan çıkardım.
6. Dânişî! (Gökyüzündeki) âhımın dumanı değildir. Kılıcımı arşa astım. Şimdi muhabbet askerinin meydanının yiğidi benim.

CCVII

1. Mecnûn, neyi kaybetti de ayrılığın çölünde arardı. Can cevherini bulanlar (senin) eşiğinde bulurlar.
2. Zâhide cennet düşüncesi, âşığa ise sevgilinin yüzü ezelden (beri) kısmet olmuştur.
3. Aşk köyünün kendinden geçmiş sarhoşu, gamı ve zevki ne bilsin. (Onun) gönlü ve canı, ağlamakla gülmeyi fark edemez olmuştur.
4. Sevgilinin dudağı düşüncem, şarap içmek (ise) sanatım ve mesleğimdir. Meğer bu rûhânî zevk, herkese müyesser mi olur?

- 5 Haṭṭuñ ‘aksi gönül levhinde menşür-1 sa‘âdetdür
Çekilmiş na‘l u şerhamdan aña tuğrâ-yı ḥākānı⁴⁴¹
- 6 Murādı koynına almak gibi her sîm-ten şūḥı
İner dāmānına ‘âşıkluñ çāk-1 giribānı
- 7 Olup āzāde kayd-1 dehrden iḥyā olur fi’l-ḥāl
Olanlar Dānişī ol şāh-1 ḥüsnüñ kulı kurbānı

CCVIII^G

[Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün]

- 1 Görünce ruḥların āhumla artar eşk tūfānı
Bahār eyyāmınuñ eksük m’ohur bādıyla bārāmı
- 2 Gelelden ‘āleme yir komadum arayı arayı
Güzel buldum serāy-1 dilde ol gencine-i cānı
- 3 Figāmı bülbülün gülden fiğan-1 renc-i dūrīdür
Ne bilsün düşmeyen hicre belā-yı derd-i hicrāmı
- 4 Yanup yaqılması pervānentün şem‘-ile vuşlatdur
Ne bilsün irmeyen vaşla şafā-yı vaşl-1 cānānı
- 5 Ne ma‘nī fehm iderdi bakmağıla ‘âşık-1 bī-dil
Muḥaşşī itmese firkat kitāb-1 ḥüsn-i ḥübānı
- 6 Bilür pervānentün şevk-i dilin sūz-1 firākından
Aña ağlar güler bezm-i gamuñ şem‘-i fūrüzānı
- 7 Şanurduñ çarḥ-1 çārümden cemālin ‘arz ider ‘İsā
Göreydün burc-1 dilde Dānişī ol mihr-i raşşāmı

⁴⁴¹ Haṭ-1 ‘aks-i gönül levhinde menşür-1 sa‘âdetdür / Çekilmiş na‘l u şerhamdan tuğrâ-yı ḥākānı B

^G CCVIII/48a

5. Yanağının görüntüsü, gönül levhasında saadet fermânıdır. Ona sultanın tuğrası, yaralarımından çekilmiştir.
6. Âşıkların arzusu, her gümüş bedenli şûh (güzeli) koynuna almak gibi yaka yırtmaları eteklerine kadar iner.
7. Dânişî! O güzellik sultanının kulu kurbanı olanlar, dünya bağlarından kurtulup hemen canlanırlar.

CCVIII

1. (Sevgilinin) yanaklarını görünce âhımla gözyaşı tufanı artar. Bahar günlerinin rüzgârıyla yağmuru eksik mi olur?
2. Dünyaya geldiğimden beri arayı arayı yer bırakmadım. O can hazinesini, gönül sarayında güzel buldum.
3. Bülbülün haykırışı gülden uzak kalmanın verdiği sıkıntıdandır. Ayrılığı yaşamayan, ayrılık derdinin belâsını ne bilsin?
4. Pervânenin yanıp yakılmasının nedeni mum ile kavuşmasındandır. Vuslata ermeyen, sevgiliye kavuşmanın sefâsını ne bilsin?
5. Sevgililerin güzellik kitabı, ayrılığı şerh etmeseydi korkak âşık, (ona) bakmakla nasıl anlam çıkarırdı?
6. Gam meclisinin parlak mumu, pervânenin gönül şevkini ayrılığın ateşinden bildiği için ona ağlar ve güler.
7. Dânişî! Gönül burcunda o parlak güneşi görseydin, (gökyüzünün) dördüncü katından Hazret-i İsâ güzel yüzünü gösteriyor zannederdin.

8.4. KİT'ALAR

I^{Kt}

Ꞑıꞑa-ı Dāniŝi-i ‘Abd-ı Faḳır

[Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün]

- 1 Hızr-ı vaḳt ol Dāniŝi sırr-ı ledünni ideyin
Zevḳ-i ‘aşḳ-ile diril çün kim ölürsün ‘āḳıbet
- 2 Nāme-i a‘dā gibi ḥalḳ içre olmazsañ dü-rüy
Cevher-i ‘irfānuñı dilde bulursın ‘āḳıbet
- 3 Ehl-i ‘aşḳa iki ‘ālemden ğaraḫ bir yārdur
Her kimi sevseñ anuñla ḥaşr olursın ‘āḳıbet

II^{Kt}

Ꞑıꞑa

[Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün]

- 1 ‘Aşḳdur kişver-i ḥaḳıḳate şāh
‘Aşḳdur āsmān-ı vāḫdete māh
- 2 Zülmet-i şirki def ider dilden
Şu‘le-i Lā İlähe İlla’l-lāh⁴⁴²

^{Kt} I/11a

^{Kt} II/11b

⁴⁴² Kur’ân-ı Kerim, Muhammed Süresi, 19. âyet (47/19)

I

Âciz Kul Dânişî'nin Kıt'ası

1. Dânişî! Allâh'ın sırlarına (vâkıf olmak istersen) devrin Hızır'ı ol. Aşk zevkiyle canlan. (Çünkü) sonunda öleceksin.
2. Düşmanın mektubu gibi halk içinde ikiyüzlü olmazsan, irfân cevherini sonunda gönülde bulursun.
3. Aşk ehlinin iki dünyada da istediği bir sevgilidir. Her kimi sevsen sonunda onunla dirilirsin.

II

1. Hakikat ülkesine sultan, aşktr. Vahdet gökyüzüne ay, aşktr.
2. "Lâ İlâhe İlla'l-lâh" (sözü) şirkin karanlığını gönülden def eder.

9. DÎVÂNIN İNDEKSİ (DİZİNİ)

9.1. GENEL İNDEKS

Âdem	: K/III/3b, IV/3b, XXIII/6b, XLII/6b, CLIX/1a
Adn	: K/XVI/48b, CVI/5a, CLXXVII/2a
Ahmed-i Muhtâr	: LXXXIII/8b, CLXXV/7b
Alî Aga	: Ms/I/5a
Alî	: Ms/II/1, Ms/II/2, Ms/II/3, Ms/II/4, Ms/II/5, LXIV/4a, CLX/2a
Alîm	: K/I/7b
Aliyyü'l-Murtazâ	: K/XXII/30a
Allâh	: K/XIX/1a, XXX/5b, XLIX/6a, LXXII/4b, LXXI/8b, LXXVII/8b, CLIX/9b
Ankâ	: K/XXII/16b, K/XXII/17a, Ms/I/13b, XL/1b, LVIII/1b, LXIV/3a, LXXII/4b, LXVIII/7b, LXXXII/5b, CXLI/4b, CXXVI/5b, CXXVII/7b, CXXX/8b
Âsaf	: CXXXV/6b
Attâr	: LXXXIII/3b
Azâzil	: XLIX/1b
Bârî	: K/XIII/6a, K/XI/5b, K/XXII/12b, LIII/4b, CCIII/5a
Behzâd	: LXX/7a
Beyt-i Ma'mûr	: LVIII/2b, CX/1b
Cahîm	: I/5b
Camşasb	: LXVII/3b
Cehennem	: K/XVII/6a, XCVIII/4a
Cem	: K/IX/9a, K/XI/6a, K/XII/5a, K/XIV/10b, K/XV/4b, K/XXII/10b, Ms/I/16b, IV/3b, XV/2a, XXII/4a, XXIII/5b, XXIX/1b, XXX/3a, XXX/6b, LVII/6a, LXIV/2b, LXV/6b, LXXVI/5b, LXXVII/4b, LXXXVII/1b, CVII/1b, CLIX/7b, CXCIV/3b
Cemşid	: CXL/5b, CCIV/6b
Cennet	: K/IV/2a, K/XVII/6a, XLIX/1b, L/1a, LX/5b, LXXI/2b, LXXXV/2a, CIX/2b, CXLVIII/3a, CLXXV/4a
Cibrîl	: CXXXIV/2a
Cibrîl-i Emîn	: K/XVIII/6b
Cinân	: XXXVI/4b, CXLIX/8b, CLX/1b

Dâdâr	: K/XI/6b, K/XXII/59b, XLVIII/6a, LXXXIII/2b
Dârâ	: K/XXII/9a, K/XXII/37b, LXXII/2b, CXXVII/6b
Dîv	: LXVII/4b
Dûzah	: K/IV/2a, LX/5b, CLXXIX/6b
Efrâsiyâb	: Ms/I/18b
Efrenç	: K/XXII/35a
Erdel	: K/IX//10b
Esmâ-yı Hüsnâ	: K/XXII/43b
Fârûk	: K/VI/9a
Ferhâd	: XXXIV/6a, XLIV/5a, LI/5b, LXXI/4a, CXXX/5a, CXL/6b, CLXXXVII/2b, CCVI/2b
Firdevs	: K/XV/8a, K/XVII/5a, CLXXI/3a, CXXVII/5b, CLXXX/3a
Fireng	: K/IX//10b
Frengistân	: K/XXII/35b
Gaffâr	: CLIV/2a
Habîb	: K/VI/23a
Hâcî Bektâş-ı Velî	: Ms/II/1, Ms/II/2, Ms/II/3, Ms/II/4, Ms/II/5
Hakîm	: K/VIII/3b
Hakk	: K/I/4a, K/I/7b, K/V/11b, K/X/4b, K/XI/17a, K/XII/10a, KXIII//8a, K/XVI/15b, K/XVI/39b, K/XVI/42a, K/XVII/2b, K/XVII/3a, K/XVII/4a, K/XVII/9a, K/XVII/12b, K/XVII/13b, K/XVIII/1a, K/XIX/2b, K/XXII/57b, I/3b, I/7b, XXIV/2b, XXXI/5a, LXIII/3b, LXIV/5b, LXXXIII/8a, CXXIX/4b, CXXX/7b, CXXXIII/1a, CXXXIII/2b, CXLVII/7b, CLVI/9a, CLXVIII/7b, CLXVIII/7b, CLXVIII/7b, CXCI/7b, CXCVII/4a
Hâlik	: LVII/1b, CXI/5b
Hallâk	: XXX/7a
Hallâk-ı Rezzâk	: K/XIX/3a
Hamza	: K/XXII/8a
Hasan	: K/VI/12a
Hâtem	: K/III/3b, K/XXII/11b, Ms/I/9a, LXIV/1a, LXX/3a, LXXVII/6b, CL/5a, CLVI/5a, CXCI/5b, CXCV/4b
Hâtem-i Tayyî	: K/XXII/10b

Haydar	: K/VI/11a
Hızr	: K/VIII/4b, K/XIV/8a, K/XXII/40b, K/XXII/60a, IX/4a, LXV/4b, LXVII/1b, XCVIII/2b, CLIX/1a, CLXXVII/4b, CLXXXIV/3a, Kt/I/1a
Hicâz	: L/3b
Hû	: CLXVIII/3b, CLXVIII/7b
Hudâ	: K/XI/19b, K/XVI/9b, K/XVI/26a, K/XVII/23a, K/XXII/43a, K/XXII/54b, Ms/I/2a, Ms/I/19a, I/8a, II/5b, V/1b, XLV/2b, XLV/7b, CIII/5b, CXXI/4a, CXXII/1b, CLXXV/7a, CC/5b
Hümâ	: K/XXII/29a, XVIII/3b, LVIII/1a, XCVII/1a, CVII/4a, CXXI/3b, CXXII/1a, CLI/3b, CLIV/5a, CLXV/4a, CLXXXVII/4a, CXCVI/4b
Hüseyn	: K/VI/12b
Hüsrev	: K/XI/7a, CXCIV/7a
Hüsrev-i Sohrâb	: K/IX/8b
İbn-i Edhem	: K/XIV/3b, K/XV/13b
İbn-i Meryem	: K/XV/11b
İbrâhim	: K/IX/9a
İbrâhim-i Edhem	: CLIX/1b
İlâhî	: K/VI/22a, LXIII/3a
İlyâs	: K/XXII/60a
İmâd	: CXCII/3a
İncîl	: XXXVII/4a, LXXXVI/3a
İsâ	: XX/5a, XXIX/4a, LVIII/3b, CLXXVII/4a, CXCI/6a, CCVIII/7a
İskender	: K/XI/4b, K/XXII/9a, Ms/I/10a, LXXXVII/1b, XCVIII/2b, CI/4a, CXCIV/3b
İskender-i Kübrâ	: VI/4b
İsm-i A'zam	: K/XIV/5b, LXIV/1b, LXV/1b, CLX/2a
Ka'be	: Ms/I/6b , IV/6a, XXIII/2a, XL/2b, L/3b, LVIII/2a, LXXI/6b, CXXXV/9b, CLXX/1b
Kâdir	: XLI/4b, LVIII/4a, LXIV/3a
Kâf	: CLXXIX/6a

Kâgıd-hâne	: LXXXVIII/5b
Kahramân	: K/XI/4b, CXLI/4a
Kâsım-ı Envâr	: CXCIV/7b
Kâvûs	: CCIV/6b
Kays	: K/XIX/4a, LI/5b, LXI/3a, LXII/6a, LXXI/4a, LXXXII/3b, LXXXIX/2a, CXL/6b, CXLV/7a, CLVIII/1a, CLXIX/6a, CCVI/2b
Kelîm	: K/VIII/4b, I/2b
Kerbelâ	: CLXXIX/5b
Kerîm	: K/XVI/52b, VII/7b
Kevser	: XXXVIII/1a
Kıydâfe	: LXXVIII/4b
Kur'ân	: K/XX/15b, XLII/7b, LXIII/5b, CXXV/1b, CLXXVIII/7b
Lât	: XVI/2b
Leclâc	: XVI/4b
Leylâ	: K/XIX/4a, IX/3a, XLIV/5a, CII/3b, CXLV/7b, CCVI/2a
Leyle-i İsrâ	: LVIII/7b
Leylî	: CLXVIII/4a
Lokmân	: XX/7b, CXXXV/6b, CLVI/5b, CLXXVIII/4b
Mâh-ı Ken'ân	: K/XXII/12a, LXI/2b
Maksûd	: XXVI/5b
Mâlik-i Dînâr	: LXXXIII/5b
Maltâ	: K/X/4a, K/XXII/60b
Mansûr Hallâc	: XXXIV/3b, CLXXXVIII/6b
Mansûr	: XVII/2b
Mecnûn	: K/XXII/48b, IX/3a, XXVIII/5a, XLIV/5a, LXXVII/3b, CII/3a, CXXX/5a, CLVIII/1a, CLXVIII/4a, CLXXVI/2a, CXCIII/1b, CCVII/1a
Mefhar-ı Âlem	: K/XVI/31a
Meh-i Ken'ân	: XXIII/1b
Menât	: XVI/2b
Mesihâ	: K/XXII/27b, K/XXII/28b, LXV/4b

Mevlâ	: K/I/8b, K/VIII/6b, K/XIII/9a, K/XXII/7b, K/XXII/55b, I/6b, L/1b, LVII/1a, LVIII/4b, LXIV/3a, LXXXII/4b, CIV/4a, CXXVII/4b, CXXX/9b, CLXIII/8b, CCV/3b
Mevlânâ-yı Rûm	: CLIX/4a
Mısır	: Ms/I/6a, Ms/I/7a, LXVI/8b, XCVI/5b
Mîr	: CXCII/3a
Muhammed	: K/XI/4a, K/XX/14b, K/XXII/32b, Ms/II/1, Ms/II/2, Ms/II/3, Ms/II/4, Ms/II/5
Murtazâ	: K/VI/12b, K/XVII/15a, Ms/I/5a, CXXXI/8b
Mûsâ	: K/XXII/25b, VI/3a
Mushaf	: CLXII/1b
Mustafâ	: K/XI/4a
Mûste'ân	: K/XI/19b
Na'îm	: K/I/5b, I/4b
Nerîmân	: K/XI/4b
Neyerm	: XLVIII/2a
Nûh	: XXIV/5b, CXLII/2a
Nûşe'r-Revân	: K/XI/9b
Osmân	: K/VI/10a
Ömer	: K/XVI/45b, Ms/I/5a
Perverd-gâr	: K/XI/13b
Rab	: K/III/1a, K/III/1b, K/III/2b, K/III/3b, K/III/4b, K/III/5b, K/III/6b, K/III/7b, K/IV/1a, K/IV/1b, K/IV/2b, K/IV/3b, K/IV/4b, K/IV/5b, K/IV/6b, K/IV/7b, K/IV/8b, K/XVIII/3b, K/XX/1a, K/XX/1b, K/XX/2b, K/XX/3b, K/XX/4b, K/XX/5b, K/XX/6b, K/XX/7b, K/XX/8b, K/XX/9b, K/XX/10b, K/XX/11b, K/XX/12b, K/XX/13b, K/XX/14b, K/XX/15b, K/XX/16b, K/XXI/1a, K/XXI/1b, K/XXI/2b, K/XXI/3b, K/XXI/4b, K/XXI/5b, K/XXI/6b, K/XXI/7b, CLXXXI/1a
Rahîm	: K/I/1a, K/VIII/7b, K/XVI/53a, I/1a
Rahmân	: K/I/1a, K/XX//15a
Recîm	: K/XIV/2a, Ms/I/2b, I/8b, XII/4a
Resûlu'llâh	: K/VI/19a

Rıdvân	: CXXXV/1a
Rûm	: CXLII/4b
Rüstem	: K/XI/7b, K/XV/10b, K/XXII/10a, K/XXII/11a, Ms/I/18b, LXXVII/7b, CLIX/6b, CXCIV/2b
Sâm	: K/XV/10b, LXXVII/7b, CLIX/6b
Selsebîl	: LXII/7b
Settâr	: CLXXII/4b, CLXXX/6b
Sıddîk	: K/VI/8a
Sî-murg	: K/XXII/29a, XX/1b, CXCVI/4b
Sitanbul	: CXV/5b
Skender	: K/XXII/40b
Sohrâb	: CXCIV/2b
Süleymân	: K/V/1b, K/XV/3a, K/XVII/24a, K/XVII/7a, K/XXII/16a, XX/1b, XXXIV/4b, XLIII/1b, LXI/1a, LXII/6b, LXVII/4b, CXXXV/6b, CLVI/5a, CLXXVIII/1a, CXCI/5b, CCII/6b, CCVI/4b
Şâh-ı Mârân	: LXVII/3b
Şâm	: XCVI/5b
Şeytân	: LXVI/4b, CXXXV/2b
Şîrîn	: XXXIV/6a, XLIV/5a, CLXXXVII/2b, CCVI/2a
Tûbâ	: XXXVIII/1a
Tûr	: K/VIII/4a, K/XVII/1a, CLXXI/3a
Tûr-ı Sînâ	: K/XXII/42b
Vedûd	: XXVI/5b
Ya'kûb	: XXIV/5b
Yezdân	: LXVII/5b, CLXXVIII/5b
Yûsuf	: K/X/3b, K/XI/4a, K/XXII/40a, K/XXII/51a, LXX/3a, CXCII/6a
Zâl	: LXII/5a, LXV/5a, CXXVI/6a, CXCIV/2b, CC/4b
Zehrâ	: K/VI/12a
Zelîhâ	: LXI/2b
Zü'l-fekâr	: K/XXII/30a, CXXXI/8a
Zühre	: XIII/5a, LVI/9a

9.2. VEZİN İNDEKSİ

9.2.1. Bahr-ı Remel

Fā'ilātūn / Fā'ilātūn / Fā'ilūn : K/I, I, XIV, Kt/II
Fā'ilātūn / Fā'ilātūn / Fā'ilātūn / Fā'ilūn : K/II, K/V, K/VI, K/X, K/XI, K/XVII, K/XVIII, Ms/I, Ms/II, IV, V, X, XI, XII, XV, XVI, XVII, XX, XXI, XXII, XXIII, XXIV, XXV, XXVI, XXVII, XXVIII, XXIX, XXX, XXII, XXXIII, XXXV, XXXVII, XLIII, XLVII, LI, LX, LXI, LXII, LXIII, LXIV, LXV, LXVI, LXVII, LXVIII, LXIX, LXX, LXXI, LXXII, LXXIII, LXXV, LXXVII, LXXXI, LXXXII, LXXXIII, LXXXV, LXXXVIII, XCVII, XCVIII, XCIX, C, CIV, CV, CVI, CIX, CX, CXIV, CXVIII, CXX, CXXII, CXXVII, CXXVIII, CXXIX, CXXX, CXXXIV, CXL, CXLIII, CXLIV, CXLVII, CXLVIII, CXLIX, CL, CLI, CLVI, CLVII, CLVIII, CLIX, CLXI, CLII, CLXXV, CLXVI, CLXVII, CLXXII, CLXXV, CLXXVI, CLXXVIII, CLXXIX, CLXXX, CLXXXII, CLXXXIII, CLXXXVII, CLXXXVIII, CLXXXIX, CXC, CXCI, CXCI, CXCV, CXCVII, CXCVIII, CCI, CCIII, CCV, Kt/I

9.2.2. Bahr-ı Hezec

Mefā'ilūn / Mefā'ilūn / Mefā'ilūn / Mefā'ilūn : K/III, K/IV, K/VII, K/XII, K/XIII, K/XVI, K/XIX, K/XX, K/XXI, K/XXII, III, VI, VIII, VIII, IX, XVIII, XIX, XXXIV, XXXVI, XXXVIII, XXXIX, XL, XLI, XLII, XLIV, XLV, XLVIII, XLIX, L, LII, LIII, LIV, LV, LVI, LVIII, LIX, LXXIV, LXXVI, LXXXVII, LXXXIX, XC, XCIII, XCIV, XCVI, CI, CII, CIII, CVIII, CXI, CXII, CXIII, CXV, CXVI, CXIX, CXXI, CXXIII, CXXIV, CXXV, CXXXI, CXXXIII, CXXXV, CXXXVI, CXXXVII, CXXXVIII, CXLI, CXLII, CXLV, CXLVI, CLIII, CLIV, CLV, CLX, CLXIII, CLXVIII, CLXIX, CLXX, CLXXI, CLXXIII, CLXXIV, CLXXXI, CLXXXIV, CLXXXV, CLXXXVI, CXCIII, CXCIV, CXCVI, CC, CCII, CCIV, CCVI, CCVII, CCVIII
Mefūlū / Mefā'ilū / Mefā'ilū / Fe'ulūn : XCII, CLXIV
Mefūlū / Mefā'ilūn / Mefūlū / Mefā'ilūn : CXXXVI

Mefūlū / Mefā'ilūn / Fa'ūlūn

: CVII

2.2.3. Bahr-ı Cedîd

Fā'ilātūn / Mefā'ilūn / Fa'ilūn

: K/XIV, K/XV, XIII,

LXXXIV, LXXXVI, CXVII, CXCIX

2.3.4. Bahr-ı Recez

Müstefilūn / Müste'filūn / Müste'filūn / Müste'filūn

: K/IX, II, XXXI, LVII,

XCI, CXXXII, CXXXIX, CLII

Müfte'ilūn / Mefā'ilūn / Müfte'ilūn / Mefā'ilūn

: LXXVIII, LXXIX,

LXXX

2.3.5. Bahr-ı Muzâri'

Mefūlū / Fā'ilātū / Mefā'ilū / Fā'ilūn

: K/VIII

Mefūlū / Fā'ilātūn / Mefūlū / Fā'ilātūn

: CLXXVII

10. SONUÇ

Bâkî, Fuzûlî, Nef'î, Şeyh Gâlib gibi üstâtlarla Türk kültür ve medeniyetinin altı yüz yıllık bir zaman dilimine imzasını atmış, sâdece kendi dönemini değil; Tanzimat Fermânı'nın ilânından sonra gelişen ve "Batı Etkisi Altında Gelişen Türk Edebiyatı" diye tavsîf ettiğimiz on dokuzuncu ve yirminci yüzyıl edebiyatlarının da temel dayanağını oluşturan ve Eski Türk Edebiyatı âşıkları için bir altın madeni kadar kıymetli olan Dîvân Edebiyatı içinde yer alan eserler henüz tam anlamıyla gün ışığına çıkarılamamıştır.

Dîvân Edebiyatı madeninin henüz karanlıkta olan bu eserlerini ortaya çıkararak, bunları inceleyip, bunların varlığından ve değerinden diğer araştırmacıları haberdâr etmek, millî kültürümüzü yürekte benimsenmiş ve bu kültürün gelişmesine katkı sağlamayı amaç edinmiş, Eski Türk Edebiyatı âşığı her araştırmacının hedefidir.

İşte bu hedef doğrultusunda kendi döneminde meşhur olan, on yedinci yüzyıl şâirlerinden Dânişî'nin hayatı, edebî kişiliği, dîvânı ve dîvânında yer alan şiirlerini inceleyip, bu şiirlerin transkripsiyon alfabesi ile çevirisi ve ardından da bugünkü Türkçe ile nesre çevirisi verildi.

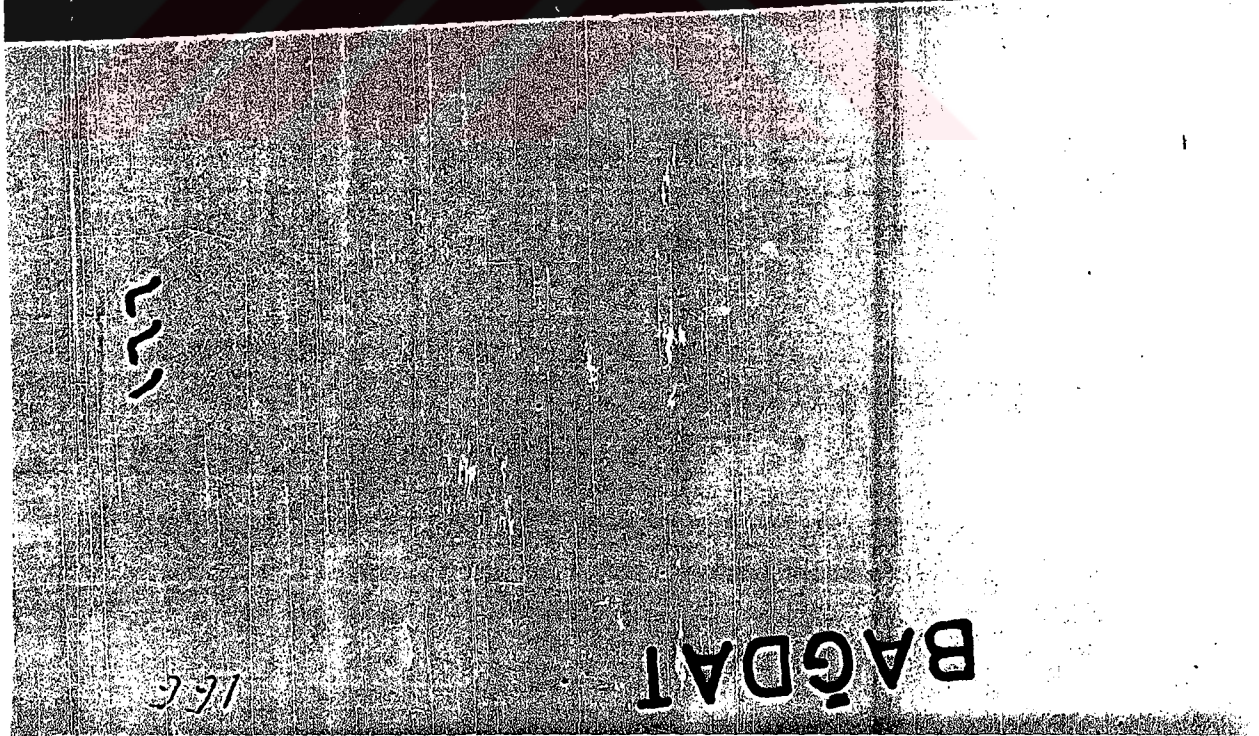
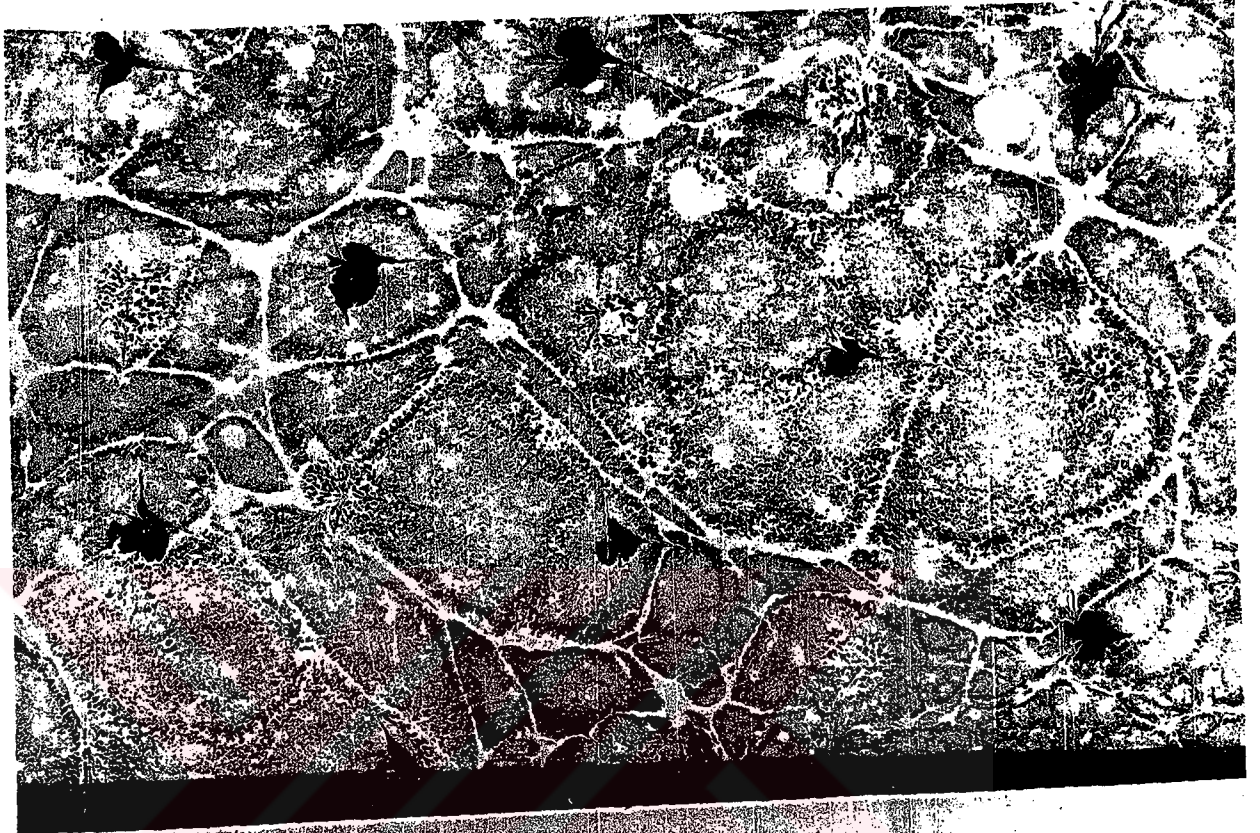
Dânişî'nin şu anda elimizde bulunan dîvânından başka bir eseri olup olmadığı hakkında bir bilgiye ulaşamadık. Dânişî'den söz eden kaynakların hiçbirisinde de bu konuda bir ipucu yoktur. Fakat dîvânındaki bir şiirinde Dânişî'nin, kendisinin hem şâir ve hem de nâsir olduğunu iddiâ etmesi, başka eserinin veya eserlerinin olabileceğini düşündürmektedir.

Dânişî'nin şiirlerinin edebî bir değer ve orijinallik taşıması sebebiyle bundan sonra yazılacak antolojilerde bu şiirlere de yer verileceğini ümit ediyorum.

11. EKLER

11.1. DÎVÂNIN ORIJINAL NÜSHASININ KOPYASI

عوتی آفتی سرشک نمونف انان
عاند فاشش اندی ب با بهمان
بختند یا بی طے با جایی کاشش اول

بسی براد بلم اادفشی و نکا -
صنوبر بخر تر قند بخر شریک انان
بچرش ز جلد با ش فرقه بر حال
عاقبت بر دن به او حق تحریر
جست و دست در در زمان او بود
بکله و در بسته فصلک ای که ای
کشت ز در سرده سب که گویی کرد
بلکه عقده می زمان خبر بکس
سابل که کا هفت و نوبت شکر کرد
ایوه بین در سب که چشم در دهه
فتت و دوز و در کس شکر ت بلم
جست علی غیبی لید عاند ظل حال
معد و بی دکل صیت و صدای
جملی در دن سر و فر آفرین بر
او بجز و صل اولر عدد وصل بره
دوره که در بخر کوز سر کون کا رود
حسن خطه مو شا بخر ب و آب بک
کونی

کند کی کی بی برنی بپسی چای بر کلا
کو ککوری برینه طوب آمد ظل
نایا کم کوی اما سر و از اش لکم
قلب اری فتح ادر سب کله فتح اول
بکنت فامیدان بکله رکله با رود
شهره بر شش حسن ماهه نور کلم
بسک شهنسا را لیکه طلب سومی
با دایم اعدا باران کی در دن
عالم سنی بر کن هاشق معسومی
ساکه بوز پی برن که بود بید
تویا و رسید از حال منت سنان
سرخ جوان خرقه شیشه آینه سی
کستون بدین جاب که کوز کاشی
دو تنی جام همی قون کوزل آید

کند کی کی بی برنی بپسی چای بر کلا
کو ککوری برینه طوب آمد ظل
نایا کم کوی اما سر و از اش لکم
قلب اری فتح ادر سب کله فتح اول
بکنت فامیدان بکله رکله با رود
شهره بر شش حسن ماهه نور کلم
بسک شهنسا را لیکه طلب سومی
با دایم اعدا باران کی در دن
عالم سنی بر کن هاشق معسومی
ساکه بوز پی برن که بود بید
تویا و رسید از حال منت سنان
سرخ جوان خرقه شیشه آینه سی
کستون بدین جاب که کوز کاشی
دو تنی جام همی قون کوزل آید
کلن و سزل نالی با بسته کدر کون
دیر با و بخر سلاله لاسن کله کک آفت
فلوری نیم صکر چوق آندن به سخلار
حصن اولوب بخت تا لور بنت بر
آفت که اصلی حال او لینه کال اولار
آرتکیم کل عشقیله اولدر در در جاده
و بخر بپس حال به جان بخر کون

دین طریقه العین بچو سلا مایا
سرفلت ما علی ایزه اولی بکلی
ویرشدر ایزه اتیکه سلیمان
رخشا فاصوحای بی قضیه اشده
بجاسته اذه ریغ سکولیا نه فیم
نمکن بند او کلینه نونو و جاشاک
عام کو شناس جا رنو کل و صفا
سزایان سال چود و صیدا بوز کران
رکنده رکباز خلفه و تو معنی عالم
کوزنج آرزو نفسی کان بکومرد
پیر صلح مع نصر تله فری ای دی
الی و سینه اش تیزه بکری و طبع
عاکر بود انصرت با اساتین
سنگ و ظنطه کهنه تر حال بچول
ایر سن رنفسه صبر از اولی
فکره کاکو سیغ ماروز عالمه
عمل از رضا کون و الفقه معنی بچول
اکر بوشنگه خا راه صرد کاکو کوم
وار شده چاکنه او رطقی کل بکوم
نیرون چاکه اول اصل ای بچول
کیرو قوی لکوب سکن بوز سر بچول

بسته ایندی که بزم سرت کاکو
مدون ایسه بوته کاکو و کاکو
دو جوی جان بکومر کاکو
بلمه سخی حال کاکو کاکو
طالوت علی کاکو کاکو
دوشمن کاکو کاکو
دوشمنه کاکو کاکو
سوم کاکو کاکو
مال کاکو کاکو
دوشمن کاکو کاکو
اولی کاکو کاکو
نوم کاکو کاکو
دیک کاکو کاکو
اکر کاکو کاکو
بلمه کاکو کاکو
کاکو کاکو کاکو
طالوت کاکو کاکو
بچول کاکو کاکو
بچول کاکو کاکو
زبان کاکو کاکو
فضا کاکو کاکو
بچول کاکو کاکو

بسته

مرادی هر که یک یا از هم عقیده بود
 یعنی را با یک داری که یک است
 لب و خا بری سفید از آن است
 اول اسن اشلی من صالحی

عجبت غیبی عوا غیبی
 عی کت غیبی غیبی
 عی غیبی غیبی
 عی غیبی غیبی

عقبت و غیره یک است
 کاشه سر لاله بالا مال
 الم دار که است مالین
 نشونه ای شده ای که

سند در همه زبانه
 هفت ماهه صله سرلی
 ویدی نشک جات و در
 اولدی برادره دلک کوس

که بزرگوز و فاکت
 از در نفسی ای که زبون
 قادر یک جانه خلک
 این کرم و کای کوس

که کور دانشی غیبی درون
 نون تیاره و در کال سلطان
 قتی و عقیده بر آلی سر کوس
 خانی که کوه بنوع کوس

عقبت و غیره یک است
 کاشه سر لاله بالا مال
 الم دار که است مالین
 نشونه ای شده ای که

شسته شده چکان است
 خاک که خوب با گل خوب
 حرکت بر دست
 نه آینه که بر لوی
 حکم لاله کت خوب با گل

ای ای هم برادره خوب
 همسری که خضر
 لودی که در دستک
 عی غیبی غیبی
 بر شقی که در باری

درد و درون کای کوس
 کاشه سر لاله بالا مال
 الم دار که است مالین
 نشونه ای شده ای که

عقبت و غیره یک است
 کاشه سر لاله بالا مال
 الم دار که است مالین
 نشونه ای شده ای که

عقبت و غیره یک است
 کاشه سر لاله بالا مال
 الم دار که است مالین
 نشونه ای شده ای که

عقبت و غیره یک است
 کاشه سر لاله بالا مال
 الم دار که است مالین
 نشونه ای شده ای که

عقبت و غیره یک است
 کاشه سر لاله بالا مال
 الم دار که است مالین
 نشونه ای شده ای که

زین شرف اهل بیت
 قده افکار برین فزده کار
 خدایک ایثار شرفی
 مست عام تا در دل فریاد
 بر مکران در حق حاشی
 بر مکران در حق حاشی

فنا یار صبا بر کس
 اگر که در کنگره
 زین صبا چو کس
 کل صفاست
 کسکی جا
 عین کس
 فضا جان

زین شرف اهل بیت
 قده افکار برین فزده کار
 خدایک ایثار شرفی
 مست عام تا در دل فریاد
 بر مکران در حق حاشی
 بر مکران در حق حاشی

فنا یار صبا بر کس
 اگر که در کنگره
 زین صبا چو کس
 کل صفاست
 کسکی جا
 عین کس
 فضا جان

زین شرف اهل بیت
 قده افکار برین فزده کار
 خدایک ایثار شرفی
 مست عام تا در دل فریاد
 بر مکران در حق حاشی
 بر مکران در حق حاشی

فنا یار صبا بر کس
 اگر که در کنگره
 زین صبا چو کس
 کل صفاست
 کسکی جا
 عین کس
 فضا جان

زین شرف اهل بیت
 قده افکار برین فزده کار
 خدایک ایثار شرفی
 مست عام تا در دل فریاد
 بر مکران در حق حاشی
 بر مکران در حق حاشی

فنا یار صبا بر کس
 اگر که در کنگره
 زین صبا چو کس
 کل صفاست
 کسکی جا
 عین کس
 فضا جان

داخل اولیٰ که نصیب او در سیرت
 سرری اولیٰ که نصیب او در سیرت
 که قدر آن خوب و نیکو است
 جامه آن در سیرت او خالص است
 بر او مهر خفت ساز از او نشود
 خول و دیوان اظهار سزا نیست
 دختر روزی که حاسنی بر او بیاید
 دانشی بی نشان بر او سزا نیست
 شوه که بفرماید که شکوه آن است
 طاهر در کسی که در او درم دیوانگی
 بلیله در روزی که در سالی خفت با او
 از در آمدن او را بی شکوه در آن
 کیمین که کیمین است که در آن
 دانشی بی سالی که در او در سیرت
 بخواد سون بر او نصیب

مکر و کرم از طرف این
 کرم و دانا و مستحق عدو
 تبار با او که در سیرت او
 کسری که در سیرت او
 بی جا بودن بدی بی سیرت
 عرض بر جانکای جانان
 عیال و در این سیرت
 خضر چون که در سیرت او
 بوق بر جانکای جانان
 دانش در سیرت او
 حاسنی که در سیرت او
 بگویند در روزی که در سیرت او
 دوزخ بوق در روزی که در سیرت او
 کسری که در سیرت او
 دل خود عشقی بر دم او نشود
 کلوی بیخ اولیٰ که در سیرت او
 بخون بر او در سیرت او
 نیند در سیرت او

مکر

دراستی شمشاد کفک و او را کوه
دووب همینه مایل برین سالیان
کورش که در این صافی ناخوش
روزگار می غمزه آرزو کزین
از کزین کوه سره عاقله زین
بخشاده نکات اشعاع لاجورد

برخ بارش کز کوه سربلی بیات
عاشق کلیند صغیر آرزوی
بیرسی ازلت عالم برسی بر
اولسیده مغاک آلوده صفای
عالمک بری ندرای اشعاع کلیم
باده بلور بر روی شمشاد بیات
نویله در حجاج عالم بر شای
کینه کفک خات کوه خات

فوقش آید دل برین کجاست
کو که او غطای آرون صفای
دانه را در شغال برین کجاست
حسن بر لب کوه کوه کلیم
مورسی کوه در کوه عیسی
بارد برین کجاست صفای
دانش عاقله شمشاد کجاست
کوه کوه کلیم کوه کلیم

کوه کوه کلیم کوه کلیم
عقله آلوده در هم بودند
کوه کوه کلیم کوه کلیم
عقله آلوده در هم بودند
کوه کوه کلیم کوه کلیم
عقله آلوده در هم بودند

مردی حق صفت او را کجاست
کوه کوه کلیم کوه کلیم
دانه را در شغال برین کجاست
کوه کوه کلیم کوه کلیم
عقله آلوده در هم بودند
کوه کوه کلیم کوه کلیم

دانه را در شغال برین کجاست
کوه کوه کلیم کوه کلیم
عقله آلوده در هم بودند
کوه کوه کلیم کوه کلیم
عقله آلوده در هم بودند
کوه کوه کلیم کوه کلیم

عقله آلوده در هم بودند
کوه کوه کلیم کوه کلیم
عقله آلوده در هم بودند
کوه کوه کلیم کوه کلیم
عقله آلوده در هم بودند
کوه کوه کلیم کوه کلیم

عقله آلوده در هم بودند
کوه کوه کلیم کوه کلیم
عقله آلوده در هم بودند
کوه کوه کلیم کوه کلیم
عقله آلوده در هم بودند
کوه کوه کلیم کوه کلیم

زده چاه طبعه زور و زکون
اولدی قیامت خفا بختها جان منبر
آدم دوشده سی هوا بی سینه دیوان
شهری و آرد که کل کوی اولار دله
سیرن اهلک لدم دیم دیک ایجا اکرک
دانشی بری برجا دله طوطی بیسه

زده کاهنده مشه کور عطر خورده
عشق ایلمه اکر اولور عطر خورده
با ابارا بی زدم ایلمه نیمی هر طرف
طبعی خشمی کوی کیم و کورده
چکری تله خون رخ غم سلا ارم
بورج کور کون اولور کت دایه ارم

خوش روی بری نرد دردا شسته
بغمه اولور ایلمه بری ارم خورده
نور زنده و بخوان ایلمه سر اولور
عروج عرش ایلمه کورده ارم خورده
اگر چه ساروشن چشم طوطی ایلد
بی غیر ذریب آرد شسته ارم خورده
بتم صاحب قران من کورده ارم خورده
شکر ایلمه ارم خورده ارم خورده

سرمه دودا اهرشته ارم خورده
بوفانی و خان ایلمه بری ارم خورده
کوز لار آست کل کوی کل ارم خورده
دل به جمل شاکت کورده ارم خورده
عجب اوقته خان کورده ارم خورده
اگر چه نظره اولور ارم خورده ارم خورده
صوفیه کورده ارم خورده ارم خورده

اوه و کلب ایلمه زرمنا ارم خورده
کوز لار آست کل کوی کل ارم خورده
عجب اوقته خان کورده ارم خورده
اگر چه نظره اولور ارم خورده ارم خورده
صوفیه کورده ارم خورده ارم خورده

کریا کورده ارم خورده ارم خورده
بیا کورده ارم خورده ارم خورده
عجان کورده ارم خورده ارم خورده
بیا کورده ارم خورده ارم خورده

بهرج کلک طبعه کورده ارم خورده
کوز لار آست کل کوی کل ارم خورده
کریا کورده ارم خورده ارم خورده
بیا کورده ارم خورده ارم خورده
عجان کورده ارم خورده ارم خورده
بیا کورده ارم خورده ارم خورده

دوسر کورده ارم خورده ارم خورده
کوز لار آست کل کوی کل ارم خورده
کریا کورده ارم خورده ارم خورده
بیا کورده ارم خورده ارم خورده
عجان کورده ارم خورده ارم خورده
بیا کورده ارم خورده ارم خورده

کوز لار آست کل کوی کل ارم خورده
کریا کورده ارم خورده ارم خورده
بیا کورده ارم خورده ارم خورده
عجان کورده ارم خورده ارم خورده
بیا کورده ارم خورده ارم خورده

کوز لار آست کل کوی کل ارم خورده
کریا کورده ارم خورده ارم خورده
بیا کورده ارم خورده ارم خورده
عجان کورده ارم خورده ارم خورده
بیا کورده ارم خورده ارم خورده

کوز لار آست کل کوی کل ارم خورده
کریا کورده ارم خورده ارم خورده
بیا کورده ارم خورده ارم خورده
عجان کورده ارم خورده ارم خورده
بیا کورده ارم خورده ارم خورده

کوز لار آست کل کوی کل ارم خورده
کریا کورده ارم خورده ارم خورده
بیا کورده ارم خورده ارم خورده
عجان کورده ارم خورده ارم خورده
بیا کورده ارم خورده ارم خورده

زنجار دره زور باره زنجار
 زانده بران علقه زنجار
 خرمه کج شک است از زنجار
 اول وقت طوق آینه در زنجار
 بوج کونی اکلون سیل علم
 خیال جیشتر دیده مانع زنجار
 باشد سرزاد لایسب غایب کون
 در دولت کینه اولو در زنجار
 غمگینش ایدت سر کج کون
 یا زنده شرت عاشق باغچه کون
 طوری جبال فصل کون زنجار
 ابر ما عشوه کون در زنجار
 فکده کون با طوب سبلا کون
 نقد طرب سوا او جلیب کون

اندران لایسب عشق باغچه کون
 رات عشقه زنگار کون زنجار
 سر زنگار یا لایسب جلیب کون
 محبت جلیب باغچه کون

کونین کونین کونین کونین
 عشق کونین کونین کونین
 علقه کونین کونین کونین
 زنجار کونین کونین کونین
 اول وقت طوق آینه کونین
 بوج کونی اکلون سیل کونین
 خیال جیشتر دیده مانع کونین
 باشد سرزاد لایسب غایب کونین
 در دولت کینه اولو در کونین
 غمگینش ایدت سر کج کونین
 یا زنده شرت عاشق باغچه کونین
 طوری جبال فصل کونین زنجار
 ابر ما عشوه کونین در کونین
 فکده کونین با طوب سبلا کونین
 نقد طرب سوا او جلیب کونین

ای سراب عشقه الوده کونین
 ساهد بر دین یا لایسب کونین
 خون خم در ایا جوش کونین
 حسرت انگشت و قور بر لایسب کونین
 طارن ساه عشوه کونین زنجار

قوله بر غیره درین سوره داعی بود
بند سیه را اشقی دل بر کوه طلال

مستم بر این پیشه چون یکبار
سوزش درین صفت کجاست

اول که نظر محبت صد افکار
اول ز حال کسی بچرخان

بهر ما از الموم بر درونی نوی
در صد آن برین حرفی از کلامی

راست که در وقت کوسر از جان
بیدری بود بر این کس چو طبع

حسب شریک خرم کس که زدی
کو کوی کی بود آتش آلودگی

باده مشتقی بر سر خار برین کس
باده در دل جاکت بون کس زینار

مردم و دردم که روی ز کس کوی
چای و در حق مایه حبیب

مرد خدمت دار بر جان بر سر زینار
دانشی چاکر که کرد که در خدمت کار

نظرم از کس که نشانی نشانی
بوی برش افق و کس که نشانی

این داغ غمت سینه تاب ندارد
فانک مجربین باش که در این کس

کورد هم عمل که کرد که ز کس کوی
دانشی که کس کس که در خدمت کار

عجبی عین یک طار کوسر در طبع
خط سبز که از در کس جان عاقل

دور بار که کس کس که در خدمت کار
دست که کس کس که در خدمت کار

سوزی مرغ جان تا بسیار چشم
نوطن بر صفت تو کس که در خدمت کار

برین کس که کس کس که در خدمت کار
دست که کس کس که در خدمت کار

صورت کس که نشانی بر کس کس
عینا کس کس که در خدمت کار

برین کس که کس کس که در خدمت کار
دست که کس کس که در خدمت کار

ضرب زنی بود او در روز در دران
داشش خرد دلدن آنگاه بر اسرار

نعل آنگ که کین جانم جو کردید
دیده دوده پاکیزه سناوات نشوی
فیض روانی با سبیا عشاق
عینی رسل علیک لوح دلگشا

دل عالم بوبت عالم جوید
راه عشق را راه آتش ایام
در درگاه کج و قلم بود
خط انک که جانم ندانم
رنگه سرمه در سوزان روح
جانم آنگه طو که آنگه با طو
از کار تو وصف بود خط سحر

بگفت سخن کو بر شنید
جانم بسا دوتا قلع ادری
نعل کج نه درش صر تر غاش
کو که شمع در جام عالم غا

کوکو بر آن که آینه اندام
کلا تیغ عشق که زوی عشق
داشش که کج در کج شایسته

بمورد که عاشق زار بودی عالم
مان بر نشود در مقصود اولان
خواری در سر بر اده سی تم با بند
کجی که عشق کجی عالم شسته
محبت عالمه دون بر آن عشق

کجی که آینه مستندی بود
کو که عرفان اول طیب کج
خطی بود بر اول شایسته
کندی که کج عالم کج
یکه از رویه از دل تو غم
سودن سخن می بودیم محرم
داشش ز طبع عاشق زار

بر شنگ اوله زانی بودند تو کج
بر سر که کج کج تو کج
بر سر که کج کج تو کج
بر سر که کج کج تو کج

جوهر شمس و قمر را در یک عدد و در
 حکیم اوستخ بر بال و بالین کردن
 تادی که آن سپاه رحمت زده
 عشق و سوزش را بخیر حاجت فرم
 ای دانشی بی ادب کسی بر شکوید

بجز قدر که فهم اینها نبرد
 عاشق ایقده بنعل مستور بی با
 جان بر سر چاه لاریا و با هند
 افتاده در دروغ و غیب و با دست
 بر لبه ای چون دروغ شب باده بود

دا آتشهای آید خنده داخل
 نوز به صبا هر که زردن در آتش
 دخل از آن چنگه اسکندر است
 علم که در آن گاه او را نوبت کرد
 عشق که کسی چون کسی که میخون
 کرد سوزانی دفع آتیه در آن
 همدست دانشی اولدی که کاک

یوق ایله شمشاد و روانه اول
 خاک کینه در دشت بر در حصار بود
 نوز با بر کمال عیلم عالم اول
 دایه علم و عرفان جلیل عالم
 مست به ایله زود عالم اول
 اینده عالم بر شند عالم اول
 بو شعر بی نظیر که کمال اول

فدای بلبل نیست و صنایع
 باغ کله شمشاد و در آن
 روح و باغ هر چه در آن
 خوش غنچه بر شمشاد
 دانشی خفته در حال بود و یاد

باده زرد سبک و در صفا
 اولدی شمشاد و لطیف و کوی
 طوبی بیای بی نصبت صدی
 جان فرقه نزهت صورت کوی
 شاد و در کوی اجداد قیامی

اول تقدیر کرد که کلک خندان
 کنت قدر آنی که سنگ ناهشانی
 کلک خندان از بدین کلک و کوه
 بجز جان و سوزش انده عالم اول
 تحسیر عالم که کوی اول در خاک
 محمد ک ک قیام که در عالم
 نظم ای دانشی که در سنگ عالم

دل سوزان بر کوه اول
 حضرت است ای که سوزش
 عاشق در شمشاد عالم اول
 طاشله اغریز قیر که غمخواری
 طوک اغریز دانشی که سوزش

اولدی که سوزش قیام که در سنگ
 ال یونک ای عشاق جان اول
 کرم اولوب سوزش که در سنگ
 اغریز اولوب چو خلقه جنه قوس
 دست نوبت ایله شمشاد سوزش

دل سوزان بر کوه اول
 حضرت است ای که سوزش
 عاشق در شمشاد عالم اول
 طاشله اغریز قیر که غمخواری
 طوک اغریز دانشی که سوزش

المن سوزش که در سنگ
 جان اولدی که سوزش که در سنگ
 ایله شمشاد سوزش که در سنگ
 عالم کون که سوزش که در سنگ
 دست نوبت ایله شمشاد سوزش

او که بودی ضروری بودی درین
 خورده اند که بر سر درون اولی
 یعنی پیلور عالم انفسه که بگوید
 دفعی حکمی که فایده ندارد عالم
 صفایوب خورده اند که باغی که
 المیسله اوله ذوق سرویه میل
 سخن جامه غیره صفوانی خطان

سنی سرایدم می بود عالم اولی
 یکمک شیشه زنده اندا هست
 نصب انداخت که در او دانه
 محبت ایند قطع بگویم پاره شکاف
 کوزلوان شش شانه پیرایه شکاف
 مایه کیه اوج شش غلاوه مایه
 المردور در دوزخ در اعلی در دوزخ
 غیره عکله او ده اوله مایه شکاف

سینه صاف او با غیبی غافلک
 سوزا ترسین شمشیرکین و نوز
 بره او می غرضه شش پشته
 فانی که و قید که که با شکاف
 کوسری خطاشه اوله اصل را شکاف
 جمله عالم جان بود اوله شش شکاف

کوزلوان شش شانه پیرایه شکاف
 مایه کیه اوج شش غلاوه مایه
 المردور در دوزخ در اعلی در دوزخ
 غیره عکله او ده اوله مایه شکاف

او که بودی ضروری بودی درین
 خورده اند که بر سر درون اولی
 یعنی پیلور عالم انفسه که بگوید
 دفعی حکمی که فایده ندارد عالم
 صفایوب خورده اند که باغی که
 المیسله اوله ذوق سرویه میل
 سخن جامه غیره صفوانی خطان

سنی سرایدم می بود عالم اولی
 یکمک شیشه زنده اندا هست
 نصب انداخت که در او دانه
 محبت ایند قطع بگویم پاره شکاف
 کوزلوان شش شانه پیرایه شکاف
 مایه کیه اوج شش غلاوه مایه
 المردور در دوزخ در اعلی در دوزخ
 غیره عکله او ده اوله مایه شکاف

سینه صاف او با غیبی غافلک
 سوزا ترسین شمشیرکین و نوز
 بره او می غرضه شش پشته
 فانی که و قید که که با شکاف
 کوسری خطاشه اوله اصل را شکاف
 جمله عالم جان بود اوله شش شکاف

کوزلوان شش شانه پیرایه شکاف
 مایه کیه اوج شش غلاوه مایه
 المردور در دوزخ در اعلی در دوزخ
 غیره عکله او ده اوله مایه شکاف

شوق برایش آید بزرگوار کی در آن
 که در آن جهان فلک است که بگذرد
 زنده جانم که در زینت تو آن
 سرکاه عشق با که در دل تو درون
 گاه و بگاه که در آن درخشان

فروغ رخ چنان که در آن درخشان
 پیام و در رخسار که در آن درخشان
 کلان نشستی با جانم که در آن درخشان
 زنده بود هر که در آن درخشان
 بود که در آن درخشان که در آن درخشان
 کید روی تو که در آن درخشان
 ایوبی که در آن درخشان که در آن درخشان
 شش گانه که در آن درخشان که در آن درخشان

نخاع کس که در آن درخشان
 شله صاف زان سوختن درین
 بلبل شوخ بود چون چو کوه درین
 طغیان تو که در آن درخشان
 نکر که در آن درخشان که در آن درخشان

لکه در آن درخشان که در آن درخشان
 حکم بر تو که در آن درخشان
 رخ خنده در آن درخشان
 کلام آن در آن درخشان که در آن درخشان

شوق ز چشم تو که در آن درخشان
 سیر که در آن درخشان که در آن درخشان
 زنده که در آن درخشان که در آن درخشان
 در آن درخشان که در آن درخشان
 رسد که در آن درخشان که در آن درخشان

دک که در آن درخشان که در آن درخشان
 زنده که در آن درخشان که در آن درخشان
 در آن درخشان که در آن درخشان
 زنده که در آن درخشان که در آن درخشان
 زنده که در آن درخشان که در آن درخشان

که جان تو در خون عاقل آتش جا
 بگویم که خودم که در کوه بودم
 محبت نامی تو مشر را ای غوغا
 بر می بانی بودم در گوش آتش
 کسی شمشیر غزیدم که بزرگ شد
 خون تو در خون جانم هستی
 بی آن شمشیر که در خون آتش
 غریب آیدم که در خون آتش

کوه را در جبینی در صحرای بزم
 مکتور که در کوه شقایق شمشیر
 او شمشیر سیرامید بود و در کوه
 کوه کربن بی غیبت آیدم که در کوه
 شفق چرخه با آن آسمانی صفت
 زین جانم که سر راست گشته
 کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
 نه باغ فایده که در کوه شمشیر
 کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه

کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
 کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
 کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
 کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
 کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
 کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه

دولت آمد و در آن روز کوه کوه
 شیرین بر سر تیغ با ایدم بود
 کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
 آب در کوه کوه کوه کوه کوه
 کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه

دولت آمد و در آن روز کوه کوه
 شیرین بر سر تیغ با ایدم بود
 کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
 آب در کوه کوه کوه کوه کوه
 کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه

دولت آمد و در آن روز کوه کوه
 شیرین بر سر تیغ با ایدم بود
 کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
 آب در کوه کوه کوه کوه کوه
 کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه

کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
 کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
 کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
 کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
 کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
 کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه

دوازدهم حکم عا شکی برش او در عین
 باد سوم آسمان دل ز غم زین تر
 عیبی بیدار یک زده دل از غم
 هم عیبی اولسه عاشق دل از غم
 ای دانشم جوهر اوله دی جان سوز

و از اشغالی بود که ز دل آب
 خواجه زنده مشغول حال است
 حضرت علی بن ابی طالب
 بیرون از کوی کربلا است
 اول پنج بیستم سوم زنده اول

که بر من تو کندی قادی لوت جان
 بجزیم دشمن و دوای ما ای باغ کوکب
 و در شرف قافله کاه و ستارگان
 هم اوله کوی کربلا ای شمع آسوج

تیمری زده در دیرم با آن بوضه
 ای بیخبر کل شیخ بیلیمان کس
 بدتر غم خلی را نچه فردوسی بوتر
 دمی بر منی وصف این بیلر اول
 قتی ای غم خلد ز جفا سن بایتم

کشتن زنده اوله اول پنج
 هر کس کما کما کبر اوله اول
 ناله و وسایف قفا ای اول
 و پیش از آن که عشق جان بوی
 زنده مشغول اوله اول پنج
 با جهر در بر اول غم زنده اول
 مستمع بر قیسه سولیم حکم
 تیر ثابت و شرم سولیمان کما

علاج اگر حرکت ای کس چشم طایفه
 تا خاف اوله زده در دل اوله اول
 کوزمه و اوله اوله اوله اول
 کما کوی کس اوله اوله اوله اول

سزای ترم برود کلوب شایر
 ملائکه سر با ولبری مع الیم
 عدوی خود پرسته دانشی معین
 زانکه نام و کل عشق ایست با اول
 صورتی زنده اوله اوله اول
 بویکه بنده کوزم لطف کما کما

علاج اگر حرکت ای کس چشم طایفه
 تا خاف اوله زده در دل اوله اول
 کوزمه و اوله اوله اوله اول
 کما کوی کس اوله اوله اوله اول

کما کوی کس اوله اوله اوله اول
 کما کوی کس اوله اوله اوله اول
 کما کوی کس اوله اوله اوله اول
 کما کوی کس اوله اوله اوله اول

ز انکه نام و کل عشق ایست با اول
 صورتی زنده اوله اوله اول
 بویکه بنده کوزم لطف کما کما

کما کوی کس اوله اوله اوله اول
 کما کوی کس اوله اوله اوله اول
 کما کوی کس اوله اوله اوله اول
 کما کوی کس اوله اوله اوله اول

کما کوی کس اوله اوله اوله اول
 کما کوی کس اوله اوله اوله اول
 کما کوی کس اوله اوله اوله اول
 کما کوی کس اوله اوله اوله اول

راجه ای از منی زاده عاقبت
 دارم بر من کارید از دکلان آن سن
 سن نه سن ای مگر دست خاوان سن
 فل نظرین بین کلک قدرت بنیاد
 سنده اصاب ای ای خوب در آن سن
 نژاد همی وارد عاقبت جا نسی
 آهک سنی کوشن بر عهد و پیمان سن
 ای پسر ای وقت آفتون فریاده
 حاکم رزم الیدی کاز نسلمان سن
 دولت پلوس ای ای بنش سن
 سن بنش ای عاقبت سن خاوان سن
 کوزی دار کیم ای ای خاوان سن
 سن سن فن کله ای ای کیم
 کلا نژادک که صورت بنن زیاده کیم
 سن کور ای ای سن ای شاه خاوان سن
 راجه ای از منی زاده عاقبت
 دارم بر من کارید از دکلان آن سن
 سن نه سن ای مگر دست خاوان سن
 فل نظرین بین کلک قدرت بنیاد
 سنده اصاب ای ای خوب در آن سن
 نژاد همی وارد عاقبت جا نسی
 آهک سنی کوشن بر عهد و پیمان سن
 ای پسر ای وقت آفتون فریاده
 حاکم رزم الیدی کاز نسلمان سن
 دولت پلوس ای ای بنش سن
 سن بنش ای عاقبت سن خاوان سن
 کوزی دار کیم ای ای خاوان سن
 سن سن فن کله ای ای کیم
 کلا نژادک که صورت بنن زیاده کیم
 سن کور ای ای سن ای شاه خاوان سن

12. KAYNAKÇA VE DİĞER KISALTMALAR

12.1. Kaynakça

ABDULKADİROĞLU Abdülkerim, Belîğ İsmail, Nuḥbetü'l-âsar li-zeyli Zübdetü'l-eş'ar, 2.b., Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1999.

AÇIKGÖZ Namık Riyâzî, Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği, (Dîvân, Sâkî-nâme ve Düstûru'l-Amel'in Tenkîdli Metni), Doktora Tezi, 3 c., Elazığ, 1986.

_____, "Riyâzî'ş-şu'ârâ, Metin-Dizin", (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, DTCF Kütüphanesi, nr.9, 1982)

AKKUŞ Metin, Nef'i Dîvânı, Ankara: Akçağ Yayınları, 1993.

AKSOY Ömer Asım, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I Atasözleri Sözlüğü, İstanbul: İnkılâp Yayınları, 1993.

_____, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü II Deyimler Sözlüğü, İstanbul: İnkılâp Yayınları, 1993.

AKTEPE M. Münir, "İpşir Mustafa Paşa" maddesi, İ.A., c.22, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 2000.

ALPARSALAN Ali, İmâd-i Haseni" maddesi, İ.A., c.22, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 2000.

_____, "Ali HEREVÎ, Mîr" maddesi, İ.A., c.2, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1989.

ALTUNDAĞ Şinasi, "Osman II" maddesi, İ.A., c.9, İstanbul: M.E.B. Yayınevi, 1964.

ANDREASYAN H.D. , “Abaza Mehmed Paşa”, **Tarih Dergisi**, sayı 22, İstanbul,1968.

ATEŞ Ahmed, **Kitâbiyat, Mecma’u’l-havass**, **Tarih Dergisi**, c.5, 1953.

AYAN Hüseyin, **Cevrî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı’nın Tenkîdli Metni**, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi, 1981.

_____, “Cevrî” maddesi, **İ.A.**, c.7, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1993.

BANARLI Nihat Sami, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, c.II, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 1997.

BAYRAKTUTAN Lütfü, “Şeyhülislâm Yahya, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânı’nın Tenkîdli Metni”, (Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1985).

BAYSUN M. Cavid, “Mehmed IV” maddesi, **İ.A.**, c.7, İstanbul: M.E.B. Yayınevi, 1964.

BEZİRCİ Asım, **Deyimlerimizin Sözlüğü**, İstanbul: Gendaş Genel Yayın, 1990.

BURMAOĞLU Hamit, “Rıza Tezkiresi, Edisyon Kritik”, (Bitirme Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 1970).

Büyük Larousse, c.19-22-23-24, Milliyet Yayınları.

Büyük Türk Klâsikleri, c.1-12, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1985-1992.

DAVID Géza, “Estergon” maddesi, **İ.A.**, c.11, İstanbul. T.D.V. Yayınları, 1995.

_____, “Kanije” maddesi, **İ.A.**, c.24, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 2001.

DEVELLİOĞLU Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 1993.

DİLÇİN Cem, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1997.

_____, **Yeni Tarama Sözlüğü**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983.

DİLÇİN Dehri, **Edebiyatımızda Atasözleri I**, İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1945.

Dîvân-ı Dânişî, Topkapı Saray Müzesi Kütüphânesi, Bağdat Köşkü, nr. 166, İstanbul.

Dîvân-ı Hvâce Şemse'd-dîn Muhammed Hâfız-ı Şîrâzî, Be-İhtimâm-ı Muhammed-i Kazvîni ve Dr. Kâşım Gani, Tahrân, Şemsî : 1320, Kamerî : 1360, Milâdî : 1941.

EMECEN Feridun, "Fahreddin, Ma'anoğlu" maddesi, İ.A., c.12, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1995.

_____, "İbrahim" maddesi, İ.A., c.21, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 2000.

EMİR Sabahat, **Atasözleri ve Vecizelerin Açıklamaları**, İstanbul: Yenilik Basımevi, 1969.

ERDEM Sadık, **Mehmed Salih Yümni, Tezkîre-i Şu'ârâ-yı Yümni**, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, LV, s.85-112, İstanbul, 1988.

ERGİN Muharrem, **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul: Bayrak Basım Yayım Tanıtım, 1993.

ERGUN Sadettin Nüzhet, **Türk Şâirleri**, c.I.

GÖKYAY Orhan Şaik, **Kâtib Çelebi, Hayatı ve Eserleri Hakkında İncelemeler**, Ankara: T.T.K.. Basımevi, 1985.

GÖLPINARLI Abdülbâkî, **Hâfız Dîvânı**, İstanbul: Şark-İslâm Klâsikleri, Millî Eğitim Basımevi, 1985.

GÜLSOY Ersin, “Kandiye” maddesi, **İ.A.**, c.24, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 2001.

İLGÜREL Mücteba, “Abaza Hasan Paşa” maddesi, **İ.A.**, c.1, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1988.

_____, “Abaza Mehmed Paşa” maddesi, **İ.A.**, c.1, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1988.

_____, “Ahmed I” maddesi, **İ.A.**, c.2, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1989.

_____, “Ahmed II” maddesi, **İ.A.**, c.2, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1989.

_____, “Canbolatoğulları” maddesi, **İ.A.**, c.7, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1993, ss.144-145

_____, “Celâli İsyanları” maddesi, **İ.A.**, c.7, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1993.

_____, “Evliya Çelebi” maddesi, **İ.A.**, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1995.

İLGÜREL Mücteba, “Katırcıoğlu Mehmed Paşa” maddesi, İ.A., c.25, Ankara: T.D.V. Yayınları, 2002.

_____, “Köprülü Mehmed Paşa” maddesi, İ.A., c.26, Ankara: T.D.V. Yayınları, 2002.

_____, “Kösem Sultan” maddesi, İ.A., c.26, Ankara: T.D.V. Yayınları, 2002.

İmlâ Kılavuzu, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1996.

İNALCIK Halil, “Haydaroğlu Mehmed” maddesi, İ.A., c.17, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1998, s.36

İPEKTEN Haluk ve diğerleri, **Tezkirelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü**, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988.

İPEKTEN Haluk, **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, I. b., İstanbul: Dergâh Yayınları, 1994.

_____, “Atâî Nev’izâde” maddesi, İ.A., c.4, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1991.

_____, “Azmîzâde Mustafa Hâletî” maddesi, İ.A., c.4, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1991.

_____, **Nâ’îl-i Kadîm, Hayatı ve Edebî Kişiliği**, Ankara: Atatürk Üniversitesi, 1973.

_____, **Nef’î, Hayatı, Sanatı, Eserleri**, I. b., Ankara: Akçağ Yayınları, 1996.

_____, **Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şuârâ Tezkireleri**, Erzurum, 1986.

İPŞİRLİ Mehmet ve UZUN Mustafa, “Bahâî Mehmet Efendi” maddesi, İ.A., c.4, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1991.

İstanbul Kitaplıkları Türkçe Yazma Divanlar Katalogu, c.2, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Basımevi, 1947.

İŞBİLİR Ömer, “Kuyucu Murad Paşa” maddesi, İ.A., c.26, Ankara. T.D.V. Yayınları, 2002.

KAYABAŞI Bekir, “Kaf-zâde Fâizî'nin Zübdetü'l-Eş'ârî”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 1996.)

KESKİN Mustafa. ve diğerleri, **Sicill-i Osmânî Yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniyye**, c.2, İstanbul: Sebil Yayinevi, 1996.

KIEL Machiel, “Avlonya” maddesi, İ.A., c.4, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1991.

KILIÇ Remzi, **XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı-İran Siyasî Antlaşmaları**, İstanbul, 2001.

KOLODZIEJCZYK Dariusz “Hotin” maddesi, İ.A., c.19, İstanbul. T.D.V. Yayınları, 1998, ss.253-254.

KÖPRÜLÜ M. Fuad, **Edebiyat Araştırmaları**, Ankara: T.T.K. Basımevi, 1986.

Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meâli, (YAZIR Elmalılı Hamdi), İstanbul: Huzur Yayinevi, 1995.

LEVEND Agâh Sırrı, **Dîvân Edebiyatı**, 4.b., İstanbul: Enderun Kitabevi, 1984.

_____, **Türk Edebiyatı Tarihi**, c.I., 4. b., Ankara: T.T.K. Basımevi, 1998.

Meydan Larousse, c.5, 11, İstanbul: Meydan Yayınevi.

MO'IN M. Dr., **Ferheng-i Fârisî**, Tahran, c.I-VI, H.1371/M.1992.

MURPHY Rhoads, "Kasr-ı Şîrîn Antlaşması" maddesi, **İ.A.**, c.24, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 2001.

MÜSTAKİMZÂDE Süleyman Sadedin, **Mecelletü'n-nisâb**, Süleymâniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 628., İstanbul.

OĞUZCAN Ümit Yaşar, **Âşık Veysel Şatıroğlu, Dostlar Beni Hatırlasın**, İstanbul, 1985.

OKTÜRK Şerif, "İstanbul Kütüphanelerinde Bulunan Osmanlı Şuârâ Tezkireleri", (Bitirme Tezi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türkiyat Enstitüsü, T.Y., nr. 197.)

OKUMUŞ Ömer, **Hind Üslûbu (Sebk-i Hindî)**, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi, Sayı 17, Ayrı Basım, Fen-Edebiyat Fakültesi Ofset Tesisleri, 1989.

ONAY Ahmet Talay (Haz. Cemal KURNAZ), **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar**, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.

ORHONLU Cengiz, "Kâtirdji-oghli Mehmed Pahsa", **The Encyclopadia of Islam (new edition)**, Leiden, 1954, IV.

Örnekleriyle Türkçe Sözlük, c.1-4, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1995.

ÖZCAN Abdülkadir, "Cülus" maddesi, İ.A., c.8, İstanbul. T.D.V. Yayınları, 1993.

_____, "Haseki" maddesi, İ.A., c.16, İstanbul. T.D.V. Yayınları, 1997.

_____, "Köprülü Fâzıl Ahmed Paşa" maddesi, İ.A., c.26, Ankara: T.D.V. Yayınları, 2002.

ÖZÖN Mustafa Nihat, **Osmanlıca-Türkçe Sözlük**, 4.b., İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevi, 1965.

_____, **Türk Atasözleri**, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1956.

ÖZTUNA Yılmaz, **Büyük Osmanlı Tarihi**, c.2, 3, 4, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1994.

PALA İskender, **Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü**, 3.b., Ankara: Akçağ Yayınları, 1995.

PARRY V. J., "Kanizsa", **The Encyclopadia of Islam (new edition)**, Leiden, 1954, IV.

RAFEQ Abdü'l-Kerîm, "The Revolt of 'Ali Pahsa Jänbüläd (1605-1607) in the Contemporary Arabic Sources and its Significance", Ankara: T.T.K., **Bildiriler III**, 1983, ss.1515-1534.

REOMER H.R., "The Safavid Period, 'Abbas II", **The Cambridge History of Iran**, Cambridge, 1986.

Sâdikî-i Kitâb-dâr, **Mecma'u'l-havass**, Tebriz, 1327.

Safâyî Tezkiresi, Süleymâniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2549.

SAMİ Şemseddin, **Kâmûs-ı Türkî**, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1996.

SERTOĞLU Midhat, **Osmanlı Tarih Lûgatı**, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1986, s.374.

SEYYİD Muhammed Es-Seyyid, “İrsaliye” maddesi, **İ.A.**, c.22, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 2000.

STEINGASS F., **Persian English Dictionary**, Beirut: Librairie Du Liban, 1975.

SÜMER Faruk “Abbas II” maddesi, **İ.A.**, c.1, İstanbul. T.D.V. Yayınları, 1988.

ŞÜKÜN Ziya, **Farsça-Türkçe Lûgat**, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1996.

TABAKOĞLU Ahmet, “İmdadiye” maddesi, **İ.A.**, maddesi, c.22, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 2000.

TAHİR M. Bursalı, **Osmanlı Müellifleri**, c.III,

TEKİN Arslan, **Edebiyatımızda İsimler ve Terimler**, İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş., 1995.

TEKİN Şinasi-İPEKTEN Haluk, **T.D.E.A.**, c.5, Dergâh Yayınları.

TOKER Halil, **Sebk-i Hindî (Hind Üslûbu)**, **İlmî Araştırmalar**, İstanbul: İlim Yayıncılık Cemiyeti, 1996.

TOKMAK A. Naci, “İran” maddesi, **İ.A.**, c. 22, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 2000.

TUKİN Cernal, “Girit” maddesi, **İ.A.**, c.14, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1996.

UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi**, c. III, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1983.

ÜNVER İsmail, **Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler**, Ankara Üniversitesi, D.T.C.F. Türkoloji Dergisi, c.XI, S.I (1993).

ÜZGÖR Tahir, **Fehîm-i Kadîm, Hayatı, Sanatı, Dîvânı ve Metnin Bugünkü Türkçesi**, Ankara, 1991.

_____, "Fehîm-i Kadîm" maddesi, İ.A., c.12, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1995.

WILLIAM Sir James, **A Turkish and English Lexicon**, Beirut: Librairie Du Liban, 1996.

"XVII. Asır Şâirlerinden Güftî ve Teşrifâtü'ş-şuârâ", (Mezuniyet Tezi, İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, nr. 227. 1946.)

XVII. Asır Şâirlerinden İsmetî, Atatürk Üniversitesi, 1961 Yıllığı, 1963.

"XVII. Asır Şâirlerinden Mustafa Fehîm, Hayatı ve Eseri, Dîvânının Tenkîdli Neşri" (Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, T.Y., nr. 128. 1941.)

YILMAZ Kâşif, "Güftî, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği, Tezkireciliği ile Dîvânı, Zafer-nâmesi ve Teşrifâtü'ş-şuârâsının Tenkîdli Metni" [Doktora Tezi, Erzurum Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, 1983 (Bir nüshası İSAM Ktp. Nr. 8330)]

_____, **Güftî ve Teşrifâtü'ş-şu'ârâsı**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2001.

YÜKSEL Emrullah, “Birgivî” maddesi, İ.A., c.6, İstanbul. T.D.V. Yayınları, 1992.

Yümni Tezkiresi, Millet Ktp., Ali Emîrî, nr. 780.

Zeyl-i Zübdetü'l-Eş'âr, İstanbul Üniversitesi Ktp., T.Y., nr. 2401.

Zübdetü'l-Eş'âr, Süleymâniye Ktp., Şehit Ali Paşa, nr. 1877.

12.2. Diğer Kısaltmalar

Banarlı	: Nihat Sami Banarlı
Okumuş	: Ömer Okumuş
Öztuna	: Yılmaz Öztuna
Pala	: İskender Pala
Sertoğlu	: Midhat Sertoğlu
Toker	: Halil Toker
Tokmak	: A. Naci Tokmak
Uzunçarşılı	: İsmail Hakkı Uzunçarşılı

13. ÖZGEÇMİŞ

1977 Yılı'nın Eylül ayının yirmi üçüncü günü Çorum'un Osmancık ilçesinde üç çocuklu bir ailenin en büyük çocuğu olarak dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini babasının memuriyeti dolayısıyla çeşitli illerde tamamladı. Liseyi Bolu Gerede'de bitirdi.

1995 Yılında girdiği üniversite sınavlarında Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği'ni kazandı. Başarılı bir lisans eğitimi dönemini 1999 yılında Yrd. Doç. Dr. Sabahaddin ÇAĞIN danışmanlığında hazırladığı Hüseyin Cahit YALÇIN'ın "Hayât-ı Muhayyel" adlı eseri üzerinde yaptığı mezuniyet teziyle "Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Birincisi" sıfatıyla bitirdi. 30 Eylül 1999 tarihinde İzmit Namık Kemâl Lisesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği göreviyle başladığı meslek hayatını 18 Kasım 1999 tarihinde İzmit Mehmet Âkif İlköğretim Okulu'nda Türkçe Öğretmenliği ile sürdürdü. 2004 Yılında Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans (Master) programını bitirdi.

Hâlen İzmit Mehmet Âkif İlköğretim Okulu'nda Türkçe Öğretmenliği görevine devam etmektedir.